

**VEDECKÝ ČASOPIS VYSOKEJ ŠKOLY
EKONÓMIE A MANAŽMENTU VEREJNEJ SPRÁVY
V BRATISLAVE**

VEREJNÁ SPRÁVA A REGIONÁLNY ROZVOJ

EKONÓMIA A MANAŽMENT

**School of Economics and Management
in Public Administration
Scientific Journal**

**Číslo 2, december 2013, ročník IX.
No. 2, December 2013, Volume IX.**

Verejná správa a regionálny rozvoj

Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave

Public administration and regional development

School of Economics and Management in Public Administration

Redakcia (Editorial Office):

Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave
Furdekova 16
851 04 Bratislava
Tel.: +421905864457
E-mail: edita.kulova@vsemvs.sk

Redakčná rada (Editorial Board):

Členovia:

Viera Cibáková, VŠEMvs – predseda (Chairperson of Editorial Board)
Viera Čihovská, VŠEMvs – šéfredaktorka (Editor in Chief)
Vladimír Gozora, VŠEMvs – zástupca šéfredaktora (Co-Editor)
Marta Hamalová, VŠEMvs – zástupca šéfredaktora (Co-Editor)
Stanislav Filip, VŠEMvs
Monika Hudáková, VŠEMvs
Anna Kachaňáková, VŠEMvs
Jozef Kuril, VŠEMvs
Silvia Matúšová, VŠEMvs
Michal Oláh, VŠEMvs
Zoltán Rózsa, VŠEMvs
Katarína Stachová, VŠEMvs
Peter Škultéty, VŠEMvs
Judita Táncošová, VŠEMvs
Lucia Balajová, VŠEMvs – výkonná redaktorka (Executive Editor)

(Associate Editors)

Zoran Čekerevac, Business School Čačak, Serbia
Artur Horbovyi, Volyn Institute for Economics and Management, Lutsk, Ukraine
Sebastian Jabłoński, Kielce School of Economics, Tourism and Social Sciences, Poland
Róbert Magda - Károly Róbert College, Gyöngyös, Hungary
Oksana Mykhailovska - Deputy Director of Chernivtsi Trade and Economics Institute of Kyiv National Trade and Economics University, Chernivtsi, Ukraine
František Palko, Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR
Janus Paweska, International University of Logistics and Transport in Wroclaw, Poland
Agota Raisene, Mikolas Romeris University Vilnius, Litva
Oleg Soskin, National Academy of Management, Kyiv, Ukraine

Vydavateľ (Publishing House):

Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave
Furdekova 16
851 04 Bratislava
Tel.: +421905864457
IČO 35 847 018

Náklad: 100ks

Tlač (Printed by):

Merkury, spol. s r. o.
Martinčekova 2
821 09 Bratislava
Tel./fax: +421/2/ 53 41 59 22
E-mail: info@merkury.sk

EV 2950/09

ISSN 1337-2955

Verejná správa a regionálny rozvoj

Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave

Public administration and regional development

School of Economics and Management of Public Administration

**Číslo 2, december 2013, ročník IX.
No. 2, December 2013, Volume IX.**

Obsah

Contents

Vývoj poznatkovo-orientovanej ekonomiky a synergia druhov kapitálu7 <i>Development of knowledge-based economy and synergy forms of capital</i> Koloman IVANIČKA	
Jednotné účtovníctvo a výkazníctvo v podmienkach Slovenska17 <i>The uniform accounting and reporting in conditions of Slovakia</i> Nora ŠTANGOVÁ - Agneša VÍGHOVÁ	
Inštitucionálna a neoinštitucionálna ekonómia22 <i>Institutional and neoinstitutional economics</i> Ľudovít KORČEK	
Cooperation with non-governmental organizations as part of the social responsibility strategy of an organization28 Renata MAČKOWSKA	
Problems of housing policy in St. Petersburg33 Sergey KIRSANOV - Yevgeny SAFONOV	
System of local government finance unit in Poland43 Lukasz SATOLA - Tomasz WOJEWODZIC	
Trust as a significant determinant of creating corporate social responsibility49 Bogumiła BARAŃSKA	
Efficiency of application of principles of financial management in management enterprise56 Natalia STEPANYUK	
An analysis of Slovak agri-food export competitiveness on the market of European Union61 Norbert BOZSIK	
Effects of organizational interaction trend on meetings in Local Self-government72 Agota Giedre RAISIENE	
The optimal rate of progress in relations between Ukraine and the European Union and the role of international innovation programs in these processes79 Ihor SHKOLA - Tetyana MARCHENKO	
Aplikácia ukazovateľov finančnej bonity pre hodnotenie a komparáciu finančného hospodárenia vybraných krajských miest na Slovensku85 <i>Application of financial credibility indicators in evaluation and comparison for financial management of selected regional cities in Slovakia</i> Eva BALÁŽOVÁ – Ivana GECÍKOVÁ	
Účinky Smernice o službách na ekonomiky členských štátov EÚ95 <i>Effects of Service of directive on economy of member states of EU</i> Barbora KOVAŘÍKOVÁ	

Riadenie bezpečnosti v organizácii	105
<i>Managing of security in organization</i>	
Katarína KAMPOVÁ - Tomáš LOVEČEK	
Analysis of the Administration Procedure for the Construction	
Permits Obtaining	111
Renata STASIAK-BETLEJEWSKA – Marián KOVÁČ	
Characteristics of China's reserve assets	119
Oleksandr BOZULENKO	
Role of the natural and human resources in rural development	123
Robert MAGDA - Ilona NYILAS	
Road safety issues: rta death and injury rates in the countries of central and eastern europe	133
Valeriy BOYKO - Petro ZAMIATIN - Peter LABAS - Stanislav FILIP - Nadiya DUBROVINA - Denis ZAMIATIN	
Medzinárodná vedecká konferencia „Ekonomický a sociálny rozvoj Slovenska 2013“ ...	143
Recenzenti (Reviewers)	144
Autori príspevkov	147

Vývoj poznatkovo-orientovanej ekonomiky a synergia druhov kapitálu

Koloman IVANIČKA*

Development of knowledge-based economy and synergy forms of capital

Abstract

The current abandonment of principles of industrial society and the transition to a knowledge-based society affects every personality. The creation of new alternatives is not possible without internal personality changes. Creative adaptation to rapidly changing environment and changing conditions of life becomes a part of the lifestyle of the transition to the 21 century. In the study, the author addresses the relationship of the self-organization of large open systems and their connection with the creativity of the human intellect. In this process, the special role is given to intellectual capital in Slovakia.

Keywords: *Social capital, intellectual capital, potential response of synergetics, new paradigm of science and the transition to the era of knowledge-based society.*

JEL Classification: D83

1 Doplnkovosť a prepojenosť druhov kapitálu

Súčasný vývoj spoločnosti a vstup do éry poznatkovo-orientovanej ekonomiky, nás vedie k hlbšej analýze kategórie kapitálu. Pierre Bourdieu (2001) za hlavné druhy kapitálu pokladá ekonomický kapitál, kultúrny kapitál, sociálny kapitál, symbolický kapitál a metakapitál štátu. V našej štúdii pokladáme za kľúčové kategórie i kreatívny kapitál a intelektuálny kapitál. Druhy kapitálu sú síce ekonomický koncept, ale ten je previazaný so vzdelanostnou štruktúrou spoločnosti. Poznatkové siete majú prepojenie na nové objavy, patenty a vynálezy, a tým i na celkovú inovačnú štruktúru štátu.

Druhy kapitálu sa navzájom prelínajú a dopĺňajú. Úzka prepojenosť jestvuje medzi sociálnym kapitálom, kreatívnym kapitálom a intelektuálnym kapitálom. Aj produktívna podniková a firemná sféra sa usiluje zabezpečiť a získať znalosti pre podnikanie, a tým i komerčne výhodné výstupy.

Kľúčová úloha pripadá na poznatky, ktoré zabezpečujú prednosti v obchodovaní. Významná je tiež úloha prekonať negatívne dôsledky kríz a vytvorenie novej inovačnej post-krízovej alternatívy.

Schopnosť prekonať nové poznatky, zabezpečovať ich difúziu, organizáciu a prechod do sféry služieb majú pre spoločnosť podstatný význam. Vlastnosti kapitálu sa líšia od miesta k miestu, preto rôzne druhy kapitálu majú aj individuálny priestorový charakter. Náhrada vývojom prekonaných prístupov novými nápadi našla svoje miesto v Schumpeterovej teórii kreatívnej deštrukcie (Schumpeter, J.A. 1934). Inovácie vytlačujú zo scény vývojom prekonané prístupy. Vytvárajú kreatívnu deštrukciu.

Intelektuálna tvorivosť a sústavná inovatívnosť sa stali kľúčom napr. japonských konkurenčných predností a japonského prieniku do svetovej ekonomiky. Tradične sa zdôrazňovali i japonské zručnosti, bezprostredný a srdečný vzťah k zákazníkom a dodávateľom, celoživotná zamestnanosť, zainteresovanosť na úspechoch, starobné sociálne istoty a séria ďalších humanitných praktík. Najpodstatnejší činiteľ úspechu sa nachádzal v kreatívnej ekonomike a v tvorbe intelektuálneho kapitálu.

Väzba so synergiou komplexnosti, prepojenia sociálneho systému, poznatkového systému a intelektuálneho kapitálu bola veľkou prednosťou japonského prieniku do svetovej ekonomiky.

* prof. RNDr. Koloman Ivanička, DrSc., Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, Inštitút pre európske a globálne štúdiá, Furdekova 16, 851 04 Bratislava; e-mail: koloman.ivanicka@vsemvs.sk

Významná úloha pripadá i kultúrnemu kapitálu. Kultúrny kapitál v širokom ponímaní (vrátane vedy a vysokých škôl) sa vytvoril v predchádzajúcom historickom období Československa zásluhou veľkých investícií štátu, ale z prostriedkov občanov, ktorí sa museli uspokojiť s nižšou úrovňou príjmov.

Úloha symbolického kapitálu je tiež veľmi významná. Nejde tu len o povinnosť uplatňovania takých štátnych symbolov, ako sú štátny znak, štátna zástava, štátna hymna, ale aj o celú škálu štátnej agendy, spôsobu archivácie materiálov, súpisy obyvateľstva, súpisy majetku, mapovania územia a jeho evidencie v procese stanoveného názvoslovía, to všetko sú hodnoty, ktoré tvoria silu a význam symbolického kapitálu. Patria sem i kompetencie vlastníctva a disponovanie pozemkami, ktoré získal štát v čase pozemkových reforiem a štátnych dekrétov na úkor politických štruktúr, ktoré historicky zjavne pôsobili proti štátnym a národným záujmom a ktoré ich mocensky získali v čase protinárodných historických procesov. Štáty sa charakterizujú i tým, aký druh kapitálu im dominuje, a kto ho vlastní. Klasifikácia kapitálov upozorňuje na skutočnosť, že súčasné silové polia a polia moci sú výsledkom veľmi komplexného pôsobenia, v ktorom sú kombinácie rôznych druhov kapitálu rozhodujúce. Teda vôbec nejde len o sledovanie úlohy ekonomického kapitálu. Kapitál symbolický, kultúrny, sociálny a intelektuálny sa rovnako podieľajú na reálnom rozložení moci v štáte.

V štáte je možnosť vyústenia rôznych druhov kapitálu a ich mocenských silových polí a ak je správne riadený a udržiava si svoju suverenitu, stáva sa tvorcom a vlastníkom určitého metakapitálu, ktorý mu dáva moc a právo usmerňovať pôsobnosť čiastkových kapitálov a ich držiteľov. Z uvedených skutočností vyplýva, že realizácia slovenskej cesty sa nemôže zaobiť bez dialógu a bez udržania metakapitálu v rukách štátu. Občania sa nemôžu stavať indiferentne k pokusom o ovládanie mocenského kapitálu.

Keďže sila metakapitálu je často i rozhodujúca, vzniká úsilie ovládnuť metakapitál zo strany držiteľov jednotlivých parciálnych kapitálov alebo zo strany zahraničného kapitálu.

Slovenská cesta je nesporne zápasom o to, aby si Slovenská republika udržala svoj metakapitál a mohla podporovať a kontrolovať na svojom území pôsobnosť parciálnych kapitálov. Ak sa narušia tieto kultúrne segmenty, narušia sa i silové polia kultúrneho kapitálu, sociálno-intelektuálneho kapitálu, čo môže produkovať sústavné poruchy. Preto kontrola vlastníctva kategórií kapitálu na štátnom území má veľký význam pre jeho stabilitu.

Vzťah kreatívnej ekonomiky ku synergetike sa vynára najmä z hľadiska transformácie ekonomiky a jej prechodu do novej vývojovej etapy. Synergetika je systémovým súkolím pre usmernenie vlastnej evolúcie, ale i pre konštruktívne intelektuálne riadenie, dynamiky a vývoja. Venuje pozornosť previazanosti teoretickej a experimentálnej sféry. Ekonomika podlieha veľkej transformácii. Tradičná moderná štruktúra „suroviny + energia + práca + pracovné zručnosti + prepravné náklady + odbyt = ekonomický úspech“ sa v prebiehajúcej poznatkovo orientovanej ére dopĺňa na rovnicu „ľudské intelektuálne zdroje + informácia + riadenie + inovácia + kvalita životného prostredia + nová kvalita konkurenčnej schopnosti = ekonomický úspech“.

Bez pochopenia významu, rozvoja a pôsobenia sociálnej, duchovnej a ekologickej sféry nie je možné vzpružiť a dynamizovať ekonomiku. Ekonomika sa nachádza na novej vývojovej dlhej vlne, ktorá znamená zabezpečenie ekonomického rastu, vysokú úroveň zamestnanosti, aktívnu finančnú bilanciu, vysokú vzdelanosť kľúčových pracovných síl, kreativitu obyvateľstva, vysokú úroveň informačného systému. Systém ekonomiky smeruje k novým aktivitám výstupov, podnikania a praktického využívania zdrojov. Ekonomika sledujúc nové ciele postupuje k celostnosti kvality života občanov a je schopná znovoobjaviť jednotu človeka s prírodou. Sociálny, kultúrny, intelektuálny kapitál v súčasnej polohe pomáhajú vytvárať novú paradigmu vedy, novú paradigmu života spoločnosti, vytvárať synergiu bohatstva spoločenských skupín, inštitúcií, jednotlivcov i spoločnosti ako celku.

Sú tu však aj výstrahy na zotrvačnosť a zachovanie monetárnej moci. Tzv. mainstreamová ekonomická teória vychádza z toho, že cena, ktorú určí voľný trh, je správna ... Podľa tejto ekonomickej teórie je to v poriadku, pretože to tak vyčíslil trh ... Je to taktický argument - ide o moc.¹

2 Kreativita osobností a inšpirácie z územia

V interakcii človeka a prírody môže každé miesto pôsobiť inšpiračne na tvorivosť a objavnosť človeka. Nachádzanie, využívanie, ochrana a zveľaďovanie zdrojov, spôsob adaptácie a prežívanie v danom prostredí, zamedzenie devastácií a deštrukcií miesta, na ktorom žije a budú žiť jeho potomkovia, to sú činnosti, ktoré si vyžadujú tvorivé prístupy. Úspešnosť riešenia, plodnosť úsilia, objavnosť v duchovnej a výrobnej tvorivosti, efektívnosť činnosti vo všeobecnosti, sú prejavom génia človeka na danom mieste, sú vnútorným obsahom génia loci.²

Pojem genius loci vyjadruje schopnosť človeka v súčinnosti s prostredím tvoriť inováciu, poskytovať poznatky a uskladiť ich, byť inšpirátorom poznatkov, ktoré by svet v danom čase z iného miesta nezískal. Ak ide o podstatné inovácie, ktoré majú pre ľudstvo veľký význam, nastupuje rýchla difúzia týchto poznatkov do iných území a dané miesto sa stáva „ohniskom“ špecifických ľudských kontaktov. Začiatkové inovácie môžu načrtnúť smerovanie ďalšieho vývoja, môžu sa transformovať a zdokonaľovať na iných územiach, ale význam miesta pre celkový spoločenský pokrok zostáva evidentný. Viazá sa v ňom vzťah spoločenského systému s úlohou prostredia, ktorú prostredie zohráva nielen ako scéna, ale aj ako súčasť synergického celku v dynamike rozvoja.

Termín genius loci označoval pôvodne plodnosť miesta. V latinčine výraz locus v bežnom jazyku označoval komplexný obsah miesta. V lokalizačnej teórii označuje stanovište ako možné a potencionálne miesto pre nové objekty a pre rozvoj ekonomického rastu a ekonomických aktivít. Výraz génius súvisel s tvorivosťou alebo plodnosťou, schopnosťou nájsť tie podstatné vlastnosti a vzťahy, ktoré umožňujú prosperitu, prežitie a úspešnosť. Pôvodne sa obsah výrazu génius vzťahoval na plodnosť jednotlivca v zmysle biologicko-demografickej reprodukcie. Neskôr nadobúdal širšie označenie plodnosti ako tvorivej sily človeka, prípadne výstavby. Súčasný význam je predovšetkým prenesený na intelektuálnu činnosť - najvyšší stupeň duchovnej tvorby. Etymológia tohto pojmu je neobyčajne zaujímavá, pretože ukazuje na taký prístup, pri ktorom ľudstvo v priebehu svojej histórie pochopilo, že zrod nových ideí a ich realizácia v praxi sú podobne komplexné a významné ako vlastná biologická reprodukcia. Tvorivosť a reprodukčná schopnosť človeka vyúsťujú do tvorivosti a reprodukčnosti myslenia i praxe a materializujú sa v konkrétnej historicko-územnej organizácii.

Genius loci umožňuje vyzdvihnúť tie kľúčové vlastnosti vzťahov človeka s územím a jeho samoregulačné mechanizmy, ktoré znamenajú predpoklady rozvoja. Každé miesto, ak ho skúmame ako systém, vyznačuje sa vstupmi a výstupmi energie, matérie a informácie. Aby na istom území mohli vzniknúť inovácie, nemôže vystupovať ako uzavretý systém. Je určitá možnosť nazbierať a uchovávať informácie vo forme „zhmotnenia“ historických udalostí, vytvoriť historický rezervoár, ale bez ďalších informačných vstupov by sa miesto postupne vyčleňovalo z aktuálneho kontextu spoločenského a kultúrneho vývoja. Naopak, v kontexte s novou informáciou môže územie – ako konkrétne prostredie pre rozvoj – podstatne ovplyvniť štruktúru novej organizácie v zmysle tvorby disipatívnych, inováčných štruktúr.

Tvorba inovácií, prípadne tvorivé pretváranie správ v konkrétnych podmienkach daného miesta, je jednou stránkou pojmu genius loci. Na druhej strane sú v tomto pojme historicky obsiahnuté i ľudské obavy, živorenie a neúspechy. Je v ňom zahrnutý i entropický proces a entropické smerovanie. Prírodné živly a sociálne kataklizmy často ohrozovali človeka a jeho územie. Časť štruktúr starne a dostáva sa do štádia zániku. Pojem plodnosti a kreativity už pri genéze génia loci skrýval v sebe i druhý aspekt – úsilie spoznať poruchové a často i ničivé sily, úsilie o objavenie a zachovanie ochranných mechanizmov prostredia v zmysle istých „ochranných síl“, ktoré by zabezpečili človeku prežitie a záštitu pred deštrukciou, dezorganizáciou a kataklizmami. Každé vybrané

¹ SEDLÁČEK, T – ORRELL, D. – CHLUPATÝ, R: Soumrak homo economicus. Praha: Nakladatelstvo 63. pole v Prahe roku 2012, ISBN 978-80-87506-07-3.

² IVANIČKA, K: Slovensko Génus loci. Bratislava: Vydavateľstvo EUROSTAV, 2000, ISBN 80-968183-3-3.

územie má systém objektov, stanovišť a mechanizmov, ktoré umožňujú ochranu pred prírodnými a spoločenskými živlami. Bolo potrebné spoznať ich tak, ako bolo potrebné spoznať i prírodné sily, ktoré človeku prospievali. Takéto spoznanie následne umožňovalo nájsť vhodné a chránené miesta na bývanie, prácu, odpočinok a komunikáciu. Adekvátnosť výstavby z hľadiska ochranných možností sa opiera o stabilitu územia, zaručovala nepretržitú kontinuitu prevádzky, prípadne i rast a rozšírenú reprodukciu obyvateľstva, ekonomiky, techniky a kultúry. Celý tento systémový mechanizmus človek zachovával a udržiaval hierarchiou hodnôt a etických noriem. Vzájomné prepojenie a komunikácie jednotlivých lokalít vytvorili širšie štruktúry, ktoré popri všeobecných črtách mali i vlastné špecifické regionálne alebo osobité národné aspekty. Tak pojem genius loci prerastá do pojmu genius regionis alebo genius populi.

Človek a spoločnosť si na základe poznania a skúseností postupne vypracovali systém poznatkov najadekvátnejšieho komunikovania a interakcií s prírodou, v ktorej žili a s historickými udalosťami, čo sa na území odohrávali a dotvárali. Poznatky zahŕňali i vlastnú slabosť voči silám, objektom územia, proti ktorým nenašli spôsoby ochrany, ale iba spôsoby, ako sa im vyhnúť, aby bolo možné prežiť. Genius populi (duch ľudu) obsahuje takéto skúsenosti generácií, ktoré žili a žijú na danom území.

3 Dostupnosť k sieťam poznatkovo orientovanej ekonomiky

Poprední americkí intelektuáli sa domnievajú, že súčasná demokracia a súčasný kapitalizmus vstúpili do novej súradnicovej sústavy dostupnosti k poznatkom a skúsenostiam, t. j. do novej éry akcesu. Pojem akcesu a jeho nový rozmer odhaľujú, že vlastníctvo a trh, ktoré definovali podstatu éry modernizmu a jej životný štýl, stávajú sa v súčasnom období poznatkovo orientovanej spoločnosti menej dôležitými a strácajú v sociálnej dynamike svoj pôvodný význam. Naproti tomu pojmy dostupnosti a siete celého súboru sociálnych daností, kultúrnych možností a príležitostí tretieho tisícročia rastú na význame a redefinujú celú sociálnu dynamiku. Podľa J. Rifkina (2000) dostupnosť ku sieťam poznatkovo-orientovanej spoločnosti otvára problém prehodnotenia celého doterajšieho spoločenského kontraktu, pretože znamená prechod od doterajšieho priemyselného kapitalizmu ku kultúrnemu postmodernizmu. Vytvára sa nová sústava sietí a s ňou spojená inštitucionálna organizácia, ktorá definuje, kto je zahrnutý a kto je vylúčený z prístupu k hlavným postmodernistickým statkom vytváraných ľudským génom a spoločenským vedomím. Kultúra, vlastníctvo a výmena týchto statkov sa správajú odlišne ako klasická výmena fyzických tovarov a fyzického vlastníctva.

Zdlhové obchodovanie spojené so zmenou vlastníckych vzťahov ustupuje zapožičiavaniu, prenájmu, poplatkom, prístupu v zmysle členstva, k zápisnému, vstupenkám, dohodám, lízingu a iným elastickým prístupom. Tradičné siete „predajca – kupujúci“ sú rozširované sieťami „dodávateľ – používateľ“. Ľudia v súčasnej ére akcesu menej podliehajú trhovým vzťahom, ale viac vyžadujú prístup k užívaniu duchovných hodnôt a k humánnemu kapitálu. Tento presun neznamená zánik významu vlastníctva, ale rozšírenie hierarchie hodnôt, a tým i presuny v životnom štýle súčasnej spoločnosti hospodársky vysoko rozvinutých kapitalistických štátov.

Vek akcesu vysúva do popredia otázku o zmysle existencie ľudstva i otázku, čím je v skutočnosti humanizovaný človek. V kontexte s hľadaním odpovede sa dostáva do popredia základné ľudské právo - „ne byť vylúčený z prístupu ku hodnotám ľudského ducha a ľudského génia“.

V tomto kontexte sa prehodnocuje i otázka komerčných vzťahov a širších sociálnych vzťahov. Konštatuje sa, že komerčný vzťah je kontraktčným, krátkodobým vzťahom a nemá zakódovanú dlhodobú zodpovednosť a záväznosť. Výmena sa deje prostredníctvom hodnoty peňazí. Podstata celej kultúrnej a etickej sféry spočíva na iných základoch a nemôže byť vtlačaná do komerčnej sféry. Ľudský duch, ktorý sa riadi často dlhodobou reciprocitou (napr. vzťahom rodičov a detí, reciprocitou ľudskej vzájomnosti a solidarity, pomoci blížnemu, zachovaním rodu, zodpovednosťou za ešte nenarodené generácie, zachovaním života na Gaja planéte, vzťahmi vyššej úrovne sociálneho organizmu a pod.), by sa len na komerčnej báze nemohol ďalej rozvíjať. Rozvoj kultúry, ktorá je kľúčovým činiteľom tvorivosti, invenčnosti a inovatívnosti, by sa spomalil a postupne by kultúre hrozil kolaps.

Rozdiely medzi sociálnou zmluvou a komerčnou zmluvou sú výrazné. Výrazné sú i rozdiely medzi duchom komerčných a sociálnych inštitúcií a medzi sieťou obchodných vzťahov a sociálnych vzťahov. Analýza ľudskej civilizácie odhaľuje jednoznačnú prioritu kultúrno-sociálnej zmluvy pred komerčným kontraktom. Trh je z hľadiska vzťahu ku kultúre sekundárnym vzťahom. Trh nemôže existovať bez kategórie dôvery a dôvera je kultúrnou kategóriou. Bez vytvorenia dôvery trh nefunguje. Preto i zdravá trhová ekonomika spočíva na kategóriách kultúry a etiky.

Pozoruhodné je, že tieto priority dnes priznáva i Svetová banka a Medzinárodný menový fond, ktoré ešte donedávna nadradžovali trh nad kultúru, sociálne kontakty a etiku. Dnes priznali, že ich predpoklad, že tvorbou silnej trhovej sféry sa postupne zabezpečí i rozvoj kultúry a sociálnej sféry, sa nepotvrdil. Dosiagnuté výsledky sú často veľmi skromné a v mnohých prípadoch projekty úplne zlyhali. Svetová banka dospela k poznaniu, že eticky a sociálne silné spoločenstvo a dobre rozvinutá kultúra sú bázou a podmienkou správneho ekonomického rozvoja. Pre štáty, ktoré sa podriadili tomuto tlaku a experimentu, je to však len potvrdenie ich skúsenosti. Došlo ku konsenzu, že kultúra a životný štandard nespočívajú len na komercializme, ale aj na empatii a širokom humánnom kontexte.

Tak, ako bez empatie, t. j. schopnosti vcítania sa do myslenia a cítenia človeka nie je možná civilizácia, tak aj bez empatie nadnárodných inštitúcií voči národným a lokálnym kultúram nie sú možné zdravé medzinárodné vzťahy. Na empatii spočíva vzájomná dôvera, preto sa o empatiu opiera i správne fungovanie sociálneho systému. Súčasný konflikt kultúr spočíva medzi iným i v skutočnosti, že vzájomná ľudská empatia je programovo vytláčaná finančným vzťahom „dáš – dostaneš“. Kultúrny zlom v Rifkinovom ponímaní novej éry akcesu spočíva v tom, že spoločnosť pochopila, že akces „cez obchod ku kultúre“ nesmie vytlačiť akces ku kultúrnym, sociálnym a etickým vzťahom. Generácia, ktorá by pod vplyvom komercializmu alebo technokratizmu stratila schopnosť empatie, nebude schopná vybudovať ani vzájomnú sociálnu a medzinárodnú dôveru ani pre novú civilizáciu adekvátnu kultúru (Rifkin 2000). Z toho vyplýva, že pod akcesom, t. j. prístupom ku sieťam daností, možností a príležitostí tretieho tisícročia sa musí rozumieť nielen jednoduchá dostupnosť k fyzickým statkom alebo ku skomercializovanej kultúre, ale najmä k ľudskému poznaniu a ľudskej múdrosti v celej šírke kultúrnych sociálnych a etických vzťahov. Preto ani komerčné vzťahy, ale ani samotná internetová sieť a s ňou sprostredkované informácie, nemôžu byť náhradou za živú komunikáciu v rodinách, komunitách, v školách, v národných a všeludských inštitúciách. Tu sa vynára i ďalšia otázka – čo sa deje s ľuďmi, keď vzťahy v reálnom živom sociálnom priestore (susedské, obecné, rodinné a iné) sú nahradzované technickým virtuálnym priestorom, v ktorom sa empatia úplne stráca. To isté sa vzťahuje na možnosť zániku vnímania vzťahov so živým prírodným prostredím a zánikom zodpovednosti za trvalo udržateľný rozvoj ekosystémov. Útoky na sieť obchodov typu McDonald vo Francúzsku, deštrukcia geneticky upravovaných sadeníc na poliach v Anglicku a všeobecne zavrňovanie fordizmu je len metaforou boja za obranu kultúrnej suverenity, národnej individuality a zachovanie kultúrnej i ekonomickej tvorivosti a génia loci.

Demokracia bez priamych kontaktov a priamej komunikácie živých ľudí je nerealizovateľná. Cez umelecké, školy, vedecké školy a kultúrne trendy sa ľudstvo približuje k pravde. Bez interpretátorov spojených s múdrosťou generácií sa poznatky zbavujú širšieho kontextu, ktorý im dáva zmysel v jestvujúcej celostnosti. Preto i internet zbavujúci sa prostredníkom a interpretátorov poznatkov môže byť otáznikom z hľadiska pravdy a aplikovanej múdrosti.

Je tu ešte i vízia noosféry, t. j. takého intelektuálneho prepojenia sveta, v ktorom individuálne sféry duchovna (mindu) sa prepájajú do spoločnej celoplanetárnej celostnosti a demokracie. Príbuznosť noosférickej inteligencie planéty Zem a intelektu človeka je významným poznáním pre teóriu i prax. (Rifkin 2004).

Je len prirodzené, že takáto perspektíva sa nevyhnutne dotýka i klasickej koncepcie vlastníctva a klasickej koncepcie trhu. Devätnáste storočie preferovalo koncepciu vlastníctva, v zmysle ktorého vlastník mal právo vylúčiť z užívania statkov, ktoré vlastnil, iné osoby. Znamenalo to zabránenie dostupnosti (akcesu) osobám, ktoré ho nevlastnili. V súčasnosti sa ukazuje pozoruhodný trend, že

kľúčovým vlastníckym právom je právo nebyť vylúčený z prístupu a z užívania základných kultúrnych, sociálnych, zdravotníckych, edukačných a informačných sietí. Property right (vlastnícke právo) sa rozširuje na právo nebyť vylúčený z akcesu. Ak by sa tento trend stal všeobecným, vytvárala by sa vízia novej organizácie spoločnosti a novej spoločenskej zmluvy obrovskej sily, pretože by prinášala so sebou novú ideu politickej slobody, suverenity a nezávislosti osobnosti. To sú už kontúry nového typu spoločenského systému. Je to pozoruhodný prístup k univerzálnym alebo globálnym črtám postmodernistickej spoločnosti, ktoré nie sú príliš vzdialené i víziám sociálneho štátu.

4 Potenciál vedy a synergetiky usmerňovať progresívny vývoj spoločnosti

Na vedu súčasného obdobia sa kladú nesporne vysoké požiadavky. Jednou z nich je zodpovedanie otázky, či vývoj (chaos), ktorý je príznačný pre Strednú a Východnú Európu je zvrátiteľný a či môže byť v dohľadnom čase vystriedaný smerovaním k lepšej budúcnosti. Znepokojenie vyvoláva rast násilia, vojnové konflikty, terorizmus, národné konflikty, kríza životného prostredia, strata nosnosti starých priemyselných technológií a tých priemyselných štruktúr, ktoré sa za cenu vysokých sociálnych obetí budovali v predchádzajúcich desaťročiach. Na súčasnú civilizáciu číhajú mnohé latentné problémy, ktoré sa môžu aktivizovať do otvorených konfliktov v priebehu veľmi krátkeho času. Harmónia a disharmónia sveta je multikauzálne prepojená celosťnosť. Ak nepoznáme jej štruktúru, naše vstupy môžu byť iba fragmentárne a neriešia podstatu problémov. Naopak, môžu ešte zhoršovať situáciu a neproduktívne „spaľovať“ finančné prostriedky. Otvorené otázky ďalšieho vývoja často vyvolávajú skepsu nad možnosťami vedy riadiť osudy civilizácie. Osud civilizácie sa zdá byť viac závislý na spontánných, často neznámych silách, ako na vôli človeka. Z týchto dôvodov je potrebné venovať pozornosť vzťahu spontánných procesov, autoregulácie a intencionálnych zámerov.

Na jednej strane si uvedomujeme malosť človeka ako jedinca v štruktúre síl vesmíru, na druhej strane nám zaznieva Sofoklovo desivé zvolanie: „Na svete je mnoho úžasných síl, ale najúžasnejšou silou je samotný človek !“

Aké sú v skutočnosti možnosti človeka vstupovať do riadenia svojich osudov a osudov planéty, na ktorej žije? Vo svojej rozhodovacej činnosti je človek nesporne determinovaný sériou obmedzení, ale súčasne je nesporné, že má slobodnú vôľu, a tým i rozsiahly priestor na uplatňovanie svojich intencií, invencií a inovácií. Je schopný prepojiť pravidlá synergetiky a autoregulácie s pravidlami cieľavedomej ľudskej činnosti a ľudských zámerov.

Medzi determinanty patrí predovšetkým to, čo definujeme ako kyberneticko-synergetický zákon nevyhnutnej variety. Tento zákon hovorí, že vstup do regulácie akéhokoľvek systému, ak sa má dosiahnuť vytýčený cieľ si vyžaduje, aby varieta informácie regulátora bola väčšia alebo aspoň taká, aká je varieta informácie regulovaného systému. Ak je varieta informácie vstupov menšia, potom sa možno dočkať neočakávaných následných reakcií. Zákon nevyhnutnej variety je tak vlastne výzva na zvyšovanie vlastnej informovanosti človeka, a tým i výzvou pre dynamický rozvoj vedy. Podobnú funkciu v rozhodovacom procese človeka plnia zákony zachovania a zákony ohraničenia. Ukazujú, aký je východiskový stav, ktorý sa musí rešpektovať, prípadne čo z daného východiskového stavu nemožno dosiahnuť. Súčasne odhaľujú širokú škálu a pestrosť toho, čo sa dá realizovať. Len v tomto rámci sa môže uplatniť slobodná vôľa a ľudská intencia. Zaujímavým mechanizmom spontánneho vývoja je difúzia limitovaná rastovým procesom agregovaných rojov. Je to zrýchlený vývoj okolo bodov alebo priestorov atrakcie a spomalený alebo nulový rast v depresívnych priestoroch. Vo vývojovom procese sa náhodné prvky chaosu doslova nasávajú do rastových iniciálnych bodov a priestorov a spontánne ich posilňujú. Naproti tomu nad depresívnymi priestormi doslova preletujú bez možnosti pripútania. Ak sa chce tento proces ovplyvniť, je treba pristúpiť najskôr ku tvorbe iniciálnych štruktúr pre samoorganizujúci proces difúzie limitovanej rastovým procesom agregovaných rojov. V tomto spočíva i zmysel prednostnej výstavby infraštruktúry zo zdrojov verejnej ekonomiky. Po jej výstavbe sa môže uplatniť i samoorganizujúca sila trhu. Na tieto pravidlá by sa nemalo zabúdať ani pri tvorbe vedeckých a ekonomických inštitúcií.

Veľkú pozornosť procesu inštitucionalizácie venovala laureátka Nobelovej ceny Elinor Ostromová. Jej zásluhou sa previazanosť inštitucionálnej analýzy so synergetikou hlbšie študovala i v spolupráci s Európou, ako aj v rámci Bloomingtonskej a Bratislavskej vedeckej školy.

Výrazným spojením intencionálnych a spontánnych síl je proces inštitucionalizácie. Tento proces bol identifikovaný už v klasickej grécko-rímskej civilizácii a znamená „stav zrodu“ a prevod výsledku tohto zrodu z polohy spontánnej existencie do polohy akceptovanej existencie. Samotný proces „instituo“, „in statu“ znamenal postaviť sa, stanoviť niečo, sformovať niečo, založiť niečo (mesto), uviesť do života. V humánnej a sociálnej sfére sa sústavne vynára množstvo nových realít, ktoré vedú ku vzniku nových inštitúcií. Prijatie týchto nových členov zo samo-rastového procesu do sociálnej štruktúry je vecou konsenzu. Obyčajne sa uplatňuje rituálna forma alebo legislatívna konštitucionalizačná forma.³

Súčasný chaotický stav v ekonomike i vo vede Východnej a Strednej Európy je nesporne spôsobený i neadekvátnosťou inštitucionálnej organizácie. Správna inštitucionálna organizácia na jednej strane je výsledkom dobre fungujúceho riadiaceho systému, na druhej strane je dobrá inštitucionálna organizácia podmienkou správneho fungovania politického systému.

Vysoká náročnosť vstupu do vývojových trendov, najmä náročnosť na udržanie kompatibility novovznikajúcich a existujúcich štruktúr, viedli najnovšie k rozvíjaniu tzv. prírastkovej (augmentačnej) stratégie. Je to v strategickom plánovaní nový fenomén. Usiluje sa spojiť realitu, cieľavedomý vývoj ľudí a spontánnu vývoj synergetického systému do jedného celku. Viazá sa v nej vizualizácia s väzbami spredu (feedforward) s následne uskutočňovanými krokmi v reálnom systéme so spätno-väzbovými (feedback). Vízia je korigovaná skúsenosťou spätnej väzby úspechov a omylov. Na realizácii cieľa sa zúčastňujú individuálni občania, komunity a samosprávne inštitúcie. Tvorcovia projektov a užívatelia zostávajú v sústavnom kontakte, a tým sa i proces vizualizácie zbavuje nebezpečia upadnutia do iluzionizmu. Obyvateľstvo sa stáva spolutorcom nových objektov. Uplatňuje si požiadavku „šitia na mieru“ (adekvátnosť potreby). Prírastková stratégia tým, že prekonáva diskontinuitu vývoja (napr. následných výtvarných štýlov) a odstraňuje potenciálnu nekompatibilitu vyplývajúcu z nelineárneho vývoja, prekonáva i možnú disharmóniu vo vývoji štátu, regiónu, mesta i obytnej štvrte. Zachováva pamäť „genia loci“ a „genia národa“, ale obohacuje priestor aj o netradičné a nové objekty, ktorých vnútornou podstatou sú napríklad vysoké technológie. Rešpektuje i samopohyb a samoreguláciu, ale uplatňuje vo vývoji i silu ľudského ducha a ľudskej tvorivosti. Kľúčovým pojmom rozvoja je nesporne kreativita. Vo všeobecnej rovine tvorivosť je vlastnosťou všetkých veľkých otvorených systémov. Významným prejavom spontánnej a samoorganizujúcej kreativity sú napr. vlnové balíky – solitony. Solitony viažu spontánne individuálne pohyby nekoordinovaného chaosu do dlhých vln, ktoré nadobúdajú nové vlastnosti a správajú sa ako nový nelineárny útvar. Svojou obrovskou energiou sú schopné transformovať pôvodné prostredie do novej usporiadosti v priebehu veľmi krátkeho času.

Zostáva otvorenou otázka, či tzv. dlhé civilizačné vlny pôsobiace v našej histórii nepatria tiež do tejto kategórie. Spoločenské revolučné skoky spájaním technológie, vedy, kultúry, ekonomiky, politiky a etiky sa prejavujú ako vlnový balík, transformujúci danú civilizáciu do novej kvality.

Dôležité miesto pri porozumení spontánnej tvorivosti prislúcha tzv. fraktálnemu atraktoru, označovanému tiež ako chaotický atraktor alebo podivuhodný atraktor. Dlhú dobu sa tento fenomén označoval ako turbulencia, t. j. chaotické správanie bez akýchkoľvek pravidiel. Postupne sa odhaľovalo, že chaos je priťahovaný do novej usporiadosti, že sa v ňom, v bifurkačných bodoch oscilácií vynárajú nové rastové trajektórie, ktoré sa spontánne vynárajú na scénu a po selekcii prerastajú do nových mezo a makroštruktúr. Modifikácia pôvodnej štruktúry šancou, vznik nových mutantov, nových hybridných štruktúr, nových fraktálnych štruktúr, ktoré sa často zrkadlia ako odtiene paralel a kontrastov, ako reflexofory, ktoré spočiatku nemajú svoju identitu ani označenie, ale keď sa vynoria v makroštruktúre, udivujú svojou hotovosťou a novosťou. Sú

³ IVANIČKA, K.: *Institutionalization and the social order*. Banská Bystrica: UMB FPVMV, 1997, ISBN 80-8055-026-3.

výsledkom kvalitatívneho procesu. Podivuhodný atraktor sa prejavuje ako mechanizmus tvorby novej štruktúry. V usporiadanom stabilnom systéme sa postupne oslabujú vzájomné spojitosti a systém je atrahovaný do chaotickej neusporiadanej a z tejto opäť do novej vyššej usporiadanej práve zásluhou spontánne sa tvoriacich bifurkácií a nových vývojových samoregulačných trajektórií⁴.

Pozoruhodným nástrojom spájania intencionálnych a spontánnych síl a konštrukcie nového obrazu sveta je kyberneticko-synergetický priestor (cyberspace). Vynára sa v interface počítač – človek ako takmer neohraničená možnosť ľudských predstáv a túžob. Umožňuje navodiť akciu na pozadí fyzických objektov alebo umelo vytvoreného prostredia skonštruovaného z informačných údajov odvodených z operácií vo fyzickom svete, v ľudskom duševne alebo človekom vytvorených artefaktov. Táto virtuálna realita je najprenikavejšou invenciou súčasného vývoja myslenia. Obsahuje potenciál prekonať ľudské sensorické limity, ale i potenciál sprostredkovať skryté údaje bežným ľudským informačným receptorom. Deje sa to transformáciou bežnej informácie do počítačom generovanej a digitalizovanej informácie. Veda, umenie, kultúra, technika, ekonomika prejavujú o takéto prístupy veľký záujem. Má to spätný dopad na tvorbu a rozvoj ľudských osobností (konceptia informačne konštruovanej osobnosti). Konceptia kyberneticko-synergetického priestoru môže mať na ľudské myslenie podobný dopad ako konceptia perspektívy v období renesancie alebo konceptia euklidovského priestoru, ktorá ovládala európske a americké myslenie najmä v uplynulých dvoch storočiach.

Prechod na koncepciu kyberneticko-synergetického priestoru znamená v určitom zmysle prekonávanie koncepcie euklidovského priestoru. Ak však bol euklidovský priestor maticou, v ktorej sa uskutočňovala „architektúra“ strojovej civilizácie priemyselného obdobia, a ak sa v tejto geometrii realizovala vízia priemyselného veku, tak kyberneticko-synergetický priestor sa stáva maticou alebo perspektívou post industriálneho alebo postmodernistického obdobia. Je to nová syntéza sensoricky vytváraného priestoru a paralelne tvoreného virtuálneho sveta digitálnej informácie. Podstatnú úlohu v tejto syntéze majú informačné dáta získané aj inými nástrojmi ako len ľudskými organickými receptormi. Dobré to vyzdvihuje metafora plávajúceho ľadovca, z ktorého len malá časť je viditeľná priamym vnímaním. A práve tá, pod povrchom skrytá informácia, sa prostredníctvom kybernetického priestoru poskytuje človeku. Oba informačné pramene môžu byť ešte doplnené ľudskou neobmedzenou predstavivosťou. V kyberneticko-synergetickom priestore zásluhou sledovaného cieľa sa integruje mnoho nových technológií a prístupov (virtuálna realita, dátová vizualizácia, grafický užívateľský interface, networkizácia, hypergrafika, multimediálnosť a pod.).

O užitočnosti kyberneticko-synergetického priestoru napr. v súčasnej super symbolickej nadnárodnej ekonomike nemožno pochybovať. Euklidovský priestor, v ktorom vnímame fyzické objekty je subordinovaný multi-dimenzionálnymi priestormi, v ktorých sa vynárajú zložité a skryté vzťahy.

V polohe fázových prechodov euklidovská geometria ustupuje a vynárajú sa nové nelineárne kvality a nové vývojové trajektórie v dimenzionalite fraktálnej geometrie. A práve v takomto stave zrodu, v stavoch „medzi“, v stavoch „ani jedno ani druhé“ sa vynárajú nové myšlienky, nové artefakty, nové smery v podnikaní. Ak tieto stavy priťahovali už od začiatkov ľudskej civilizácie „rituál“, „fantáziu“ dnes odhaľujú tvorbu nových scenárov pre ľudský proces rozhodovania. Kyberneticko-synergetický priestor, aby lepšie odhalil pravidlá týchto zložitých stavov zachováva aj mnoho zo starých prístupov, operuje i s klasickou symbolikou štrukturálneho rozkladu, neviditeľnosti, zániku, vzniku znovuzrodenia, revitalizácie a reštrukturalizácie. V nich sa prejavuje „nestála stálosť“ dynamického rozvoja, neustála obnova sveta, a tým aj tajomstvo kreativity. Je tu úsilie „vstupovať“ do takýchto stavov zrodu a uplatniť poznatky z kolektívneho rozumu ľudstva. Kyberneticko-synergetický priestor má tak šancu stať sa médiom panhumánnej inteligencie. A to je azda najpríznačnejší rozdiel medzi modernistickým a postmodernistickým obdobím alebo poznatkovorientovanou a industrálnou érou, na rozhraní ktorého žijeme.

⁴ Podrobnejšie vysvetlenie v prácach Ivanička, K. Synergetika a civilizácia (1988), Synergetika a ekonomika (1993), Institutionalization and social order (1997), Základy synergetiky: (2001).

Niet pochybnosti o tom, že pojmy ako chaos a antichaos, disipatívne štruktúry, fraktálny atraktor, solitony, kaskádový efekt, efekt lavíny, efekt motýľa, spätná príčinnosť, kyberneticko-synergetický priestor a ďalšie, otvárajú nový pohľad na vývojové možnosti dynamických systémov, odhaľujú pravidlá nelineárnej dynamiky, a tým poskytujú človeku nevídané silné nástroje samopohybu a samoregulácie. Môže ich využiť pre svoje ciele. K tomu smeruje i súčasná paradigma vedy, usilujúca sa o hlbšie poznanie vlastnej podstaty človeka.

Záver: Cez poznatkovo-orientované prístupy k tvorbe vlastného rozvojového modelu krajiny

Náhle si uvedomujeme nevyhnutnosť zmeny myslenia, životného štýlu, inštitucionálnej organizácie i ponímania vedy a kultúry. Metafora stroja, tak príznačná pre celé obdobie od nástupu modernej éry, sa stráca z horizontu, metafora človeka a žijúcej planéty sa vynára vo všetkom, čo nás obklopuje. Model mechanického stroja, v ktorom všetko dobre funguje ak jeho ozubené kolieska do seba správne zapadajú, model „ideálneho kryštálového paláca“⁵ dokumentujúceho úspechy priemyselného obdobia, metafora chronopolisu – hodinového stroja, v ktorom mechanická synchronizácia času sa stáva nadradenou kategóriou spoločenskému daniu, strácajú svoju prioritu. Ocitli sme sa v ére, ktorá prerástla mechanistickú karteziánsko-newtonovskú paradigmu. Ale inštitúcie a názory predchádzajúceho obdobia majú tendenciu konzervovať prekonané prístupy. Ak by sme tomu podľahli, podporili by sme v terminológii Ortega y Gassetta návrat k dehumanizmu. Bol by to návrat alebo zakonzervovanie našej spoločnosti v druhej vývojovej vlnе priemyselnej spoločnosti. Zakonzervovanie vývojového štádia „welfarizmu“ v čase, keď progresívny svet už profituje z „postwelfarizmu“ a tretej vývojovej vlny čiže z informačného štádia vývoja poznatkovo-orientovanej fázy civilizácie.

T. Judt (2010) si dovoľil vážne, ale tvrdé upozornenia. „Pokiaľ nebudeme môcť dôverovať bankám, že budú pracovať čestne, hypotečným maklérom, že nám povedia pravdu o pôžičkách, a pokiaľ sa neuplatní systém verejných regulačných pracovníkov, ekonomický systém prestane fungovať“.⁶ Takýto návrat by nás vrhol na perifériu európskeho diania.

Globalizácia a integrácia EÚ i proces europeizmu znamenajú pre menšie a malé európske štáty základný stavebný kameň uplatňovania národných požiadaviek, ale súčasne je tu i nová úloha nájdenia a tvorby takých prístupov k riadeniu, ktoré budú schopné zabezpečiť demokratické právo účasti na tvorbe rozhodnutí pre bežných občanov. Ide o širokú verejnosť rešpektovania jej požiadaviek na tvorbe nového rozvojového modelu svojej krajiny.

Literatúra

- [1] BELL, D: *The coming of post industrial society a venture in social forecasting*. New York: Basic Books, 1976.
- [2] BOURDIEU, P.F: *Creative industries contracts between art and commerce*. New York: Harvard College, 2001, ISBN 0-674-00164-8.
- [3] DUNIŠ, P – HOHOŠ, L. (eds): *Svet v dobe obratu. Systémové alternatívy kapitalizmu. Konceptie, stratégie, utópie*. Bratislava: Veda, SAV, 2011.
- [4] BECKER, G. S.: *A theoretical and human analysis with special reference to education*. Chicago: University of Chicago Press, 1964, ISBN 978-0-226-04120-9.
- [5] GAŠPAROVIČ, I: *Myslím národne, cítim sociálne*. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2006, ISBN 978-80-89208-16-9.
- [6] HALUŠKA, I.: *Budúcnosť globálnej ekonomiky*. Bratislava: IRIS, 2011, ISBN 978-80-89256-65-5.

⁵ Metafora ideálneho poriadku industriálneho obdobia na 1. Londýnskej výstave v roku 1851.

⁶ JUDT, T.: *Zle se vede zemi. Pojednání o naší současné nespokojenosti*. Praha: Nakladatelství Rybka Publishers, 2011.

- [7] HAWKINS, J.: *The creative economy: How people make Money from ideas*. London: Penquin, 2001, ISBN 978-0-14-191023-9.
- [8] IVANIČKA, K. a kolektív: *Nový model sociálno-ekonomického trvale udržateľného rozvoja Slovenska*. Bratislava: VŠEMvs, 2012
- [9] IVANIČKA, K. et al.: *Európske trendy a naše perspektívy a záujmy v integrujúcej sa Európe*. Bratislava: EKONÓM, 2009, ISBN 978-80-225-2937-2.
- [10] IVANIČKA, K. at al.: *Kreativita, invencia, inovácia. Stimulátory rastu, prosperity a trvalej udržateľnosti SR*. Bratislava: EKONÓM, 2009, ISBN 978-80-225-2761-3.
- [11] IVANIČKA, K.: *Globalistika*. Banská Bystrica: UMB FPVMV, 2002.
- [12] IVANIČKA, K.: *Základy syneretiky*. Banská Bystrica: UMB FPVMV, 2001, ISBN 80-8055-482-X.
- [13] IVANIČKA, K.: *Institutionalization and the social order*. Banská Bystrica: UMB FPVMV, 1997, ISBN 80-8055-026-3.
- [14] IVANIČKA, K.: *Synergetika a ekonomika*. Bratislava: ELITA, 1993, ISBN 80-853 23-45-1.
- [15] IVANIČKA, K.: *Slovensko Génus loci*. Bratislava: Vydavateľstvo EUROSTAV, 2000, ISBN 80-968183-3-3.
- [16] JUDT, T.: *Zle se vede zemi. Pojednání o naší současné nespokojenosti*. Praha: Nakladatelství Rybka Publishers, 2011, ISBN 978-80-87067-32-1.
- [17] KLOUDOVÁ, J.: *Kreativní ekonomika. Trendy, výzvy, příležitosti*. Praha: Grada Publishing a.s., 2010, ISBN 978-80-247-3608-2.
- [18] KUHN, T. S.: *The structure of scientific revolution*. Chicago: University Chicago Press, 1970.
- [19] RIEVAJOVÁ, E. – ANTALOVÁ, M.: Ľudský kapital v kreatívnej ekonomike. In: RELIK 2011: Reprodukce lidského kapitálu - vzájemné vazby a souvislosti [CD ROM]. Slaný : Melandrium, 2011, s. 5, 12.
- [20] RIFKIN, J.: *The ages of acces. How the shift from ownership to access is transforming capitalism*. London: Pinguin Books, 2000.
- [21] RIFKIN, J.: *The European dream*. New York: J. P. Tarcher, Penguin, 2004. (Preklad: Európsky sen, Európsky literárny klub, Praha. 2005).
- [22] TAICHI SAKAIYA : *The knowledge value revolution of the history of the future*. New York, Tokyo, London: Kadaicha International, 1992.
- [23] SEDLÁČEK, T – ORRELL, D. – CHLUPATÝ, R.: *Soumrak homo economicus*. Praha: Nakladatelství 63. pole v Prahe roku 2012, ISBN 978-80-87506-07-3.
- [24] SCHUMPETER, J. A.: *The theory of economic development*. Cambridge: Harvard University Press, 1934.
- [25] SCHWEICKART, D.: *Po kapitalizme ekonomická demokracia*. Bratislava: VSSS, 2010.
- [26] ŠIKULA, M.: Kritická miera rozporov civilizácie a globálna ekonomická kríza. In: *Ekonomický časopis*, no. 8, 2009.
- [27] ŠIKULA, M. a kol.: *Dlhodobá vízia rozvoja slovenskej spoločnosti*. Bratislava: VEDA, 2008, ISBN 978-80-224-1050-2.
- [28] TOFFLER, A.: *Power shift, knowledge, wealth an violence of the edge of the 21 st. century*. New York: Bantam Book, 1990.
- [29] TOFFLER, A.: *The third wave*. New York: Bantam Book, 1981.
- [30] WESTLUND, H.: *Social capital in the knowledge economy, theory and empirics*. New York, Berlin – Heidelberg.: Springer, 2006, ISBN 10-3-540-35364-X.

Jednotné účtovníctvo a výkazníctvo v podmienkach Slovenska

Nora ŠTANGOVÁ - Agneša VÍGHOVÁ*

The uniform accounting and reporting in conditions of Slovakia

Abstract

Trends in the European Union is an effort to unify the accounting and reporting of state and public sector on an accruals basis. IPSAS are international accounting standards for the public sector. Slovak Republic from entering the EU is gradually implementing the principles defined in IPSAS to Slovak legislation. The aim of this article is to characterize IPSAS 1 and also present the results of research, which was focused on the use of IPSAS to Slovak legislation.

Keywords: harmonization of accounting, IPSAS, financial statements in accordance with IPSAS, research IPSAS in Slovakia

JEL Classification: M41

Úvod

Úlohou účtovníctva pre verejný sektor - nielen v Slovenskej republike, ale aj v jednotlivých členských štátoch Európskej únie - je prezentovať informačnú sústavu organizácie. Aplikácia tejto úlohy v rámci Európskej únie vyžaduje harmonizáciu jednotlivých národných predpisov, platných v oblasti účtovníctva podľa Medzinárodných účtovných štandardov pre verejný sektor (IPSAS). Implementácia IPSAS do legislatívy, platnej v SR prebieha aj na Slovensku.

V rámci výskumnej úlohy č.4/2012 GA pod názvom: Zmeny v účtovníctve rozpočtových organizácií po vstupe do EÚ a ich vplyv na využívanie verejných financií - 2.etapa - sme sa zaoberali aplikáciou účtovných štandardov na Slovensku. Cieľom vykonaného výskumu bolo zistiť úroveň implementácie IPSAS do praxe. Výsledky výskumu uvádzame v nasledujúcom príspevku.

1 Vývoj informácií v oblasti účtovníctva a výkazníctva

Pre efektívne riadenie v oblasti verejného sektora sú kvalitné finančné informácie nevyhnutnosťou. Úlohou účtovníctva verejného sektora je zabezpečenie databázy relevantných informácií, potrebných pre riadenie verejných financií a pre potreby prezentácie výsledkov hospodárenia našej krajiny v rámci Európskej únie. V súčasnosti je možné tieto informácie rozdeliť do dvoch základných okruhov:

- štátny rozpočet (central government), ktorý je tvorený všetkými rozpočtovými kapitolami a ich podriadenými organizáciami,
- rozpočet verejnej správy (public sector), ktorý je tvorený štátnym rozpočtom a ostatnými zložkami rozpočtu verejnej správy, ako napr. verejné vysoké školy, Sociálna poisťovňa, zdravotné poisťovne, štátne fondy, atď. (Dudáková, 2007/8)

Účtovníctvo verejného sektora vo všeobecnosti, teda nielen na Slovensku, ale aj v ostatných krajinách EÚ, by malo predstavovať komplexnú informačnú sústavu, ktorá zaznamenáva, analyzuje, klasifikuje, sumarizuje a interpretuje výsledky finančných a ekonomických činností subjektov verejného sektora a ich vplyvy, s cieľom:

- poskytovania informácií manažmentu, potrebných na plánovanie, organizáciu a kontrolu,
- prípravy a poskytovania finančných výkazov, zostavených v súlade so špecifickými účtov-

* prof. Ing. Nora Štangová, CSc., Katedra malého a stredného podnikania, Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, Furdekova 16, 851 04 Bratislava, e-mail: nora.stangova@vsemvs.sk
PhDr. Agneša Víghová, PhD., Katedra verejnej správy, Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, Furdekova 16, 851 04 Bratislava, e-mail: agnesa.vighova@vsemvs.sk

nými štandardmi a štandardmi vykazovania pre externých užívateľov. (Kaszasová, Majorová, 2005/3)

Pre súčasný vývoj svetovej ekonomiky je typická medzinárodná integrácia, nadobúdajúca globálne rozmery. Vzhľadom na takýto vývoj svetovej ekonomiky pozorujeme okrem medzinárodného toku tovaru a kapitálu aj tok ekonomických informácií, ktorých základným zdrojom je práve účtovníctvo. Z tohto dôvodu je prirodzený proces medzinárodnej harmonizácie a regulácie účtovníctva, ktorý spočíva v prekonávaní existujúcich rozdielov medzi jednotlivými národnými účtovnými systémami. Trendom v Európskej únii je zjednotenie účtovníctva a výkazníctva štátneho a verejného sektora, pričom aj Slovenská republika pristúpila na implementáciu aktuálneho účtovníctva a Medzinárodných účtovných štandardov pre verejný sektor do našej právnej úpravy.

Všeobecným trendom v krajinách Európskej únie je snaha o zjednotenie účtovníctva a výkazníctva štátneho a verejného sektora na aktuálnej báze, pričom Európska komisia odporúča využitie Medzinárodných účtovných štandardov pre verejný sektor. Účtovný systém Európskej komisie bol do roku 2005 založený na peňažných tokoch. Tento systém zaznamenával iba rozpočtované výdavky a príjmy počas roka, pričom bol doplnený informáciami na konci roka, ktoré boli potrebné na prípravu finančných výkazov. Keďže správa audítora o overení finančných výkazov za rok 2002 indikovala významné problémy v doterajšom účtovnom systéme, Európska komisia sa rozhodla realizovať projekt prechodu na aktuálne účtovníctvo, ktorý definoval hlavné požiadavky:

- na nový účtovný systém - jednotný formát dát, jeden plne integrovaný vstup dát do celého informačného systému, konzistencia centrálnych a sektorových systémov, viacročná konzistencia dát a informácií, plne aktuálny princíp v súlade s medzinárodnými štandardmi,
- na informačné technológie – jeden vstup dát, plná integrovanosť systémov, eliminácia dvojitých dát, efektívna bezpečnosť dát, dôveryhodnosť dát, garancia auditovateľnosti, atď.

Harmonizácia účtovníctva predstavuje proces približovania účtovných zásad, účtovných metód, pravidiel účtovania a bilancovania, a najmä obsahu účtovnej závierky jednotlivých krajín tak, aby boli navzájom porovnateľné a transparentné pre používateľov informácií z účtovnej závierky v ktoromkoľvek štáte na svete.

Postupné zosúladenie obsahu finančných výkazov označujeme ako proces harmonizácie. Základom tohto procesu je vytváranie účtovných štandardov, ktoré sú všeobecne uznávané a používané. (Kršeková, 2011/5)

2 Charakteristika individuálnej účtovnej závierky podľa IPSAS 1 - Prezentácia účtovnej závierky

Podrobne sa budeme zaoberať účtovným štandardom IPSAS 1, ktorý určuje atribúty účtovnej závierky. Účtovná závierka predstavuje výsledok fungovania a hospodárenia organizácií a preto je určujúcou skutočnosťou pri sledovaní čerpania pridelených prostriedkov zo štátneho rozpočtu v jednotlivých organizáciách verejnej správy.

Medzinárodný účtovný štandard IPSAS 1 – prezentácia účtovnej závierky - bol vydaný v roku 2000. Cieľom tohto štandardu je stanoviť zásady prezentácie riadnej účtovnej závierky, aby sa zabezpečovala porovnateľnosť účtovných závierok subjektov verejného sektora s účtovnými závierkami minulých období a s účtovnými závierkami iných subjektov. Na dosiahnutie tohto cieľa štandard IPSAS 1 vysvetľuje všeobecné požiadavky, týkajúce sa účtovnej závierky, návody na jej štruktúru a minimálne požiadavky na obsah účtovnej závierky, zostavenej na aktuálnom princípe účtovníctva. Vykazovanie, oceňovanie a zverejnenie konkrétnych transakcií a udalostí je riešené v ostatných štandardoch IPSAS. (Kršeková, 2011/5)

IPSAS 1 sa uplatňuje na všetky riadne účtovné závierky, zostavené a prezentované na aktuálnej báze verejnej správy. Pojem aktuálna báza je definovaný v odseku 7 IPSAS 1 nasledovne : „ je to metóda účtovania, podľa ktorej sú transakcie účtované v účtovnom období, ktorého sa časovo

a vecne týkajú. Položky, vykázané na základe akruálneho princípu sú : aktíva, záväzky, čisté aktíva/vlastný kapitál, výnosy a náklady“. Definícia účtovnej závierky je nasledovná : je to štruktúrovaná prezentácia finančnej pozície a finančnej výkonnosti účtovnej jednotky. Účelom účtovnej závierky je poskytnúť informácie o finančnej situácii, finančnej výkonnosti a peňažných tokoch účtovnej jednotky. Riadna účtovná závierka môže plniť prediktívne alebo budúce funkcie, ktoré poskytujú informácie, užitočné pre predvídanie úrovne zdrojov, potrebných pre pokračovanie činnosti účtovnej jednotky. Zaujímavosťou je, že finančné správy môžu poskytnúť užívateľom informácie údaje o tom :

- či prostriedky boli získané a použité v súlade so zákonom o účtovníctve a prijatom rozpočte,
- či prostriedky boli získané a použité v súlade s právnymi a zmluvnými požiadavkami, vrátane finančných limitov, stanovených príslušnými legislatívami.

Na splnenie vyššie uvedených cieľov podľa IPSAS účtovná závierka poskytuje nasledovné informácie o účtovnej jednotke:

- aktíva (assets),
- záväzky (liabilities),
- čisté aktíva/vlastný kapitál (net assets/equity),
- výnosy (revenue),
- náklady (expenses),
- ostatné zmeny čistých aktív/vlastného imania (other changes in net assets/equity),
- peňažné toky (cash flows) pričom oblasť peňažných tokov je upravená prostredníctvom IP-SAS 2.

Jednotlivé časti účtovnej závierky v zmysle IPSAS 1 sú nasledovné:

- výkaz o finančnej situácii (a statement of financial position),
- výkaz finančných výsledkov (a statement of financial performance),
- výkaz zmien čistých aktív / vlastného imania (a statement of changes in net assets/equity),
- výkaz peňažných tokov (a cash flow statement),
- ak účtovná jednotka zverejnila schválený rozpočet, porovnanie schváleného a skutočného rozpočtu a to buď v podobe samostatného finančného výkazu alebo ako súčasť účtovnej závierky v rámci vyhradeného stĺpca,
- príloha k účtovnej závierke, ktorá obsahuje prehľad významných účtovných zásad a ďalšie potrebné informácie.

Podľa medzinárodných účtovných štandardov vyššie uvedené výkazy môžu mať podobu účtovného výkazu : súvaha, výkaz ziskov a strát a poznámky, ktoré obsahujú informácie, uvedené v IPSAS 1.

3 Výsledky výskumu používania IPSAS na Slovensku

Praktická časť výskumnej úlohy bola zameraná na zber a získanie informácií o praktickom využívaní IPSAS v praxi. IPSAS boli implementované do účtovníctva rozpočtových, príspevkových organizácií, obcí a vyšších územných celkov od 1. 1. 2008. Od tejto doby tieto účtovné jednotky uplatňujú akruálny princíp v účtovníctve, to znamená aj pre nich platí časové rozlíšenie nákladov, výnosov, príjmov a výdavkov. Údaje v rámci výskumu boli získané formou dotazníka od náhodne vybraných obcí z celého Slovenska. Celkový počet rozposlaných dotazníkov bol 166 a tieto boli rovnomerne rozdelené podľa jednotlivých vyšších územných celkov. Návratnosť dotazníkov bola 76 %.

Výber lokalít (celé Slovensko) bol taký, aby výskum poskytol široký obraz o problematike aplikácie IPSAS v jednotlivých podmienkach celého Slovenska.

Dotazník obsahoval 16 otázok. Otázky boli formulované za účelom získania údajov o praktickom využití IPSAS, zistenie problémov, ktoré prináša uvedená metodika účtovania, o existencii kontroly

dodržiavania IPSAS, výhody a nevýhody aktuálneho systému. Otázky, ktoré boli formulované v dotazníku uvádzame v Tabuľke 1.

Tabuľka 1 Otázky v dotazníku

Boli ste dostatočne informovaní o IPSAS ?
Boli ste dostatočne pripravení, resp. vyškolení na zmeny vzhľadom na IPSAS ?
Priniesol IPSAS zásadné zmeny vo vašej práci?
Ktoré oblasti sa najviac zmenili ?
Čo znamená nový systém účtovníctva pre verejné financie ?
Čo Vám spôsobuje najväčší problém pri užívaní IPSAS ?
Či sa využívajú informácie z aktuálneho systému vo Vašej organizácii ?
Ako je vykonávaná kontrola dodržiavania IPSAS ?
Je dostatočná kontrola dodržiavania IPSAS ?
Aký je Váš názor na konsolidovanú účtovnú závierku vo Vašej organizácii ?
Vidíte zmysel harmonizácie účtovníctva ?
Vidíte výhody aktuálneho systému vedenia účtovníctva?
Vidíte nevýhody cash systému ?
Zmeny, ktoré prinieslo zavedenie aktuálneho princípu v roku 2008 vnímate ako pozitívne?
Vidíte výhodu uplatnenia časového rozlíšenia (US 38) v účtovníctve verejnej správy ?
Softvér, ktorý používate na účtovníctvo zabezpečuje komfort pri účtovaní ?

Zdroj: *Vlastné spracovanie autorov*

Záver a otvorené otázky

Na základe vyhodnotenia dotazníkov môžeme formulovať nasledovné skutočnosti:

V rámci Slovenska bola zabezpečená dobrá informovanosť o IPSAS. K tomu prispeli systematicky realizované školenia. Priebeh realizácie vzdelávania kontroloval Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. Realizácia vzdelávania účtovníkov vyplývala aj z požiadaviek Európskeho parlamentu.

Ďalšie odpovede formulujeme do niekoľkých bodov:

- Zavedenie IPSAS do praxe prinieslo zásadné zmeny do účtovníctva verejnej správy. Toto zavedenie IPSAS vyplývalo z požiadavky Európskej komisie. Cieľom zavedenia jednotného štátneho účtovníctva a výkazníctva v SR bolo zabezpečiť porovnateľnosť výstupov účtovníctva verejného sektora Slovenskej republiky v rámci krajín Európskej únie.
- Nový systém účtovníctva v praxi znamená uplatnenie aktuálneho princípu, ktorý má vplyv aj na hospodárenie obcí a miest. Európska komisia začala účtovať a vykazovať všetky transakcie na aktuálnom princípe v súlade s IPSAS od 1. 1. 2005.
- Kontrolu dodržiavania IPSAS vykonáva v obciach a mestách hlavný kontrolór. Audítor overuje účtovnú závierku, prípadne konsolidovanú účtovnú závierku obcí (miest). Kontrolu dodržiavania IPSAS môže realizovať aj Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. Podľa výsledkov kontrolnej činnosti NKÚ SR boli zistené porušenia zákona o účtovníctve. Účtovné jednotky nerespektovali závažné postupy účtovania a povinnosť viesť účtovníctvo správne, úplne a preukázateľne. V niekoľkých prípadoch chýbali účtovné doklady a účtovná závierka za príslušný rok. Nedostatky boli zistené aj pri nesprávnom účtovaní časového rozlíšenia nákladov a výnosov.

Po vyhodnotení výsledkov ankety sme zistili, že účtovnícka verejnosť vidí prevažne prínosy a výhody harmonizácie účtovníctva. Harmonizácia legislatívy bola zabezpečená prijatím princípov medzinárodných účtovných štandardov pre verejný sektor („International Public Sector Accounting Standards“ alebo „IPSAS“) a ich aplikáciou do národnej legislatívy upravujúcej účtovníctvo organizácií verejného sektora. V praxi sa nevyskytli závažné problémy s uplatnením IPSAS.

Popri všetkých výhodách prináša aktuálny princíp aj určité problémy. Základným nástrojom riadenia vo verejnej správe je rozpočet. Aktuálny princíp sa v mnohých prípadoch podriaďuje princípu rozpočtu, ktorý predstavuje hotovostný princíp, čím sa stráca jeho zmysel. Toto zosúladenie bude zrejme predmetom riešenia v budúcich obdobiach.

Literatúra

- [1] BERGMANN, A.: Public sector financial management. 2009. Person Education Limited, ISBN: 978-0-273-71354-8.
- [2] FABIAN, Š.: 2005. Rozpočtovníctvo a účtovníctvo verejnej správy, obcí a VÚC a nimi zriadených RO a PO. Bratislava : Súvaha, 2005. ISBN 80-88727-92-8.
- [3] KASZASOVÁ, K., MAJEROVÁ, M.: 2005. Zjednocovanie finančného výkazníctva verejného sektora krajín EÚ na základe princípov Medzinárodných účtovných štandardov pre verejný sektor. In : Účtovníctvo, daňovníctvo, audítorstvo. Bratislava : Súvaha , č. 10/2005, s. 343-344, ročník XIII. ISSN 1335-2024.
- [4] KOVALČÍKOVÁ, A.: Účtovníctvo rozpočtových organizácií, 2010. Iura Edition, ISBN : 978-80-8078-355-6.
- [5] KRŠEKOVÁ, M.: Medzinárodné účtovné štandardy pre verejný sektor – IPSAS, 2011, Iura Edition, ISBN 978-80-8078-390-7.
- [6] ŠTANGOVÁ, N.: VÍGHOVÁ, A., HAJDUCHOVÁ, E. , Účtovníctvo v kontexte verejnej správy a malých a stredných podnikov, 2012. Inštitút aplikovaného výskumu, Trenčín. ISBN : 978-80-970802-9-7.
- [7] ŠTANGOVÁ, N., VÍGHOVÁ, A: Účtovníctvo - Praktikum, 2012. Inštitút aplikovaného výskumu, Trenčín. ISBN : 978-80-970802-5-9.
- [8] https://dspace.upce.cz/bitstream/10195/35582/1/HudakovaL_SmerovanieUctovnictva_SP_FES_2007.pdf
- [9] Zákon č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov,
- [10] IPSAS 1 - Prezentácia účtovnej závierky

Inštitucionálna a neoinštitucionálna ekonómia

Ludovít KORČEK*

Institutional and neoinstitutional economics

Abstract

Institutional economics is the important part in History of economic theories at the beginning of 20th century in USA. The origin of this „economic school“ was influenced by Th. Veblen, who criticized English classical school for its abstract and deductive character of existing capitalistic system. He put stress especially on institutions (state) in evolution process in human society. He criticized private property leading to concentration of wealth and power in the hands of capitalists. Working class as important part of productive forces is living in relatively poor conditions. Capitalistic market economic system is in disequilibrium, it is necessary to realized deep social reforms in order to reach welfare state in future. Gradually has been formulated neoinstitutional parts, its new version, represented by J.K. GALBRAITH at the end of 20th century.

Keywords: *Institutional school, Th. Veblen the leader, criticism of English classical economics, concentration process of wealth, private property, relative poverty of working class, reforms of institutions, disequilibrium of market economic system, welfare of society in future, neoinstitutional variant, J.K. GALBRAITH representative of this new idea.*

JEL Classification: B2

Úvod

Štúdia analyzuje inštitucionálnu ekonómiu i jej nový neoinštitucionálny variant v USA, jej vznik svojším spôsobom reaguje na anglickú klasickú ekonómiu, ktorá ako prvá reagovala na vznik kapitalizmu určitým metodologickým prístupom. Nástup kapitalizmu už od čias priemyselnej revolúcie vyvolal viaceré kritické prúdy i mimo ekonomickej vedy. Kapitalizmu vlastné protirečenia, prehľbujúce sa v procese jeho vývinu, viedli jeho kritikov k navrhovaniu rôznych sociálnych reforiem len na úrovni utopizmu. Ale už v prvej tretine 20.storočia, najmä v Amerike, práve inštitucionálna ekonómia ich realizáciu ako reformy i presadzovala. Jej predstavitelia boli presvedčení, že budúca sociálno-spravodlivá spoločnosť nie je bez hlbokých spoločenských reforiem vôbec možná. Bol to „prvý signál“, ktorý poukázal na hromadenie sa bohatstva na strane „businessu“ a relatívnej chudoby na strane „industrie“. Inštitúcie rozhodujúce o charaktere spoločnosti sa dostali do popredia v Amerike práve preto, že tu bol v tom čase kapitalizmus najrozvinutejší. Zdôrazňovanie etiky, morálky, práva a psychológie, ako nástrojov na zmenu inštitúcií štátu, boli podložené analýzou americkej ekonomiky, ku ktorej dospeli práve predstavitelia „novej“ ekonomickej vedy!

1 Charakteristika inštitucionalizmu vôbec – vznik inštitucionálnej ekonómie

Viacero amerických vedcov poukázalo na skutočnosť, že klasická ekonómia svojím abstraktným prístupom k analýze ekonomiky nemá podstatný význam pre poznanie jej praktického fungovania. Môžeme tu uviesť W.H. Hamiltona, ktorý v časopise „American Economic Review“ zahájil diskusiu „o inštitucionálnom prístupe v ekonomickej teórii. R. Ely, ako stúpenec Historickej školy v Nemecku, sa dožadoval vo svojich prácach zahrnutia etiky do ekonomickej teórie. Teoretik C. Parker, sa zasa pokúsil vysvetliť ekonomické procesy realistickou psychológiou. Nemožno opomenúť i J. Commons, ktorý skúmal americké podniky spolu s G. Meansom a Berlem.

* prof. Ing. Ludovít Korček, DrSc., Katedra marketingu, Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, Furdekova 16, 851 04 Bratislava, e-mail: ludovit.korcek@vsemvs.sk

Z uvedeného vyplýva, že abstraktný výskum treba nahradiť pozitívnym skúmaním ekonomických kategórií ako práca, kapitál, pôda. Ak chceme pochopiť, ako sa vytvára mechanizmus cenovej tvorby na konkurenčnom trhu, treba výskum orientovať na reálnu formu ekonomickej aktivity, ktorá sa vývinom mení a tým ovplyvňuje i existujúce inštitúcie! „Ekonomický človek“ reaguje na tieto zmeny. Ak chceme poznať súčasnú ekonomiku, musíme skúmať aj jej inštitúcie podporované legislatívou štátu. Pôvod inštitúcií spočíva v určitých zvykoch, ktoré majú rysy kolektívnej psychológie. Len v tejto súvislosti možno pochopiť skutočné hybné sily spoločnosti, ktorými sa riadi ako jednotlivec, tak i celá sociálna trieda, akceptujúca platné právne normy. Ak chceme zistiť, či prv vytvorené a dodnes existujúce inštitúcie v spoločnosti treba len zmeniť, alebo úplne opustiť, treba uskutočniť dôkladnú analýzu reality.

V tomto zmysle inšpiroval inštitucionálnu ekonómiu najmä americký ekonóm škandinávského pôvodu Thorstein Veblen. Za súkromným vlastníctvom odhalil tzv. záhalčivú triedu (leisure class), ktorá stále bohatne, zatiaľ čo trieda pracujúcich zostáva relatívne chudobná. Na základe štatistiky dokumentoval, že skupina finančníkov prakticky ovláda takmer štvrtinu ekonomiky bohatej Ameriky. Zdôrazňoval protirečenie v rozdeľovacích procesoch kapitalizmu. Podľa neho na výsledkoch vysokej produktivity priemyselnej veľkovýroby parazituje „business“. Veblenove kritické slová sa stretli s veľkým porozumením vo sfére „industrie“, v ktorej pôsobia vysokokvalifikovaní manažeri. Veľkú pozornosť venoval aj forme verejných korporácií a odborom, prostredníctvom ktorých môžu pracujúci ovplyvňovať nielen pracovné podmienky, ale i veľkosť svojej mzdy. Významnú úlohu v procese monopolizácie ekonomiky pripisovali oficiálni ekonómovia i známemu anti-trustovému zákonodarstvu.

Cyklický vývin kapitalistickej ekonomiky podrobil kritickej analýze najmä Wesley Clair Mitchell, ktorého teoretické závery sa dodnes uvádzajú vo vedeckých kruhoch v súvislosti s pokusom nielen ich klasifikácie, ale i v súvislosti ako uvedený problém vyriešiť! Známy je jeho prínos do teórie „behaviorizmu“, ktorá spája ľudskú aktivitu nielen vo výrobe, ale i v spotrebe – zdôraznil jej psychologický charakter. Mitchell dlhé roky pracoval vo výskume ekonomických procesov v „National Bureau of Economic research“. Výsledky jeho práce dodnes inšpirujú ekonómov, ako zvládnuť ekonomické krízy súčasťou spoločnosťou, dokonca i pomocou matematicky orientovaných modelov reprodukčného procesu. (W. C. Mitchell nositeľ „Nobelovej ceny za ekonómiu“ za rok 1912), vystúpil dokonca i s podporou tzv. plánovaného kapitalizmu.

J. M. Clark už dávno predtým propagoval tézu „sociálneho regulovania“ ekonomiky, ktorým by sa zmiernili jednotlivé fázy cyklu - boom a kríza. Treba zdôrazniť, že tézy podobného rázu sa oživia znova a omnoho razantnejšie práve v súčasnosti, keď si ľudstvo vytyčilo za úlohu dňa „trvale udržateľný ekonomický rast“.

2 Inštitucionálna ekonómia a „Keynesovská revolúcia“

Inštitucionálna ekonómia počas veľkej hospodárskej krízy v 30-tych rokoch 20. storočia splynula s novou realitou kapitalizmu, ktorú kriticky ovplyvnila známa „Keynesovská revolúcia“; analýza známeho ekonóma z Cambridgu, odhalila protirečenia kapitalizmu omnoho výraznejšie, ako predstavitelia inštitucionálnej ekonómie. Sformovala novú hospodársku politiku veľmi blízku inštitucionálnej ekonómii v interpretácii v prospech „industrie“. Do centra zmien v spoločnosti postavil J. M. Keynes štát (inštitúciu), ktorého úlohou je regulovať živelnú kapitalistickú ekonomiku v súčasných podmienkach monopolov. Vhodné reformné zásahy štátu by akcentovali sociálny charakter spoločnosti, zdôrazňovaný už prv ekonómami inštitucionálneho zamerania v USA.

Novú formu regulovania ekonomiky inštitúciou štátu – známu ako „NEW DEAL“, možno charakterizovať ako doteraz nevídaný „protikrízový program“ sociálneho charakteru, ktorý mal nastoliť v ekonomike fázy oživenia a boomu, práve prostredníctvom štátnej administratívy - F. D. Roosevelta, ktorá vystriedala dovtedajšiu vládu prezidenta H. Hoovera. Že si to uvedomovala celá Amerika, dokazoval pád predošlej štátnej administratívy, ktorá zanechala krajinu s veľkým deficitom štátneho rozpočtu.

Predstavitelia inštitucionálnej ekonómie v súlade s ich programom hlbokých reforiem v spoločenskej štruktúre spoločnosti uvítali európsky pokus obnovy sociálno-ekonomickej rovnováhy ekonomiky, ktorú ponúkal už uvádzaný „NEW DEAL“. Ako príklad súhlasu možno demonštrovať aj tým, že významný stúpenec inštitucionalizmu R. G. Tugwell, ktorý už v minulosti vystupoval s návrhmi na zlepšenie sociálneho postavenia pracujúcich sa stal členom poradného tímu v novej štátnej administratíve. Tento „nový“ sociálno-ekonomický program v procese nevyhnutných zmien v štruktúre modernej spoločnosti sľuboval úspech v celosvetovom meradle.

Realizácia zvýšenia kúpnej sily na strane pracujúcich – t. j. dopytu po vyrobenej produkcii, bol totožný s názormi J. M. Keynesa a viedol by k rovnováhe ponuky s dopytom. Zvýšenie zamestnanosti malo nielen viesť k vyrovnanému štátnemu rozpočtu, ale i k prekonaniu veľkej nezamestnanosti, ktorá predstavuje vždy pre existujúci ekonomický systém nebezpečenstvo sociálneho odporu pre vládnú reprezentáciu všade na svete. Túto známu skutočnosť si veľmi dobre uvedomovali nielen vlády štátov Európy, ale i v Amerike, ktorá mala omnoho vyššiu životnú úroveň! Realizáciu opatrení novej hospodárskej politiky preto sprevádzala intenzívna politická kampaň, zdôrazňujúca že „NEW DEAL“ predstavuje všeobecne akceptovateľné východisko z existujúcej krízy. Nové smerovanie Rooseveltovej administratívy podporil i popredný americký ekonóm M. Friedman, známy nositeľ „Nobelovej ceny za ekonómiu“. Dokumentuje to významné miesto „NEW DEAL-u“ v inštitucionalizme.

Pragmatické črty inštitucionálnej ekonómie a jej akceptovanie európskeho vplyvu má i celý sociálno-hospodársky program Rooseveltovej administratívy. Vystihujú to slová prezidenta „Krajina potrebuje a dožaduje sa smelého experimentu – existuje spoločný názor, že sa má niečo skúšať“. A to, čo sa malo odskúšať bol práve „NEW DEAL“, ako cesta na dosiahnutie vyrovnaného federálneho rozpočtu. Nie je predsa možné žiť s trvalým deficitom (to predstavuje chudobu). Rooseveltovu administratívu (demokratickej strany) charakterizovali:

- a) aktívne ovplyvniť smer cyklického vývinu – vláda nesie zodpovednosť za stav hospodárstva,
- b) vláda musí presadzovať zásadu vyrovnaného federálneho rozpočtu.

Uviedli sme už, že významný ekonóm inštitucionalizmu R. G. Tugwell bol členom poradného tímu prezidenta F. D. Roosevelta, ktorý v tomto výbore úzko spolupracoval s ekonómami keynesovského zamerania. Názory oboch táborov sa často rozchádzali v prijímaní záverov o oživení ekonomiky. Nezostalo len pri riešení deficitu, ale i o celkovo nový smer s podstatnými zásahmi na strane zvýšenia dopytu. To viedlo k nastoleniu otázky o znovurozdelení národného dôchodku v prospech chudobnejších vrstiev spoločnosti. Odporúčali sa napr. verejné investície na výstavbu bytov, škôl a nemocníc, ba i zmeny v daňovej politike. Vzniknutý „mix“ viacerých teoretických smerov neznižil rozsah pôvodného rámca inštitucionálnej ekonómie. Ba práve naopak, možno povedať, že vplyv inštitucionálneho zamerania sa dokonca zvýšil napríklad o problém cenovej úrovne. Poukazovalo sa, že monopoly sú prekážkou pružnosti cien. Navrhovalo sa, aby konzumenti svojou vyššou aktivitou na trhu mohli pôsobiť na rovnováhu trhu. Zvýšil sa tlak na sféru „businessu“! (finančne monetárnou politikou) s tým, aby sa stimulovala konjunktúra (štátne investície zvýšiť).

Rooseveltova hospodárska politika realizujúc mnohé významné sociálne reformy, mala jednoznačne anti-cyklický charakter, znížila nezamestnanosť a zvýšila kontrolu štátu. Relatívne znížila chudobu k rastu bohatstva. Protirečivosť obsahu novej hospodárskej politiky bola odrazom základného protirečenia výrobných vzťahov k inovácii výrobných síl v rámci kapitalizmu. Napriek tomu „NEW DEAL“ v dejinách ľudstva predstavuje prvý, veľký prelom v riešení reálno-etických problémov modernej spoločnosti. Možno sa z neho nielen poučiť, ale na pozadí dozrievajúcich sociálno-ekonomických podmienok i prehliť futurologickú víziu novej spoločnosti, ktorú avizoval svetu známy významný ekonóm – sociológ J. A. Schumpeter v práci „Capitalism, Socialism and Democracy“ (1942).

3 J. K. Galbraith – súčasný variant inštitucionálnej ekonomie

Koniec 20. a nástup 21. storočia významne poznačil pôvodný inštitucionalizmus Ameriky. Na čele súčasnej inštitucionálnej ekonomie je popredný americký ekonóm J. K. Galbraith, nositeľ známej ceny „Veblen – Commons“, ktorú od roku 1969 udeľujú popredným ekonómom inštitucionálneho zamerania. Meno J. K. Galbraitha, ako člena skupiny mladých harvardských ekonómov, sa po prvýkrát v dejinách ekonomických teórií uvádza v súvislosti s návrhom reforiem na verejné práce v dôsledku opatrení Rooseveltovej administratívy. Dlhé roky pôsobil ako profesor ekonomie a aktívne zasahoval aj do politiky (veľvyslanec USA v Indii) a jeho práce sú nielen „bestsellerom“ na knižnom trhu, ale i predmetom významných vedeckých diskusií a polemík. Jeho literárny štýl a interdisciplinárny prístup k problémom je „humánne motivovaný“, a tým prevyšuje americký priemer. Jeho osobnosť charakterizuje sociologicko-technická orientácia, nielen na súčasný, ale i budúci vývin ľudstva.

Zo súčasného širokého záberu ekonomického výskumu, ktorý stále viac charakterizuje zdôrazňovanie vedecko-technického pokroku ľudstva a blahobyt, ktorý je jeho dôsledkom, sa v štúdiu zameriame len na tie publikácie, ktoré sú v úzkom kontakte s inštitucionalizmom. J. K. Galbraith, ako predstaviteľ tohto smeru, dokumentuje i ďalšie, exaktné poznanie čiastkových stránok súčasnej sociálno-ekonomickej reality. Podáva tým syntetický pohľad na spoločenské problémy celej priemyselne vyspelej ľudskej civilizácie. Vedecky zaznamenáva všetky podstatné zmeny a ich príčiny, ich dosah na vývin ľudstva v hlbokých štruktúralno-inštitucionálnych súvislostiach. Pôvodná „industria“ v začiatkoch formovania sa inštitucionálnej ekonomie, sa tu prejavuje ako industriálne rozvinutá spoločnosť s kvalitatívne novými problémami na riešenie. Nemalú pozornosť venuje J. K. Galbraith i rozvinutému štátnemu intervencionalizmu, ktorý je nevyhnutnou súčasťou rozvinutého kapitalizmu.

V pravidelne sa opakujúcich krízach, ktoré striedajú boom, sa otriasa existujúca štruktúra spoločnosti a ľudstvo balansuje nad priepasťou kataklizmy. Spoločnosť dnes volá po spolupráci všetkých spoločenských vied na riešenie problémov, ktoré doteraz neohrozovali ľudstvo v takom rozsahu.

Všetky publikácie J. K. Galbraitha sa orientujú týmto smerom a pomerne dobre informujú čitateľa aj bez ekonomického vzdelania o širokom okruhu dnes aktuálnych spoločenských problémoch. Ba čo viac, nútia ho i o nich premýšľať a hľadať pravdepodobné riešenie. Nemožno povedať, že jeho prístupy, aj k ožehavým problémom súčasnej, najbohatšej kapitalistickej krajine, by neboli objektívne. Paletu analyzovaných sociálno-ekonomických problémov podáva objektívne v tom zmysle, že spoločnosť tieto problémy skutočne registruje. Štát vládnu politickou garnitúrou ich zatiaľ však nedokáže primerane riešiť. Na riešenie vyššieho vzdelania, zdravotníckej starostlivosti, či osobitne citlivej sféry sociálnej starostlivosti o dôchodcov, ktorí sú obrazom chudoby v blahobyte, chýba nielen odvaha novej sociálnej politiky, ale i finančné prostriedky!

Vytvorí sa „vyrovnávajúca sila“ s cieľom nastoliť stav spoločenskej rovnováhy? Je vízia „vyrovnávajúcej sily“ vôbec realizovateľná? Čitateľ zostáva bez odpovede! Autorova charakteristika súčasnej americkej spoločnosti ako „spoločnosť blahobytu“ je tiež diskutabilná. Dá sa blahobyt ľudstva vôbec merať veľkosťou hmotných statkov? Nie je to len jedna stránka v istote a bezpečnosti? Vo svojich publikáciách odpovedá sám autor tým, že analyzuje spoločenské ciele dnešnej vysoko rozvinutej spoločnosti. Z pozície ekonóma sleduje proces zospoločenšťovania a internacionalizácie, ktoré otriasajú kapitalistickými výrobnými vzťahmi. Otvorene kritizuje tradičné ekonomické teórie (postupuje verne v šľapajách inštitucionálnych ekonómov, s cieľom formulovať novú koncepciu spoločensko-ekonomického vývoja spoločnosti).

Galbraithov technicko-deterministický prístup k skúmaniu vnútorných síl v súčasnom štátnomonopolistickom štádiu vyúsťuje do „industriálnej, či postindustriálnej spoločnosti“, ktorá na báze „vyrovnávajúcej sily“ zabezpečí blahobyt, v ktorom chudoba ako pojem nebude existovať. A práve v takýchto záveroch je príťažlivosť sociologicko-technických názorov, ktoré charakterizujú i súčasnú neoinštitucionálnu ekonomiu. Je pravdou, že vedecko-technický pokrok humanizuje ľudskú

prácu v zmysle „fyzickej driny“, znižuje jej potrebu v procese priemyselnej veľkovýroby: problém však tkvie v tom, že kapitál je v rukách len jednej triedy, nie celej spoločnosti!

4 „Industriálna – postindustriálna spoločnosť“ – perspektívy

Známy americký ekonóm J. K. Galbraith patrí medzi kritikov kapitalizmu, ktorého teoretické analýzy síce odkrývajú hlboké sociálno-ekonomické negatíva, ale spoločnosť ich prekonáva postupne reformami. Súčasnú americkú ekonomiku charakterizuje ako „industriálnu – postindustriálnu spoločnosť“ – model, ktorý v mnohom prekonal pôvodné symptómy kapitalizmu a môže byť vzorom pre ostatný svet, v jeho budúcom vývine. Veď aj súčasná Amerika sa naďalej rozvíja a má pred sebou futurologickú víziu dosiahnuť ešte vyšší stupeň blahobytu aj prekonaním cyklického vývinu ekonomiky. O tom podávajú svedectvo i najnovšie autorove práce a tým reagujú na aktuálne sociálno-ekonomické problémy, ktoré treba dôsledne analyzovať a riešiť ako otázky „na programe dňa!“

Ekonomickým základom americkej spoločnosti sú veľké verejné korporácie s účasťou formou vlastníctva, riadené vysokokvalifikovanou technoštruktúrou s dobre organizovanými odborníkmi, podieľajúcimi sa na rozhodovaní o cieľoch a štruktúre výroby. Moderná, vedecko-technická technológia minimalizuje účasť fyzickej práce, ktorej úroveň vzdelávania je stále vyššia, čomu zodpovedá aj úroveň miezd, či životnej úrovne. Vzťahy sa zmenili nielen vo vnútri výrobnjej sféry, ale i zo strany štátu. Jeho zásahy majú omnoho hlbší sociálny charakter v súčasnej spoločnosti. Existuje nová forma stimulovania vedeckého výskumu zavádzania inovácií nielen do výrobnjej, ale i nevýrobnjej sféry, zlepšuje sa úroveň vzdelávania, zdravotníctva i sociálnej starostlivosti. Tým sa udržuje Amerika na čele globalizovanej ekonomiky sveta.

Štátna administratíva demokratickej orientácie podporuje rôznymi formami spoluprácu s ostatnými krajinami a cieľavedome napomáha rozvojom krajín. Zmenená hospodárska politika s novými prvkami prehĺbila známy „NEW DEAL“ – tým aktívne prispieva nielen k rovnováhe medzi ponukou a dopytom, ale i udržuje vyrovnaný štátny rozpočet a tým celkovú ekonomickú stabilitu nielen vo svojej krajine, ale i v celosvetovom meradle. Význam úlohy štátu v modernej spoločnosti už v 20. storočí hlásal i J. M. Keynes. Podľa neho štát musí zasahovať nielen do ekonomiky, ale celkovo i do sociálno-ekonomických vzťahov a tým eliminovať faktor živelného vývinu, ktorý otvára cestu neželanému chaosu, sprevádzaného známymi cyklickými výkyvmi s hlbokými sociálnymi dôsledkami. Nielen v histórii, ale i v súčasnosti možno uviesť množstvo príkladov ako štát – štátna administratíva v USA (podľa svojho politického zloženia) môže ovplyvňovať nielen reprodukčný proces, ale dnes i zvlášť dôležité rozdeľovacie procesy HDP), aby štát eliminoval proces zbedačovania jednej triedy v triedne rozdelenom svete.

Záver z analýz, ktoré Galbraithove práce obsahujú majú síce reformný charakter v protiklade k tzv. radikálnej ekonomii v Západnej Európe, ale tézy, ktoré viac zodpovedajú i verejnej mienke Ameriky s vysokou životnou úrovňou. Obsah pojmu „anti“ má viacero etáp realizácie a radikalizmus nemusí pritom zohrávať prioritu! Aj preto má autor v „postindustriálnej spoločnosti“ určité výhrady voči interpretácii „socializmu“ európskeho typu. Galbraithova interpretácia socializmu (a nielen jeho, ale napr. aj vízia J. A. Schumpetra) sa v zásade rozchádzajú.

Reformistický charakter zdôrazňovaný inštitucionálnou ekonomikou síce akceptuje víziu novej spoločnosti – socializmu: jej nástup však sa má realizovať postupnými krokmi, podporovanými novým, vyšším stupňom rozvoja vedy. Nové sofistiké, či inteligentné technológie prirodzene rozšíria nielen materiálne, ale i duchovné statky budúcej spoločnosti (tak ako doteraz); zmenia úlohu človeka v procese výroby a tým sa zrealizujú aj nové rozdeľovacie vzťahy a chudoba v dnešnom ponímaní vymizne zo slovníka. V tomto zmysle vykresľuje Galbraith Ameriku, ako predobraz budúcnosti celého ľudstva; v tom sa stotožňuje s futurologickou víziou, známou v ekonomickej vede už z obdobia II. svetovej vojny – dáva jej však realistejšiu charakter!

Niet pochyb o tom, že nové vedecko-technické poznatky – ak budú využívané v prospech celého ľudstva, nastolia omnoho vyšší blahobyť nových generácií, ktoré v podmienkach vyspelej demokracie

zlikvidujú dnešný egoizmus, vytvoria novú morálku i etiku v budúcej spoločnosti. Jedno je však isté, že sa budú zamýšľať nad tým, prečo to ľudstvu trvalo taký dlhý čas!

V závere možno konštatovať, že Galbraith nielen ako ekonóm – analytik, ale i ako autor významných sociálno-ekonomických prác, predbehol o míle súčasnosť, keď odmietol radikalizmus zdôrazňujúci neschopnosť ľudskej civilizácie vyriešiť palčivé sociálno-ekonomické problémy, ktoré pred súčasnú globálnu ekonomiu nahromadila doterajšia historická realita. Z tohto hľadiska možno položiť otázku: bude „neoinštitucionálna ekonomia“ novou epochou v ekonomickej vede, ktorá vystrieda známú „Keynesovskú revolúciu“ z polovice 20. storočia?

Literatúra

- [1] GALBRAITH J. K.: American Capitalism: The Concept of Countervailing Power, Boston, 1952.
- [2] GALBRAITH J. K.: Ekonomika a spoločenské ciele, Pravda, 1984.
- [3] GALBRAITH J. K.: Spoločnosť hojnosti, Praha, 1967.
- [4] GALBRAITH J. K.: The NEW Industrial State, N. Y., 1968
- [5] GALBRAITH J. K. The Age of Uncertainty, Boston, 1977.
- [6] JAMES, E. Dejiny ekonomického myšlení 20. Století, Academia, Praha, 1968.
- [7] SCHUMPETER J. A. Capitalism, Socialism and Democracy, London, 1943.
- [8] SCHUMPETER J. A. Ten great Economists, N.Y., 1965.

Cooperation with non-governmental organizations as part of the social responsibility strategy of an organization

Renata MAĆKOWSKA*

Abstract

Social engagement of an organization may be the proof that it has adopted a social responsibility strategy or the indication that an organization has initiated a number of activities in its social environment which aim to build social trust capital. It is of crucial significance that business communities become more active in social dialogue and develop understanding for socially responsible actions. This concept of a new role of enterprises in the society is promoted by the business environment, where non-profit organizations play a prominent role.

Keywords: non-governmental organizations, social responsibility, cooperation

JEL Classification: H0, J28, L31

Introduction

A community's attitude towards an organization exerts an increasingly significant impact on its operations. Job creation, the use of socially-oriented technologies, charity work, or the support for local initiatives build the favourable image of a company and an understanding attitude towards its goals and problems. At the same time, they contribute to positive changes in its environment, have an impact on the quality of life of a local community's members, and stimulate the development of a territorial entity.

Research into and the evaluation of the corporate social responsibility strategy, in other words – social audit – is becoming increasingly popular, though it is not mandatory. Social audit, introduced in Germany in 1972, provided information on social effects of corporate activity. It included, among others, information on corporate expenditure on social and ecological causes. A few years later, France saw the advent of social audit. The law there imposed the obligation on businesses employing more than 300 workers to prepare annual audits. A great number of teams were involved in the preparation of documents, which eventually led to the adoption of common standards.¹

1 Building relationships with an organization's stakeholders

Apart from the key stakeholder groups such as customers, suppliers and shareholders, the corporate social responsibility strategy also comprises the relations with social organizations, a local community, authorities and media. Seeing social responsibility as an element of competitive advantage, organizations define tasks and set targets in their strategy, which they later publish so that the public opinion can monitor their implementation.

An organization employs adequate modes of communication with stakeholders, perceiving them through the prism of their expectations, because it needs to build a positive image. This allows an organization to avoid moral and financial losses and, as a consequence, it does not lose public trust. After identifying expectations and potential cooperation opportunities or threats, an organization selects the right kind of responsibility for particular stakeholder groups. "A company's management bears economic responsibility towards its shareholders, whereas it carries legal and ethical responsibility towards the remaining stakeholders."² The possibility exists to combine primary

* Renata Maćkowska, PhD, University of Economics Katowice, ul. 1 Maja 50, 40-287 Katowice, e-mail: maren@ae.katowice.pl

¹ J. Adamczyk: *Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2009, p. 170

² M. Rybak: *Etyka menedżera – społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw*. PWN, Warszawa 2004, p. 91

economic objectives of a company with its stakeholders' goals, provided that stakeholders also recognize the importance of economic objectives and that a company is economically responsible also towards them. This economic responsibility is the prerequisite for both ethical, legal and environmental responsibility and the very existence of a company.

After a stakeholder group is identified together with its goals and expectations and the right kind of responsibility is determined, the strategy is developed and the methods are built, which are used to work with particular stakeholders. In order to achieve success and stakeholder satisfaction, a company chooses what kind of contact it will establish with stakeholders (direct or indirect) and decides whether it will adopt a defensive or offensive approach. M. Rybak argues that the analysis of goals and a stakeholder profile is followed by the selection of an adequate strategy from among the three main strategies:

- “the re-active strategy which relies upon ignoring the pressure of the environment for as long as it is possible;
- the pro-active strategy which involves predicting events, including the pressure, in order to respond to them in the right way;
- the interactive strategy, implying continuing communication with major stakeholders, which aims to negotiate what is possible and achievable under social constraint.”³

It is also possible that the adopted strategy is the combination of all three strategies listed above. Then, an organization chooses the kind and scope of responsibility towards each identified stakeholder group. The choice of a strategy for a particular stakeholder group is made based on the potential benefits for an organization, not with the intention of strengthening community bonds.

Table 1 Reasons behind the implementation of the social responsibility strategy

	Frequency	Percentage	Valid percentage	Cumulative percentage
Customer expectations	14	17.5	17.7	17.7
Growing ethical awareness of the contemporary society	2	2.5	2.5	20.3
The business approach in the activity of an organization is not enough to achieve success in today's world	17	21.2	21.5	41.8
Modern organizations are sensitive to social needs	6	7.5	7.6	49.4
Building of an organization's image and reputation	22	27.5	27.8	77.2
Our organization does not implement such a strategy	18	22.5	22.8	100.0
Total	79	98.8	100.0	
Lack of response	1	1.2		
Total	80	100.0		

Source: Empirical research conducted by the Department of Public Management and Social Sciences, the University of Economics in Katowice, 2013

The most respondents claimed that the implementation of a social responsibility strategy in their organization was connected with the building of the organization's image and reputation (27.5%) and the business approach was no longer sufficient in today's world (21.2%). Accordingly, the reasons behind implementing the strategy are related with achieving success. Research showed that it was not the reflection of an organization's sensitivity to social needs (7.5%). Nor was it the growing social awareness of today's society (2.5%).

³ Ibidem, p. 93

2 Forms of involvement and cooperation with non-profit organizations

Social engagement of an organization may be the proof that it has adopted a social responsibility strategy or the indication that an organization has initiated a number of activities in its social environment which aim to build social trust capital. A good example of such engagement is the participation of company employees in non-governmental organizations (Table 2).

Table 2 Employee participation in non-governmental organizations

	Frequency	Percentage	Valid percentage	Cumulative percentage
1 I do not participate	15	18.8	19.0	19.0
2 Seldom	33	41.3	41.8	60.8
3 Occasionally	20	25.0	25.3	86.1
4 Often	11	13.8	13.9	100.0
Total	79	98.8	100.0	
Lack of response	1	1.2		
Total	80	100.0		

Source: Empirical research conducted by the Department of Public Management and Social Sciences, the University of Economics in Katowice, 2013

As research shows, very few employees cooperate with and get involved in non-profit organizations or it might as well be assumed that their involvement is of no significance for a company, that employee activity outside work is not recorded or known, because a company does not recognize its interest in this area.

Table 3 Initiatives supporting non-profit organizations

	Frequency	Percentage	Valid percentage	Cumulative percentage
Yes	26	32.5	32.5	32.5
No	23	28.8	28.8	61.2
I don't know	31	38.8	38.8	100.0
Total	80	100.0	100.0	

Source: Empirical research conducted by the Department of Public Management and Social Sciences, the University of Economics in Katowice, 2013

As for the question about whether the company runs non-business activities, supporting non-profit organizations, 38.8% of the respondents said that they did not know, 32.5% that it did, while 28.8% that it did not. This lack of knowledge about non-business activities of the company is surprising. If such activities are undertaken, knowledge about them is negligible. This may also be explained by the fact that a non-profit organization is perceived as a marginal part of the business environment. Accordingly, supporting it does not contribute to the achievement of a company's goals. A company's activities, indicated by the respondents, are very dispersed, which implies that the support goes to non-profit organizations in the local environment.

Cooperation with non-profit organizations aiming to address social problems should involve the adoption of a particular model of such cooperation. In large companies these functions are taken over by specially established foundations.

Table 4 Cooperation – organizational solutions

	Frequency	Percentage	Valid percentage	Cumulative percentage
Yes	17	21.2	21.2	21.2
No	24	30.0	30.0	51.2
Difficult to say	39	48.8	48.8	100.0
Total	80	100.0	100.0	

Source: Empirical research conducted by the Department of Public Management and Social Sciences, the University of Economics in Katowice, 2013

The question whether a socially responsible business should set up its own unit (e.g. a foundation, a department) to run pro-social activities showed that such an organizational solution is not known or practiced by most organizations. 48% of the respondents replied that they found it difficult to say, 30% that it should not, whereas 21.2% that it should.

Table 5 Regularity of cooperation with non-profit organizations

	Frequency	Percentage	Valid percentatge	Cumulative percentage
Not at all	25	31.2	31.2	31.2
Seldom	21	26.2	26.2	57.5
Occasionally	19	23.8	23.8	81.2
Often	13	16.2	16.2	97.5
Regularly	2	2.5	2.5	100.0
Total	80	100.0	100.0	

Source: Empirical research conducted by the Department of Public Management and Social Sciences, the University of Economics in Katowice, 2013

While answering the question whether their company cooperated with non-profit organizations, the largest group of respondents (31.2%) said that it did not and the smallest (2.5%) that it did regularly.

Table 6 Financial support for non-profit organizations

	Frequency	Percentage	Valid percentage	Cumulative percentage
Not at all	22	27.5	27.5	27.5
A little	31	38.8	38.8	66.2
Moderately	16	20.0	20.0	86.2
A lot	9	11.2	11.2	97.5
Very much	2	2.5	2.5	100.0
Ogółem	80	100.0	100.0	

Source: Empirical research conducted by the Department of Public Management and Social Sciences, the University of Economics in Katowice, 2013

When asked about the financial support provided by their employer to non-profit organizations, the respondents most frequently replied that the support was small (38.8%), while the least frequently that it was strong (2.5%).

According to the social responsibility theory, the aim of an organization is to fulfill the needs of all its stakeholder groups. However, the research indicates that ethical questions have not become a significant strategic issue in enterprise management, which would guarantee and maintain long term success of an organization. Entrepreneurs emphasize that they experience the pressure coming from their environment in response to changing reality and social awareness. Facing these changes, they admit they cannot remain indifferent to the expectation of the groups in their environment.

Philanthropic activity of enterprises involves, first of all, supporting charity organizations and providing all forms of help to others in need. Most frequently, companies get involved for altruistic reasons. When a company attempts to promote its involvement in charity initiatives, suspicions are raised that it deliberately tries to improve its image through pro-social activity. On the other hand, it is of profound importance that philanthropic activity is conducted transparently and in compliance with the law.⁴

Social responsibility is achieved with a great number of tools, for example:

- social campaigns – using mass media to change attitudes and raise awareness in society
- the integration of employees around common values
- employee volunteer work – individual employee involvement in pro-social activities of a company
- eco labelling – providing information on ecological features of a product
- social audit – publications presenting a company's performance and achievements
- socially responsible investment

⁴ Cf. J. Adamczyk: *Spółeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2009, p. 145.

- reliable communication with stakeholders
- support for non-governmental organizations
- ecological initiatives
- investment in employee development
- initiatives promoting equal opportunities⁵

Conclusion

The effective promotion of CSR initiatives in the economic environment involves social dialogue with the business surroundings playing an important role in this process.

It is of crucial significance that business communities become more active in social dialogue and develop understanding for socially responsible actions. This concept of a new role of enterprises in the society is promoted by the business environment, where non-profit organizations play a prominent role. If the expectations of the society from an organization create the need for corporate social responsibility, it is in the best interest of such an organization to undertake socially responsible initiatives and communicate their results. As a consequence, an enterprise involved in socially responsible activity will be perceived better by its environment and may enjoy social respect. Moreover, when social responsibility gains in popularity, an organization has to develop a social responsibility strategy to remain competitive.

References

- [1] ADAMCZYK, J. 2009. *Spółeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2009.
- [2] HAMMACK, D. C., YOUNG, D.R. 1993 *Nonprofit Organizations in a Market Economy*. Jossey-Bass Publ., San Francisco 1993.
- [3] IWANKIEWICZ-RAK, B. 201. Marketing w organizacjach pozarządowych –obszary zastosowań, UE we Wrocławiu, Wrocław, 2011
- [4] OLĘDZKI, J. 2006. *Public relations w komunikacji społecznej*, [w:] *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*. J. Olędzki, D. Tworzydło red., PWN, Warszawa 2006.
- [5] PALIWODA-MATIOLAŃSKA, A. 2009. *Odpowiedzialność społeczna w procesie zarządzania przedsiębiorstwem* . Wydawnictwo C.H. Beck Warszawa 2009.
- [6] RYBAK, M. 2004. *Etyka menedżera – społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw*. PWN Warszawa 2004.
- [7] *Spółeczna odpowiedzialność biznesu w Polsce, wstępna analiza* , Program Narodów Zjednoczonych ds. rozwoju, Warszawa 2007.
- [8] http://www.asbiznesu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=63&Itemid=68, (10 04 2010)

⁵ http://www.asbiznesu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=63&Itemid=68, (10 04 2010).

Problems of housing policy in St. Petersburg

Sergey KIRSANOV* - Yevgeny SAFONOV**

Abstract

In Russia, housing has always been and remains relevant. This is facilitated by several factors: lack of resources for the expanded reproduction of housing, lack of money by the absolute majority of the population, the constant influx of refugees into Russia and displaced persons from neighboring countries.

Housing policy as a social phenomenon, as part of the modern transformation of society is very complicated and often not accompanied by the predicted dire crisis, covering all aspects of the reformed social life. This, in turn, determines the relevance of studies of housing policy as the most important problems of human social life, its needs, especially in housing.

Keywords: *reforming housing and communal services, State program, the state capital investment, State housing policy, the housing market*

JEL Classification: L22

Introduction

Housing policy - carried out by public authorities and local government policies aimed at providing housing for those in need.

The problem of providing citizens with a comfortable and affordable housing in Russia is very serious. For example, registered in need of better housing in St. Petersburg is about 400 thousand families. Most of the residents of St. Petersburg, even the so-called middle class can not buy their own accommodation. Young families can not improve living conditions, citizens can not move out of dilapidated housing, entitled to benefits can not solve their housing problems, the Government of St. Petersburg did not have the resources that would fully satisfy the needs of citizens in the housing. According to the Concept of the main directions of the state housing policy of St. Petersburg are: Moving people, apartment buildings,

- Improvement of living conditions of citizens in the housing allowance to reduce the waiting time in the queue,
- Effectiveness of targeted programs of St. Petersburg,
- Resettlement of communal apartments, - Solving housing problems of the citizens living in the dorms,- Renovation of the development area houses the first mass series.

Provide various forms of assistance and St. Petersburg to improve the living conditions of citizens (providing grants or social benefits, providing the opportunity to purchase residential premises under the interest-free installments, the acquisition of free rooms in a communal apartment public housing using a discount factor) is based on the Law St. Petersburg of 07.07.2004 № 409-61 «On promotion of St. Petersburg to improve the living conditions of citizens,” and the laws of St. Petersburg, approved by the relevant specific programs of St. Petersburg, for the citizens, and recorded in need of assistance in better housing or registration as in need of accommodation provided under social recruitment.

Legal Aspects of implementation of public housing policy in St. Petersburg Housing law is a set of laws and other legal acts, by which States make, modify or cancel the relevant housing law. Housing Code of the Russian Federation of 29.12.2004 N 188-FZ of the Housing Code (hereinafter

* Prof. Sergey Kirsanov, President of the Municipal Development Institute, St. Petersburg, Russia, +7921 913 98 69, ksaimr@mail.ru

** Professor, Safonov Yevgeny – Director of Domodedovo RSUH, Moskva, Russia, +7910 451 46 82

- LCD RF) includes almost all housing and legal provisions formerly contained in the Civil Code of the Russian Federation, and also contains a lot of new rules.

In LCD RF included in a specific system rules governing the various housing relations: providing citizens living quarters and their use: housing management and maintenance of its safety, proper operation, responsibility for violations of housing laws and other housing code is the most comprehensive and codified legislative act regulating adequately and specifically appropriate housing relations in Russia, it gathers together the law, systematized on individual institutions housing laws.

First of all, the rules regulate the LCD RF mainly relations developing in connection with the use of premises in the state and public housing. In the time since the adoption of the Code, was issued a number of new housing laws, new concepts, such as the concept of "private housing", "privatization", etc.

Regional legislation consists of the following laws:

Law of St. Petersburg of 29.04.2006 № 221-32 «On the housing policy of St. Petersburg» establishes the fundamental principles of the legal regulation of housing relations in St. Petersburg, and the general principles of the implementation of the citizens living in St. Petersburg, and the constitutional right to housing. Law of St. Petersburg of 30.06.2005 № 407-65 «On the order of registration of citizens as in need of accommodation and the provision of accommodation for social rent contract in St. Petersburg» regulates relations with the citizens as in need of accommodation provided under social recruitment and provision of accommodation for social rent contract in St. Petersburg.

Law of St. Petersburg of 07.07.2004 № 409-61 «On promotion of St. Petersburg to improve the living conditions of the citizens.» Aimed at regulating relations connected with the promotion of St. Petersburg to improve the living conditions of citizens.

Law of St. Petersburg of 12.12.2005 N 648-91 on target program of St. Petersburg "Housing employees institutions of education, health and social services"

Law of St. Petersburg of 26.10.2001 N 707-90 on target program of St. Petersburg "The development of long-term lending in St. Petersburg" 2002-2012

Law of St. Petersburg of 26.4.2001 N 315-45 on target program of St. Petersburg "Youth - affordable housing"

Law of St. Petersburg of 19.10.2007 N 476-95 on target program of St. Petersburg "St. Petersburg Housing Certificates" Law of St. Petersburg of 02.11.2007 N 513-101 on target program of St. Petersburg "The resettlement of communal apartments in St. Petersburg"

Right of citizens to be registered as in need of accommodation and the right of citizens to provide living accommodation for social rent agreement.

An area rate of premises: 1. An area of the dwelling rate for one person in St. Petersburg is:

9 square meters of living space for living in apartments and homes;

15 square meters of living space for living in communal apartments. 2. In the presence of national and (or) of the members of his family for several residential premises occupied by the contracts of social hiring and (or) of shares they own, the level of availability of the total area of the dwelling is based on the total of the total area of all these premises.

Residential premises of public housing of Saint Petersburg on contracts of social hiring decision to the nationals of the executive body of the government of St. Petersburg, authorized by the Government of St. Petersburg.

Norm providing dwelling area:

1. In providing accommodation for social rent agreement the minimum size of the total area of the dwelling, provided for social rent agreement (hereinafter - the norm of providing the area of

residential premises), is: 18 square meters per family, consisting of two or more people; 33 square meters of living alone citizen. Above normal delivery area of the dwelling is permitted in the cases provided for the Housing Code of the Russian Federation.

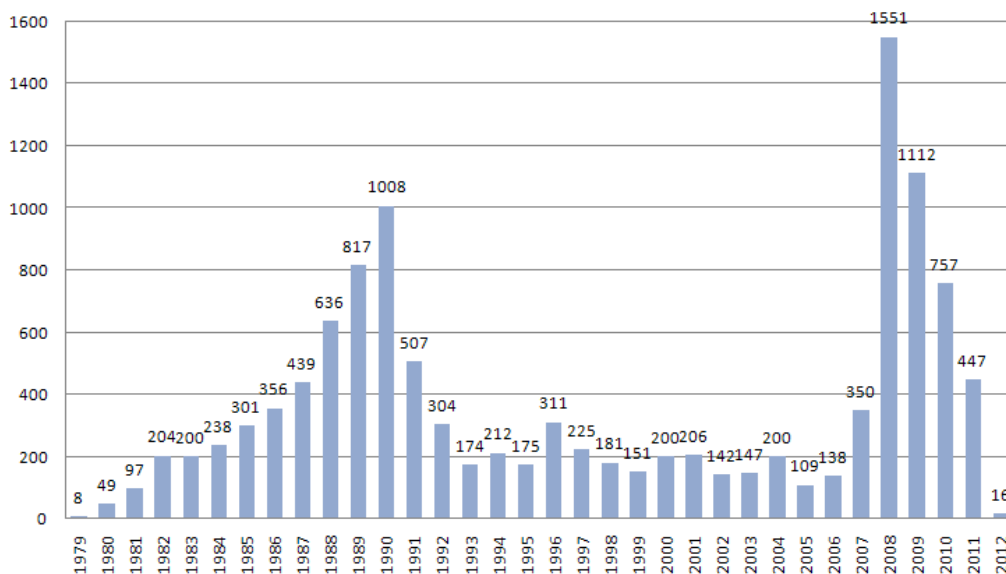
2. In determining the total area of the dwelling, provided under a social employment accounted area of residential premises occupied by a citizen, and (or) the members of his family under social recruitment and (or) of shares they own. Currently underway in St. Petersburg targeted programs provide state assistance to St. Petersburg in the form of financial support from the citizens of the city budget, recognized in accordance with established procedure in need of better housing.

- Currently in St. Petersburg sold five targeted programs to improve living conditions:
- “Youth - affordable housing”
- “St. Petersburg housing certificates” - “The resettlement of communal apartments” - “Housing employees institutions of education, health and social services” - “Development of long-term housing loans.”

Analysis of the effectiveness of targeted programs of St. Petersburg to improve housing.

Analyze the main indicators held by the St. Petersburg government’s housing policy. The total number of people wishing to participate in special programs of St. Petersburg is about 22 thousand families. Of these, 1,020 families participating program “Development of long-term lending in St. Petersburg”, 25 64 families involved in the program “St. Petersburg housing certificates” and 18,317 families - “Youth - affordable housing.” From this we can conclude that a sufficiently large number of families of St. Petersburg are concerned to resolve their housing problems, and the acquisition of premises through participation in targeted programs in St. Petersburg.

Fig. 1 Distribution of participants in the target program of St. Petersburg „Youth - affordable housing“¹

Source: 1

Figure 1 shows the distribution of participants in the target program of St. Petersburg “Youth - affordable housing” (social security benefits) for the year of registration in need of better living

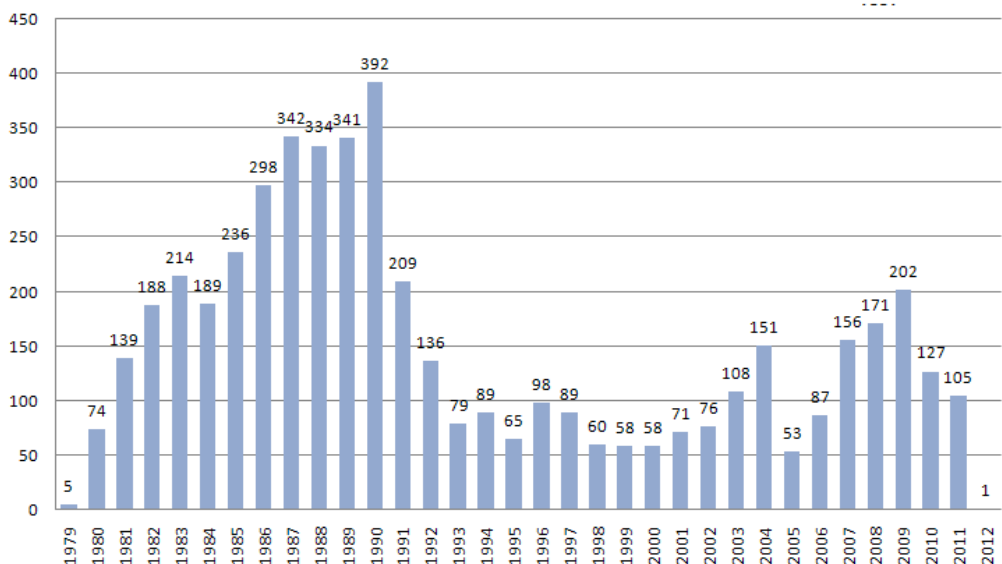
¹ <http://www.gorcenter.spb.ru/aboutPrograms.php?section=10>

conditions in the city 17.04.2012, ie the number of people stood up to the turn of each year, starting in 1979, and expressed their desire to participate in the “Youth - affordable housing.”

Lowest level on this chart is the year 1979. This is due to the fact that the vast majority of the residents of St. Petersburg be registered citizens in need of better housing conditions, have been able to get accommodation or purchase of residential premises to provide assistance in St. Petersburg. The highest on the chart is 2008. In our view, such a surge in production in the queue can be associated with the adoption of the decree of December 4, 2007 N 1539 “On the Implementation of the Law of St. Petersburg” On Target Program of St. Petersburg “Youth - affordable housing.” That the citizens of St. PETERSBURG felt real opportunity to improve their living conditions by participating in this program due to social security benefits.

Distribution of participants in the target program of St. Petersburg “Youth - affordable housing” (housing the Operator of the program) for the year of registration in need of better living conditions in the city 17.04.2012

Fig. 2 Distribution of participants in the target program of St. Petersburg „Youth - affordable housing“ (housing the Operator of the program)

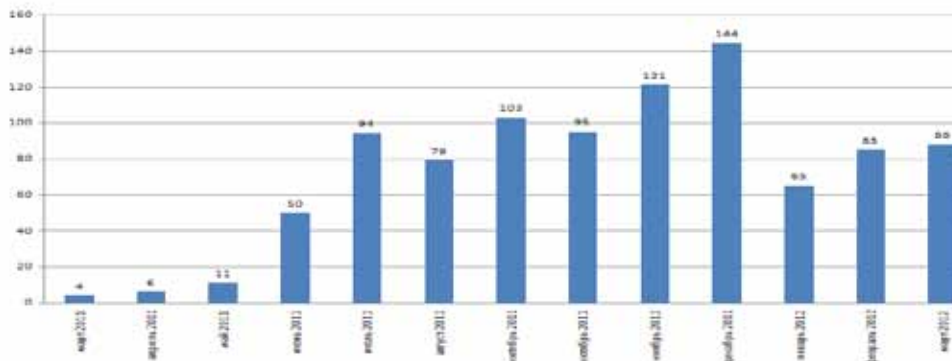
Source: 2

Analyzing the target program of St. Petersburg “Youth - affordable housing” should be noted that of the two forms of assistance provided by the program

- Housing program from the Operator,
- Social security benefits, citizens prefer to receive social benefits. This type of assistance are keen to 13,328 families, whereas buy housing program from the Operator want 4989 families.

² <http://www.gorcenter.spb.ru/aboutPrograms.php?section=10>

Fig. 3 Distribution of participants in the target program of St. Petersburg „The development of long-term lending in St. Petersburg“

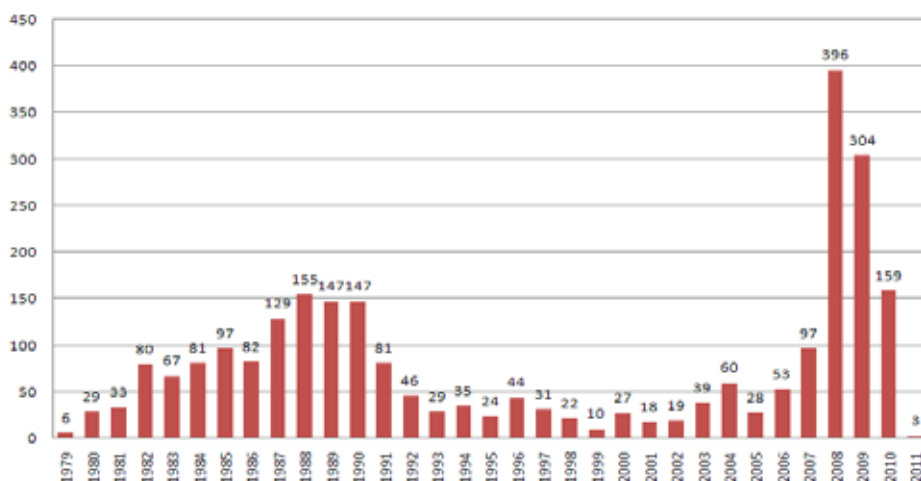
Source: 3

In this diagram shows the distribution of participants in the target program of St. Petersburg “The development of long-term lending in St. Petersburg” by registration documents of the “City Centre - affordable housing” on 17aprelya 2012 In March 2011, the program “Development of long-term housing loans in St. Petersburg “were four family, and in December expressed desire to participate 144 families, so for the period from March to December 2011, the number of participants to 707 families. In 2012, participants in the program were still 238 people. Thus, the total number of participants in the program “Development of long-term lending in St. Petersburg” to the end of March was 945 families.

Given these figures, we can conclude that the citizens is not a sense of stability and confidence in the future and fear use mortgage lending.

Distribution of participants in the target program of St. Petersburg “St. Petersburg housing certificates” by year of registration in need of better housing conditions, the 17.04.2012

Fig. 4 Distribution of participants in the target program of St. Petersburg „St. Petersburg housing certificates“

Source: 4

³ <http://www.gorcenter.spb.ru/aboutPrograms.php?section=10>

⁴ <http://www.gorcenter.spb.ru/aboutPrograms.php?section=10>

This diagram Distribution of participants in the target program of St. Petersburg “St. Petersburg housing certificates” by year of registration in need of better housing conditions, the 17.04.2012. Here, just as in previous charts, we see an increase in activity of the citizens when registering in 2008.

In 2010, the program “Youth - affordable housing” have improved the living conditions of families in 1865, in 2011, this program vospolzivalis 2261 family of whom 234 families through the purchase of housing by the operator. For the period from January 1 to April 1, 2012 1217 families have been able to improve their living conditions.

According to the city target program “Development of long-term housing loans in St. Petersburg in 2002-2017 years” in 2010 have improved the living conditions of 730 families in 2011 - 732, and for the period from January 1 to April 1, 2012 389 families were able to improve their living conditions within this targeted program.

In 2010, under the “St Petersburg housing certificates” have improved their living conditions are 338 families in 2011, 446 families.

After analyzing these figures, we can conclude that these programs are popular with the public and provide an opportunity for citizens to get comfortable accommodation.

The “Resettlement of communal apartments”

In St. Petersburg, one of the most serious is the problem of resettlement of communal apartments, so in January 2008, a city target program “The resettlement of communal apartments in St. Petersburg.” This program is by far the most time-consuming, calculated up to the year 2016, it is based on the Law of St. Petersburg of 17.10.2007 years № 513-101 and relevant Resolution of the City Government of 04.12.2007, № 1537, is a priority of the Government of St. Petersburg. The dynamics of the work on the program, lets say, on the performance of the best options for the selection of resettlement, mass outreach in this demanding environment.

Who can participate in the program:

Employers and (or) the owners of premises (rooms) in a shared apartment to be in accordance with the resettlement program, registered as in need of better housing. At present, given the changes made to the program, allow the participation of citizens living in a communal apartment, including those who are not waiting. But we must note that the city waiting for the program is expected help, and will have to decide neocherednikam housing at their own expense. Types of state support of St. Petersburg under the program: provision of social welfare payments for the purchase or construction of residential buildings, provided that the use of social payments Program participants communal apartment is separate. redistribution of premises (rooms) in communal apartments and residential public housing St. Petersburg transfer the program for sales contracts released premises (rooms) in communal apartments using a discount factor to the market value;

Program participants provide priority of state assistance under other special programs in St. Petersburg.

What accommodation is available within the program:

separate apartment in the secondary market of St. Petersburg; separate apartment in the primary real estate market of St. Petersburg (share in construction) in readiness at home at least 70%. a room or rooms at the neighbors, if the result of such an acquisition is a separate apartment; spare room (rooms) of public housing in the apartment, if the result of such an acquisition is a separate apartment.

Method 1

Residents of communal apartments sell their rooms only buyer (acquirer of the whole apartment), add a means of social payments and acquire housing in the real estate market in St. Petersburg.

Fig. 5 The „Resettlement of communal apartments“

Source: 5

Method 2:

A resident of a communal apartment with the use of social payments acquires Room (s) from a neighbor and the apartment is separate.

Fig. 6 The „Resettlement of communal apartments“

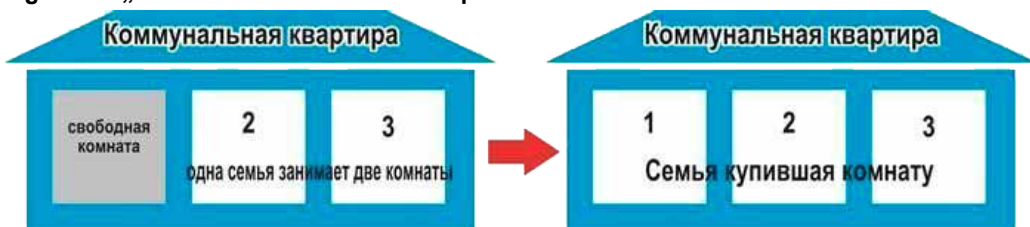

Source: 6

Method 3

If, in a communal apartment has a spare room (rooms) of public housing or she is released in the improvement of housing conditions neighbor, a family living in the other rooms of the communal apartment can redeem Room (s) of public housing using a discount factor (discount will depend of the term of the city's turn to improve their living conditions and can reach up to 70% of the market value of the room).

Fig. 7 The „Resettlement of communal apartments“

Source: 7

⁵ <http://www.bn.ru/gjo/17.html>

⁶ <http://www.bn.ru/gjo/17.htm>

⁷ <http://obmencity.ru>

Method 4

The program also provides a mechanism for the redistribution of premises, ie, an exchange, exchange of premises to ensure only a single-family settlement apartments.

Method 5

Fundamentally new way of settling a communal apartment - to attract investors (legal entities) to meet the challenges of resettlement of communal apartments. At the heart of it - an agreement to participate in the distribution of the communal apartment, the terms of which will be the resettlement schemes: 70/30 and 50/50.

Analysis of the major problems of the state housing policy in St. Petersburg

In the Russian regions still rely on the implementation of government housing programs. Although the money for them sorely lacking. Therefore, local authorities are now looking for new mechanisms of state support and optimize existing ones. The most "advanced" on the extent to which the city's housing programs delivered Petersburg. In addition to these existing residential programs in St. Petersburg has earned one more - waiting for commercial employment. In this year's experiment has leased 500 apartments, is scheduled next year for these purposes are 1,500 apartments. In implementing the program, the city realized that help all the waiting (and now there are 195,000 families), the budget can not. In 2007, when running the five housing programs, Smolny four years expected to invest in their implementation of about 50 billion rubles, to halve the city's foremost house (then - 260,000 families). But housing breakthrough did not happen.

And including due to the crisis. Financing programs every year squeezed. In 2010, five programs have allocated about 4 billion, which has helped to solve the housing problem 5.8 thousand families (plus another 1,704 families residing in the municipal fund, Russell investors). In 2011th Treasury gave nearly a quarter less - 3.17 billion The budgetary subsidies will help the already 6.3 thousand families (plus three thousand families of inhabitants communal fund). In the budget for 2012 for the program "Youth - affordable housing" has been allocated over 2.5 billion rubles (\$ 1 billion program operators for construction and renovation of housing, and 1.526 billion - on social payments to participants.) The resettlement of communal allocated 1 billion rubles.

However, the number of people wishing to participate in the urban housing programs remains high. But the proportion of the broken deals, which were to be carried out using gosvyplat. The reason for that - the minimum size of subsidies, in addition to which the waiting list did not reach the required amount to buy a home. Blockades of the case and the time constraints - we can only use the grant for a year, which often is not enough to complete the "chain." Conduct transactions using state aid involves time-consuming, as well as the need to attract a competent lawyer able to understand all the intricacies of our legislation, real estate sellers themselves often refuse to deal with state aid due to their complexity and extended in time."

In addition to problems with the annual reduction in funding, the housing programs, there are significant methodological flaws that were made in their development. Main - subsidy mechanism have not consistent with market realities (in some cases the size of state subsidy "shriveled" up to 15% -20% of the market price of housing) "It should again bring the subsidy calculation to market square. meters. Or the second way - to build more "affordable" housing for the budget bill. Meanwhile, the unreality of the stated goals of dramatically reducing municipal waiting list for housing pushes authorities to seek new and more effective recipes. One of them - the already mentioned commercial recruitment program for the waiting. Other - translation of existing programs to the rails of public-private partnerships. Now being brought about the interaction with the business in the implementation of urban housing programs. Where there is a refund for providing housing, availability of bank loans and other tools to increase the scope and funding programs.

Thus, the following problems in the government's housing policy of St. Petersburg.

1. Lack of funds for social housing programs
2. Subsidy mechanism have not consistent with market realities.
3. An increasing number of the broken deals, which were planned to be carried out using gosvyplat.
4. The minimum size of grants, in addition a waiting list has not reached the required amount to buy a home. Blockades of the case and the time constraints - we can only use the grant for a year, which often is not enough to complete the "chain."
5. Not everyone can take part in the programs.
6. Many young citizens can improve their living conditions.

Conclusion

It must be noted that the measures taken by the Government of St. Petersburg are insufficient, serious modernization of the housing legislation of the metropolis and the development of new targeted programs aimed at improving the living conditions as well reforming existing ones. Management of St. Petersburg, in our opinion, it is necessary to extend the targeted housing programs.

Should develop additional programs that will give the opportunity to work in the public sector, and indigenous Petersburgers purchase accommodation to contracts of social hiring, leaving mortgage rates to 6%. These programs will improve the quality of life of residents of St. Petersburg, which will provide not only the quantitative development of the city, but also in quality.

Rational and efficient use of funds and the restructuring stage in need of accommodation, will help reduce queues to attract additional funds from the federal budget.

References

- [1] <http://op.edinros.ru> - reference and data base "Applications of citizens."
- [2] <http://gcdg.spb.ru> - the official website of the town center the "Affordable Housing".
- [3] <http://obmencity.ru/> - the official website of the St. Petersburg State Institution "Gorzhibolmen."
- [4] <http://gov.spb.ru/> - official portal "The administration of St. Petersburg"
- [5] <http://www.gilkom-complex.ru/> - Portal Housing Committee of St. Petersburg.
- [6] Housing Code of the Russian Federation (RF LCD) from 29.12.2004 N 188-FZ
- [7] Law of St. Petersburg of 07.07.2004 № 409-61 «On promotion of St. Petersburg to improve the living conditions of the citizens'
- [8] Law of St. Petersburg of 29.04.2006 № 221-32 «On the housing policy of St. Petersburg"
- [9] Law of St. Petersburg of 30.06.2005 № 407-65 «On the order of registration of citizens as in need of accommodation and the provision of accommodation for social rent contract in St. Petersburg"
- [10] Law of St. Petersburg of 12.12.2005 N 648-91 on target program of St. Petersburg "Housing employees institutions of education, health and social services"
- [11] Law of St. Petersburg of 26.10.2001 N 707-90 on target program of St. Petersburg "The development of long-term lending in St. Petersburg" 2002-2012
- [12] Law of St. Petersburg of 19.10.2007 N 476-95 on target program of St. Petersburg "St. Petersburg Housing Certificates"
- [13] Law of St. Petersburg of 02.11.2007 N 513-101 on target program of St. Petersburg "The resettlement of communal apartments in St. Petersburg"
- [14.]Law of St. Petersburg of 11.04.2001 № 315-45 «On Target Program of St. Petersburg" Youth - affordable housing "

- [15] Resolution of the Government of St. Petersburg № 1539 of 04.12.2007 “On the Implementation of the Law of St. Petersburg” On Target Program of St. Petersburg “Youth - affordable housing”
- [16] Resolution of the Government of St. Petersburg № 1538 of 04.12.2007 “On the Implementation of the Law of St. Petersburg” On Target Program of St. Petersburg “St. Petersburg housing certificates”
- [17] Government Decree № 1050 dated 17.12.2010 “On the federal targeted program” Housing “for 2011-2015”

System of local government finance unit in Poland

Lukasz SATOLA* - Tomasz WOJEWODZIC**

Abstract

The article presents the system of financing local government in Poland. Three basic groups of government revenue: own revenues, grants and subsidies were presented. The diversity of the different sources of income due to the level of local government was indicated. Also the types of local taxes and their importance for local finance was shown.

Keywords: budget, local finance, local government, Poland, public finance

JEL Classification: G18, G38, H71

Introduction

Reforms carried out in 1990s reactivated the local government system in Poland. As of 1990, local government municipalities have been in existence, whereas 1999 saw the rise of self-governing poviats and provinces. Since then, the self-governing local community system has been continually evolving while the perception of the units and the scope of their public functions have been updated. As a result of local government reforms, the self-governing community system was developed, comprising 16 provinces, 379 poviats, and 2479 municipalities (notice of authors: Local governments were formally dissolved in 1950 when the Local Governments of Streamlined State Administration Law became effective). However, past experiences indicate that the concept of decentralized public authorities and the resultant trend towards transferring more and more discretion from the state government to the local level was the correct solution and its impact is positive.

Progressing decentralization has also been a trigger to new challenges for local governments, e.g. a widening scope of public matters handled, followed by more responsibility assumed. Implementation of an increasingly bigger number of public duties generates more expenditure to fund operations of local communities which must secure a sufficient level of income to deliver on duties entrusted with them (Gajl, 1993/1).

A scheduled reform of the local administration structure in the Republic of Slovakia will surely result in the requirement for providing bodies appointed with sufficient funding. The type of funding, its number and structure, as well as the value of resulting income should correspond to the scope of duties to be assigned to specific bodies of the country's administration (Satola, 2010/5). However, new local government bodies should be provided with adequate funds proportionally to duties entrusted with them as lack of this security may result in instances of negligence in numerous key areas of life as well as in a higher level of social discomfort.

The objective of this study is to present a model of funding local governments in Poland which could inspire solutions earmarked for the Republic of Slovakia. The income structure earned by local governments is presented in detail.

1 Budget income earned by local governments

Local government bodies manage their finances from their own budgets, beside provinces, poviats, and municipalities which are legal entities, support units enjoy a significant status in the local government system, i.e. village council offices (villages) and districts. However, these units are

* Corresponding author: Lukasz Satola, University of Agriculture in Krakow, Department of Management and Marketing in Agribusiness, PL 31-120 Krakow, e-mail: lsatola@ar.krakow.pl

** dr. inż. Tomasz Wojewodzic, Instytut Ekonomiczno-Społeczny, Wydział Rolniczo-Ekonomiczny, Faculty of Agriculture and Economics, University of Agriculture in Krakow, al. Mickiewicza 21, 31-120 Kraków, Polsko, e-mail: rrtwojew@cyf-kr.edu.pl

not legal entities and do not have their own budgets. They handle their financial matters based on the municipal budget, which may include the so-called village council office budget. Separation of the village council office budget is not compulsory and is subject to a decision taken by a relevant municipal council. The value of funds allocated towards the village council office budget corresponds to the number of residents and current income earned by a given municipality. The system of replenishing funds in the local government's budget is structured so that it covers a number of differentiated sources of income. Thus, income earned by local government bodies is more stable and less susceptible to fluctuations (e.g. fluctuations resulting from changes in the economic cycle) than if based exclusively on a single source of income.)

The system of funding local government bodies which exists in Poland groups income earned by local governments into three categories:

- Own income.
- General subsidies.
- Specific subsidies.

General subsidies are a fixed form of finance supplied to local governments from the state budget. They are determined on a case-by-case basis for every local government body in line with criteria adopted by the Local Government Income Law. They represent general income which means that local governments enjoy considerable freedom as to how they allocate their expenditure using the funds. Depending on the level of the local government, general subsidies are divided into three sections. For municipalities and poviats, they are as follows: compensatory, balancing, education-related, whereas for self-governing provinces, they are as follows: compensatory, regional, education-related.

Besides general subsidies, local government bodies in Poland receive specific subsidies from the state budget. Funds obtained as part of specific subsidies are to ensure that state administration duties or other duties stipulated by law are carried out by local governments. As opposed to how general subsidies are handled, local governments do not have the freedom of allocating funds obtained from specific subsidies which means that they must spend them for a specifically specified purpose (as stipulated in relevant laws and arrangements). If subsidy funds are spent not in line with their designation, they must be reimbursed to the state budget. Jointly disclosed specific subsidies and bailout money are designated as transfer income. Income mix earned by local governments in Poland is depicted in Table 1.

Tab. 1 Value and mix of income allocated to local government bodies in Poland in 2010

Item	Total income	Own income	Bailout money	Subsidies
	PLN per person		%	
Rural communes	2960.81	37.76	40.38	21.86
Urban and rural municipalities	2770.63	49.05	31.63	19.33
Urban municipalities	3747.36	65.63	22.5	11.87
Poviats	881.6	30.51	46.94	22.55
Self-governing provinces	369.34	52.59	27.13	20.28

Source: Author's calculation based on www.stat.gov.pl. (2011.10.27)

The highest value of income per capita is noted for municipalities (subject to the type, between PLN 2770 and 3747), approximately 3.5 times less is noted for poviats, whereas the lowest per capita income is noted for provincial budgets (approximately PLN 370 per capita.) In terms of income mix earned by local governments, the lowest figure is noted for poviats. The biggest percentage share of income earned by poviats in Poland is made up of funds transferred from the state budget in the form of subsidies and bailout money. This has significant implications to the (low) level of

financial independence enjoyed by this group of local governments. The share of own income in the population of municipalities and self-governing provinces discloses significantly higher values. This is especially high for urban municipalities where the figure represents almost 2/3, resulting from a relatively dynamic development of self-governance in cities. These municipalities are at the top of independence scale from the income point of view, which is also confirmed by the lowest share of bailout money and specific subsidies for this group.

Income which does not represent bailout money or subsidies should be treated as broadly interpreted own income. In order to classify a given type of income as own income *sensu stricto*, a number of criteria must be met. First, it is required that the income represents sources assigned to local governments in their entirety and for an indefinite period of time (Pietrzak et al., 2004/4). The second criterion which is taken into account is that the income is linked with the local economic base. This relationship is manifested by linking the status of the local government budget with the local economic situation. This implies a direct interest of local authorities in the state of the economy and concern about the growth of the economic activity as it serves as the taxation basis hence translating into the state of the local government budget.

Another necessary criterion for a specific source of income to be considered own income as emphasized by numerous authors comprises in a certain level of discretion enjoyed by the local government in determining its value. [Limitation of local taxation ... 1998]. This concerns a certain, at least minimum, level of tax governance interpreted as the capacity to regulate the level of local taxes and fees, the power to grant allowances as well as subjective and objective exemptions, and the application of tax write-offs in certain circumstances.

The following items are considered the most significant sources of own income earned by local governments (Gilowska, 2000/2):

- Local fees and taxes.
- Fees for services rendered by local governments.
- Income earned from local government assets (dividends and shares in companies owned or co-owned by local governments, sale, or lease.)

The category of fees for services rendered by local governments comprises the following items: fees for water supply and wastewater disposal, refuse collection, kindergarten, use of swimming pools, museum entry, etc. However, currently the major share of these fees comprises the source of income from not just local governments' budgets but also from communal enterprises which act on their behalf and enforce a share of local governments' duties entrusted with enterprises as stipulated in laws, particularly duties concerning the infrastructure (Kosek-Wojnar, Surówka, 2002/3).

The highest percentage share in the income from local government assets is represented by fees for the lease of buildings, structures, and other units. This is of key importance to urban municipalities. Another type of income from property owned may consist in income earned from its sales. In countries which have made the transition from the centrally planned economy to the free market economy, this frequently happens by way of privatizing items of state or communal assets.

The category of PIT income and CIT income does not meet the criteria set for own income *sensu stricto*, hence creating a broadly interpreted own income category inclusive of own income *sensu stricto*.

2 Tax income earned by local governments

Besides fees for services rendered by the local governments and income earned from communal property management described above, taxes are a basic source of own income earned by local governments. The tax system applicable in Poland, including types of taxes contributed to local governments' budgets as well as a share in centrally contributed taxes, is quite extensive which makes the structure a relatively complex one. They include taxes which are entirely routed as income

to local governments (mainly municipalities), as well as taxes structured so that only a percentage is routed to the local governments' budgets while the balance is routed to the state budget.

The following types of taxes are listed by the statutory body as the municipality's own income: [Income Law ... 2003]:

- Property tax.
- Farm tax.
- Forest tax.
- Flatrate CIT tax – tax card.
- Vehicle excise duty.
- Inheritance tax.
- Tax on civil law activities.

Private individuals, legal entities, and unincorporated entities are subjects to the property tax. Buildings, structures or their sections as well as land, including land used for business operations other than farming or forestry are taxable with the property tax. The area of the property (for buildings and land) or value (for structures) serves as the taxation basis. The law stipulates upper rates of the property tax whereas municipalities are entitled to set their own (lower) rates for specific property groups, including an application of the so-called zero tax rate. Research has shown [Wojewodziec, Pionka 2008/6] that municipalities most commonly use rates at the level of 70-90% of maximum rates while foregoing part of income they are entitled to.

Land classified as farmland¹ in the 'Listing of land and buildings' is subject to taxation with the farm tax. For land which is included as part of agricultural farms, the area of the agricultural farm expressed in the so-called conversion hectares whose number corresponds to the actual size of land area, type, and class of farmland serves as the taxation basis. The method of determining the value of farm tax takes into account various production and climatic or economic conditions farmers are exposed to. The tax rate depends on the economic situation prevailing in the agriculture and is the equivalent of 2.5 deciton rye per 1 conversion hectare. The tax rate for farmland which is not part of the agricultural farm is the equivalent of 5 deciton per hectare. The price of rye is set by the Central Statistical Office (GUS) as the average sale price of rye in the first three quarters of the year preceding the tax year.

The forest tax is contributed by owners of forests and forest land located within a given municipality in the value equivalent to the price for 0.220 m³ of timber sourced by forestry management in the first three quarters of the year preceding the tax year. Forest area listed in the land register kept by municipality offices serves as the taxation basis. Municipality statutory bodies may reduce rates of farm tax and forest tax within their administration area, and by doing so waive a percentage of income they are due.

Vehicle excise duty means is contributed by entities which conduct business operations related to the transportation of goods or individuals. Trucks weighting over 3.5 tons and coaches / buses are subject to this type of tax. Tax rates vary for trucks depending on their load capacity, and for coaches / buses: depending on the number of seats they offer.

Activities listed in relevant laws which mainly consist in the transfer of ownership to goods and property rights are taxable with the tax on civil law activities and the inheritance tax. In this case, tax rates are set as a relevant percentage of the value of an item subject to ownership transfer.

National income tax is yet another type of tax which is significant to the mix of income earned by higher-level local governments, not only by the municipal level. It is characterized by the fact that it is general which means that income earned from its contribution is routed both to the state budget and to local governments.

¹ Land may not be used for any other business non-farming purpose. The use of farmland for purposes other than farming or forestry is taxed with property tax.

The structure of the financial system in Poland (public finance) foresees a decentralization of selected duties performed by the state and their delegation to local governments in exchange for a percentage of income earned from the so-called state taxes. In this case, taxes are not routed directly to local budgets but are transferred from the state budget. Local governments participate in the division of tax income earned by individuals who reside within the territory in line with the key stipulated in the Law (Tab. 2).

The distribution of income (specifically from PIT) corresponds to the scope of public duties performed by specific local government levels. Poviats are the local government level which is relatively the weakest supported with income tax funds. This is reflected in the structure of total income for this level where own income represents only a negligible percentage.

Tab. 2 Percentage payable to local government bodies from tax income earned in Poland [%]

Type of local government body	Tax income	
	PIT	CIT
Municipalities	39.34	6.71
Poviats	10.25	1.4
Provinces	1.6	14.75

Source: Author's study based on the Local Governments Income Law.

Conclusions

Local government finances are of key significance from the perspective of the overall public finances outlook in any country as well as from the perspective of local communities and individual residents. Local authority budgets are an integral part of state finance, hence their condition impacts the overall condition of public finances, which is especially important if a country is in debt. In terms of residents, the condition of local finances is reflected in the level of their satisfaction with common needs and the level of infrastructure development, which has a direct impact on the quality of life.

In the Polish environment, the municipality is a basic local government unit. The municipality may be either a city of several hundred thousand inhabitants or equally several localities inhabited by the total of a few thousand residents. The largest share of duties rests with the municipality and it is the municipality that has most funds at its disposal and most impact it may make on the value of its own income. Acting in line with the principle of subsidiarity, poviat and provincial local governments undertake actions

which exceed the discretion of municipalities, while having less funds at their disposal (*per capita*) than the municipalities. The following solution should be definitely treated as the one which promotes self-governance concept in Poland:

- Delegation of tax governance to municipalities (in a limited scope) to determine the level of local taxes.
- Option to introduce the so-called self-taxation of municipality residents.
- Equipping municipalities with income sourced from other places.
- Introduction of a bailout money system for municipalities which note low income figures.

On the other hand, ideas which promote more independence for municipalities' support units may arouse controversy (village council offices and districts) due to the fact that these units are too small in order for them to independently perform local government duties whereas granting them more independence would result in higher transactional costs of related activities.

References

- [1] GAJL, N. 1993. *Finanse i gospodarka lokalna na świecie*, PWE, Warszawa. Pp. 307, ISBN 83-208-0920-7.
- [2] GIŁOWSKA, Z. 2000. *Finansowanie zadań samorządu terytorialnego w warunkach rozszerzania jego zadań i przechodzenia do wieloszczeblowej struktury*, Wyd. Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk-Lublin, Pp. 95, ISSN 0867-4267.

- [3] KOSEK-WOJNAR, M. – SURÓWKA, K. 2002. *Finanse samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków. Pp. 236, ISBN 83-7252-140-9.
- [4] PIETRZAK, B. – POLAŃSKI, Z. – WOZNIAK, B. 2004. *System finansowy w Polsce*, PWN, Warszawa. 838 str., ISBN 83-01-14065-8.
- [5] SATOLA, L. 2010. *Ocena sytuacji finansowej gmin wiejskich w Polsce w latach 2006-2008*, Acta Scientiarum Polonorum Series Oeconomia, Nr 9 (2) 2010, s. 199-210, ISSN 1644-0757.
- [6] WOJEWODZIC, T. – PŁONKA, A. 2008. Polityka gmin województwa małopolskiego w zakresie podatku od nieruchomości. In: *Zesz. Nauk. SGGW w Warszawie*, seria: Ekonomia i organizacja gospodarki żywnościowej, nr 65, s. 201-210. ISBN 978-83-7244-941-2.
- [7] Limitation of local taxation, financial equalisation and methods for calculating general grants, 1998, Local and Regional Authorities in Europe, Nr 65, Council of Europe, Strasbourg, Pp.124, ISBN 92-871-3762-5.
- [8] Local Governments Income Law, Dz. U. z 2003 r., Nr 203, poz. 1966 z późn. zm.
- [9] <http://www.stat.gov.pl> [online] [2011.10.27]

Trust as a significant determinant of creating corporate social responsibility

Bogumiła BARAŃSKA*

Abstract

Social development capital is shaped in different fields of everyday life and is a long-term process. The strengthening process of the social development capital and raising the level of trust among people must consist of systemic activity in its initial phase and in its secondary stage it consists of diversified tools adjusted to the needs and expectations of particular social and age groups. In the first stage of the building process of attitudes towards the social development capital it is required that the approach is adjusted depending on the region of action and level of capital and that different development trends are recognized whether in large cities and metropolises or in rural areas and smaller cities.

Keywords: *Social development, CSR research, creating corporate, social responsibility, building process.*

JEL Classification: H

Introduction

The paper presents the results of empirical research into corporate social responsibility conducted by the Department of Public Management and Social Studies of the University of Economics in Katowice. Social capital is a significant determinant. Social capital constitutes the society's and individuals' potential existent in institutions, norms and values, patterns of behaviour and fosters the building of relations based on trust and as such stimulates cooperation, creativity and exchange of knowledge at the same time allowing to achieve goals, which otherwise would be impossible to achieve. These relations foster and accelerate sustained development in Poland. Social development capital however is a kind of social capital which enhances the ability to cooperate, emphasizing individuality and creativity as well as orientation on development, progress and innovation. Poland's challenge for the next 20 years is the acknowledgment and recognition of the value of cooperation and trust in the aspect of social capital which will determine the shape of the Polish society and the quality of life in Poland in the future. In order to reach a high standard of living and at the same time to meet the European plans of development through intelligent development based on knowledge and innovation, development that fosters social inclusion and equality the highest level of trust and the highest level of social capital development are required.

Some determinants of social trust in CSR research

Trust is often related to the idea of organizational culture. This idea requires thorough analysis as far as different forms of trust and the process of its building and regaining are concerned. It is vitally important for organizations based on knowledge. There are several definitions of trust, however the four following features are the most commonly mentioned components: benevolence, integrity, competence, predictability. Benevolence-based trust and competence-based trust are the two most important components for the employees. Benevolence refers to concern and motivation to perform tasks for someone else and is in opposition to opportunistic actions¹. Competences define a set of abilities and/or certain aptitude indispensable to perform the required tasks². Benevolence-based trust arises most frequently as first when analysing the problem of trust. It means that one person

* Dr Bogumiła Barańska, DrPh, Department of Public Management and Social Sciences University of Economics in Katowice, e-mail:bogumila.baranska@ue.katowice.pl

¹ J.G. Holmes, Trust and the appraisal process in close relationships, [in:] W.H. Jones and D. Perlman (eds.), Advances in personal relationships, Jessica Kingsley Publishers, Londyn 1991, V. 2, pp. 57-104.

² B. Barber, The logic and limits of trust, New Rutgers University Press, Brunswick, Nowy Jork 1983.

will not intentionally harm another person when given the opportunity to do so³. Benevolence-based trust requires sensitivity and strong ties. Competence-based trust on the other hand occurs in the knowledge sharing process. It describes a relation where an individual believes that others are knowledgeable in a particular field⁴. The following play the key role in the building process of this kind of trust:

- Common language,
- Common vision,
- Discretion,
- Social responsibility,
- Employee help,
- Ecological attitude.

Thus the importance of the company image which, according to research, is considered as unfavourable with regard to the creation and development of the social responsibility climate. In general, the employees do not see the relation between these factors. The table below presents the evaluation of organizational efficiency in comparison with its social responsibility.

Table 7 Corporate social responsibility according to the respondents

	Frequency	Percentage	Percentage of valid responses	Total percentage
No impact	12	15.0	15.0	15.0
Insignificant impact	16	20.0	20.0	35.0
Moderate impact	26	32.5	32.5	67.5
Large impact	16	20.0	20.0	87.5
Huge impact	10	12.5	12.5	100.0
Total	80	100.0	100.0	

Source: empiric research conducted by the Department of Public Management and Social Sciences of the University of Economics in Katowice in 2013

When asked whether their organization’s success is influenced by its attitude to social responsibility, the respondents most frequently replied that the impact was moderate (32.5%), while the least frequent response was that the impact was huge (12.5%). On the other hand when asked whether their organization’s success is influenced by employee help the most frequent response was large impact (31.2%), while the least frequent was no impact (8.8%).

Table 8 Employee help as a determinant of social responsibility

	Frequency	Percentage	Percentage of valid responses	Total percentage
No impact	7	8.8	8.8	8.8
Insignificant impact	13	16.2	16.2	25.0
Moderate impact	22	27.5	27.5	52.5
Large impact	25	31.2	31.2	83.8
Huge impact	13	16.2	16.2	100.0
Total	80	100.0	100.0	

Source: empiric research conducted by the Department of Public Management and Social Sciences of the University of Economics in Katowice in 2013

The survey shows that the employees perceive social responsibility only in relation to themselves. This is often a result of rare contact of the employee with his/her manager while sympathy is

³ D.Z. Levin, R. Cross, L.C. Abrams, E.L. Lesser, Trust and knowledge sharing: A critical combination, IBM Institute for Knowledge-Based Organizations, IBM Global Services, Nowy Jork 2002.

⁴ D.Z. Levin, R. Cross, L.C. Abrams, E.L. Lesser, Trust and knowledge sharing: A critical combination, IBM Institute for Knowledge-Based Organizations, IBM Global Services, Nowy Jork 2002..

influenced by the frequency of contacts. Trust may be developed between individuals whose relations are irregular however it is predominantly created as result of frequent and continuous communication. Nevertheless it does not exclude the possibility of building trust between individuals who communicate irregularly. It is mostly the kind of knowledge that determines trust towards the organization or the manager.

When asked about the impact of ecology on the organization's success, the respondents most frequently replied that the impact was large (30,0%), while the least frequently that there was no impact (1.2%).

Table 9 The impact of the organization's attitude towards ecology on corporate social responsibility according to the employees

	Frequency	Percentage	Percentage of valid responses	Total percentage
No impact	1	1.2	1.2	1.2
Insignificant impact	16	20.0	20.0	21.2
Moderate impact	21	26.2	26.2	47.5
Large impact	24	30.0	30.0	77.5
Huge impact	18	22.5	22.5	100.0
Total	80	100.0	100.0	

Source: empirical research conducted by the Department of Public Management and Social Sciences of the University of Economics in Katowice in 2013

Social responsibility as an integral part of an organization

The key role in the trust building process in an organization is played by the acknowledgment of the employee input which contributes to the organization's success as well as the so called management by integration¹⁹. Integration builds trust²⁰ – in case of the leader it is related to such patterns of behaviour as trustworthiness, concern about relations, encouragement of dialogue and constructive discussion as well as recognition of trust as the condition of creating a flexible and efficient organization. No organization can be expected to be perceived as socially responsible when its leaders are not socially responsible.

Table 10 Responsibility for the local society as a component of corporate social responsibility

	Frequency	Percentage	Percentage of valid responses	Total percentage
No impact	11	13.8	13.8	13.8
Insignificant impact	18	22.5	22.5	36.2
Moderate impact	25	31.2	31.2	67.5
Large impact	16	20.0	20.0	87.5
Huge impact	10	12.5	12.5	100.0
Total	80	100.0	100.0	

Source: empiric research conducted by the Department of Public Management and Social Sciences of the University of Economics in Katowice in 2013

When asked about the responsibility for the local society most of the respondents replied that the impact was moderate (31.2%) while the least number stated that it had large impact (12.5%). The survey shows a low level of social perception of the idea of social responsibility, most of the respondents reply as if they tried to compromise their loyalty towards their employer and their conscience.

Table 11 How does your employer support social responsibility?

	Frequency	Percentage	Percentage of valid responses	Total percentage
No support	11	13.8	13.8	13.8
Occasional support	16	20.0	20.0	33.8
Moderate support	25	31.2	31.2	65.0
Strong support	15	18.8	18.8	83.8
Very strong support	13	16.2	16.2	100.0
Total	80	100.0	100.0	

Source: empiric research conducted by the Department of Public Management and Social Sciences of the University of Economics in Katowice in 2013

When asked whether the organization supports social responsibility e.g. financial aid for the local culture or sport 13.8% stated that their company does not engage in this kind of support, 20% agreed that their company occasionally supports these areas, 31.2% said that its support is moderate and 16.2% agreed that the support is very strong.

The respondents were also asked about some activities and attitudes of their organizations and most of those surveyed (71 persons) pointed to paying taxes and the least of them (39 persons) mentioned educational support for the society.

Table 12 Please mark which of the activities mentioned below are carried out in your company

2. Please mark which of the activities mentioned below are carried out in your company						
	YES		NO		NO RESPONSE	
	N	%	N	%	N	%
Fair treatment of employees	56	70.0	24	30.0	0	0
Business honesty	64	80.0	16	20.0	0	0
Sustained employment	62	77.5	18	22.5	0	0
Common purpose activity	59	73.8	21	26.2	0	0
Adequate pay	60	75.0	20	25.0	0	0
Ethical use of employee knowledge and abilities in achieving goals	62	77.5	18	22.5	0	0
Paying taxes	71	88.8	9	11.2	0	0
Environmental protection	67	83.8	13	16.2	0	0
Employee safety and health protection	63	78.8	17	21.2	0	0
Charity and philanthropy	48	60.0	32	40.0	0	0
Social educational support	39	48.8	41	51.2	0	0
Encouraging employee development with regard to knowledge and competence	60	75.0	17	21.2	3	3.8
Sponsoring sports, culture and science	53	66.2	27	33.8	0	0

Source: empiric research conducted by the Department of Public Management and Social Sciences of the University of Economics in Katowice in 2013

Most of the respondents claimed that CSR is related to the philosophy of running business based on strong ties and clear relations with all parties i.e. employees, customers, suppliers, shareholders, competitors and the local society (28.8%). The least number said that it is related to the provision of regular profit at the same time creating ethical relations with all company co-operators (10%) or that CSR means achieving competitive advantage and at the same time providing permanent profit for the shareholders and customers (10%).

Table 13 Which of the following define CSR?

	Frequency	Percentage	Percentage of valid responses	Total percentage
CSR is related to the provision of regular profit at the same time creating ethical relations with all company co-operators	8	10.0	10.4	10.4
CSR is related to the philosophy of running business based on strong ties and clear relations with all parties i.e. employees, customers, suppliers, shareholders, competitors and the local society	23	28.8	29.9	40.3
CSR is related to achieving competitive advantage and at the same time providing regular profit for the shareholders and customers	8	10.0	10.4	50.6
CSR means running business with concern for ethical values, law, respect for employees and the society and the natural environment	22	27,5	28.6	79.2
CSR means creating and implementing strategies of social commitment which exceeds legal obligations in order to act for a common purpose and in accordance with the generally accepted ethical norms	16	20.0	20.8	100.0
Total	77	96.2	100.0	
No response	3	3.8		
Total	80	100.0		

Source: empirical research conducted by the Department of Public Management and Social Sciences of the University of Economics in Katowice in 2013

Employee commitment may be achieved by sharing responsibility for the organization's success and failure. It is determined by development of leadership competences and elimination of a management system based on orders and control and adoption of a more open system based on dialogue between the employer and the employee. The key element of this dialogue is coaching performed by the manager². It is vitally important to create such a climate in the organization for the manager to be able to build partnership with his/her subordinates and to help correct mistakes as well as help develop the employee's potential. Implementation of coaching requires the commitment of all levels of the organization and creation of a system that will support this process. Moreover it is highly recommended that managers and supervisors possess sufficient skills within the field of coaching. Experience shows that managers begin to practice regular coaching once they understand its effect on the overall results of their teams and once they are sufficiently motivated by their managers and the organizational culture.

If the organization wants to be successful, it needs to be responsible. Corporate social responsibility is a strategy according to which business shows concern about the public affairs, natural environment and expectations of different associates. More and more clients expect the organization to be responsible and committed to the society as well as to their environment. Socially responsible businesses seek solutions convenient for all parties interested in their activity and those that may influence their activity. To be socially responsible means the investment in human resources, in the natural environment, in relations with the organization's surrounding and communication with the shareholders. Volunteerism features this concept as it means that business performs tasks which are not required of it by law. Corporate social responsibility is also related to ethical activity and legal rules. Organizations that want to introduce this concept must provide for sustained development. Socially responsible business cares for its environment thus companies should act in favour of their local environment. It is important to support the NGOs and not only offer financial support for prestigious sports of cultural events which is a common marketing activity. Business should take action together with its associates. It is vital that the organization has an integrated approach to social responsibility which allows it to generate profit for its associates at the same

time maintaining positive approach towards the local society and eliminating harmful effects on the natural environment.

Social responsibility refers to conscious and consistent activity within the social and environmental field and exceeds the organization's primary tasks and objectives. Companies should make efficient use of their resources. Private business must raise its value. The economic objective of the corporate social responsibility is innovation and competitive advantage.

Conclusion

The level of understanding of the social responsibility concept is insufficient – what proves this is the fact that managers in the largest Polish companies have no idea about this concept. This situation is disturbing, it may be assumed that even less managers are aware of this idea in the small and medium enterprises. Many companies still consider corporate social responsibility as a tool of image building. This approach lacks strategic thinking and recognition of the relation between social responsibility and obtaining competitive advantage. It may thus be stated that companies in Poland are only beginning to explore the idea of corporate social responsibility. Institutions that propagate this idea may help in exploring it. Among them is the Forum of Responsible Business which is the oldest and largest non governmental organization in Poland that deals with this concept as a whole. The idea of corporate social responsibility must be implemented in organizations. According to this concept all activities must be voluntary and must exceed the organization's standard procedures. It is important that the managers engage in its implementation and actively present initiative. A socially responsible activity is based on dialogue with the most important partners of the organization in order to get to know their needs and expectations which in turn should be met as efficiently as possible. This dialogue should be consistent and involve many different tools of communication. The organization should listen to the voice of its partners (especially customers and employees) who are increasingly aware of the social responsibility concept. This may not however be only one way communication. A dialogue helps in preparing a more efficient corporate social responsibility strategy as it creates the opportunity to explore the partners' expectations and priorities. This allows the organization's partners to build trust towards its actions. Dialogue fosters change which allows to meet the partners' expectations. Results of the conducted survey are not optimistic. Most companies in Poland which practice socially responsible activities do not follow any strategy of the social responsibility. It may be assumed that they are random actions which do not guarantee permanent results. Lack of a plan of action means that the purpose of all undertaken activities is image building. Another disturbing fact is that many managers, despite a well defined strategy, can not visualize its implementation. This may be the result of insufficient commitment of the management and other employees to the idea of corporate social responsibility and of a dishonest image building strategy which seldom reflects true intentions. In order for the CSR strategy to be a successful tool of the organization's development it has to be implemented correctly. Attention paid to the implementation strategy is often insufficient. Whether the organization succeeds or fails depends on the way the strategy is carried out. The key indicator of success in this regard is the appointment of one person, a member of the top management, who will be responsible for the project implementation. Considering the fact that this sort of strategy touches on many different areas of activity of the organization, the person responsible is usually a member of the top management and who will supervise the implementing team. Responsible approach to the organization's employees is one of the key tasks related to the idea of corporate social responsibility. The implementation of the strategy of social responsibility depends greatly on the employees. Since they are expected to be committed to the strategic goals, loyal towards the organization and its image building they should be approached as the most valuable asset of the organization. One of the determinants of responsible attitude towards employees is skilful diversity management which refers not only to the provision of equal opportunities and non-discrimination based on age, gender, disability, race, religion, nationality, political views, trade union affiliation, ethnic derivation, beliefs or sexual orientation but also on the recognition of differences provided by the human capital and benefiting from them in order to achieve competitive advantage. Due to historical and cultural aspects there is certain reluctance

and disbelief in the merits of diversity management in Poland. Despite the fact that equality is an integral part of the social responsibility concept, activity in this field is uncommon. Diversity within the workplace in Poland usually refers to gender and age and seldom race, religion or nationality. Few Polish businesses are ready to take the challenge of diversity management. Managers lack relevant knowledge and skills. They are unaware that diversity management is profitable for the business in the long run. Examples of good practice studied in Poland concern non-discrimination based on gender and the implementation of solutions which allow to maintain the work-life balance.

References

- [1] GOBILLOT, E. Przywództwo przez integrację. Budowanie sprawnych organizacji dla ludzi, osiągnięcia efektywności i zysku, Oficyna Wolters Kluwer Polska, Kraków 2008.
- [2] GRUDZEWSKI, W. M. - HEJDUK, I. K. Zmiany paradygmatów kształtujących systemy zarządzania, [in:] W poszukiwaniu Nowych Paradygmatów Zarządzania, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2008.
- [3] GRUDZEWSKI, W. M. - HEJDUK, I. K. - SANKOWSKA, A. - WAŃTUCHOWICZ, M. Kultura zaufania czy nieufności?, „MBA” 2008, No. 93(4).
- [4] GRUDZEWSKI, W. M. - HEJDUK, I. K. - SANKOWSKA, A. - WAŃTUCHOWICZ, M. Zarządzanie zaufaniem w organizacjach wirtualnych, Difin, Warszawa 2007.
- [5] GRUDZEWSKI, W.M. - HEJDUK, I. K. - SANKOWSKA, A. - WAŃTUCHOWICZ, M. Zaufanie w tworzeniu nowoczesnych organizacji, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2008, nr 2.
- [6] GRUDZEWSKI, W.M. - HEJDUK, I.K. - SANKOWSKA, A. - WAŃTUCHOWICZ, M. Zaufanie jako kategoria zarządzania przedsiębiorstwem, Wolters Kluwer, Kraków, [in print].
- [7] KOŹMIŃSKI, A. K. Koniec świata menedżerów, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.

Efficiency of application of principles of financial management is in management enterprise

Natalia STEPANYUK

Abstract

Principles of financial management are considered in the article and the efficiency of their use in an enterprise management is reasonable. Importance of determination of index system management efficiency is outlined.

Keywords: *financial management, enterprise, management, economy, principles of financial management.*

JEL Classification: M10

Introduction

In a market economy greatly increases the importance of effective management. It should be noted that the main task of business management is the effective management of financial resources, which is based on performing a number of principles of financial management.

One of the central problems of human activity is the problem of efficiency. It applies to all areas, types, forms, methods of livelihood rights. In mainly concerns management is an activity carried out by people, for people and solely in the interests of people. The degree of effectiveness of this activity depends on the quality of life. At the end of the article it goes about the effectiveness of the social system . How to increase the social activity of society, the performance of all of its institutional structures is the question which scientists and politicians. are trying to solve.

Review of Literature:.. In fact the whole range of human knowledge has already studied this problem to some extent. Scientists, economists, lawyers, managers examine the economic, financial, regulatory and legal framework of management, decision-making process and control over their effective performance, functions, structure, governance, their competence, forms and methods of work, legal status and activities of officials but, unfortunately, much less attention is payed to the behavior of a person who enters into a management relationship. The whole complex of questions organically linked with the problem of efficiency of management. Ultimately this criterion reflects its result because the impact of management depends on the concrete results of individual person social activity as well as labor collectives.

Questions of financial management is widely investigated in works of Ukrainian and foreign scientists such as Крамаренко Г.О., Салига С.Я., Омелянович Л.О., Дацій Н.В., Шелудько В.М, Ситник Л.С., Бригхем Ю., Бланк И.А. and many others. Омелянович Л.О, Бланк И.А., Ситник Л.С. highlighted the principles of financial management organization. Modern theories of financial management are widely covered in foreign scholars' works such as J. Brigham, L. Napenski, J. Van Horne, William Sharpe, R. Holt, B. Kolass and others.. Works in this field of Ф. Мінькова, А. Бірманна, Д. Аллахвердяна, Б. Сабанті, Є. Стоянової, В. Ковальова, Г. Поляка, В. Анташова, Г. Уварова, Л. Павлової, І. Бланка, М. Коробова, О. Бандурки are of great importance too. But the fundamental domestic research in this area are not numerous and it still needs wider investigation.

Outline of unsolved aspects of the problem. High efficiency and management based on a thorough knowledge of its theory and practice has always been important for the development of the enterprise. The results are more difficult to be achieved and the situation started escalating in transitional periods of social development when cost of false and ineffective solutions rises sharply.

* Natalia A. Stepanyuk, PhD, Head of Scientific Department, Volyn Institute for Economics and Management, Lutsk, Ukraine, e-mail:stepanuk@ua.fm

As a result the problem of increasing the efficiency of public consciousness associated with the prospects of material existence, legal status in society, business development, and eventually with the legitimacy of existing state structures and social order.

It should be noted that effective financial management, based on the principles of interconnected system contributes to a coordinated management system, the relationship of different areas of business management, resource growth potential of the company, its performance and provides a constant accumulation of equity [1 , 2]. Thus taking into account the complex financial management principles of companies will enhance its productivity.

Problem. The main purpose of the investigation is to prove the necessity to maintain principles of financial management in the financial management of the company .

Findings. Activity of any enterprise depends mainly on organized and streamlined control system that generates focused and active influence on the production process. Financial management is a science that allows to answer the question how best use enterprise debt equity to get the most benefit with the least risk in order to raise capital quickly. Before we consider the principles of financial management we should note two important aspects of its organization. First, financial management is not confined to the enterprise and constantly interacts with the budget, extrabudgetary funds, banks and insurance companies, institutional investors. Second, financial management is influenced by such general principles of management as planning, promotion, coordination of individual elements, variability, target orientation. Analysis of the literature showed that there is no single point of view on a clear list of principles of financial management among scientists.

In our opinion to improve the efficiency of the enterprise a system of financial management and practice management area, which is based on several principles, should be used:

1. Focusing on the strategic goals of the company. Following this principle the financial manager needs to know that no matter how highly efficient from an economic point of view may seem to project management decisions in the area of financial management in the current period, they will be rejected if they are in conflict with the mission of enterprise strategic development directions or destroy the economic base of their own financial resources formation by domestic sources in the period ahead.
2. Plan-following and consistency in management decisions development is the planning of material and financial resources to ensure their balance, consistency in the development of strategies and tactics of financial management. Integration with the overall management system is required. Financial management covers all levels of management. It is directly related to operating, innovative, strategic, investment, crisis management, personnel management and other types of functional management.
3. Financial and investment decisions in the financial management pointing out. Company finance must necessarily be divided into direct and financial investment (required management practices). This investment decisions answer the question of where and how much to invest.
4. Building and maintenance of the financial structure of the enterprise. The company can be considered from different points of view. Patterns of different nature and purpose of enterprise activity can be pointed out . The financial structure of the company forms its main activity. In this regard one must always remember that the company finance and its production and economic activity are closely linked.
5. Separated management of cash flow and profit. In economic activities such thing as a “cost “ and “ deduction “, “ income “ and “ earnings” are interrelated but not directly. We prove that the profit does not equal to cash flow and cash flow is the movement of means in real time.
6. The harmonious combination of enterprise profitability and liquidity increase. Rates of return and liquidity are interrelated concepts. In this case the connection between them is inversely proportional . The same company can be both profitable and illiquid .
7. The complex character of administrative decisions. All activities of the company are the result of the adoption of different nature and objectives, but interrelated in terms of formation, distribution and use of financial resources and the organization of monetary circulation. All decisions are closely interrelated and have a direct or indirect effect on the financial performance of the enterprise.

8. High dynamics control. Management including financial should be adequate and effective. The external environment of the enterprise is constantly changing so management decisions need to be taken in the short terms of changing situation in the external and internal environments. General management principles such as consideration of risk and uncertainty can also be attributed.

Compliance with these principles is very important because with their help the company's management activities regulate objects that obey them, influence decision-making. The effectiveness of these company principles can be explored making the analysis of the company's overall performance, financial resources, as well as examining the company's liquidity, profitability, long-term solvency.

In financial management practice such instruments as particularly famous in managing capital and financial leverage calculations of its level are widely used, force and effect payments and their financial decisions use. In operational analysis the concept of operating leverage is applied, its rate and strength is calculated. Lever mechanism as components of financial management are interest, discounts, licenses, certificates, standards, dividends and taxes.

An important issue in the financial management is to attract investment. It should be noted the fact that Ukrainian politicians and managers exhibit unusual and in our opinion exaggerated concern for investment.

Today investors if they want to maximize profits from their investments and reduce the risks must also represent the effect of the value of exchange rates on their investments. Therefore the study of the laws of international finance is an essential part in modern business learning. The integration of the world economy accelerates greatly nowadays. National borders even of major countries do not isolate business anymore, do not protect investors from foreign competition and do not preclude new opportunities.

Meanwhile according to international experience even a purely administrative means can achieve remarkable success using old equipment. Thus in the early 80s of last century a small plant «Toyota» which produced engines, machines was equipped with American standards of 60s. In technical terms it was hopelessly backward in compare with modern enterprises of «Ford» or «Chrysler». But every person employed in this factory produced 4.5 times more engines and the quality of «Toyota» engines was higher if compared with the products of American automobile giant. Thus a significant improvement of the enterprises can be achieved only by a purely administrative methods.

Specific measures taken to improve financial management of the company are the following: attracting credit resources both long and short term, increased net income by the introduction of new technologies, expanding the range of services, saving material resources, accelerate receivable accounts and others.

In recent decades various circumstances have caused the Western New approaches to management. They allowed to meet the seemingly conflicting goals successfully: to increase production flexibility, quickly changing assortment of products according to customer demand, rapidly introduce new equipment and technology, flexible manufacturing systems and at the same time have a minimum inventory of components and finished products, improve quality at a constant decrease costs.

Consequently financial management is a system of principles and a form of organization of monetary enterprise relations aimed at managing its financial and economic activities, which include: development and implementation of the financial policy of the company, information management (preparation and analysis of financial statements); evaluation of investment projects and the creation of a "portfolio" of investments, current financial planning and control.

Financial management is a complex, dynamic and open system of financial flows of the company. The complexity of the system is determined by the structural heterogeneity and diversity

of components and connections of different nature between them. Dynamic financial management is determined by the fact of the environment variable flow of financial resources, fluctuations in supply and demand for capital. The openness of the system can be explained by its constant exchange with the environment.

To build an effective system of financial management companies should consider the following requirements: the existence of causal relationships between elements of the system, dynamism, ability to change the quality, the possession of the parameter the influence on it gives the ability to change the flow of the economic process.

Meeting these requirements is carried out by identifying system objects, their properties and relations that arise between them. System objects are firstly the input, that is what changes in a result of the flow process. In the system of financial management a company is the size and structure of the financial resources that have been formed with a view to their use in the enterprise. Secondly, it is an output which means the result or the state of the process. Regarding financial management the yield will be the residual value and the structure of financial resources at the end of the system cycle. Thirdly, communication ensures coordination of the entry and exit process.

This list of features of company financial management fully discloses its contents. In this case the complexity of such system is the heterogeneity of the constituent elements of the relationships in the structural elements of diversity, their dynamic behavior (as a whole and the individual elements). Open system is where there is an exchange of information with the environment.

Adaptability of accounting principles of financial management in the management of financial resources means its ability to self-organization, self-regulation and self-development.

Self-organization is the ability to provide support to businesses operating conditions independently, implying self-sustaining exchange of financial resources, both within the enterprise and beyond it.

Self-regulation means that every enterprise financial management system is adjusted according to changes in operating conditions. Self-development is an independent development of the system [3, c. 118].

However, for the effective functioning of company financial management, in our opinion, one should consider the following principles:

- the legality of administrative actions;
- feasibility decisions on the management of financial resources;
- efficiency of decision making;
- considering by the management subjects of the market risk;
- maximizing profitability.

Enterprise management is the entire system of management. Organizational methods set the stage to use economic methods. Socio-psychological methods complement organizational and economic methods and form together the necessary arsenal of management of economic organization.

The term “effective management” has no clear definition and interpretation yet either in the scientific literature or in practical management. In Ukrainian and foreign management scientific literature there are attempts to make division between such concepts as “management performance” and “management efficiency”.

The management performance is understood as a target is to create useful things that can satisfy certain needs, to ensure achievement of outcomes adequate to the purposes of administration. In this interpretation the term “management performance” is characterized by the result, the effect which is achieved by the subject of control because of its impact on the management object. In other words, the productivity of the literature refers to the goal of management [4].

Slightly different meaning is embedded in the notion of “management efficiency” due to the inadequacy of the terms “effect” and “efficiency.” Primarily, effect is a result, performance, whereas performance is characterized by the ratio of effect to a waste of resources that provide receipt effect. If we identify the effect of administration with its effectiveness and costs with the cost of management, it can be concluded that the management performance is the ratio of the effect (outcome) to control management costs.

The application of this quality dependence of quantify efficiency is prevented by a number of factors:

- a) evaluation of a problem that can not be reduced to a single notion;
- b) difficult to attribute the results to the account specified entity or species management;
- c) the need to consider the time factor because many management measures come into effect with time (staffing , training , etc.);
- d) it is improperly to consider that the results of controlled processes are the management results only.

The problem of determining the efficiency and quality of management is of particular importance for those companies that change their position in the market. When a company becomes economically independent object of commodity-money relations, that is fully responsible for the operating results, it should form a management system that would ensure it a high efficiency, competitiveness and sustainability in the market.

Scientific and technological progress becomes a powerful tool of management innovations aimed at creating conditions for effective work. In this regard management of the company, that operates in a market environment, puts high demands on management professional skills, that depend on the efficiency of the management process and hence has an influence on the effectiveness of the entire enterprise.

Conclusions

Thus, the system of financial management is characterized by the relationship and a continuous interaction of two subsystems (subject and object control), and the purpose of its operation is to provide optimal conditions for the formation, usage, optimize the structure of financial resources in the business to maximize enterprise welfare owners in the present time and future periods. Hence, improving the accounting principles of enterprise financial management in management raises a key factor in improving the efficiency of industrial and economic activity. The stable functioning, dynamic development, market position of firms depends on it. Under these conditions the scientific organization in work with financial management is necessary and will provide a high level of optimal management decisions.

Further Study: Prospects for further research is to develop methodological approaches to assess the effectiveness of the principles of financial management in enterprise management .

References

- [1] БЛАНК И.А. Основы финансового менеджмента. / И.А. Бланк – К.: Ника.- Центр, Эльга, 1999.- 528с.
- [2] Фінансовий менеджмент: Інтегрований навчальний посібник (підручник, електронна навчальна система на ком пакт-диску) / [Омелянович Л.О., Хістева О.В., Чайковська О.В., Зєрова О.М.]. - Донецьк: ДонДУЕТ, 2006. – 209 с.
- [3] Фінанси підприємств : навч. посіб. для студ. екон. спец. всіх форм навч. / [М.М. Александрова та ін.]; ред. Г.Г. Кірейцева. – 2. вид., перероб. та доп. – К. : ЦУЛ, 2002. – 268 с.
- [4] ЧИРКИН В. Е. Государственное управление. Элементарный курс / В. Е. Чиркин. – М. : Юрист, 2002. – 320 с.

An analysis of Slovak agri-food export competitiveness on the market of European Union

Norbert BOZSIK*

Abstract

The purpose of this paper is to analyse the competitiveness of the agri-food products of Slovakia in the EU market. The analysis of the geographical distribution of Slovak agri-food exports to the European Union shows its high concentration. By using the CMS model it showed that Slovakia has significant positive competitiveness effect. The positive market size effect also played an important role in the growth of the export. On the basis of quality competitiveness the agri-food product groups of Slovakia – with one exception – has increased the market share in EU markets. However, some achieved an increased market share with decreasing export prices.

Keywords: agri-food export, CMS model, competitiveness, European Union, market share

JEL Classification F14, F15, Q17, Q18

Introduction

Ten new countries became the member of European Union in May 2004 causing several changes in the field of agriculture and food industry. This event has significant consequences on the entire agriculture, providing a new competition era in many aspects. It is an often arising question concerning the accession, what is the effect of this new trading environment on different national producers, people involved in processing and trading as well as consumers. This change has different effects on stakeholders of different sectors, which explains the increasing call for detailed and complex analysis of different sectors and products, with special regard to profitability and competitiveness.

The European Union is a common market. After the accession to the EU the trade has become simpler and cheaper because of eliminating the trade barriers. The EU-membership factor also promoted the increasing of food trade. It refers to the boost that trade receives through movements of factors of production, dynamic effects of capital accumulation, technology transfer, increased competition, exploitation of economies of scale. (Benedictis et al. 2005) The agricultural trade in the case of all of the Visegrad countries represents only a marginal part of the total goods trade. In regard to the agricultural trade of the V4 countries, it may be stated that the commodity structure as well as the territorial structure is very significantly concentrated. The predominant majority of agricultural trade is carried out in regard to the European Union countries. Such countries participate in the agricultural trade of the individual countries of the Visegrad countries at a rate of over 80%. Third countries represent only a marginal market in regard to the scale of agricultural products from the V4 group, and their position is slightly more significant in relation to agricultural imports primarily of tropical and subtropical products going onto the markets of the V4 countries. (Bielik et al. 2012) The agricultural trade of Central European countries responded positively to the accession of the Czech Republic, Slovakia, Hungary and Poland into the European Union. The external trade value and volume have gradually increased to their present value. (Qineti and Smutka 2012). As far as the development of competitiveness of agricultural exports of the Visegrad countries is concerned, it may be said that in the recent years, the competitiveness of the individual countries as exporters of individual aggregations representing agricultural and food trade has been developing satisfactorily. (Svatos and Smutka 2012)

* Norbert Bozsik Ph.D., College professor, Károly Róbert College, Institute of Economics, Methodology and Informatics, Mátrai út 36, Gyöngyös, Hungary, e-mail: nbozsik@karolyrobert.hu

Slovakia's accession to the EU had a positive impact on the total Slovak agri-food export and export of most commodities. (Bartová and Fides 2012) Joining the EU the growth rate of Slovak agro-food export has intensified even more reaching the value of 1 214.6 million euro the first year after accession. However, the development of import of agriculture and food products to Slovakia copied the trend of exports, and with growing exports there was a growing intensity of imports as well. (Rajcaniova 2012) After the EU accession the average agri-food export of Slovakia increased by 38% per year. The Slovak agri-food export to third countries, unlike to its export to member countries of the EU-27 is characterized by a significant imbalances. (Ubreziová et al. 2012)

In 2009 the foreign trade exchange development was characterized by a decline of demand and it was the main reason of the crisis outbreak. It is very paradoxical that in the same period, there was observed an increase of the traded agricultural and food products in natural units. The export was increased by 18.3% per annum. Therefore, the foreign agri-food trade development was influenced mainly by the price development of the traded products. (Gálik 2011) The fact that the agricultural sector, including agricultural trade, is better able to withstand a crisis, is given by the generally low elasticity of demand for agricultural and food products. (Smutka L. – Burianová J. 2013)

1 Material and Method

The data came from the European Commission COMEXT database regarding 2004-2011. Trade is aggregated according to the products and according to the partner countries. The Standard international trade classification (SITC) is a product classification of the United Nations for external trade statistics (export and import values and volumes of goods), allowing for international comparisons of commodities and manufactured goods.

The term competitiveness is commonly used in the economic research and also in public debate. Competitiveness can be defined as the ability to face competition and to be successful. Competitiveness would then be the ability to sell products that meet demand requirements (price, quality, quantity) and, ensure profits over time that enable the firm to thrive. Competitiveness is a relative measure. It is, however, a broad concept and there is no agreement on how to define it, nor how to measure it precisely. (Latruffe 2010). In my article I evaluate the competitiveness of Slovak agri-food products on the market of EU. I two method: the CMS model and quality competitiveness.

1.1 The Constant market shares (CMS) analysis

Tyszinski (1951) did separate the impact of composition exports and competitiveness on export performance, but precise relationship between the composition of exports and competitiveness remained unclear. The basic presumption underlying the Constant Market Share (CMS) model is that the share of a country in a market should remain constant given the same level of competitiveness. Any difference between the actual change in the exports of the focus country and the sum of the market competitors should be caused by a change in export composition or competitiveness. The CMS analysis is a technique for analysing trading patterns and trends for the purpose of policy formulation. (Fertő, 2004) The Constant market shares analysis is a technique for analysing the patterns of trade and trends for the purpose of policy formulation. The CMS technique is intended to shed light on the factors underlying a country's comparative export performance. Based on an identity, the method is first and foremost a descriptive tool indicating whether or not a country's comparative export performance reflects changing market shares or total market growth. (Ahmadi Esfahani 2006)

The formal decomposition of export change

The three components of the market share are calculated with the expression:

$$\Delta X_i = \sum_j \Delta x_j = \sum_j x_j (\Delta M / M) + \sum_j x_j [\Delta M_j / M_j] - (\Delta M / M) + \sum_j x_j [\Delta x_j / x_j] - (\Delta M_j / M_j)$$

where: x represents the export, i is a country, j is a commodity, M is the demand of external market (the import), X_{ij} is the export of country's commodity, M_j is the total import of commodity.

The first part of equation shows the market size effect: $\sum_j x_j (\Delta M / M)$

The second part is the structural effect: $\sum_j x_j [\Delta M_j / M_j] - (\Delta M / M)$

The third part is the competitiveness effect (residual part): $\sum_j x_j [\Delta x_j / x_j] - (\Delta M_j / M_j)$

in the CMS model. (Oblath - Péntzes, 2004)

The most important problems are that the CMS model estimates are very sensitive to choice of base year, level of commodity aggregation and definition of reference market. (Jepma 1986)

1.2 Quality competitiveness

Van Duren and Brown Edison (1995) defined the competitiveness the combination of profitability and the increase or maintenance of market share is an appropriate indicator of competitiveness, at any level of aggregation: the nation's economy as a whole, a sector or an individual firm. However, the increase of market does not necessarily follow the improvement of competitiveness.

The competitiveness of estimation results show that the connection between quality and agri-food export performance clearly depends on the product category and country (but not on the period) and differs, but not in all cases, according to the export destination. (Fischer 2007) In the literature of economics the so-called quality marketability is defined as the combination of the relative price change and the relative market share changes. The essence of the method is shown in Table 1.

Table 1 Marketability matrix

	Market share change	
Relative export price change	Unmarketable export (Decreasing market share)	Marketable export (Increasing market share)
Increasing relative export price	Price unmarketable	Quality marketable
Decreasing relative export price	Quality unmarketable	Price marketable

Source: Oblath – Péntzes 2004

The table puts the products and the groups of products into the coordinates of market share and export change. Obviously the so-called quality marketable products are in the upper right quadrant, which could increase the export in spite of increasing export price. The marketable products are in the bottom right quadrant, they could increase their export by relatively decreasing export price.

2 Results and Discussion

The export is a determining factor in the growth of the Slovak economy. About 80% of the GDP is given by the commodity and service export. The agri-food products have had slight role in the Slovak foreign trade structure. The ratio of agri-food products to the total export is about 10%. (Table 2)

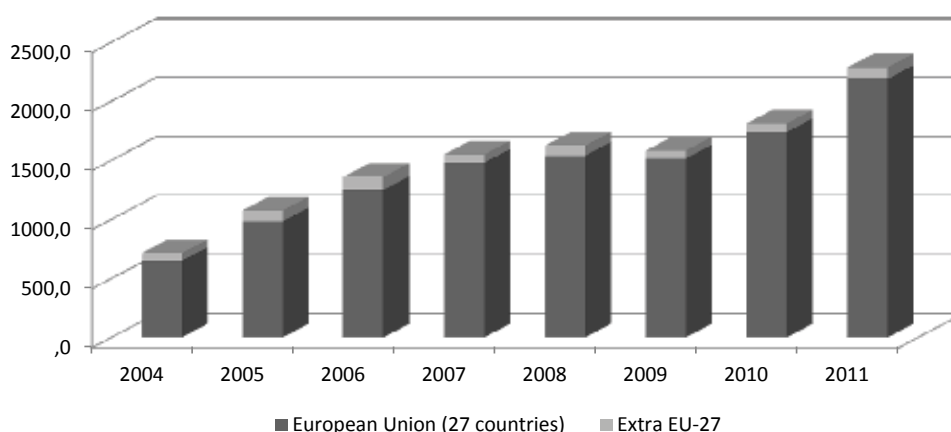
Table 2 The development of the Slovak export and agri-food export (million euro)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Total export	22 305	25 632	33 340	42 696	48 370	40 208	48 777	56 974
Agri-food export	716	1 075	1 360	1 550	1 625	1 583	1 811	2 287
Agri-food export/ total export	3,21%	4,19%	4,08%	3,63%	3,36%	3,94%	3,71%	4,01%

Source: own calculation based on COMEXT data base

Analysing the foreign market distribution of the Slovak agri-food export we can establish an important fact beside the tendency of growth. Since the EU accession the agri-food export did not only grow – disregarding the setback in 2009 – but also it has increased its presence in the European Union markets (EU intra) compared to non-EU markets (EU extra). The value of Slovak agri-food export increased on the market of the European Union from €716 million (2004) up to €2 287 million (2011). The EU market has more than 95% of Slovak agri-food export in 2011. However, the agri-food export of Slovakia also rose on the non-EU markets. (Figure 1)

Figure 1 The development of the Slovak food export (2004-2011)

Source: own calculation based on COMEXT data base

2.1 Structure of the Slovak agri-food export trade by product groups on the market of EU

The value of the Slovak agri-food export almost doubled from the examined first period (2004-2006) to the second one (2009-2011) on the market of the European Union. It increased from 960 million euro up to 1 814 million euro. The export share of cereals and cereal preparations increased from 17% (2004-2006) to 21% (2009-2011) in the Slovak agri-food export. The value of cereals and cereal preparations preparations went up from €171 million to €392 million. The export share of sugar, sugar preparations, honey also significantly increased from 12% up to 15%. The importance of live animals (6%); meat and meat preparations (8%); vegetables and fruits (8-10%); coffee, tea, cocoa, species (12-13%) and miscellaneous edible products and preparation (7%) remained

considerable in the Slovak agri-food export. The export share of dairy products and eggs diminished from 16% down to 12%. (Table 3)

Table 3 Structure of the Slovak agri-food export trade by product groups on the market of EU (2004-2011)

Product groups	Agri-food export (thousand euro) 2004-2006) mean	Share of Slovak export from total import of EU	Share from Slovak export (%)	Agri-food export (thousand euro) 2009-2011) mean	Share of Slovak export from total import of EU	Share from Slovak export (%)
Live animals	60 461 896	0,0113	6,29	120 075 661	0,0186	6,62
Meat, and meat preparation	77 281 976	0,0027	8,04	148 110 087	0,0039	8,16
Dairy products eggs	154 485 520	0,0070	16,08	229 587 898	0,0082	12,65
Fish, crustaceans molluscs preparation	8 366 855	0,0003	0,87	8 965 174	0,0003	0,49
Cereals and cereal preparation	171 049 028	0,0085	17,80	392 776 284	0,0134	21,65
Vegetables and fruits	101 955 763	0,0019	10,61	137 523 467	0,0021	7,58
Sugar, sugar preparation and honey	119 176 738	0,0145	12,41	273 501 699	0,0272	15,07
Coffee, tea, cocoa, spices	114 781 672	0,0063	11,95	244 653 469	0,0081	13,48
Feeding stuff for animals	21 168 798	0,0015	2,20	55 882 292	0,0028	3,08
Miscellaneous edible products and preparation	71 598 230	0,0043	7,45	114 355 296	0,0047	6,30
Beverages	51 254 253	0,0023	5,34	84 558 663	0,0033	4,66
Tobacco and tobacco manufactures	9 124 196	0,0008	0,95	4 609 703	0,0004	0,25
Total	960 704 924	0,0046	100	1 814 599 693	0,0056	100

Source: own calculation based on COMEXT data base

The Slovak agri-food export commodity structure is becoming even more concentrated and what is more important, the average agricultural exports growth rate (1.29%) for each commodity aggregate currently exceeds the growth rates in the world (1.15%) and especially in the European market (1.13%). (Qineti and Smutka 2012)

2.2 Structure of the Slovak agri-food export trade by countries on the market of EU

The analysis of the geographical distribution of Slovak agri-food exports to the European Union shows its high concentration. Slovakia's most important markets are Austria, Czech Republic, Hungary and Poland. Their share in the Slovak agri-food export was between 64-72 percent throughout the period. The proportion of Czech Republic from Slovak agri-food export significantly declined from 35% (first period) to 27% (second period). However, the share of Hungary in the Slovak export increased from 18% up to 28% from the examined first period to the second one. (Table 4)

Table 4 Structure of the Slovak agri-food export trade by countries on the market of EU (2004-2011)

Country	Agri-food export (thousand euro) 2004-2006 mean	Share of Slovak export from total import of EU	Share from Slovak export (%)	Agri-food export (thousand euro) 2009-2011 mean	Share of Slovak export from total import of EU	Share from Slovak export (%)
Austria	64 882 240	0,0119	6,75%	142 266 633	0,0171	7,84%
Belgium	14 231 094	0,0009	1,48%	18 281 941	0,0008	1,01%
Bulgaria	5 621 316	0,0125	0,59%	33 660 164	0,0189	1,85%
Cyprus	1 340 473	0,0027	0,14%	6 172 959	0,0071	0,34%
Czech Republic	338 181 191	0,1167	35,20%	490 329 691	0,0966	27,02%
Germany	66 407 361	0,0018	6,91%	84 728 767	0,0015	4,67%
Denmark	3 038 239	0,0006	0,32%	2 431 925	0,0003	0,13%
Estonia	462 696	0,0008	0,05%	1 194 163	0,0012	0,07%
Spain	11 559 105	0,0008	1,20%	22 054 363	0,0009	1,22%
Finland	567 219	0,0003	0,06%	7 374 673	0,0021	0,41%
France	13 628 496	0,0005	1,42%	18 661 695	0,0005	1,03%
United Kingdom	14 748 646	0,0006	1,54%	28 426 355	0,0007	1,57%
Greece	4 925 109	0,0012	0,51%	3 982 890	0,0007	0,22%
Hungary	179 514 052	0,0929	18,69%	516 437 016	0,1551	28,46%
Ireland	112 643	0,0000	0,01%	1 356 995	0,0002	0,07%
Italy	66 009 176	0,0031	6,87%	94 414 595	0,0031	5,20%
Lithuania	4 099 404	0,0049	0,43%	4 711 961	0,0022	0,26%
Luxembourg	190 868	0,0001	0,02%	106 992	0,0001	0,01%
Latvia	522 816	0,0008	0,05%	1 248 832	0,0009	0,07%
Malta	16 707	0,0001	0,00%	36 419	0,0001	0,00%
Netherlands	23 692 452	0,0013	2,47%	32 970 243	0,0010	1,82%
Poland	107 589 994	0,0273	11,20%	204 100 552	0,0216	11,25%
Portugal	998 099	0,0002	0,10%	2 077 560	0,0003	0,11%
Romania	22 824 567	0,0176	2,38%	79 454 248	0,0230	4,38%
Sweden	8 432 896	0,0016	0,88%	8 235 684	0,0009	0,45%
Slovenia	7 067 046	0,0083	0,74%	9 880 994	0,0053	0,54%
Total	960 663 907	0,0046	100 %	1 814 598 310	0,0056	100 %

Source: own calculation based on COMEXT data base

The most intensive agri-food trade with new EU member states was observed in the case of Slovakia. (Drabik and Bartova 2007)

2.3 The evaluation of the Slovak food export on the basis of Constant Market Share analysis

The value of the Slovak food export in the EU market grew by €853 million by 2009-2011 compared to the 2004-2006 period. On the basis of Constant Market Share the export growth can be divided into its components in respect of the product groups as follows. The market size effect almost reached €296 million, which was 34.64% of the total growth. Similarly to the other three Visegrad countries the structural effect was low. Its value totalled at €37 million, which is 4.31% of the export growth. Therefore we can state that the Slovak food export concentrated on products for which EU demand grew at an average rate. Just like in the other countries the competitiveness effect was the most significant component for Slovakia with a rate of 61.05% and a value of €521 million. (Table 5)

Table 5 The composition of the growth of the Slovak agri-food export by means of CMS model in respect of product groups

Components of CMS model	Value (euro)	Share (%)
Market size effect	295 650 638	34,64
Structural effect	37 082 598	4,31
Competitiveness effect	521 161 533	61,05
Total gain	853 894 769	100,00

Source: own calculation on COMEXT database

Table 6 presents the composition of the growth of the Slovak agri-food export by product groups. The market size effect was positive in all cases. The value of the competitiveness effect was positive in all cases with the exception of the product group of fish and crustaceans molluscs preparation; tobacco and tobacco manufactures.

Table 6 Results of CMS model for the agri-food export of Slovakia by product groups (euro)

Product group	Market size effect	Structural effect	Competitiveness effect
Live animals	4 270 226	47 751 866	47 220 614
Meat, and meat preparation	34 288 332	-46 751 979	47 411 543
Dairy products eggs	23 500 216	88 097 048	32 591 102
Fish, crustaceans molluscs preparation	21 544 635	-112 673 219	-1 181 589
Cereals and cereal preparation	35 169 689	133 861 683	145 168 316
Vegetables and fruits	44 410 504	-130 347 965	13 955 359
Sugar, sugar preparation and honey	7 233 041	107 107 232	127 283 761
Coffee, tea, cocoa, spices	45 932 535	71 922 273	55 708 965
Feeding stuff for animals	24 089 924	-47 266 875	25 238 445
Miscellaneous edible products and preparation	30 177 119	9 160 962	9 685 437
Beverages	15 071 780	-40 690 995	24 308 294
Tobacco and tobacco manufactures	7 871 181	-38 928 264	-6 228 715
Adjustments	2 091 457	-4 159 166	0
Total	295 650 638	37 082 598	521 161 533

Source: own calculation on COMEXT database

On the basis of Constant Market Share the components of the Slovak export growth developed as follows in respect of the countries. The market size effect amounted to €295 million, which gave 35% of the total growth. The value of the structural effect came to €258 million, which increased the export by 30%. Therefore we can state that the Slovak agri-food export concentrated on countries for which EU demand grew a much more higher than the average rate. Of the Visegrad countries Slovakia had the second smallest competitiveness effect. Its value reached €299 million, which represents the rate of 35%. (Table 7)

Table 7 The composition of the growth of the Slovak agri-food export by means of CMS model in respect of countries

Components of CMS model	Value (euro)	Share (%)
Market size effect	295 638 015	34,62
Structural effect	258 474 977	30,27
Competitiveness effect	299 821 411	35,11
Total gain	853 934 403	100,00

Source: own calculation on COMEXT database

In respect of the Slovak agri-food export the market size effect was also positive in all cases. Regarding the structural effect the country groups illustrate a varied image. The competitiveness effect was positive in case of 16 countries. (Table 8)

Table 8 Results of CMS model for the agri-food export of Slovakia by countries (euro)

Country	Market size effect	Structural effect	Competitiveness effect
Austria	8 943 763	57 472 514	52 515 927
Belgium	18 162 799	-70 522 532	372 472
Bulgaria	4 347 069	8 177 679	18 557 988
Cyprus	1 129 037	-1 359 648	4 158 398
Czech Republic	7 598 018	530 120 447	-59 527 634
Germany	52 641 069	-130 334 248	-2 832 379
Denmark	6 258 840	-29 712 036	-1 305 664
Estonia	1 339 748	-3 171 099	487 248
Spain	14 997 535	-76 708 283	8 201 070
Finland	4 198 584	-12 526 384	6 547 325
France	31 729 563	-126 357 635	1 176 162
United Kingdom	19 044 083	-134 308 655	11 552 107
Greece	3 376 812	-16 131 327	-1 837 573
Hungary	4 785 173	271 934 491	231 564 202
Ireland	4 090 803	-21 105 941	1 217 490
Italy	21 406 840	-38 390 475	13 910 758
Lithuania	4 411 564	571 478	-4 104 772
Luxembourg	1 195 305	-6 624 774	-124 179
Latvia	2 298 603	-4 305 384	317 058
Malta	397 058	-1 749 079	14 882
Netherlands	37 914 849	-100 233 259	-135 886
Poland	18 386 674	179 225 967	-11 779 841
Portugal	6 543 171	-25 796 215	761 951
Romania	6 211 848	28 950 405	37 050 492
Sweden	10 895 217	-24 365 166	-3 799 547
Slovenia	3 333 990	5 724 136	-3 136 646
Total	295 638 015	258 474 977	299 821 411

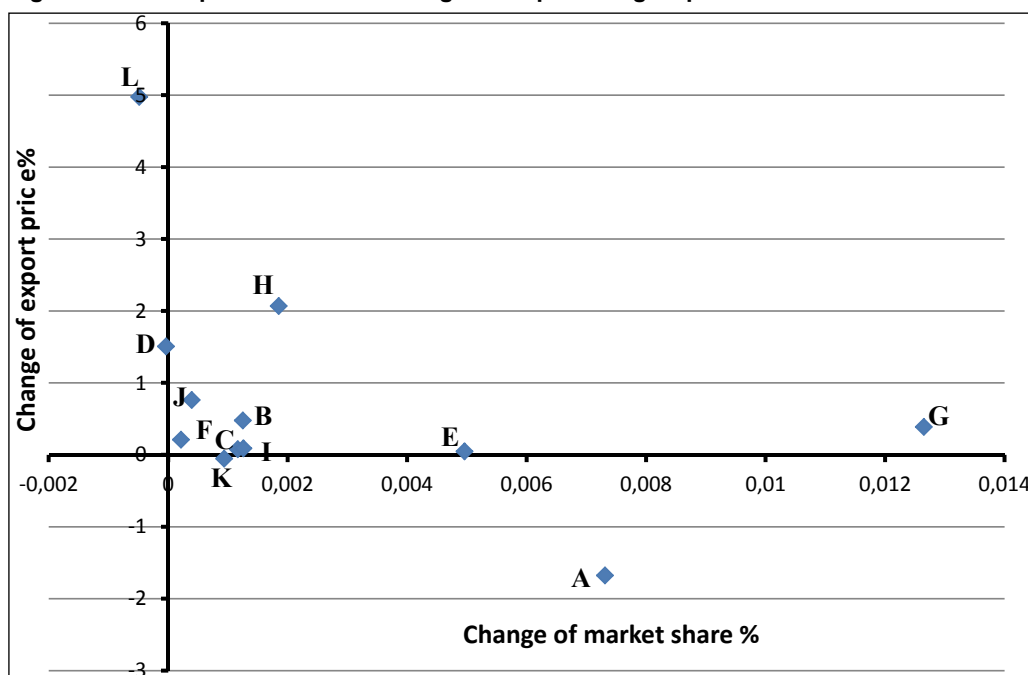
Source: own calculation on COMEXT database

The results of the CMS model show noteworthy similarities in the case of the Visegrad countries. Although the value of the agri-food export of the individual countries showed great differences – because of the volume of food production – the rate of the components of the CMS model indicated striking similarities.

2.4 Results of quality competitiveness of Slovak agri-food export

The market share of Slovak tobacco and tobacco manufactures diminished and the export price went up since 2004. (Price unmarketable product) In case of some product groups the market share grew despite the increasing export price. The quality marketable agri-food groups are the meat, and meat preparation; dairy products, eggs; cereals and cereal preparation; vegetables and fruits; sugar, sugar preparation and honey; coffee, tea, cocoa, spices; feeding stuff for animals; miscellaneous edible products and preparations. The group of live animals and beverages proved to be price marketable products. (Figure 2)

Figure 2 Market positions of Slovak agri-food product groups on the market of EU

Source: own calculation and construction based on COMEXT data base

A: Live animals, B: Meat, and meat preparation, C: Dairy products, eggs, D: Fish, crustaceans, molluscs preparation, E: Cereals and cereal preparation, F: Vegetables and fruits, G: Sugar, sugar preparation and honey, H: Coffee, tea, cocoa, spices, I: Feeding stuff for animals, J: Miscellaneous edible products and preparations, K: Beverages, L: Tobacco and tobacco manufactures.

Conclusion

Since the EU accession the Slovak agri-food export has been growing on the market of European Union. Analysing the foreign market distribution of the Slovak agri-food export we can establish an important fact beside the tendency of growth. Since the EU accession the agri-food export did not only grow – disregarding the setback in 2009 – but also it has increased its presence in the European Union markets (EU intra) compared to non-EU markets (EU extra).

Results of CMS model for the agri-food export of Slovakia by product groups showed that export has significant positive competitiveness effect (61%). The positive market size effect (35%) played an important role in the growth of the export. However, the structural effect was low (4%). Therefore we can state that the Slovak food export concentrated on products for which EU demand grew at an average rate.

Results of CMS model for the agri-food export of Slovakia by countries showed that export has positive competitiveness effect (35%). The positive market size effect also played an important role in the growth of the export (35%). The value of the structural effect increased the export by 30%. Therefore we can state that the Slovak agri-food export concentrated on countries for which EU demand grew a much more higher than the average rate.

On the basis of quality competitiveness the market share of Slovak tobacco and tobacco manufactures diminished and the export price went up since 2004. (Price unmarketable product) In case of some product groups the market share grew despite the increasing export price. The quality marketable agri-food groups are the meat, and meat preparation; dairy products, eggs; cereals and cereal preparation; vegetables and fruits; sugar, sugar preparation and honey; coffee, tea, cocoa, spices; feeding stuff for animals; miscellaneous edible products and preparations. The group of live animals and beverages proved to be price marketable products.

References

- [1] AHMADI ESFAHANI, F. Z.: *Constant Market Share Analysis: Uses, Limitations and prospects*. The Australian Journal of Agricultural and Resource Economics, 2006 50, p. 510–526.
- [2] BENEDICTIS L., de SANTIS R., VICARELLI C. : *Hub-and-Spoke or Else? Free Trade Agreements in the Enlarged EU. A Gravity Model Estimate*. ENEPRI Working Paper No. 37/ June 2005
- [3] BIELIK P., SMUTKA, L., HORSKA, E.: *Development of Mutual Agricultural Trade of Visegrad Group Countries*. *Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development*. International Scientific Journal. Slovak University of Agriculture in Nitra 2012/1. (p. 2-11)
- [4] DRABIK D., BARTOVA L.: *Assessing the Implication of EU Enlargement for CEEC Agri-food Trade Specialization*. European Association of Agricultural Economists 104th Seminar. 2007 Corvinus University, Budapest
- [5] Van DUREN E., BROWN EDISON N.: *Effects on Competitiveness of Government Interventions in the Agri-Food Sector in Canada and the United States*. Working papers, 1995 1/95. Industry Competitiveness Group Industry Performance and Analysis Directorate Policy Branch Agriculture and Agri-Food Canada. Ottawa 9-10
- [6] European Commission COMEXT: International trade database [on-line] 2012 http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/international_trade/data/database (accessed 2012-8-25).
- [7] 7. FERTŐ I.: *Agri-Food trade between Hungary and the EU*. 2004 Századvég kiadó, Budapest ISBN 963 9211 85 0
- [8] FIDES, M., BARTOVÁ, L. : *Slovak Foreign Agri-Food Trade after the EU Accession. Global Commodity Markets: New Challenges and the Role of policy*. International Scientific Days 2012. Slovenska poľnohospodárska univerzita v Nitre CD and Abstract (p. 186-194). ISBN 978-80-552-0793-3 Nitra
- [9] FISCHER, C.: *Food quality and product export performance. An empirical investigation of the EU situation*. EAAE Seminar 'International Marketing and International Trade of Quality Food Products', 2007 Bologna
- [10] GÁLIK L.: *Development and efficiency of agri-food foreign trade of the Slovak Republic in the international context*. Agricultural Economics – Czech, 2011, p.41-46.

- [11] JEPMA, C. J.: *Extensions and Application Possibilities of the Constant Market Shares Analysis*. *Rijkusuniversiteit*. 8th World Congress of International Economic Association. 1986 New Delhi
- [12] LATRUFFE, L. : *Competitiveness, Productivity and Efficiency in the Agricultural and Agri-food Sector*. OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers, 2010 No. 30. France 5-7
- [13] OBLATH G., PÉNZES, P. : *A nemzetgazdaság nemzetközi versenyképessége: értelmezések, mutatók és néhány tanulság*. Külgazdaság. Budapest, 2004 t XLVIII. évf. 2. ISSN 0324-4202 szám 33-65 p.
- [14] QINETIA., SMUTKA L.: *The agrarian trade transformation in the Visegrad countries. Global Commodity Markets: New Challenges and the Role of policy*. International Scientific Days 2012. Slovenska pol'nohospodárska univerzita v Nitre CD and Abstract p. 267-280 2012, ISBN 978-80-552-0793-3 Nitra
- [15] RAJCANIOVA M.: *V4 Food Trade and Market Insights: from Economic Theory to Consumer's Reality*. (in: Horská E. et al: Food Sciences and Business Studies. Global – Regional – Local Approach). Nitra, 2012 ISBN 978 80 552 0815 2 p. 25-41
- [16] SMUTKA L., BURIANOVÁ J.: *The competitiveness of Czech agrarian trade within the context of the global crisis*. Agricultural Economics – Czech, 2013, p. 183-193.
- [17] SVATOS M., SMUTKA L.: *Development of agricultural trade and competitiveness of the commodity structures of individual countries of the Visegrad Group*. Agricultural Economics – Czech, 2012, p. 222-238.
- [18] UBREZIOVÁ I., KAPSDORFEROVÁ Z., SEDLIAKOVÁ I.: *Competitiveness of Slovak Agri-Food Commodities in Third Country Markets*. Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendeliane Brunensis. 2012/4 Volume LX 379-384
- [19] TYSZINSKI H. : *World trade in manufactured commodities, 1899–1950*. The Manchester School of Economic and Social Studies 1951, p. 272-304

Effects of organizational interaction trend on meetings in Local Self-government

Agota Giedre RAISIENE*

Abstract

The article draws on analysis of problems emerging from the practical applications of collaboration based on the support and the enabling strategies. Research enriches understanding of the meetings in a context of decision-making and solution implementation in the Local government institutions. The conclusion that reactive nature of interaction fates lower effectiveness of meetings compared to ones initiated proactively was substantiated.

Keywords: *Organizational interaction; performance efficiency; meetings; collaboration strategy; Local Self-government*

JEL Classification: M1, M12

Introduction

Organizational and inter-organizational collaboration is appointed to manage multiple dimensions of institutional performance in the Local Self-government. Effective communication between different stakeholders and adequate strategic and daily decisions are necessary to achieve public goals as well as to accomplish organizational functions. Meetings are essential to allow the appropriate communication, decision-making and activity coordination in the organization. Despite the importance of the subject, scientists are not interested in the problem of meetings management. Considering the topicality of the issue, the objective of the research was to analyze the practice of organizational collaboration in the Local Self-Government with aim to compare the effectiveness of organizational meetings implemented on the basis of the support (top-down) and the enabling (bottom-up) strategies. Five aspects have been defined for analysis of meetings: meeting planning, participants' inclusion principles, leader's behaviour, the practice of minute taking and the practice of decision-making.

In the survey a hypothesis has been confirmed that reactive nature of organizational interaction in municipality predetermines weak outcome in comparison with proactive one. Following the literature analysis an assumption has also been made that efficiency of decision implementation is higher when meeting groups are formed considering the principle of social inclusion and when collaboration processes are managed following the principle of facilitative leadership.

The focus group method was chosen for the survey. Representatives from forty-seven municipalities (there are sixty municipalities in total in Lithuania) were interviewed. The questionnaire was based on the works by Straus [9], Timm [10], Calmes [1], Jones, Way [5], Rad&Levin [7], Doyle&Straus [2], Putz [6] and other.

1 The meeting planning characteristics

According to Doyle, Straus, Hunter, Schwartzman and other authors, the meeting goal and anticipated results have to be formulated in writing and the agenda has to be drawn before every event [2; 9; 4; 8]. This document should reach meeting attendees at least several days prior to the event to enable the participants to plan own activity and to appropriately prepare for a meeting. The number of discussed problems should not exceed three to five questions [2].

* Assoc. prof. Dr. Agota Giedre Raisiene, Department of Management, Faculty of Politics and management, Mykolas Romeris University, Ateities str. 20, LT-08303, Vilnius, Lithuania, agotar@mruni.eu, agotagiedre@gmail.com

Insufficient attention to planning of meetings is firstly manifested by deviations from the agenda during the meetings. The lack of time as consequence of inappropriate meeting planning predetermines unconsidered decisions, and such situation may result ineffective institutional performance [3; 9].

The survey results revealed that the most urgent problem occurring in the stage of meeting planning is insufficient focus on setting of the meeting agenda. As many as 22 % of the support strategy representatives stated that meeting agendas were not drawn up. The respondents representing the enabling strategy-based meetings negated such practice. On the other hand, 24 % of enabling strategy representatives pointed out that meeting agenda would reach the attendees on the meeting day or during the event most frequently.

Further processing of the respondents' answers revealed that goals of meeting are formulated in writing by 53 % of the practitioners from the enabling strategy and 27 % of the representatives of the support strategy.

47 % of the survey participants from the enabling strategy and 54 % from the support strategy pointed out that they discuss up to 10 issues during a meeting on average.

Too little focus on meeting planning, scarce well-timed information about meeting agenda and inadequate method of meeting goals formation could cause ineffectiveness of meetings in aspects of meeting process and results. Summing up, fulfillment of the meeting planning was inappropriate in meetings based on the both – the enabling and the support – strategies. However, more satisfactory results are arrived at employing the enabling strategy.

2 Reasonability of the meeting participants selection

What specialists and stakeholders would be invited to the meeting? That is the core question to be answered for the possibility to implement decisions taken at the meeting [9; 10; 4]. Thus the respondents were requested to mark what hierarchy level officers and what professionals are represented in meetings usually.

Research data show that most frequently decision implementers (68 %) and individuals (66 %) with final decision-making power attended the municipalities' meetings. Experts and specialists (49 %) with acquired experience in solving similar problems were invited less often. The groups that had the power to suspend implementation of decisions made were mentioned in 36 percent of the cases.

The comparison of the responses from different interaction implementation strategies revealed that the principle of social inclusion was more frequently followed in activities grounded on the enabling rather than on the support strategy. However experts' assistance was more frequently employed in the meetings of interacting groups representing the support strategy.

3 Features of the meeting leader behavior

The respondents were provided with statements describing features of meeting facilitation. The results revealed that in 74% of support strategy cases and 65 % of the enabling strategy cases, the meetings were facilitated by an individual of most superior status or with the highest decision-making power. This practice negatively influences the possibilities to prevent conformity and hinder creativity in solving problems [4; 6; 9].

The statement "Facilitator corrects the agenda during the meeting" was accepted by 59 % of the respondents representing the support strategy and 53 % of the respondents from the enabling strategy initiated activities. The survey participants also provided comments like: "There are no agenda itself, only separate pending problems, for example, finances"; "Yes, if the reasons for that are well grounded or if additional problems occur", "Yes, but it is not good because the [meeting] participants are not ready", "The issues that are not provided in the agenda are discussed". Such

remarks confirm identified problems not only in meeting leadership but also in meeting planning and attendees' selection.

The survey results revealed the same, though independent, leadership problems of the strategy of group formation. The summarized features of meeting leaders' behaviour are provided in figures 1 and 2.

Figure 1 Negative aspects of meeting leadership.

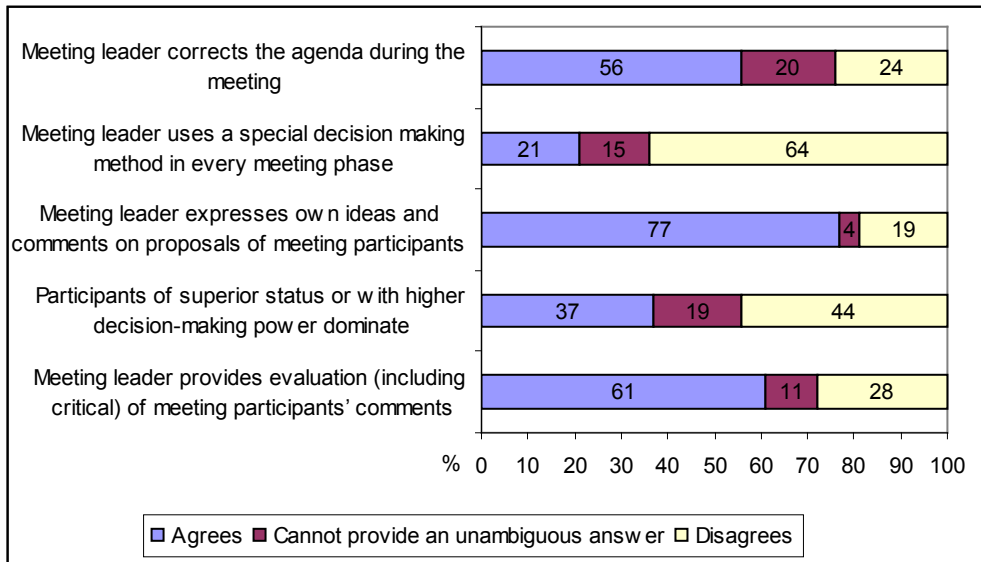
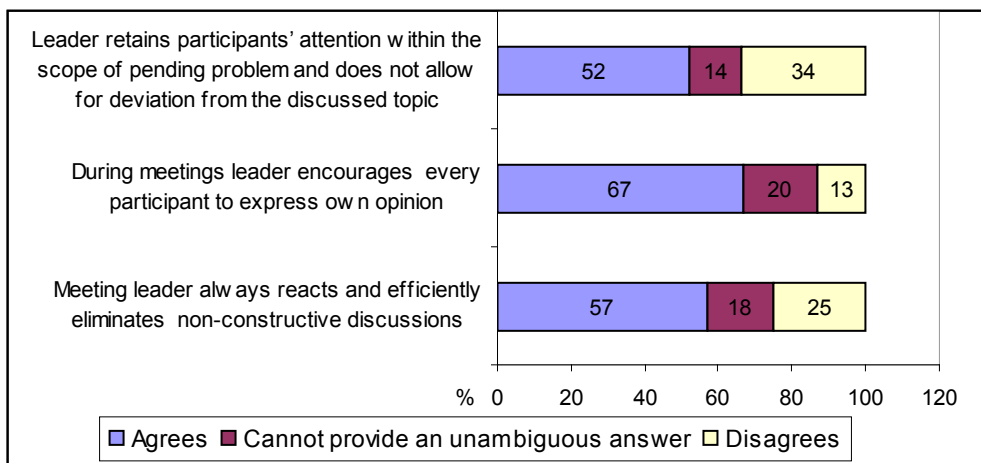

Figure 2 Positive aspects of meeting leadership.

Generalizing leaders' behaviour, it can be stated that facilitative leadership is not characteristic for meeting and group discussions in meetings at municipalities. Researchers on meeting efficiency state that individuals with higher decision-making power cannot efficiently facilitate meetings due

to complexity of concord between their focus on content and process and to heavier responsibility for outcome. In cases when meetings are chaired not by a specially appointed facilitator but by chairperson of group or head of organization, manifestations of conformance, inefficient communication among partners or other behavioral problems are observed [1; 2; 4; 7; 8; 9; 10]. Such situation results in lower quality of decisions reached during meetings and lower efficiency of their implementation.

4 Importance of the minute taking to the meeting decisions implementation

Striving for identification how the content of meetings is recorded, the respondents were asked if participants' suggestions, discussed problems and decisions were written down consistently or only key ideas and decisions were recorded. About 27 % of the respondents (the support strategy) and 59 % of the respondents (the enabling strategy) agreed with the statement that the content of the meetings is recorded consistently, whereas 65 % of the representatives of the support strategy and 41 % of the respondents from the enabling strategy initiated groups pointed out that only key moments were recorded during the meetings.

Though according to the research the content of meetings is recorded in writing, the prepared minutes do not always reach all meeting attendees. The representatives of the support strategy often see to provision of all the participants with meeting proceedings (65 %). The minutes are handed in directly to the participants, sent via e-mail or fax. Meanwhile, 53 % of the representatives of the enabling strategy acknowledged that meeting proceedings were not distributed to meeting participants.

It should be noted that 62 % of the respondents of the support strategy and 71 % of the respondents of the enabling strategy agree that meeting proceedings are useful for the participants of the meetings and other stakeholders in the future because "the minutes allow to familiarize with situation and project activity", "the content of meetings is thoroughly represented in the minutes, therefore it is easier to identify what has been decided and who is responsible for decision implementation", "the decisions, obligations are marked in this material and facilitates implementation of the project".

5 Particularity of decision making in the meetings

In the survey, an attempt was made to clarify whether reasons for the pending problems are discussed during the meetings, or if sufficient attention is paid to foreseeing consequences of the suggestions and planning of decision implementation as well as what decision making techniques are used. The respondents were also asked if decisions arrived within meetings are implemented efficiently.

The researchers suggest applying several principles of decision preparation and making during the meetings. One of the key principles includes sufficient information on the discussed problems [7; 10]. If meeting attendees lack sufficient and reliable information, weakly grounded decisions are made. It is vital that irrespective of the status and position, all the meeting participants possess equal information on the pending issues. While pursuing implementation of decisions accepted during the meetings, it is necessary to distribute tasks, assume responsibility and to set deadlines first of all. The highest interaction results can be expected when interaction participants make decision on the basis of consensus and the lowest when voting is employed [9].

The analysis of the research results showed that groups, implemented on the basis of both strategies, employ comparatively different decision preparation and making practices. The biggest gap was observed discussing the information in disposition of meeting participants: 71 % of the respondents representing the enabling strategy and only 43 % of the respondents from the support strategy stated that irrespective of the status and position, the meeting attendees possess the same and sufficient information on the pending problem of the meeting. Respondents commented on their experience "A part of people is interested in themselves, the others only vote", "Most frequently

only several participants possess sufficient information“, “Within the meetings the decisions are not made: only the problems are elaborated“, “We do not always have sufficient information and we need some advice from experts; therefore, some problems are postponed until the next meeting“, “We clarify situation during the meetings“.

Speaking about decision making methods in the meetings, it should be noted that special methods are almost never applied in organizing discussions, preparing solutions and evaluating them. The respondents who stated that such methods were employed during the meetings referred exclusively to “brainstorming”. Only one survey participant mentioned the method of force field analysis. A number of respondents confined themselves only to explanation that the leader “organizes the discussion”, “listens to everybody and then invites to vote”, “tries to find out everybody’s opinion and then decision is made”, “presents proposals, which are later discussed and corrected”; “decisions are made following perception rather than a certain model”.

The respondents’ answers revealed that the causes of the pending problems are not always discussed. The statement that reasons were analyzed was approved by 49 % of the respondents from the support strategy and 65 % - from the enabling strategy. The support strategy representatives explained: “We search for solutions immediately. The reasons are analyzed when searching for solution fails”, “No, solutions come from the head and nobody opposes him most frequently“, “We work with facts and immediately decide what to do“, “If everybody is competent, we look for solution. If not, we postpone this“, “The guilty are found and they are asked if there are any explanation for what has happened“.

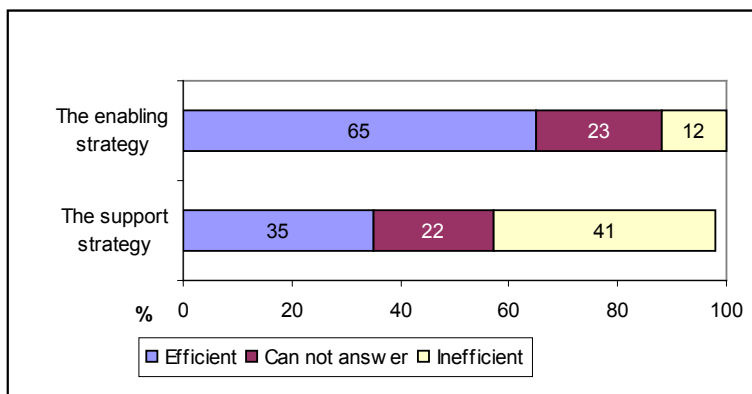
Similar results were collected surveying the attention paid to the forecast of decision consequences. The possible consequences were analyzed in 49 % of the investigated support and in 65 % of the enabling strategies based cases.

Surprisingly little attention during the meeting is allotted to planning the implementation of approved decisions. According to the respondents, this happens in 43 % of the investigated cases of the support strategy and 59 % of such cases following the enabling strategy.

It is complicated to provide a single answer about the techniques for decision-making. The respondents pointed out that they employ two methods, namely voting (68 % support and 65 % enabling strategies representatives) and compromise (41 % support and 65 % enabling strategies representatives).

The efficiency of meetings is measured by how efficiently the decisions made during such meetings are implemented. 35 % of the respondents representing the support strategy and 65 % of the respondents representing the enabling strategy stated that decisions reached during the meetings are implemented efficiently.

Figure 3 The efficiency of implementation of decisions reached during meetings

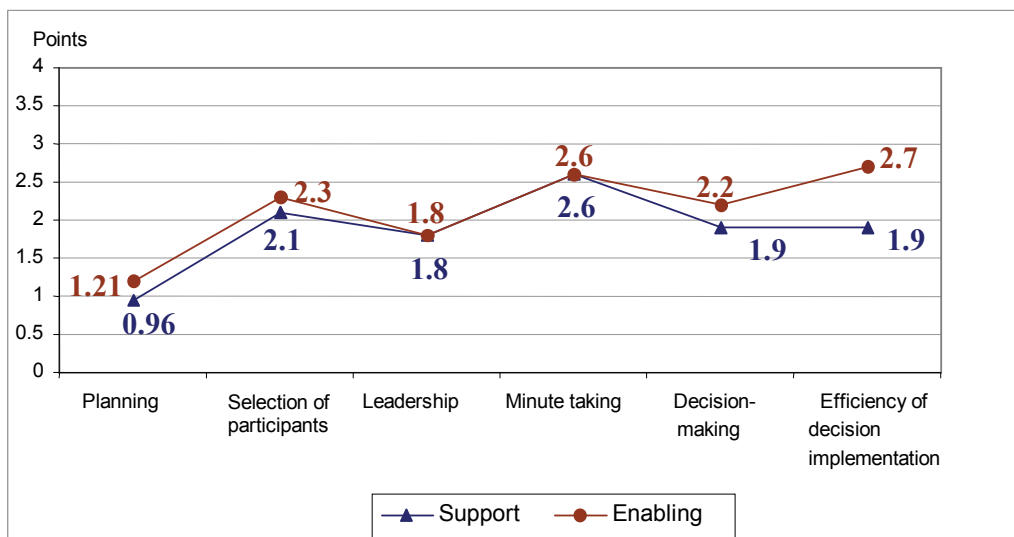

The respondents pointed out the reasons which, in their opinion, predetermine poor implementation of decisions approved during meetings: “The pending problems are not topical to all the meeting participants”, “Frequently formal decisions are reached and people responsible for their implementation are not appointed”, “Unreasoned and premature decisions are made”, “Consensus is not employed and later losses are faced”, “Not all the proposals are properly considered and sometimes a useless “pomp” is introduced; therefore, later corrections are needed implementing decisions”.

6 Evaluation of meeting efficiency and effectiveness

Having calculated the evaluation points in the survey, it was revealed that the aspects of minute taking and facilitation in meetings collected the same number of points. In other spheres of meeting organization and process management the interaction based on the enabling strategy was more efficient (Fig.4).

Figure 4 Efficiency of meetings comparing different strategies of interaction.

Aspects of the meeting planning and facilitation were evaluated as the lowest. The survey results of meeting facilitation sphere confirm the opinion of researchers, that an individual in the highest position or with the highest decision-making power most frequently cannot efficiently chair the meetings [1; 2; 4; 9; 10]. On the other hand, without proper preparation for the meeting, familiarization of the participants with necessary information, without establishment of the agenda and setting of specific meeting goals and with ambitions to discuss up to three problems, a specially appointed person is hardly expected to manage the process of the meeting.

Conclusions

Summarized results of the study show that groups formed on the basis of the enabling strategy demonstrated higher results in all the aspects of decision-making in meetings and decisions implementation after the meetings. Thus “bottom-up” initiated organizational interaction is put into practice more efficiently than the “top-down” ones. The hypothesis that a reactive nature of interaction initiation in Local Self-government institutions results in lower results compared to ones initiated proactively was substantiated.

However, regardless of the interaction initiation strategy the meetings planning and activity management receives insufficient quality. The lack of focus on the meeting agenda as well as problems in meeting facilitation are observed.

It is unexpected that differences in meeting evaluation acquired from the representatives of the support and enabling strategies were directly reflected in the structure of meeting effectiveness evaluation. In other words, the totaled evaluation forms of all the aspects and points of decision implementation efficiency retain the same proportion. On the basis of this, the following conclusion can be drawn: the efficiency level of every aspect of the meetings has a direct and proportional effect on the effectiveness of organizational performance. This statement is to be seen as a scientific problem and should be tested during further researches.

References

- [1] CALMES A. M. (ed.) Community Association Leadership: A Guide for Volunteers. Community Associations Institute, 1997, ISBN 978-0941301367.
- [2] DOYLE M., STRAUS D. How to Make Meetings Work. Jove, ISBN 978-0425138700 1986.
- [3] FLYNN O. Meeting, and Exceeding Expectations: A Guide to Successful Nonprofit Board Meetings, Second Edition. Boardsource, 2009, ISBN 1586861158.
- [4] HUNTER D., THORPE S., BROWN H., BALLEY A. The Art of Facilitation: The Essentials for Leading Great Meetings and Creating Group Synergy. Jossey-Bass, 2009, ISBN-13: 978-0470467923.
- [5] JONES L., WAY D. (2004) Structured Collaborative Practice: Self-instructional Guide. Interactive in: <http://www.sipproject.ca>
- [6] PUTZ G. Facilitation Skills: Helping Groups Make Decisions. Deep Space Technology Company, 2002, ASIN: B0091I8W02.
- [7] RAD P. F., LEVIN G. Achieving Project Management Success Using Virtual Teams. J.Ross publishing Inc., Florida, 2003, ISBN 978-1932159035.
- [8] SCHWARTZMAN H. B. The meeting. Springer, 1989, ISBN 978-0306431333.
- [9] STRAUS D. How to Make Collaboration Work: Powerful Ways to Build Consensus, Solve Problems and Make Decisions. San Francisco: Beret-Koehler Publishers, 2002, ISBN 1576751287.
- [10] TIMM P. R. How to Hold Successful Meeting. Jaico Publishing House, 2005, ISBN-13: 978-8172247157.

The optimal rate of progress in relations between Ukraine and the European Union and the role of international innovation programs in these processes

Ihor SHKOLA* - Tetyana MARCHENKO*

Abstract

The main priorities of national integration policy were defined on the basis of analysis of the state and prospects of development of the national economy and measures concerning Ukraine's innovative potential activation and improvement through participation in European innovative programs were proposed.

Keywords: *innovation potential, the EU's framework programmes for research and technological development, the European Research Area (ERA), international scientific and technical cooperation, European Research Coordination Agency (EUREKA).*

JEL Classification: F5, H7

Introduction

European choice of Ukraine it is, above all, choice of the path of development in European civilizational model, following which you can make progress in the areas of society and the state. Ukraine has sufficient capacity to make breakthrough to the new technologies in industrial production and new relations in the economy, new views on the quality and standard of life, social and cultural integration of our nation in the European Community.

Sequential integration of Ukraine into the European Research Area is one of the key priorities of foreign policy, an important component of European integration as a strategy for economic development. Enlargement of the EU, implementing the policy of "new neighbourhood" provide opportunities for Ukrainian scientists to participate in European research schemes and programs. Therefore, on this basis, the investigation of the impact of science and the speed of implementation of technological innovations on Ukraine's economic growth and competitiveness of Ukrainian products is topical.

1 Analysis of recent studies and publications: Rather large number of research papers are devoted to the innovative way of development and finding promising areas of activation and successful implementation of innovative projects in the system of national economy of Ukraine and to identify ways to improve the innovative capacity of Ukraine related to the implementation of EU policy in the field of science in Ukrainian reality. Some aspects of this problem are considered by such domestic and foreign scholars as L.Antonyuk, O.Bilorus, V.Hejetsj, A.Haljchunsjkyj, A.Honcharuk, B.Hotz-Hart, V.Hrunjov, M.Dolishnij, P.Klark, H.Klymko, Y.Kozak, S.Kortum, C.Cooper, O.Lapko, D.Lukyanyenko, Y.Makohon, V.Novutsjkyj, J.S.Parker, M.Pashyta, Y.Pahomov, O.Plotnikov, M.Porter, A.Poruchnyk, K.Prahalad, S.Rumjantsev, V.Semynozhenko, S.Sokolenko, M.Terkel, M.Tushman, A.Filipenko, R.Foster, T.Tsyhankova, I.Shkola, S.Yakubovsjkyj, O.Yastremsjka.

2 Task statement: The purpose of this study is to identify the key factors that determine the attractiveness of international innovative programs for Ukraine, possible risks associated with the adaptation of EU policy in the field of science to Ukrainian reality and the best ways to improve the innovative capacity of Ukraine.

3 The main material of study: In today's environment EU is the best way of positioning our state and effective mechanism to support domestic reforms. Going discussions on relations with

* Professor. Dr. Ihor M. Shkola, Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernivtsi Trade-Economics Institute7, Central Square, Chernivtsi, 580 02, Ukraine, e-mail: mel@chtei-knteu.cv.ua

* Assist. Tetiana Merchenko, Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernivtsi Trade-Economics Institute7, Central Square, Chernivtsi, 580 02, Ukraine, e-mail: mel@chtei-knteu.cv.ua

the EU into practice is probably the best proof that the Ukrainian political class and intellectual elite are mostly made the final choice in further movement of the country. Therefore, the important question is not “where to go?” but “how to implement the chosen course?”.

This issue is particularly important because the Ukrainian situation is different from the usual scheme of the EU post-communist countries of Central and Eastern Europe. Relations between Ukraine and the EU are based on the Partnership and Cooperation Agreement (PCA), signed in 1994, which is 80-90 percent coincides with the European association agreement between EU countries from Central and Eastern Europe in the same period. The difference lies in two main points. First, the purpose of development of cooperation of the country that signed the European Agreement with the EU was the full membership acquisition in the EU. The purpose of cooperation of the country, which concluded PCA with the EU, was determined only by its further rapprochement with the EU, political dialogue, trade and economic cooperation, etc. – but no support in acquiring the country’s membership in the EU.

Another important aspect that distinguishes the PCA from the European Association Agreement is the type of trade relations between the parties of the agreement. The ideology of the PCA provides that both parties of the agreement, in fact, are equal trading partners. This form of cooperation is not very profitable for Ukraine, including non-tariff and technical barriers to trade, as goods from the EU automatically receive the advantage over Ukrainian ones. For a start, we need unilateral concessions in trade regime by the EU, help to adapt products to EU norms and standards, as well as significant support in bringing domestic legislation with European Union’s one, what is provided by European association agreements.

The Association Agreement is important, but it is not a mandatory step in relations with the EU for countries that aspire to membership (remember the example of Austria). When the program of cooperation and reforms, provided in the PCA and Action Plan, will be fully implemented, signing of a standard European Association Agreement will mean a delay in implementing the policy of integration into the EU. If Ukraine proves the seriousness of his reformist intentions over the next three years, perhaps it will be more purposefully to transfer a dialogue from the EU to the level of membership negotiations – and not the association. Although it is difficult to affirm considering the seriousness and complexity of the problem.

Certainly, the perspective of EU membership is the best and most effective incentive for reform in the country, and for the convergence of the united Europe. Today the Ukrainian side clearly defined set of priorities:

- negotiating free trade area between Ukraine and the EU;
- carrying out negotiations on visa facilitation for certain categories of citizens;
- discussion with the EU access of our country to specific sectorial projects, especially in the field of energy;
- arrangement Ukrainian border and customs points in accordance with European standards to reduce the severity of the problem of illegal migration and smuggling;

Plans for economic and political reforms that require very serious institutional changes in the country and in-depth analysis of all the possible benefits associated with integration and threats are quite ambitious. Many positions are based precisely on economic integration; therefore it is important to determine the limits beyond which economic integration is becoming a threat to national security. The economic integration of Ukraine should be directed primarily at the national security, the elimination of threats to national interests and guarantee national sovereignty, to create the necessary economic conditions for full satisfaction of material, cultural and spiritual needs. The economic integration of Ukraine should be directed primarily at the national security, the elimination of threats to national interests and guarantee national sovereignty, to create the necessary economic conditions for full satisfaction of material, cultural and spiritual needs. Effective instruments of guarantee of national security of Ukraine may be economic integration, based on the principles of

equitable interested cooperation and legal protection of all participants in the integration process from any threats to national interests.

Scientific and technical cooperation between Ukraine and the European Union, part of which is participation in Framework Programmes, is a powerful segment of the general mechanism of the integration of our country in continental market space. This area of cooperation is particularly important with respect to the creation of favourable conditions for co-operation, political and economic understanding.

Implementation of long-term scientific and technological priorities in the state is an important prerequisite for Ukraine's active participation in European programmes. Therefore it is necessary to take into account the priorities of the European Research Area to identify priority areas of the state science and technology policy in the context of Ukraine's entry into a single educational and research area of Europe:

1. Sharing knowledge (open access for researchers to the results of other research), first of all applied research of a commercial character.
2. The development of public infrastructure of world-class scientific research (and improve the legislative conditions for increasing of investment).
3. Strengthening public research institutions (the increase in funding, autonomy, alignment of legal and normative terms of their cooperation with the private sector).
4. Optimization of European research programs and priorities (simplification of regulatory rules and procedures of systems of research funding EU, harmonization of national funding programs, etc.).
5. Openness to the world: international cooperation (formation of common priorities for all EU countries and adjustment of collaboration for researchers from those countries that are not EU members).
6. Awareness of the single European labour market for researchers from different countries (improving conditions for increasing of mobility research potential) [1, 3, 9-10].

According to the priorities, the basic mechanisms of public and private efforts to further develop the European Research Area are financial (fiscal and investment) incentives, co-financing under the EU budget, coordination of national policies and programs, the development of new EU financial instruments, legislative provision.

Consistent implementation of the key tasks of broad and effective involvement of scientific and technological sphere in Ukraine in joint research space of the EU, one of which is becoming associate membership in the ER, has become not only a means of accelerating Ukrainian integration into the EU to the mechanisms of the world economy, but also a stimulus for the national economy as a whole, condition for its exit at the forefront of progress and international competitive events.

The question of perspective to acquire the associate status cannot be limited only to the discussion of the financial aspects of such membership, more motivated is that this move will be considered as:

- important stage in the development of partnership relations between Ukraine and the EU, ensuring conditions for economic growth of Ukraine;
- increasing maturity of the market economy and the achievement of state that is adequate for countries with developed market system;
- Creating the conditions for organic integration of Ukraine in global economic relations.

Taking into account political decision made by the management of our state of Ukraine's movement towards the EU need for a number of actions to facilitate the adaptation of our country to the Single European Research Area and use of experience of the European framework programmes becomes apparent.

- Firstly, it is necessary to raise awareness of Ukrainian scientific community about the international scientific and technical cooperation. As today, it is quite low. Special Information Centre under the Ministry of Education and Science of Ukraine (MES), which would have

relied on the NAS of Ukraine their activity, leading academic institutions, universities and research organizations subordination could correct the situation. Required timely information on competitions which are held as part of the 7FP, because theoretically Ukrainian scientists may be their participants on the rights of subcontractors [2, 7].

- Secondly, if the Ukrainian scientific organization is directly involved in projects that won the tenders 7FP, MESU must discover the funds for its financing, considering not only the importance of a particular operation, but also the prestige of such participation for our state. Moreover, if the participation of Ukrainian scientists arouses great interest of European partners, the 7FP management, as an exception, may decide on their direct funding on general grounds.
 - Thirdly, it is necessary to intensify the participation of Ukraine in such major European programs like COST (European Cooperation in Science and Technology) and EUREKA (European Research Coordination Agency). These programs involve thousands of European scientific organizations, what demonstrates a great need on them. Our state should establish appropriate partnerships with program management COST (raising participation of Ukraine to full membership will significantly improve the conditions of participation of our scientists in joint basic research) and more actively participate in activities within the framework of EUREKA [4-6].
 - Advantages of participation in EUREKA:
 - Participation in projects EUREKA program promotes the market development of Ukraine's economy. As we know from the statistics of implementation of the projects of European program EUREKA, 70% of executed projects are evaluated by performers as successful and have a very good indicator of business results. The very participation of European companies in these projects is promising and prestigious. Not only such known large companies as BMW, Siemens, Philips, BBC and others, but along with them, small and medium-sized companies are involved in the EUREKA-projects, what is a measure of flexibility and lack of rigid framework in the program EUREKA. Participation of Ukrainian organizations and companies in the EUREKA program allows collaborating with academic and industrial organizations, and provides an opportunity to expand the market.
1. Full membership contributes to the creation of new relations between industrial structures, small and medium enterprises, universities and other academic and industrial organizations in Europe and Ukraine.
 2. Helps to determine priorities for state funding of projects.
 3. Additional opportunity of scientific and political influence on processes in Europe.
 4. Promoting market orientation of international scientific and technical cooperation.
 5. Assistance in search of partners, new markets, new opportunities.

Ukraine's participation in this program will promote and facilitate the implementation of international projects involving Ukrainian companies, research organizations and universities that specialize in the latest technology. Ukraine will be able to participate in this process and strengthen the position of Ukrainian technologies in the European space, facilitate the effective integration of Ukraine into it [4, 6].

- Fourthly, it is necessary to establish a national centre of innovative proposals for international scientific and technical cooperation, by analogy with the European IRC (Innovation Relay Centre). An extensive network of such centres (there are about 70) was established by 5FP to serve specific regions of the EU. To create a Ukrainian IRC, one need to resort to the steps which have already been mentioned here – to establish contacts with the 7FP leadership or complete the existing agreement on scientific and technical cooperation. This centre could establish mutually beneficial contacts with the IRC network in Europe to submit proposals for the implementation of national scientific development, search partners, and use of development of foreign scientists. As far as the activity of a national centre must be based on European standards of preparation of proposals, it can work (according to the rules of the European programs) as a twin with centres in Poland, Austria, Germany and be united

with the mentioned the centre of dissemination of information 7FP. Furthermore, one should activate work on spreading information abroad about achievements of Ukrainian science (through the Ministry of Foreign Affairs and Education) [3, 8].

All these proposals are aimed at solving another very important task - search for foreign partners for cooperation.

- And finally, fifthly, in Ukraine, for an example of the EU, one should create a single research area of academic associations, university and science in it. Created leading centres should operate here (by European terminology – Centres of Excellence), they will focus on research on advanced areas that shall be agreed with state priorities for science and technology, which is periodically approved by Parliament as well as with the European ones.

One of the main tasks of these centres will be implementation of forecasting developments, the definition of how necessary for Ukraine each given direction is. It's time to predict the development of science, technology and production in Ukraine on the basis of analytical studies, organized by the leading centres. This forecast help to correct the priority areas and to facilitate their possible coordination with the priorities of the Framework programs, and this will help our convergence with the European scientific community [8, 10].

The political and strategic importance of the association of Ukraine to EU Framework Programme is not in doubt. Together with participation in the Bologna process, the association of Ukraine will be an important stage on the integration way of our country and will enable a new approach to concluding new agreements about cooperation between the EU, specifically associated membership of the European Union [7].

Taking into account full membership of Ukraine in the EU as the ultimate goal, the association of Ukraine to the Framework Programme will ensure Ukraine's progress in achieving this goal. However, integration risks exist. With the advent of foreign capital in Ukraine, many of our enterprises will not withstand competition in the domestic market. If the economic mechanism is underdeveloped or is in the process of transformation, its opening for more powerful foreign competitor threatens the state with emerging market with collapse of the national economy, because most of the domestic goods and services suddenly becomes conscious uncompetitive and domestic production – guaranteed unprofitable.

Some countries try to compensate decline in production with increasing of commodity exports, but in the long term, this economic strategy always leads to a deadlock. Even the leaders of global economic competition – Western Europe and the United States, when confronted with some categories of more competitive products do not exclude the application of protective equipment.

But on the other hand, an excessive degree of closeness of the national economy, unwarranted protectionism in respect of imported products must inevitably result in economic stagnation and decline of competitiveness and quality of goods and services, including the domestic market. Today, domestic enterprises need technological upgrading, and only after that - free trade with Europe.

The issue of free trade is a real complex of problems. To make it at least not unprofitable Ukraine should ensure significant progress in bringing to conformity own standards with EU norms and standards. Otherwise, the FTA will promote the movement of goods mainly only in one direction through non-tariff barriers.

The influx into the country of investment, technology, credit, production locations and research undoubtedly stimulate the development of domestic business. In this context it is necessary to determine the permissible level of integration for Ukraine and the level of concessions acceptable for us, focusing on the short term, that is, to determine the optimal rate of progress in relations between Ukraine and the EU.

Conclusions

To go to a qualitatively new level of relations with the EU, Ukraine primarily requires radical internal reforms aimed at completion of transition to a market economy and sustainable development. International innovative programs can be considered as one of such tools. They will promote adaptation of the country to the EU norms and standards, increase mobility of Ukrainian experts, researchers and educators in the European space, speed up European integration. Full participation in the Seventh Framework Programme projects would attract countries to the advanced technology of its scientific potential, additional financing of the Ukrainian research organizations and institutions involved in joint projects.

Phased solution of economic issues, trade diversion, filling economic and scientific-technical cooperation with real content, bringing into compliance competition policy, customs, border security and other branches that fall under the competence of the EU to EU law - these are the specific steps without which Ukraine's European choice will remain a political declaration, while consistently implementation of them sooner or later will achieve the intended targets. That aspiring to higher standards is a powerful incentive for self-improvement movement in the right direction, a kind of "race for the leader."

Economically developed and politically stable country can withstand any external pressure. Only this country can be an equal participant in negotiations with one or another integration structures. A necessary and sufficient condition for dynamic movement in this direction is the political will, the success of their own reforms, and most importantly – consistent, even selfish defending national interests of Ukraine. And this prospect lies within European integration.

References

- [1] The National Information Centre for Ukraine-EU S&T Cooperation. - Kyiv, December 2004 - № 34. - S. 3.
- [2] Scientific and technological (innovation) projects NAS of Ukraine [electronic resource] // www.innovations.nas.gov.ua.
- [3] National Centre for Ukraine-EU S&T Cooperation [electronic resource] // www.fp6-nip.kiev.ua.
- [4] International European innovative scientific and technical program EUREKA in Ukraine [electronic resource] // www.eureka.kiev.ua.
- [5] European Cooperation in Science and Technology (COST) [electronic resource] // www.cost.esf.org.
- [6] Official site of the EUREKA initiative [electronic resource] // www.eureka.be.
- [7] Work Programme "Research and Innovations" [electronic resource] // ftp.cordis.europa.eu/pub/fp6/docs/wp/sp2/
- [8] SHESTAVIN N.S. European scientific and technological integration of Ukraine: Opportunities and risks / N.S.SHESTAVIN, S.F.POPOV // Problems of science. The international scientific journal. - K., 2006. - № 6. - P.41-42.
- [9] FIRSTOV S.O. On the way to a single European Research Area / S.O.FIRSTOV, D.A.LEVINA, L.I.CHERNYSHEV, Y.BORDYUK, T.PATRAH // Bulletin of Sciences of Ukraine. - 2002. - № 9. - S. 5-11.
- [10] FIRSTOV S. EU Framework programs in the context of creating a single European Research Area / S.FIRSTOV, D.LEVINA, T.PATRAH, L.CHERNYSHEV // Bulletin of Sciences of Ukraine. - 2002. - № 9. - S. 35-44.

Aplikácia ukazovateľov finančnej bonity pre hodnotenie a komparáciu finančného hospodárenia vybraných krajských miest na Slovensku

Eva BALÁŽOVÁ* – Ivana GECÍKOVÁ**

Application of financial credibility indicators in evaluation and comparison for financial management of selected regional cities in Slovakia

Abstract

Economic development of the municipality is closely connected with economic potential, which disposes the municipality. To measure the economic potential of the village is possible in different ways. The contribution shows for the evaluation the economic potential of the community through financial indicators of credibility. For evaluation, we chose two regional cities of Slovakia and on their example in diapason of three years 2009 - 2011 we evaluate of one part of the economic potential of these cities - financial management.

Keywords: *Financial credibility, indicators, financial management, municipality, budget, incomes, expenditures*

JEL classification: H72, H76, C81

Úvod

Ekonomický rozvoj obce je spojený nielen s rozvojovým potenciálom, ktorým disponuje, ale aj jej osobnou aktivitou pri tvorbe rozvojových zámerov obce. Ich následná implementácia úzko súvisí s tvorbou a čerpaním rozpočtu obce, nastavovaní pravidiel financovania obce samotnej, ako aj jej organizačných zložiek a organizácií v jej zriaďovateľskej kompetencii. Okrem vlastných finančných zdrojov má obec možnosť čerpať rôzne úverové zdroje a doplnkové zdroje, ktoré jej môžu pomôcť naplňať investičné aktivity, a tak dosahovať plánované rozvojové ciele. Z uvedeného dôvodu je potrebné, aby obec vedela objektívne posúdiť svoju súčasnú finančnú pozíciu, vedela správne odhadnúť príjmy obecného rozpočtu a bola schopná optimalizovať svoje rozpočtové výdavky. Dôkladná analýza finančných zdrojov a ich pozadia, pomôže obci vytvoriť nestranný pohľad, odhadnúť svoje rozvojové možnosti, ale aj identifikovať bariéry či limity finančného hospodárenia (Papcunová, 2013/5).

1 Bonita obcí

Jednou z možností, ako môže obec posúdiť svoje súčasné postavenie a zdroje, je vypracovať bonitu obce. Bonita obce predstavuje určité vyjadrenie kvality obce. Bonita v širšom zmysle slova predstavuje vlastnosti, ktoré zodpovedajú charakteru požiadaviek kladených na obec. Je tvorená významnými aspektmi, najmä hospodárením obce s finančnými zdrojmi podľa rozpočtu, majetkom a rozvojovými podmienkami obce (Peková, 2011/6).

Bonita obce súčasne poskytuje trhovým subjektom informácie týkajúce sa úverového rizika obce. Bonita obce sa však líši od bonity podniku. Jej cieľom nie je maximalizácia zisku a tržieb, ale uspokojovanie potrieb obyvateľstva pri rešpektovaní požiadaviek hospodárnosti, účinnosti a efektívnosti. Ohodnocovanie bonity obcí vychádza z iných kritérií, aké sa používajú pri súkromných podnikoch.“ (Lovicsek, Crowley, 1996/4)

* Ing. Eva Balážová, PhD., Katedra verejnej správy, Fakulta európskych štúdií a regionálneho rozvoja, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, e-mail: eva.balazova@uniag.sk

** Ing. Ivana Gecíková, PhD., Katedra verejnej správy, Ústav verejnej správy, Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, Furdekova 16, 851 04 Bratislava, e-mail: ivana.gecikova@vsemvs.sk

Pri stanovení celkového ekonomického potenciálu obcí sa rozlišujú tri základné zložky bonity (Holeček, 2009/3):

- Finančná bonita, ktorá sa zaoberá hodnotením najvýznamnejších parametrov hospodárenia obcí a závisí predovšetkým od rozpočtových ukazovateľov. Jej základom je porovnanie príjmových a výdavkových zložiek v prepočte na obyvateľa. Dôraz kladie aj na ročné plnenie rozpočtu obce a kvalitu rozpočtového procesu, ako aj v prípade rozpočtu na výhľady do budúcnosti v prípade rozpočtu. Významnú rolu zohráva aj zadlženosť obce.
- Majetková bonita vychádza zo štruktúry majetku obce a zaoberá sa posudzovaním efektivity využívania majetku a možnosťami jeho využívania na základe potreby. Majetková bonita zahŕňa aj výnosnosť finančného a prenajímaného majetku.
- Rozvojová bonita je ťažko kvantifikovateľnou a hodnotiteľnou kategóriou, no napriek tomu prináša komplexný spôsob porovnania rozvojových predpokladov obce. Hodnotí okrem ekonomických aspektov i hospodárske, sociálne, kultúrne a politické podmienky a predpoklady.

Bonita obce sa často spája s ratingom obce. Rating obce súvisí predovšetkým so schopnosťou obce splácať dlh. Príliš vysoká bonita subjektu znamená nízke úverové riziko a naopak nízka bonita vyjadruje vysoké úverové riziko. Vysoká bonita umožňuje obci znížiť náklady spojené s úverovým financovaním, no v prípade, že je bonita obce nižšia, poskytovatelia úveru požadujú za vyššie úverové riziko vyšší výnos (Peková, 2004/6). Rating obce je najrozšírenejším prístupom modelovania bonity a predstavuje nezávislé ohodnocovanie, ktorého cieľom je zistiť, ako je daný objekt schopný a ochotný plniť si svoje záväzky v plnej výške a načas (Vomočil, Hájek, Olej, 2007/8).

Na celkovú bonitu obce má výrazný vplyv populačná veľkosť obce a jej priestorové umiestnenie (Binek et al., 2007/1). Na základe zhodnotenia a kumulovaného vyjadrenia kvalitatívnych a kvantitatívnych parametrov obce sa rozlišujú tri úrovne bonity obce (Halásek, Pilný, Tománek, 2002/2):

- celoštátna bonita, ktorá môže byť uplatňovaná bez obmedzenia pri všetkých obciach v danom štáte,
- veľkostná bonita vychádza z predpokladu pomerne výrazných odlišností a charakteristík rôznych veľkých obcí vzhľadom na ich funkcie. Reaguje na predpokladané nedostatky celoštátnej bonity s cieľom využitia bonitného ocenenia najmä pre porovnanie rovnako veľkých obcí,
- územná bonita vychádza z vymedzeného územného celku, napr. kraja, okresu, mikroregiónu.

2 Materiál a metódy

V predchádzajúcom texte sme vysvetlili podstatu bonity obce a jej význam pri hodnotení ekonomického potenciálu obce. Vzhľadom na šírku problematiky, sme sa zamerali najmä na finančnú bonitu obce. Cieľom príspevku je poukázať na využitie ukazovateľov finančnej bonity pri hodnotení finančného hospodárenia vybraných dvoch krajských miest na Slovenska. Mestá sme z dôvodu objektívnosti označili ako Mesto 1 a Mesto 2. Východiskovou základňou pre výpočet ukazovateľov finančnej bonity tvorili údaje dostupné v záverečných účtoch vybraných miest, v súvahe a vo výkaze ziskov a strát. Časť podkladových informácií bola dozbieraná dotazníkovým prieskumom na príslušných samosprávach. Súčasťou hlavného cieľa je aj poznanie vývoja finančných ukazovateľov, tak sme vybrané mestá skúmali v časovom rade rokov 2009 – 2011 (bližšie Tab.1 a Tab.2) .

Tab. 1 Charakteristika Mesta 1

Ukazovateľ	Jed.	rok			
		2009	2010	2011	index
Počet obyvateľov	abs.	91 193	90 835	89 194	0,97
Celkové príjmy	Eur	63 016 456,00	55 168 684,00	55 768 743,00	0,88
Celkové plánované príjmy	Eur	54 501 890,00	55 790 727,00	57 934 347,00	1,06

Celkové výdavky	Eur	60 413 082,00	53 966 057,00	55 166 970,00	1,09
Celkové plánované výdavky	Eur	57 283 710,00	55 790 727,00	57 934 347,00	1,01
Výsledok hospodárenia		- 2 603 334,00	- 3 469 235,00	498 043,00	1,19

Zdroj: vlastné spracovanie na základe podkladov z www.presov.sk/portal

Tab. 2 Charakteristika Mesta 2

Ukazovateľ	Jed.	rok			index
		2009	2010	2011	
Počet obyvateľov	abs.	85 252	85 129	81 515	0,95
Celkové príjmy	Eur	64 429 995,39	62 359 617,59	74 593 695,88	1,15
Celkové plánované príjmy	Eur	47 765 816,00	49 994 190,00	47 006 048,00	0,98
Celkové výdavky	Eur	60 145 268,38	61 207 238,22	73 750 383,71	1,22
Celkové plánované výdavky	Eur	47 765 816,00	49 994 190,00	47 006 048,00	0,98
Výsledok hospodárenia	Eur	4 284 727,01	1 152 379,32	843 312,17	0,19

Zdroj: vlastné spracovanie na základe podkladov z www.zilina.sk

Základnou metódou, ktorú sme použili pri hodnotení finančnej bonity týchto miest, bola metóda US Research. Prednosťou metódy je, že konkrétna samospráva ju môže využiť aj ako podklad pre krátkodobé a strednodobé plánovanie pri vytváraní strategických zámerov. Vychádza z hodnotenia viacerých ukazovateľov, a to príjmov a ich ukazovateľov, výdavkov a ich ukazovateľov, čistého prevádzkového výsledku, plnenia rozpočtu, ukazovateľov relatívneho rastu, ukazovateľov likvidity a nesplateného dlhu a dlhových služieb (viď Tab. 3). Pri tejto metóde je možné porovnanie aj viacerých obcí, ktoré sú vo väčšine prípadov porovnávané s tou najlepšou obcou. Zmysel porovnávania spočíva v možnosti obce vidieť, v čom je potrebné jej zlepšenie. Pri stanovení bonity obce sa hodnotia vždy určité aspekty, ktoré sa týkajú konkrétnej činnosti obce. Každému aspektu sú postupne priradené určité ukazovatele, ktoré sa postupne vyhodnocujú (Halásek, Pilný, Tománek, 2002/2).

Tab. 3 Ukazovatele finančnej bonity

	Ukazovateľ	Výpočet	Jednotka
1. Ukazovatele príjmov			
U1	Podiel daňových príjmov na celkových príjmoch	$(\text{daňové príjmy})/(\text{celkové príjmy}) \times 100$	%
U2	Podiel nedaňových príjmov na celkových príjmoch	$(\text{nedaňové príjmy})/(\text{celkové príjmy}) \times 100$	%
U3	Podiel príjmov z predaja majetku na celkových príjmoch	$(\text{príjmy z predaja majetku})/(\text{celkové príjmy}) \times 100$	%
U4	Podiel ostatných bežných príjmov na celkových príjmoch	$(\text{ostatné bežné príjmy})/(\text{celkové príjmy}) \times 100$	%
U5	Podiel ostatných kapitálových príjmov na celkových príjmoch	$(\text{ostatné kapitálové príjmy})/(\text{celkové príjmy}) \times 100$	%
2. Ukazovatele výdavkov			
U6	Celkové výdavky na obyvateľa	$(\text{celkové výdavky})/(\text{počet obyvateľov}) \times 100$	Eur
U7	Prevádzkové výdavky na obyvateľa	$(\text{prevádzkové výdavky})/(\text{počet obyvateľov}) \times 100$	Eur
U8	Podiel prevádzkových výdavkov na celkových výdavkoch obce	$(\text{prevádzkové výdavky})/(\text{celkové výdavky}) \times 100$	%

U9	Podiel investičných výdavkov na celkových výdavkoch obce	$(\text{investičné výdavky})/(\text{celkové výdavky}) \times 100$	%
U10	Podiel výdavkov organizačných zložiek na prevádzkových výdavkoch obce	$(\text{výdavky organizačných zložiek})/(\text{prevádzkové výdavky}) \times 100$	%
U11	Podiel príspevkov príspevkovým organizáciám na prevádzkových výdavkoch	$(\text{príspevky PO})/(\text{prevádzkové výdavky}) \times 100$	%
U12	Podiel dotácií organizáciám na prevádzkových výdavkoch	$(\text{dotácie organizáciám})/(\text{prevádzkové výdavky}) \times 100$	%
3. Ukazovatele čistého prevádzkového prebytku			
U13	Podiel celkových výdavkoch na celkových príjmoch	$(\text{celkové výdavky})/(\text{celkové príjmy}) \times 100$	%
U14	Podiel prevádzkových výdavkov na bežných príjmoch	$(\text{prevádzkové výdavky})/(\text{bežné príjmy}) \times 100$	%
U15	Podiel prevádzkového prebytku na príjmoch zo štátnych daní	$(\text{prevádzkový prebytok})/(\text{príjmy zo štátnych dotácií}) \times 100$	%
U16	Pomer prevádzkového prebytku k prevádzkovým dotáciám	$(\text{prevádzkových prebytok})/(\text{prevádzkové dotácie}) \times 100$	%
4. Ukazovatele plnenia rozpočtu			
U17	Podiel celkových uskutočnených príjmov na celkových príjmoch pôvodného rozpočtu obce	$(\text{celkové uskutočnené príjmy})/(\text{celkové príjmy pôvodného rozpočtu}) \times 100$	%
U18	Podiel skutočných bežných príjmov na bežných príjmoch pôvodného rozpočtu obce	$(\text{skutočné bežné príjmy})/(\text{bežné príjmy pôvodného rozpočtu}) \times 100$	%
U19	Podiel celkových uskutočnených výdavkov k celkovým výdavkom pôvodného rozpočtu obce	$(\text{celkové uskutočnené výdavky})/(\text{celkové výdavky pôvodného rozpočtu}) \times 100$	%
U20	Podiel skutočných prevádzkových výdavkov na pôvodných prevádzkových výdavkoch obce	$(\text{skutočné prevádzkové výdavky})/(\text{pôvodné prevádzkové výdavky}) \times 100$	%
U21	Podiel skutočných investičných výdavkov na investičných výdavkoch obce	$(\text{skutočné investičné výdavky})/(\text{investičné výdavky bežného rozpočtu}) \times 100$	%
5. Ukazovatele relatívneho rastu			
U22	Pomer ročných zmien bežných príjmov k ročnej zmene celkových príjmov obce	$(\text{ročná zmena bežných príjmov})/(\text{ročná zmena celkových príjmov}) \times 100$	%
U23	Pomer ročných zmien prevádzkových výdavkov k ročným zmenám bežných príjmov	$(\text{ročná zmena prevádzkových výdavkov})/(\text{ročná zmena bežných príjmov}) \times 100$	%
U24	Pomer ročných zmien dotácií obce k ročným zmenám prevádzkových výdavkov	$(\text{ročná zmena dotácií obce})/(\text{ročná zmena prevádzkových výdavkov}) \times 100$	%
6. Ukazovatele likvidity			
U25	Pomer krátkodobých záväzkov k bežným príjmom	$(\text{krátkodobé záväzky})/(\text{bežné príjmy}) \times 100$	%
U26	Pomer krátkodobých aktív ku krátkodobým pasívam	$(\text{krátkodobé aktíva})/(\text{krátkodobé pasíva}) \times 100$	%
U27	Pomer celkového prebytku k bežným príjmom	$(\text{celkový prebytok})/(\text{bežné príjmy}) \times 100$	%
7. Ukazovatele nesplateného dlhu a dlhovej služby			
U28	Podiel dlhodobého dlhu k celkovým aktívam	$(\text{dlhodobý dlh})/(\text{celkové aktíva}) \times 100$	%
U29	Dlhodobý dlh na obyvateľa	$(\text{dlhodobý dlh})/(\text{počet obyvateľov}) \times 100$	Eur
U30	Podiel celkovej ročnej dlhovej služby na bežných príjmoch	$(\text{celková ročná dlhová služba})/(\text{bežné príjmy}) \times 100$	%

Zdroj: doplnené a upravené podľa Halásek, Pilný, Tománek, 2002

3 Finančná bonita vybraných miest Slovenska

Pri sledovaní príjmov skúmaných miest je možné hovoriť o tzv. opakujúcich sa príjmoch, ktoré mestám zaisťujú každoročný opakovaný prílev finančných zdrojov. Jedná sa najmä o stanovený podiel na výnosoch z dane z príjmu fyzických osôb, výnosy z poplatkov a periodické štátne dotácie. Ďalšiu časť príjmov miest tvoria príjmy z miestnych daní, nedaňové príjmy a neinvestičné štátne dotácie, potom príjmy z predaja majetku či ostatné kapitálové príjmy. Pre výpočet ukazovateľov príjmov sa používa 5 ukazovateľov, ktorých výsledné hodnoty sú prezentované v tabuľke 4. Daňové príjmy majú na celkových príjmoch sledovaných miest významné postavenie. Mesto 1 zaznamenalo za sledované obdobie rastúcu tendenciu všetkých príjmov, okrem kapitálových príjmov. Výrazný nárast zaznamenalo v podiele ostatných bežných príjmov, kde bol nárast takmer trojnásobný.

Klesajúcu tendenciu vývoja vo všetkých 5 ukazovateľoch prezentovaných v tabuľke 4 za jednotlivé roky zaznamenalo Mesto 2. Môžeme konštatovať, že príjmová situácia mesta sa v sledovanom období zhoršila. Za najkritickejšiu považujeme situáciu v ostatných príjmoch mesta, kde nastal za tri skúmané roky pokles takmer o 60 %. Nedaňové príjmy miest tvoria najmä príjmy spojené s hospodárením s majetkom mesta. Vo všeobecnosti vyššie nedaňové príjmy miest prinášajú lepšie podmienky pre ich hospodárenie a signalizujú dobré využívanie majetku. Z tabuľky 4 vidieť, že Mesto 1 zhodnocuje svoj majetok lepšie ako Mesto 2.

Tab. 4 Ukazovatele príjmov (v %)

Ukazov.	Mesto 1				Mesto 2					
	2009	2010	2011	index	2009	2010	2011	index		
U1	45,2	45,56	51,83	1,15	↑	47,5	41,89	39,57	0,83	↓
U2	8,83	9,96	11,57	1,31	↑	9,74	8,73	8,9	0,91	↓
U3	23,31	33,11	26,27	1,13	↑	21,51	27,88	13,2	0,61	↓
U4	1,66	0,51	5,44	3,28	↑	1,77	1,56	0,74	0,42	↓
U5	0,2	0,07	0,06	0,30	↓	6,76	8,77	1,22	0,18	↓

Zdroj: *vlastné spracovanie na základe vlastného výskumu*

Ukazovatele výdavkov prezentované v tabuľke 5 sú tiež odrazom hospodárenia miest. Výdavky môže mesto na rozdiel od väčšiny príjmov aktívne ovplyvňovať. Medzi najvýznamnejšie výdavky patria prevádzkové výdavky, investičné výdavky, výdavky jeho organizačných zložiek, príspevky príspevkovým organizáciám a dotácie rozpočtovým organizáciám v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta. Výraznú časť výdavkov tvoria výdavky na činnosť miestnych samospráv (najmä výdavky na mzdy zamestnancov mesta, poplatky za energiu, či nákup drobného hmotného majetku. Mesto 1 zaznamenalo v sledovanom období pokles celkových výdavkov na jedného obyvateľa (ukazovateľ U6) o takmer 10%, pričom najvýraznejšou mierou k tomuto poklesu prispel pokles podiel investičných výdavkov (ukazovateľ U9 o 48 %), podiel výdavkov - dotáciám rozpočtovým organizáciám (ukazovateľ U12 o 26 %) a príspevkov príspevkovým organizáciám (ukazovateľ U11 o 18 %). V meste 2 pozorujeme inú situáciu. Celkové výdavky na obyvateľa (ukazovateľ U6) sa zvýšili o 23 %.

Z hľadiska ďalšieho rozvoja mesta považujeme za významný ukazovateľ podiel investičných výdavkov (ukazovateľ U9), prostredníctvom ktorých mestá realizujú svoje vklady do budúcnosti. Výsledky v tabuľke 5 poukazujú, že investičné výdavky mali v Meste1 klesajúcu tendenciu. Mesto 2 zaznamenalo kolísavé tendencie vývoja tohto ukazovateľa. V roku 2009 investičné výdavky dosiahli 15 % podiel na celkových výdavkoch, v roku 2010 sa tento podiel zvýšil o 2,9 % a v roku 2011 nastal prudký pokles oproti roku 2010 o 15,47 %.

Tab. 5 Ukazovatele výdavkov (v %)

Ukaz.	Mesto 1					Mesto 2				
	2009	2010	2011	index		2009	2010	2011	index	
U6 *	661,89	603,14	602	0,91	↓	708,97	718,99	872,64	1,23	↑
U7 *	482,38	483,21	501,19	1,04	↑	548,28	520,89	528,92	0,96	↓
U8	72,88	80,11	83,25	1,14	↑	77,34	72,45	60,61	0,78	↓
U9	23,48	17,5	12,3	0,52	↓	15	17,9	4,43	0,30	↓
U10	54,03	51,72	52,8	0,98	↓	48,89	53,04	50,83	1,04	↑
U11	1,45	1,16	1,19	0,82	↓	2,91	2,8	2,45	0,84	↓
U12	0,54	0,45	0,4	0,74	↓	0,58	0,6	0,32	0,55	↓

Zdroj: vlastné spracovanie na základe vlastného výskumu

Vysvetlivky: * vyjadrené v Eur

Čistý prevádzkový výsledok predstavuje rozdiel medzi opakujúcimi sa príjmami a prevádzkovými (neinvestičnými) výdavkami. Dôležitým ukazovateľom je tzv. prevádzkový prebytok, ktorý vzniká, keď príjmy mesta sú väčšie ako výdavky. Ak mesto zaznamená prevádzkový deficit (schodok bežného rozpočtu) a nedisponuje žiadnymi opakujúcimi sa príjmami pre financovanie dodatočných výdavkov a dlhových služieb, samospráva vie, že je potrebné prijať opatrenia, ktoré majú prispieť k zvýšeniu opakujúcich sa príjmov a zároveň k zníženiu prevádzkových výdavkov. Pre vyjadrenie čistého prevádzkového výsledku sa využívajú celkové príjmy, celkové výdavky, prevádzkové výdavky, bežné príjmy, prevádzkový prebytok, prevádzkové dotácie a príjmy zo štátnych daní. Hodnoty, ktoré dosiahli v rámci hodnotenia ukazovatele čistého prevádzkového prebytku sú prezentované v tabuľke 6.

Vývoj podielu celkových výdavkov na celkových príjmoch dosiahol v sledovaných mestách hodnotu vyššiu ako 1 (ukazovateľ U13), čo znamená, že obe mestá zhoršili svoje hospodárenie. (viď tabuľka 6). Podobné tendencie môžeme sledovať aj pri ďalšom ukazovateli U 14 (podiel prevádzkových výdavkov na bežných príjmoch), kde rozdiel získaný indexom rokov 2011 a 2009 dosiahol v sledovaných mestách hodnotu vyššiu ako 1. Ukazovateľ U15 (podiel prevádzkového prebytku vo vzťahu k príjmom zo štátnych daní) zaznamenal výrazné kolísavé tendencie v oboch sledovaných mestách. Pod tento vývoj sa podpísala v dôsledku výrazných výpadkov na výnose dane z príjmov neistoť, a tak obce začali výraznejšou mierou redukovať svoje prevádzkové výdavky (aj keď na úkor kvality života v nich), aby zabránili následne k výpadku finančných zdrojov.

Tab. 6 Ukazovatele čistého prevádzkového prebytku (v %)

Ukaz.	Mesto 1					Mesto 2				
	2009	2010	2011	index		2009	2010	2011	index	
U13	95,87	97,82	98,92	1,03	↑	93,35	98,15	98,89	1,06	↑
U14	92,44	88,44	95,63	1,03	↑	91,67	90,58	97,08	1,06	↑
U15	16,61	31	9,56	0,58	↓	19,95	26,47	8,6	0,43	↓
U16	24,32	30,87	14,29	0,59	↓	23,21	20,18	16,54	0,71	↓

Zdroj: vlastné spracovanie na základe vlastného výskumu

Ukazovatele plnenia rozpočtu vypovedajú o tom, či je mesto schopné zostaviť pred začiatkom nového hospodárskeho roku reálny rozpočet (t.j. správne odhadnúť veľkosť príjmov a výdavkov) a či je schopné aj zabezpečiť plnenie takto stanoveného rozpočtu. V prípade príjmov výsledné hodnoty nad 100 % sú pre hodnotenie príjmov priaznivé, pretože vypovedajú o tom, že skutočné príjmy dosiahli plánovanú hodnotu. Naopak je to pri výdavkoch, kde výsledné hodnoty nad 100 % sú nepriaznivé, t.j. došlo k prekročeniu skutočných výdavkov oproti plánovanému rozpočtu. Pre výpočet hodnôt sa používa 5 ukazovateľov plnenia rozpočtu.

Z výsledkov v tabuľke 7 vidieť, že celkové uskutočnené príjmy (ukazovateľ U17) presiahli plánované príjmy pôvodného rozpočtu len Meste 2, a to v roku 2009 o 11,47 % a v roku 2010 o 10,74 %. V roku 2011 už mesto odhadlo svoje príjmy s vyššou presnosťou. V priebehu sledovaného obdobia však došlo v tomto meste k výraznému nárastu ukazovateľa U17 (viac ako o osem násobok). Plnenie rozpočtu v meste 1 zaznamenalo väčšiu disciplínu. Plánované celkové príjmy, ako aj plánované bežné príjmy sa mestu podarilo odhadnúť pomerne dobre. Celkové uskutočnené výdavky (ukazovateľ U 19) prevyšovali celkové plánované výdavky v Meste 2, pričom v roku 2009 to bolo o 4,06 % a v roku 2010 o 8,7 %, čo je pre mesto nepriaznivé. Skutočné investičné výdavky (ukazovateľ U21) prevýšili plánované investičné výdavky opäť v Meste 2, a to v roku 2009 o 19,66 % a v roku 2010 o 9,94 %. Na základe zistených údajov však môžeme konštatovať, že ku koncu sledovaného obdobia sa rozpočtová disciplína Mesta 2 zlepšila (pozri tabuľka 7 ukazovateľ U21).

Tab. 7 Ukazovatele plnenia rozpočtu (v %)

Ukaz.	Mesto 1					Mesto 2				
	2009	2010	2011	index		2009	2010	2011	index	
U17	99,44	94,52	96,26	0,97	↓	11,47	110,47	99,4	8,67	↑
U18	99,73	111,31	100,6	1,01	↑	106,91	112,42	99,45	0,93	↓
U19	95,33	92,46	95,22	1,00	0	104,06	108,7	98,27	0,94	↓
U20	96,38	96,13	98,6	1,02	↑	97,85	98,66	97,63	1,00	0
U21	99,46	78,03	59,77	0,60	↓	119,66	109,94	93,83	0,78	↓

Zdroj: vlastné spracovanie na základe vlastného výskumu

Ukazovatele relatívneho rastu, ktoré sú prezentované v tabuľke 8, poukazujú na vzťah medzi zmenou príjmov a zmenou výdavkov v priebehu dlhšieho časového obdobia. Ak mesto dosahuje prevádzkový prebytok alebo schodok v danom hospodárskom roku, nemusí to znamenať, že bude tento stav rovnaký aj v ďalšom hospodárskom roku. Všeobecne však platí, že rýchlo rastúce výdavky vedú k schodku (deficitu) v prípade, že sa rast príjmov zníži. Naopak rýchlejšie rastúce príjmy vytvárajú prebytok hospodárenia.

V roku 2009 dosiahlo Mesto 1 výraznú ročnú zmenu bežných príjmov, ktorej hodnota sa vyšplhala až na 368,33 % zmeny celkových príjmov (ukazovateľ U22). Opätovne sme vyššiu zmenu bežných príjmov k ročnej zmene celkových príjmov zaznamenali aj v roku 2011. Z hľadiska tohto vývoja však sledujeme pokles zmeny bežných výdavkov k ročnej zmene celkových príjmov, čo poukazuje na výraznejšie šetrenie zo strany oboch samospráv. Čo sa týka ukazovateľ U 23 ročná zmena prevádzkových výdavkov k ročným zmenám bežných príjmov, vidíme (Tab. 8), že Mesto 1 dosiahlo výrazné hodnoty ukazovateľa v rokoch 2009 a 2011. V roku 2009 to bola hodnota 246,21 % a v roku 2011 313,46 %. Ročná zmena prevádzkových výdavkov bola vyššia ako ročná zmena bežných príjmov len v roku 2010, pričom táto hodnota tvorila 121,54 %.

Počas celého sledovaného obdobia nezaznamenalo ani Mesto 1 ani Mesto 2 ročnú zmenu dotácií mesta vyššiu ako bola ročná zmena prevádzkových výdavkov (ukazovateľ U24). Vypočítané hodnoty dosiahli menej ako 10 %. Mesto 2 v roku 2011 dosiahlo hodnotu zmeny dotácií mesta 34,57 %.

Tab. 8 Ukazovatele relatívneho rastu (v %)

Ukaz.	Mesto 1					Mesto 2				
	2009	2010	2011	index		2009	2010	2011	index	
U22	368,33	15,99	143,06	0,39	↓	73,03	86,24	20,24	0,28	↓
U23	246,21	63,18	313,46	1,27	↑	86,15	121,54	14,44	0,17	↓
U24	1,37	5,16	0,5	0,36	↓	3,24	0,19	34,57	10,67	↑

Zdroj: vlastné spracovanie na základe vlastného výskumu

Analýza ukazovateľov likvidity sleduje charakter a čiastku zdrojov, ktoré majú mestá k dispozícii na plnenie svojich existujúcich záväzkov vrátane dlhovej služby. Výpočet sa uskutočňuje prostredníctvom 3 ukazovateľov. Získané hodnoty prezentujeme v tabuľke 9. V sledovanom období krátkodobé záväzky nepresiahli ani v Meste 1 ani v Meste 2 bežné príjmy (ukazovateľ U 25). Najvyššie percento krátkodobých záväzkov dosiahlo Mesto 1 v roku 2009, kedy ich hodnota predstavovala 36,2 % v pomere k bežným príjmom.

Podiel krátkodobých aktív ku krátkodobým pasívam (ukazovateľ U26) sme v meste 2 zaznamenali v rokoch 2009 a 2010 oproti roku 2011 veľmi nízky. V roku 2011 dosiahlo Mesto 2 nárast tohto pomeru viac ako 200 %. V sledovanom období však došlo k päťnásobnému nárastu pomeru aktív. Mesto 1 znížilo pomer krátkodobých aktív ku krátkodobým pasívam z roku 2009 do roku 2010, avšak v porovnaní rokov 2010 a 2011 došlo k prudkému nárastu hodnoty ukazovateľa.

Tab. 9 Ukazovatele likvidity (v %)

Ukaz.	Mesto 1					Mesto 2				
	2009	2010	2011	index		2009	2010	2011	index	
U25	36,2	17,84	17,54	0,48	↓	5,75	10,92	6,99	1,22	↑
U26	76,55	30,45	80,18	1,05	↑	38,46	18,12	230,2	5,99	↑
U27	6,11	2,77	1,38	0,23	↓	9,69	2,65	2,14	0,22	↓

Zdroj: *vlastné spracovanie na základe vlastného výskumu*

Obe mestá počas celého sledovaného obdobia dosahovali celkový prebytok hospodárenia vyjadrený cez ukazovateľ U 27 (pomer celkového prebytku k bežným príjmom). Celkový dosiahnutý prebytok však u oboch miest zaznamenal v sledovanom období pokles.

Rozbor nesplateného dlhu vypovedá o veľkosti záväzkov voči poskytovateľovi pôžičiek a úverov v pomere k hodnote aktív vo vlastníctve mesta vzhľadom k počtu obyvateľov. Jedná sa o klasické ukazovatele pre sledovanie dlhu a schopnosť mesta plniť záväzky z dlhovej služby. Čím nižšie je percento dlhovej služby vo vzťahu k celkovým aktívam a bežným príjmom, tým je schopnosť mesta splácať dlh lepšia. Naopak, ak je percento vo vzťahu dlhovej služby k celkovým aktívam a bežným príjmom vyššie, tým je pre mesto ťažšie dodržiavať ich splátkový kalendár. Na základe výsledkov prezentovaných v tabuľke 10 môžeme konštatovať, že najvyššie hodnoty podielu dlhodobého dlhu na celkových aktívach (ukazovateľ U28) zaznamenalo Mesto 2, a to vo všetkých sledovaných rokoch. V roku 2009 táto hodnota dosiahla 16,51 % a v roku 2010 nastal pokles o 1,24 % na hodnotu 15,27 %. V roku 2011 vykázalo mesto medziročný pokles tohto ukazovateľa o 5,2%. Mesto 1 dosiahlo kolísavý trend vývoja ukazovateľa 28, avšak v konečnom dôsledku v sledovanom období došlo k nárastu celkového dlhu mesta k celkovým aktívam.

Výrazne vyšší dlhodobý dlh v prepočte na obyvateľa (ukazovateľ U29) má vo všetkých troch rokoch Mesto 2, pričom jeho najvyššia suma bola v roku 2010, a to 878 eur na obyvateľa, čo bol oproti roku 2009 nárast o 11 eur. V roku 2011 však tento dlh poklesol oproti roku 2010 o 289 eur a dosiahol hodnotu 589 eur.

Tab. 10 Ukazovatele nesplateného dlhu a dlhovej služby (v %)

Ukaz.	Mesto 1					Mesto 2				
	2009	2010	2011	index		2009	2010	2011	index	
U28	7,95	8,14	8,04	1,01	↑	16,51	15,27	10,07	0,61	↓
U29*	242	246	241	1,00	0	867	878	589	0,68	↓
U30	2,97	2,8	5,69	1,92	↑	8,01	4,21	55,59	6,94	↑

Zdroj: *vlastné spracovanie na základe vlastného výskumu*

Vysvetlivky: * vyjadrené v Eur

Vysoký podiel celkovej ročnej dlhovej služby na bežných príjmoch (ukazovateľov U30) bol dosiahnutý v roku 2011 opäť v Meste 2, kedy jeho hodnota dosiahla až 55,59 % bežných príjmov. V rokoch 2009 a 2010 Mesto 2 dosiahlo najnižšiu hodnotu ukazovateľa U30 (2,97 % v roku 2009 a 2,8% v roku 2010). V oboch skúmaných mestách sme však vo vývoji ročnej dlhovej služby zaznamenali v celom skúmanom období nárast.

Záver

Finančné hospodárenie obcí je jedným z predpokladov ekonomického rozvoja obce. V príspevku sme sa zamerali na využitie ukazovateľov finančnej bonity obce, pri hodnotení ktorej sme použili metódu US Research a jej ukazovatele. Uvedená metóda sa ukázala ako dobrý nástroj pre samosprávy na hodnotenie finančnej situácie. Ako bolo v príspevku vidieť, podkladové informácie, ktoré samospráva potrebuje k aplikácii tejto metódy sú dobre dostupné v jej interných dokumentoch, ktorými sú rozpočet obce a jeho úpravy, záverečný účet obce, výkaz ziskov a strát, príp. súvaha. Na základe dosiahnutých výsledkov konštatujeme, že aplikácia ukazovateľov finančnej bonity obce je pomerne jednoduchá a môže byť významne nápomocná príslušnému odbornému referátu obce, resp. finančnému manažérovi obce pri tvorbe a predkladaní materiálov o finančnom hospodárení obce, ktoré tvoria východisko pre rozhodovanie obecného/ mestského zastupiteľstva a starostu/ primátora obce, ale aj pre subjekty, ktoré disponujú finančnými zdrojmi, prostredníctvom ktorých obec môže svoje rozvojové zámery zabezpečovať, napr. banky, finančné fondy či pre projekty financované z doplnkových zdrojov z Európskej Únie.

Výsledky finančnej bonity Mesta 1 a Mesta 2, ktoré sme prezentovali v príspevku poukázali aj na ďalšiu významnú skutočnosť. Finančné hospodárenie miest je podmieňované aj samotným samosprávnym manažmentom. V Meste 1 bol postupný vývoj sledovaných ukazovateľov v stanovenom trojročnom časovom rade, resp. sa nevyskytli žiadne výrazné skoky v sledovaných ukazovateľoch. V Meste 2 sme však pozorovali viaceré výkyvy, najmä ak sme komparovali údaje za rok 2010 a 2011. V Meste 1 nedošlo v dôsledku volieb do orgánov obcí, ktoré sa konali na konci novembra k zmene vedenia (t.j. vtedajší primátor obhájil svoju pozíciu) a v Meste 2 došlo k zmene primátora mesta. Nové prístupy, nový systém riadenia a iný pohľad na ekonomickú stránku obce sa odrazil aj v sledovaných ukazovateľoch, ako aj v prepočítaných hodnotách. Samozrejme, že tento záver je potrebné doplniť ďalším hlbším skúmaním, ale v žiadnom prípade ho nie je možné podceňovať, resp. od neho abstrahovať pri hodnotení ekonomického potenciálu obce.

Literatúra

- [1] BINEK, J. 2007 *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: nakladatelství Georgetown, 2007. 75 s. ISBN 80-251-19-5[online] [cit. 2013-01-15]. Dostupné na: <http://www.garep.cz/publikace/venkovsky-prostor-a-jeho-oziveni.pdf>
- [2] HALÁSEK, D., PILNÝ, J., TOMÁNEK, P. 2002 *Určování bonity obcí*. Ostrava: Vysoká škola báňská, Technická univerzita.2002. 130 s. ISBN 80-248-0159-0.
- [3] HOLEČEK, J. 2009. *Obec a její rozvoj v širších souvislostech*. Třebíč: GaREP Publishing, 2009. 74 s. ISBN: 978 -80-904308-2-2.
- [4] LOVISCEK, A., CROWLEY, F. 1996. *Municipal Bond Ratings and Municipal Debt Management*. In Handbook of Debt Management. Harrisburg: The Pennsylvania State University. 1996. 475 – 514 s. ISBN 0824793889.
- [5] PAPCUNOVÁ, V. 2013. Evaluation of Financial Performance of Contributory organizations under the Jurisdiction of Municipalities. In Acta regionalia et environmentalica 1. ISSN 1336-5452. Volume 10/2013. str.13-18
- [6] PEKOVÁ, J. 2011. *Finance územní samosprávy - teorie a praxe v ČR*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 588 s. ISBN 978-80-7357-614-1.

- [7] VENTER, A. - VAN DER WALDT, G. 2007. *Municipal management: Serving the people*. Cape town, South Africa: Juta & Company Ltd, 2007. 258 s. ISBN 978-0-7021-7122-2.
- [8] VOMOČIL, M. – HÁJEK, P. – OLEJ, V. 2007. *Modelování bonity obcí pomocí dopředných neuronových sítí*. Pardubice: Ústav systémového inženýrství a informatiky, FES, 2007. ISSN 1211-555-X. [online] [cit. 2013-01-28]. Dostupné na: <https://dspace.upce.cz/bitstream/10195/32192/1/CL659.pdf>
- [9] <http://www.presov.sk/portal/>[online] [cit. 2013-09-19]
- [10] <http://www.zilina.sk/>[online] [cit. 2013-09-19]

Účinky Smernice o službách na ekonomiky členských štátov EÚ

Barbora KOVAŘÍKOVÁ*

Effects of Service of directive on economy of member states of EU

Abstract

The Directive on services is one of the most important tools on improvement of internal single European market of services. First studies expected, after implementation of Directive on services, growth of GDP, employment, international business in every country in European Union. In this article is compared the economic situation in European Union before and after implementation of Directive on services in member states. By this comparison we created conclusion, if the Directive on services had positive impact on economy of countries of EU in the first years after its implementation into the national law.

Keywords: *Directive on services in internal market, European single market, services, market services, GDP, employment, international trade.*

JEL Classification: A10, A11, F16, L80

Úvod

Služby tvoria neoddeliteľnú súčasť nášho ľudského života. Predstavujú určitú časť statkov, ktoré ľudia spotrebávajú a tým si zabezpečujú svoju existenciu a vytvárajú si tak podmienky pre ďalší rozvoj. Hoci služby vznikali už v ranných štádiách spoločnosti, ich intenzívnejší rozvoj bol podmienený až vyšším stupňom rozvoja hmotných statkov, ktorý je typický pre rozvinutejšie spoločnosti. Čím je spoločnosť vyspelejšia, tým je vyšší stupeň uspokojovania hmotnými statkami a záujem sa posúva na oblasť služieb. Sektor služieb predstavuje dnes jednu z najvýznamnejších a rozvíjajúcich sa oblastí ekonomík. Dokumentuje to vysoký podiel v produkcii služieb na tvorbe makroekonomických veličín. [1]

V roku 2004 Európska komisia predložila návrh Smernice o službách na vnútornom trhu ako nástroja harmonizácie vnútorného trhu služieb, ktorého úlohou je eliminácia existujúcich bariér a vytvorenie stabilného vnútorného trhu služieb. Cieľom smernice bolo vymedzenie právneho rámca, ktorý odstráni prekážky brániace poskytovateľom služieb zakladať „prevádzkarne“ obmedzujúce voľný pohyb služieb medzi členskými štátmi. Cezhraničné poskytovanie služieb v rámci Európskeho hospodárskeho spoločenstva (ďalej len „EHS“) sa vďaka Smernici o službách výrazne liberalizovalo. Každý poskytovateľ služieb právoplatne usadený v jednom z členských štátov EÚ môže poskytovať svoje služby cezhraničným spôsobom na území SR bez toho, aby musel spĺňať vnútroštátne požiadavky, ktoré ukladá slovenská legislatíva usadeným poskytovateľom služieb. [2]

Smernica o službách na vnútornom trhu vstúpila do platnosti 12. decembra 2006 a členské štáty ju mali za povinnosť implementovať do 28. decembra 2009. Vztahuje sa na všetky služby, ktoré nie sú z nej výslovne vylúčené. [3]

V teórii sa stretávame s rôznymi definíciami služieb, ale vo všeobecnosti službu môžeme charakterizovať ako činnosť alebo úžitok, ktoré môže jedna strana poskytnúť druhej, a ktoré sú v podstate nemateriálneho charakteru a ich výsledkom nie je nadobudnutie vlastníctva. [4]

V zákone o službách sú služby charakterizované ako akákoľvek samostatne zárobková hospodárska činnosť, ktorá je obvyčajne poskytovaná za odplatu. [5]

* Ing. Barbora Kovaříková PhD., Katedra marketingu, Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, Furdekova 16, 851 04 Bratislava, e-mail: barbora.kovarikova@vsemvs.sk.

Služba má teda ekonomické dimenzie a predstavuje určitý druh spoločenskej činnosti vykonávanej ľuďmi v hospodárskej oblasti. Jedná sa teda o základnú ekonomickú kategóriu, ktorá odráža najvšeobecnejšie vlastnosti a vzťahy ekonomických javov prebiehajúcich pri poskytovaní služieb. [6]

Takže v zmysle smernice o službách je činnosť službou vtedy, ak je samostatne zárobková, t. j. musí ju dodávať „poskytovateľ“ - každá fyzická osoba, ktorá je štátnym príslušníkom členského štátu, alebo každá právnická osoba usadená v členskom štáte, ktorá ponúka alebo poskytuje službu a ktorá nie je viazaná žiadnou pracovnou zmluvou. [7]

Smernica o službách sa vzťahuje na nasledujúce služby:

- a) činnosti väčšiny regulovaných povolání – geodeti, architekti, účtovníci, právní a daňoví poradcovia, inžinieri;
- b) remeselníci;
- c) služby pre podniky (konzultačné služby, údržba kancelárií, upratovacie služby, konzultačné služby, reklamné a náborové služby, vymáhanie dlhov, organizovanie podujatí);
- d) distribučné obchodné činnosti vrátane maloobchodného a veľkoobchodného predaja tovarov a služieb;
- e) služby v oblasti cestovného ruchu a rekreácie;
- f) služby v oblasti montáže a údržby zariadení;
- g) služby týkajúce sa organizovania spoločenských podujatí;
- h) informačné služby (internetové portály, služby tlačových agentúr);
- i) služby v oblasti výchovy a vzdelávania;
- j) lízingové služby;
- k) realitné služby;
- l) služby certifikácie;
- m) služby pre domácnosť (upratovacie služby, súkromné pestúnky, zahradnícke služby). [4]

Služby vyňaté z pôsobnosti Smernice:

- a) služby všeobecného záujmu hospodárskeho charakteru;
- b) finančné služby - bankovníctvo, poisťovníctvo a služby s nimi spojené;
- c) elektronické komunikačné služby a siete;
- d) služby v oblasti dopravy, vrátane prístavných;
- e) služby agentúr na sprostredkovanie dočasného zamestnania;
- f) služby zdravotnej starostlivosti;
- g) služby audiovizuálne;
- h) činnosti týkajúce sa hazardných hier;
- i) činnosti spojené s výkonom moci;
- j) sociálne služby súvisiace so sociálnym ubytovaním, starostlivosťou o deti a podporu rodín a osôb v trvalej alebo dočasnej núdzi;
- k) súkromné bezpečnostné služby;
- l) služby poskytované notármi a súdnymi úradníkmi;
- m) oblasť daní. [8]

Od Smernice sa očakáva, že poskytne najväčšie prínosy malým a stredným podnikom, ktoré na rozdiel od veľkých firiem vo väčšine prípadov nedisponujú dostatkom zdrojov na prekonanie bariér pre poskytovanie služieb v členských štátoch.

Posilnenie voľného pohybu služieb, ako jeden zo základných princípov EÚ, bude teda pre väčšinu firiem prínosom, v zmysle možnosti využiť európsky trh pre rozvoj svojich aktivít. To konkrétne znamená:

- využívanie rastúcich výnosov z rozsahu;
- zníženie fixných nákladov;
- lepšie možnosti kumulácie kapitálu;
- možnosť budovania medzinárodných sietí;

- využitie zdrojov získaných rastom tržieb a zisku (t. j. súvisiacich s rastom podniku ako takého) na inovácie a investície do výskumu a vývoja nových produktov – služieb. [8]

Ďalším prínosom odstránenia prekážok voľného trhu pre podniky z menej vyspelých štátov môže byť fakt, že vo vyspelých štátoch EÚ s vyšším kúpyschopným dopytom dávajú spotrebiteľia prednosť kvalitnejším službám, po ktorých je dopyt v menej vyspelých štátoch obmedzený, čo môže mať vplyv na zvyšovanie kvality služieb.

Úroveň kvality poskytovaných služieb v EÚ musí spĺňať určité normy, aby služby neohrozovali bezpečnosť, zdravie a životné prostredie. Štáty musia zabezpečiť, aby poskytovatelia služieb predstavujúcich priame alebo nepriame riziko pre zdravie alebo bezpečnosť príjemcu, uzavreli poistenie profesijnej zodpovednosti primerané povahe a rozsahu rizika alebo poskytli záruku. Mala by sa vytvoriť sieť orgánov na ochranu zdravia spotrebiteľa. Poskytovatelia musia príjmom sprístupniť informácie ako sú: názov poskytovateľa a jeho registračné číslo, povolenie na poskytovanie služby, kontakt na inštitúciu, ktorá toto povolenie vydala, hlavné znaky služby, zábezpeku, poistenie, cenu, cenový doklad, web stránku, informačné dokumenty a i.

Odstránenie prekážok voľného pohybu služieb však neznamená len príležitosť pre podniky služieb, ale tiež riziká a ohrozenia v zmysle jednoduchšieho prístupu zahraničných poskytovateľov na domáci trh. Tento konkurenčný boj by mal byť však prínosom pre spotrebiteľov v podobe nižších cien. [9]

1 Zhodnotenie účinkov Smernice o službách na ekonomiku EÚ

Vychádzajúc z toho, že platnosť Smernice o službách sa vzťahuje na všetky členské štáty EÚ, analýzu prehľbujeme o skúmanie dosahu Smernice o službách na ekonomiku vybraných členských štátov a EÚ ako celku pomocou prírastkov, resp. úbytkov HDP sektora služieb, zamestnanosti v službách a exportu služieb sme analyzovali v roku 2010.

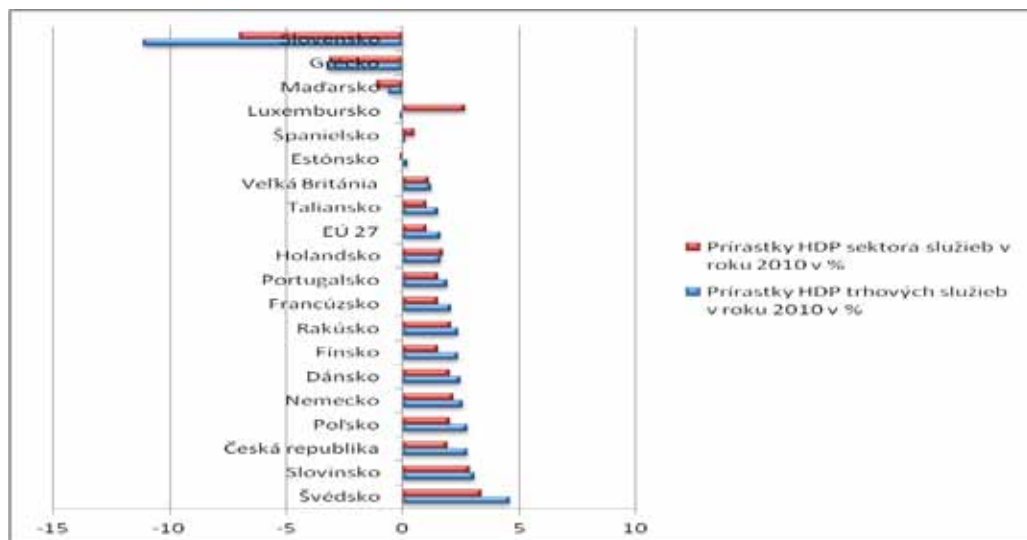
Očakávané dosahy Smernice o službách na vnútornom trhu sa mali prejavíť v prírastkoch na HDP služieb a zamestnanosti v sektore služieb.

Produkt sektora služieb pozostáva z produktu trhových služieb a z produktu netrhových služieb. Vývoj produktu sektora služieb do veľkej miery ovplyvňuje vývoj trhových služieb, pretože netrhové služby nereagujú citlivo na zmeny na trhu, a teda produkt verejných služieb sa výrazne nemení. Vo všeobecnosti platí, ak sa trhové služby podieľajú vo väčšej miere na HDP sektora služieb ako verejné služby, budú výrazne ovplyvňovať celkový rast, resp. pokles sektora služieb. V priemere sa trhové služby v roku 2010 v EÚ podieľali 69 % na HDP, čo dokazuje ich dôležitú váhu v sektore služieb.

Keďže Smernica priamo ovplyvňuje trhové služby, ktorých sa týka, budú pre nás smerodajné prírastky, resp. úbytky produktu v trhových službách v krajinách EÚ.

Úbytky/prírastky HDP sektora služieb a trhových služieb v roku 2010

Graf 1 Prírastky HDP sektora služieb, HDP trhových služieb EÚ v %, 2010/2009

Zdroj: NA OECD, 2012

Zobrazený vývoj v grafe 22 poukazuje na dve kľúčové skupiny krajín:

a) Krajiny s poklesom HDP trhových služieb v roku 2010

Do tejto skupiny patria štyri krajiny - Slovensko, Grécko, Maďarsko a Luxembursko. Tieto krajiny vykazovali najväčší úbytok v produkte trhových služieb.

Na Slovensku výrazný pokles HDP trhových služieb je spôsobený najmä tým, že je uprednostňovaný výrobný sektor nad sektorom služieb, o čom svedčí aj fakt, že podiel produktu služieb podľa národných účtov OECD v roku 2010 (52 %) klesol o 14 % v porovnaní s rokom 2000 (66 %).

Negatívne prírastky v Grécku a Maďarsku na produkte trhových služieb pravdepodobne boli spôsobené hospodárskou krízou a cenovou nestabilitou v daných krajinách.

b) Krajiny s rastom HDP trhových služieb v roku 2010

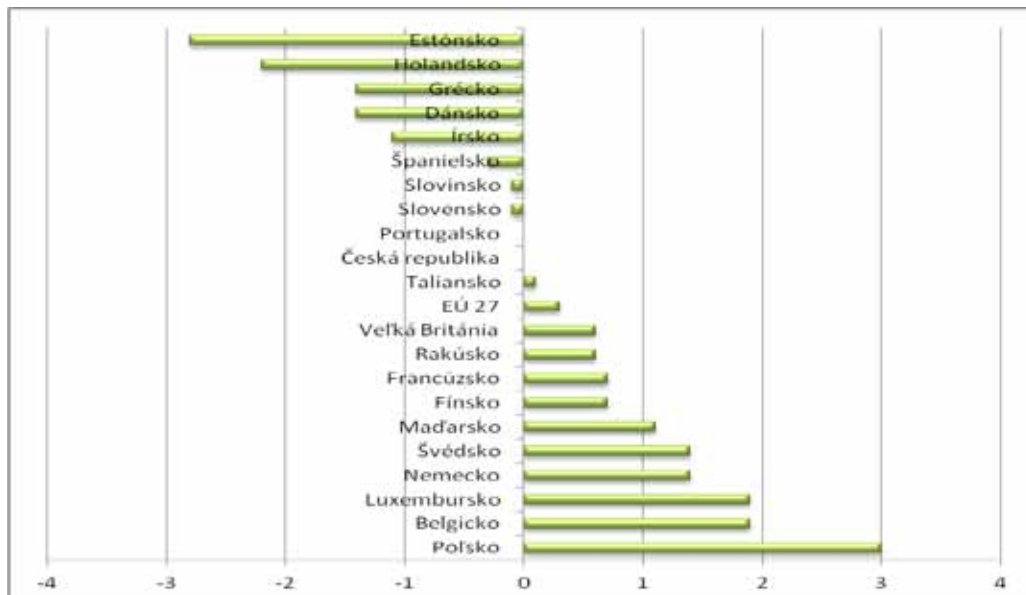
Krajiny môžeme rozdeliť na dve skupiny:

b1) krajiny, ktorých prírastok produktu trhových služieb bol nižší ako priemer EÚ (2 %), kde zaraďujeme Estónsko, Veľkú Britániu, Taliansko, Holandsko a Portugalsko;

b2) krajiny s pozitívnym prírastkom väčším ako priemerný prírastok produktu trhových služieb EÚ a to Francúzsko, Rakúsko, Fínsko, Dánsko, Nemecko, Poľsko, Česká republika, Slovinsko, Švédsko a Španielsko, kde bol prírastok produktu trhových služieb najväčší (4,6 %).

Prírastky/úbytky zamestnanosti sektora služieb v EÚ

Graf 2 Prírastky zamestnanosti v sektore služieb v EÚ v %, 2010/2009

Zdroj: SNA OECD, 2012

Aj podľa prírastkov, resp. úbytkov v zamestnanosti sektora služieb môžeme krajiny EÚ rozdeliť na 2 skupiny:

a) krajiny, ktorých zamestnanosť poklesla v roku 2010

V roku 2010 zamestnanosť poklesla v nasledujúcich krajinách: v Estónsku, Holandsku, Grécku, Dánsku, Írsku Španielsku, Slovinsku a na Slovensku.

b) krajiny s nulovým prírastkom zamestnanosti v sektore služieb v roku 2010

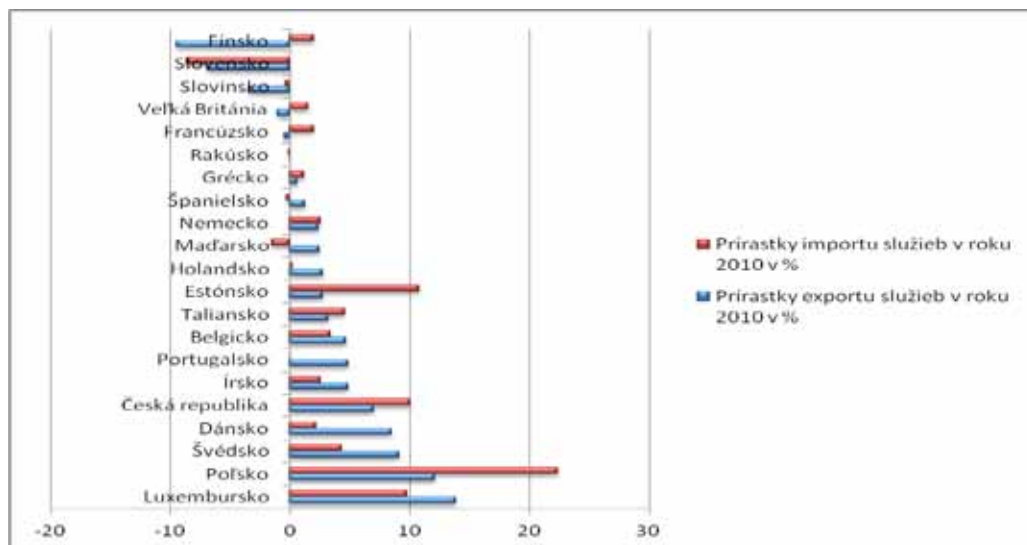
Zamestnanosť nepoklesla ani nevzrástla v dvoch krajinách – v Českej republike a Portugalsku.

c) krajiny s rastom zamestnanosti v roku 2010

Zamestnanosť v službách v krajinách EÚ priemerne vzrástla v roku 2010 o 0,3 %. Menší prírastok ako bol priemer EÚ malo len Taliansko, ostatné skúmané krajiny dosiahli minimálne dvakrát väčší prírastok zamestnanosti (napr. Veľká Británia a Rakúsko) ako bol priemerný prírastok v EÚ. Najväčšie prírastky v zamestnanosti v službách mali krajiny ako Švédsko, Nemecko, Belgicko, Luxembursku a Poľsko. V Maďarsku a Luxembursku zamestnanosť v sektore služieb rástla v roku 2010 a to aj napriek poklesu produktu trhových služieb v roku 2010.

Prírastky, resp. úbytky exportu a importu služieb v EÚ v %, 2010/2009

Graf 3 Zmena exportu a importu služieb v EÚ v %, 2010/2009

Zdroj: SNA OECD, 2012

Okrem Fínska, Slovenska a Slovinska, Veľkej Británie a Francúzska všetky pozorované krajiny, dosiahli pozitívne prírastky v exporte služieb v roku 2010. Najväčšie prírastky exportu služieb mali krajiny Dánsko, Švédsko, Poľsko a najmä Luxembursko.

Import služieb medziročne klesol na Slovensku, v Slovinsku, Maďarsku a najmenej v Španielsku. V ostatných pozorovaných krajinách EÚ import dosiahol pozitívne medziročné prírastky.

Ak porovnáme medziročné prírastky exportu a importu v roku 2010 môžeme krajiny rozdeliť do nasledujúcich skupín:

- krajiny, v ktorých export služieb rástol rýchlejšie ako rástol import služieb – Luxembursko, Švédsko, Dánsko, Portugalsko, Belgicko, Holandsko, Írsko;
- krajiny, v ktorých import služieb rástol rýchlejšie ako rástol export služieb – Grécko, Estónsko, Taliansko, Nemecko, Česká republika, Poľsko;
- krajiny, v ktorých poklesol aj export aj import služieb – Slovensko (import poklesol viac ako export) a Slovinsko (export poklesol viac ako import);
- krajiny, v ktorých export služieb vzrástol, zatiaľ čo import služieb klesol – Rakúsko, Maďarsko, Španielsko;
- krajiny, v ktorých import služieb vzrástol a export služieb klesol – Fínsko, Veľká Británia, Francúzsko.

Pri porovnaní údajov z tab. 1, ktorá uvádza predpokladané relatívne prírastky exportu a importu služieb 14 členských krajín po implementácii Smernice zistíme, že ani jedna krajina nedosiahla v roku 2010 úroveň predpokladaných prírastkov okrem Belgicka - Luxemburska a Švédska. V tab. 1 boli krajiny rozdelené do dvoch skupín podľa predpokladaného rýchlejšieho rastu exportu alebo importu služieb:

- krajiny, v ktorých sa očakáva rýchlejší nárast exportu ako exportu služieb - Grécko, Veľká Británia, Rakúsko, Belgicko – Luxembursko, Holandsko, Portugalsko a Švédsko.
- krajiny, v ktorých sa očakáva rýchlejší nárast importu ako exportu služieb – Dánsko, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Írsko a Taliansko.

Okrem troch krajín – Dánska, Grécka a Veľkej Británie, vo všetkých krajinách sa tento predpokladaný vývoj v roku 2010 aj potvrdil.

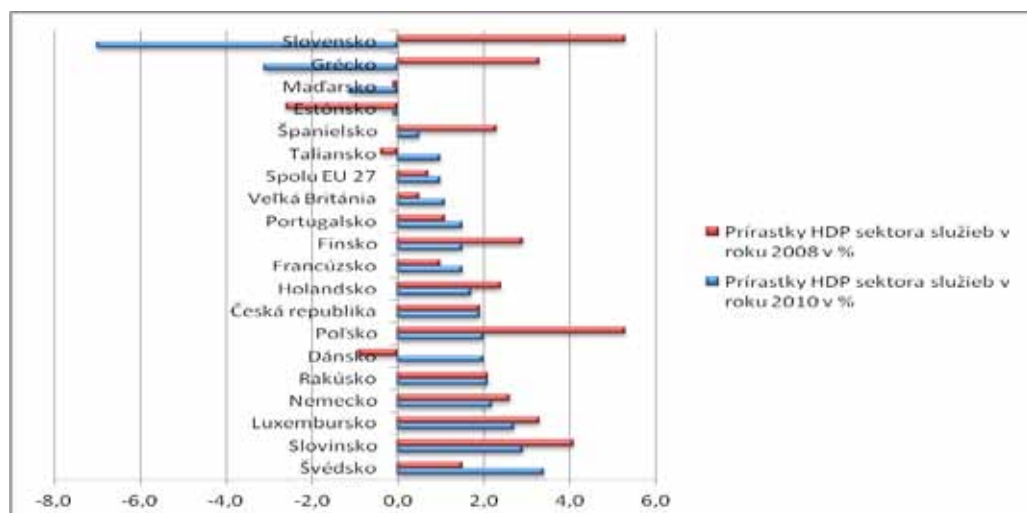
Ak zhodnotíme prírastky, resp. úbytky makroekonomických ukazovateľov, HDP trhových služieb, zamestnanosti v službách a exportu služieb v roku 2010, môžeme zhodnotiť účinnosť smernice v pozorovaných krajinách v troch rovinách:

- Smernica nemala žiadny účinok na ekonomiku krajiny, pretože všetky ukazovatele v krajine v roku 2010 zaznamenali pokles – Slovensko (z dôvodu jej oneskorenej implementácie Zákon o službách na vnútornom trhu bol prijatý až v marci 2010).
- Smernica priniesla čiastočný pozitívny vplyv tam, kde aspoň jeden z makroekonomických ukazovateľov medziročne vzrástol – Grécko, Maďarsko, Luxembursko, Estónsko, Holandsko, Dánsko, Slovinsko a Španielsko.
- Smernica priniesla pozitívny vplyv v krajinách, kde všetky makroekonomické ukazovatele vykazovali v roku 2010 pozitívne prírastky – Veľká Británie, Taliansko, Portugalsko, Francúzsko, Rakúsko, Fínsko, Nemecko, Poľsko, Česká republika a Švédsko.

2 Komparácia prírastkov HDP sektora služieb a trhových služieb, zamestnanosti v sektore služieb, exportu a importu služieb v EÚ v roku 2010 a 2008

Aj keď v roku 2010 pozitívne prírastky na HDP sektora služieb, trhových služieb, zamestnanosti v sektore služieb a exportu služieb dosiahli takmer všetky krajiny, tieto prírastky nedosiahli úroveň prírastkov v roku 2008. Hlavným dôvodom, prečo sa v roku 2010 spomalil ekonomický rast v krajinách EÚ je hospodárska kríza, ktorá prepukla v roku 2008 a negatívne ovplyvnila ekonomiky krajín EÚ.

Graf 4 Prírastky HDP sektora služieb v EÚ v roku 2010 a 2008 v %

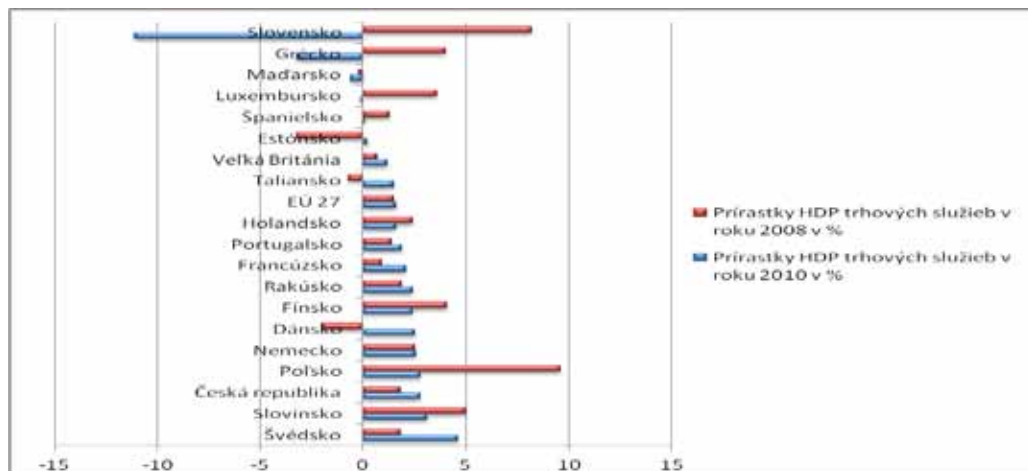
Zdroj: SNA OECD, 2012

V roku 2008 a rovnako aj v roku 2010 HDP sektora služieb poklesol medziročne v troch krajinách (v roku 2008 v Estónsku, Taliansku a v Dánsku; v roku 2010 na Slovensku, Grécku a Maďarsku).

Len sedem členských krajín (z 21 pozorovaných) dosiahlo väčšie prírastky HDP sektora služieb v roku 2010 ako v roku 2008 – Taliansko, Veľká Británie, Portugalsko, Francúzsko, Dánsko, Rakúsko, Švédsko. Väčší prírastok HDP sektora služieb v roku 2008 oproti roku 2010 dosiahli krajiny Španielsko, Taliansko, Fínsko, Holandsko, Česká republika, Poľsko, Nemecko, Luxembursko a Slovinsko. Najvýraznejší pokles HDP sektora služieb bol v Grécku a na Slovensku (medziročný rast HDP sektora služieb v roku 2008 bol 5,3 %, zatiaľ čo v roku 2010 HDP sektora služieb pokleslo o 7 %). Dve krajiny zaznamenali pokles HDP sektora služieb v roku 2008 aj v roku 2010 a to

Maďarsko (výraznejší pokles HDP sektora služieb bol v roku 2010) a Estónsko (výraznejší pokles HDP sektora služieb bol v rok 2008).

Graf 5 Prírastky HDP trhových služieb v EÚ v roku 2010 a 2008 v %

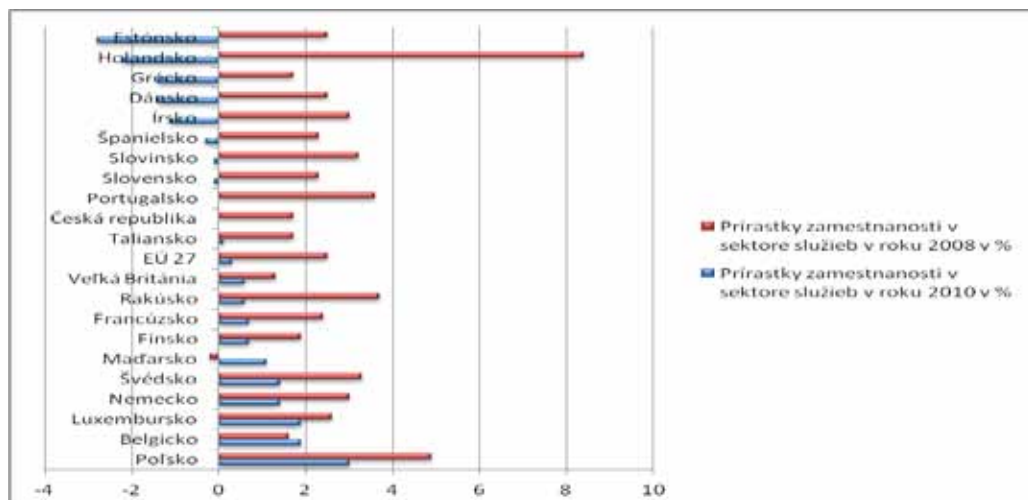

Zdroj: SNA OECD, 2012

V roku 2008 HDP trhových služieb medziročne klesol v 4 krajinách – v Estónsku, Dánsku, Taliansku, Maďarsku, zatiaľ čo v roku 2010 len v 3 krajinách – v Maďarsku, Grécku a na Slovensku.

Desať krajín EÚ dosiahlo vyšší medziročný prírastok HDP trhových služieb v roku 2010 oproti medziročnému prírastku HDP trhových služieb v roku 2008 – Estónsko, Veľká Británia, Taliansko, Portugalsko, Francúzsko, Rakúsko, Dánsko, Nemecko, Česká republika a Švédsko. Medziročný prírastok HDP trhových služieb EÚ 27 bol o 0,1 % väčší v roku 2010 ako v roku 2008. HDP trhových služieb vzrástlo viac v roku 2008 v porovnaní s rokom 2010 na Slovensku, v Grécku, Luxembursku, Španielsku, Holandsku, Fínsku, Poľsku a Slovinsku, pričom najvýraznejší pokles HDP trhových služieb bol v roku 2010 oproti roku 2008 v Grécku a na Slovensku (v roku 2008 bol medziročný nárast HDP trhových služieb 8,2 %, zatiaľ čo v roku 2010 HDP trhových služieb poklesol o 11,1%).

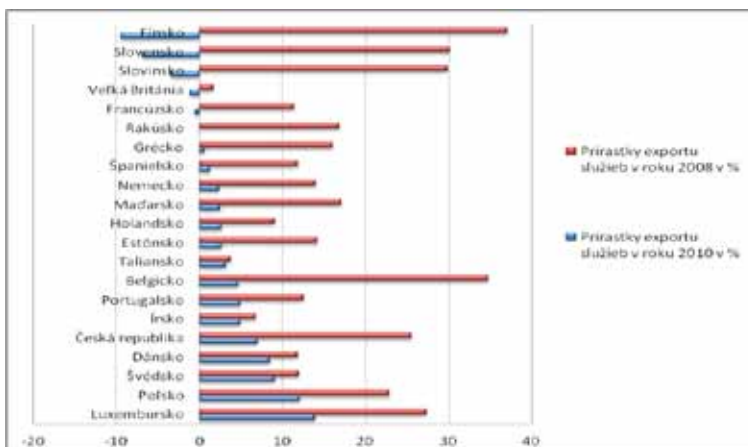
Graf 6 Prírastky zamestnanosti v sektore služieb v EÚ v roku 2010 a 2008 v %

Zdroj: SNA OECD, 2012

V roku 2010 zamestnanosť v sektore služieb medziročne poklesla v 8 členských krajinách v porovnaní s rokom 2008. Len dve krajiny dosiahli medziročný prírastok zamestnanosti v sektore služieb v roku 2010 väčší ako v roku 2008 a to Maďarsko (o 0,9 %) Belgicko (o 0,3 %). V ostatných členských krajinách EÚ medziročný prírastok v roku 2008 bol väčší ako v roku 2010. Najvýraznejší pokles zamestnanosti v sektore služieb bol v roku 2010 oproti roku 2008 v Holandsku (o 10,6 %), Estónsku (o 5,3 %) a Írsku (o 4,3 %). Najmenší rozdiel medzi prírastkami zamestnanosti v sektore služieb v roku 2008 a v roku 2010 boli zaznamenané v Luxembursku (0,7 %) a vo Veľkej Británii (0,7 %).

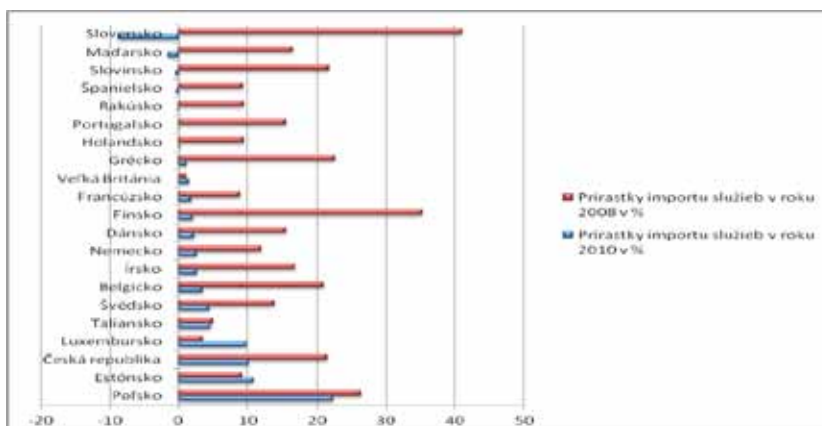
Graf 7 Prírastky exportu služieb v EÚ v roku 2010 a 2008 v %

Zdroj: SNA OECD, 2012

Žiadna krajina EÚ nezaznamenala medziročný pokles exportu služieb v roku 2008, zatiaľ čo v roku 2010 export služieb poklesol až v piatich krajinách EÚ. Export služieb rástol výraznejším tempom v roku 2008 oproti roku 2010, kedy žiadna z pozorovaných členských krajín EÚ nedosiahla úroveň medziročného rastu z roku 2008. Najvýraznejší pokles exportu služieb v roku 2010 oproti roku 2008 bol vo Fínsku (až o 46,6 %), na Slovensku (o 37,1 %), v Slovinsku (o 33,4 %) a Belgicku (30,1 %). Najmenší pokles Taliansko (0,5 %), Írsko (1,9 %), Švédsko (2,8 %), Veľká Británia (2,8 %) a Dánsko (3,3 %).

Graf 8 Prírastky importu služieb v EÚ v roku 2010 a 2008 v %

Zdroj: SNA OECD, 2012

V roku 2008 mali všetky krajiny EÚ pozitívne prírastky importu služieb na rozdiel od roku 2010, kedy import služieb poklesol v piatich krajinách – na Slovensku (tu bol pokles najväčší o 8,7 %) v Maďarsku, Slovinsku, Španielsku a Rakúsku, kde bol pokles importu služieb (o 0,1 %). Import služieb rástol rýchlejšie v roku 2008 v porovnaní s rokom 2010 s výnimkou troch krajín – Veľkej Británie, Estónska a Luxemburska, kde medziročný rast importu služieb 2010 bol väčší ako v roku 2008. Najväčší rozdiel medziročného rastu exportu služieb v roku 2010 oproti roku 2008 bol na Slovensku (až o 49,7 %), vo Fínsku a Slovinsku (22,9 %). Najmenší rozdiel bol vo Veľkej Británii a Taliansku (0,4 %).

Záver

Aj napriek pozitívnemu hospodárskemu rastu sektora služieb v členských krajinách otázkou zostáva, do akej miery ovplyvnila tento rast Smernica. Či oživenie sektora služieb bolo len prirodzeným vývojom hospodárskeho cyklu, kedy po recesii nastáva oživenie a rast, alebo to bol dôsledok implementácie Smernice. Môžeme však prijať záver, že Smernica istým dielom, spolu s inými faktormi, pozitívne prispela k hospodárskemu rastu sektora služieb členských štátov a jej výraznejšie účinky sa prejavujú až v nasledujúcich rokoch.

Literatúra

- [1] CIBÁK, Ľ. Marketing služieb. 2008. Iura Edition, Bratislava. ISBN: 978–80–8078–210-8. str. 13
- [2] Ministerstvo vnútra SR: Živnostenské podnikanie. 2011 [online] <<http://www.minv.sk/?zivnostenske-podnikanie>>
- [3] Ministerstvo vnútra SR: Jednotné kontaktné miesta (JKM) v SR. 2010 [online] <<http://www.minv.sk/?jednotne-kontaktne-miesta-jkm-v-sr>>
- [4] CIBÁK, Ľ. Marketing služieb. 2008. Iura Edition, Bratislava. ISBN: 978–80–8078–210-8. str. 15
- [5] Zákon o službách na vnútornom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov, 136/2010 Z. z. [online] <<http://www.economy.gov.sk/zakon-c-136-2010-z-z- o-sluzbach-na-vnutornom-trhu--prevzaty-z-wwwzbierkask-/134650s>>
- [6] CIBÁK, Ľ. Marketing služieb. 2008. Iura Edition, Bratislava. ISBN: 978–80–8078–210-8. str. 15
- [7] Smernica EÚ : 2006/123/ES : Smernica o službách na vnútornom trhu. Úradný vestník EÚ 2006. [online] <<http://www.economy.gov.sk/smernica-o-sluzbach-na-vnutornom-trhu 6141/127826s>>
- [8] CZECH TRADE: Česká agentúra na podporu obchodu. 2006. Analýza ekonomických dopadů návrhů směrnice o službách na vnitřním trhu. KPMG Praha: 2006. s. 9-13. [online] <<http://download.mpo.cz/get/28625/30625/327203/priloha001.pdf>>
- [9] Európska komisia: Príručka o vykonávaní smernice o službách. 2007. Luxemburg: Úrad pre vydávanie úradných publikácií Európskych spoločenstiev. Európske spoločenstvá, [online] <http://ec.europa.eu/internal_market/services/docs/services-dir/guides/handbook_sk.pdf>

Riadenie bezpečnosti v organizácii

Katarína KAMPOVÁ* - Tomáš LOVEČEK**

Managing of security in organization

Abstract

Each organization which would like to be successful must be ready to protect all aspects representing and creating its values. Protection of staff, information, technologies or property is becoming an essential part of the life of organizations which need to remain efficient and competitive. In order to ensure a permanent and sustainable security of an organization, which is necessary for the protection of all interests of the organization and other stakeholders, it is necessary to have a systematic control mechanism in place which will ensure correct run and development of the organization, respecting all security requirements

Keywords: security, organization, standards, management system

JEL Classification: K32, K39

Úvod

Primárnym cieľom riadenia bezpečnosti organizácie je plánovaná, systematická a trvalo udržateľná ochrana organizácie pred dôsledkami rôznych rizík, ktorým je organizácia vystavená. V tomto kontexte termín ochrana označuje starostlivosť o odvrátenie nebezpečenstva, škodlivých vplyvov a zjavov alebo prostriedok na chránenie (Doruľa, 1997/5).

Vzhľadom na bezpečnosť organizácie, ochrana predstavuje prostriedok, pomocou ktorého je možné dosiahnuť a udržať stav bezpečnosti. V organizácii má ochrana formu procesu, ktorý využíva vhodné zdroje na implementáciu adekvátnych ochranných opatrení. Vo všeobecnosti tento proces smeruje k odvráteniu akejkoľvek činnosti alebo udalosti, ktorá je v rozpore so záujmami organizácie a zainteresovaných strán a ktorá ovplyvňuje akceptovaný stav bezpečnosti.

Ciele a záujmy organizácie, ako aj ďalších zainteresovaných strán definujú kritéria, ktoré je možné použiť na klasifikáciu ochrany podniku do nasledovných oblastí:

- ochrana majetku (hmotného aj nehmotného),
- ochrany ľudí,
- environmentálna ochrana.

Spôsob, akým sú organizované a riadené tieto záujmové oblasti ochrany organizácie sa nazýva systém ochrany, ktorý sa tiež označuje ako systém riadenia, resp. systém manažérstva bezpečnosti. Systém manažérstva bezpečnosti organizácie predstavuje integrovaný súbor prvkov (politík, procesov, nariadení, opatrení, rozhodnutí a pod.), ktoré vytvárajú nástroj na zaistenie bezpečnosti v danom čase a priestore. Systém manažérstva bezpečnosti organizácie je tvorený rôznymi podsystémami, ktoré sa vo väčšine prípadov zameriavajú na ucelenú problematiku v organizácii, napríklad ochrana technologických procesov, protipožiarna ochrana, ochranu zdravia zamestnancov, finančná bezpečnosť, ochrana informácií a informačných systémov, ochrana osobných údajov, ochrana utajovaných skutočností, ochrana životného prostredia a pod.

* Ing. Katarína Kampová, PhD., Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta špeciálneho inžinierstva, Katedra bezpečnostného manažmentu, Univerzitná 8215/1, Žilina, e-mail: Katarina.Kampova@fsi.uniza.sk

** doc. Ing. Tomáš Loveček, PhD., Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta špeciálneho inžinierstva, Katedra bezpečnostného manažmentu, Univerzitná 8215/1, Žilina, e-mail: Tomas.Lovecek@fsi.uniza.sk

1 Systémy manažérstva bezpečnosti v organizácii

Každá organizácia má v závislosti od sektoru, v ktorom pôsobí a v závislosti od ďalších špecifických charakteristík a potrieb, rôzne vnímanie a kritéria pre implementáciu jednotlivých systémov manažérstva bezpečnosti. Aby bolo riadenie v rámci jednotlivých systémov manažérstva navzájom konzistentné a transparentné, je potrebné zaviesť generický systém, ktorý rešpektuje konkrétne špecifiká danej organizácie a zároveň predstavuje jednotný rámec pre riadenie bezpečnosti a neustále zlepšovanie ochrany podniku. Takýto rámec, ktorý je využiteľný pri implementácii systémov manažérstva bezpečnosti podniku poskytuje model PDCA, ktorý sa tiež označuje aj ako Demingov cyklus.

Model PDCA vo všeobecnosti predstavuje iteratívny manažérsky rámec, prostredníctvom ktorého je možné zaviesť, riadiť a zlepšovať procesy (alebo produkty) organizácie. Tento model vychádza z tradičnej 3 fázovej vedeckej metódy, ktorej kroky sú hypotéza – experiment – vyhodnotenie (Moen, Norman, 2009/11). Model PDCA zdôrazňuje cyklickosť a kontinuitu jednotlivých krokov, ktoré sú v tomto modeli definované ako:

- plánuj (z angl. plan) - stanovenie cieľov a procesov nutných k dosiahnutiu výsledkov v súlade s politikou organizácie,
- realizuj (z angl. do) – realizácia zámeru a implementácia procesov,
- vyhodnocuj, kontroluj (z angl. check) - monitorovanie a meranie procesov vzhľadom k politike, cieľom a regulačným požiadavkám,
- reaguj (z angl. act) - prijatie opatrení pre neustále zlepšovanie.

2 Regulačné aspekty riadenia bezpečnosti podniku

Pri riadení bezpečnosti musí podnik zabezpečovať súlad s príslušnými pravidlami a platnými predpismi, ktoré sa nazývajú regulátory riadenia. Medzi takéto regulátory sa zaraďujú zákony, vyhlášky, nariadenia, normy, smernice, politiky a pod. Regulátory riadenia bezpečnosti sú vytvárané s cieľom chrániť záujmy zainteresovaných strán a preto je ich sledovanie a plnenie dôležitým predpokladom dosiahnutia požadovanej úrovne bezpečnosti podniku.

Podnik ako systém tvorí súhrn vonkajších a vnútorných vzťahov, v ktorých sa stretávajú záujmy samotného podniku, ďalších zainteresovaných strán vystupujúcich v podnikových procesoch (zamestnanci, dodávatelia, zákazníci, tretie strany) a štátu. Aby bolo fungovanie týchto vzťahov korektné, musí existovať určitý regulačný rámec, ktorý toto fungovanie upravuje a zabezpečuje tak legislatívnu istotu v efektívnom napĺňaní záujmov jednotlivých strán.

Z pohľadu bezpečnosti môžeme hovoriť najmä o záujmoch ochrany hmotných a nehmotných aktív podniku, zdravia zamestnancov, spoločenských záujmoch ochrany životného prostredia a v neposlednom rade o bezpečnostných záujmoch štátu (napr. civilná ochrana, hospodárska mobilizácia, objekty osobitnej dôležitosti, branná povinnosť zamestnancov, krízové plánovanie, atď.).

Do regulačného rámca riadenia bezpečnosti podniku prispievajú najmä dva zdroje. Hlavným zdrojom je vonkajšie prostredie podniku, ktoré vytvára rôzne regulátory v podobe zákonov, vyhlášok a nariadení ministerstiev upravujúce otázky bezpečnosti, záväzné nariadenia orgánov štátnej správy a samosprávy, smernice a odporúčania Európskej únie, medzinárodné normy a štandardy tretích strán. Okrem vonkajšieho prostredia môže regulačný rámec dotvárať aj vnútorné prostredie podniku, v podobe vnútorných nariadení, smerníc, odporúčaní a zásad bezpečnosti, ktoré reflektujú regulačné požiadavky vonkajšieho prostredia a sú preto dôležitou súčasťou regulačného rámca riadenia bezpečnosti podniku.

Jedným zo základných regulátorov riadenia bezpečnosti sú technické normy. Technické normy definujú pravidlá a odporúčania, ktoré sa následne stávajú súčasťou obligatórnych regulátorov zo strany štátu, alebo sa môžu stať súčasťou bezpečnostných politík podniku. Technická norma je dokument vytvorený na základe dohody a schválený uznávaným orgánom, ktorý poskytuje na bežné

a opakované používanie pravidiel, usmernenia alebo charakteristiky pre činnosti alebo ich výsledky tak, aby sa dosiahol optimálny stupeň usporiadania v danom kontexte (ISO/IEC Guide 2:1996).

Technické normy sú rôzne podľa charakteru, predmetu a spôsobu šírenia. Normy sa zaoberajú rôznymi technickými, ekonomickými a sociálnymi aspektmi činnosti ľudí. Normy vychádzajú zo skutočných skúseností a vedú k reálnym výsledkom v praxi. Podľa geografického určenia je možné normalizačné organizácie rozdeliť na medzinárodné, regionálne a národné.

Je dôležité si uvedomiť, že národné, alebo regionálne geografické určenie neznamená, že použitie noriem takýchto normalizačných organizácií je nevyhnutne obmedzené na daný región. Práve naopak, často sa stáva, že národné normy sú prevzaté medzinárodnými normalizačnými organizáciami.

3 Normy v oblasti systému manažérstva bezpečnosti

Z pohľadu regulácie systému manažérstva formou technický noriem je východiskovým usmernením návod ISO Guide 72:2001 „Usmernenie na zdôvodnenie a vypracovanie noriem na systém manažérstva“ (z angl. Guidelines for the justification and development of management system standards). Tento návod poskytuje usmernenie pre návrh, zhodnotenie a metodológiu vývoja technických noriem v oblasti systémov riadenia, rovnako ako aj jednotnú terminológiu, štruktúru a spoločné prvky týchto noriem pre ich vzájomnú kompatibilitu a súlad.

ISO Guide 72:2001 rozlišuje tri rôzne typy noriem pre systémy manažérstva (ISO Guide 72:2001):

- normy definujúce požiadavky na systém manažérstva,
- normy definujúce návody a usmernenia pre dosiahnutie požiadaviek kladených na systém manažérstva,
- normy definujúce spoločné prvky a štruktúru noriem systému manažérstva.

Návod ISO Guide 72:2001 je určený všetkým, či už sú to orgány ISO, alebo aj národné a medzinárodné organizácie mimo ISO, ktoré sú v procese vývoja noriem, alebo podobných regulačných dokumentov, ktoré sa týkajú systémov manažérstva. Je dôležité zdôrazniť, že ISO Guide 72:2001 samotný nie je normou pre systém manažérstva, a teda nie je určený pre implementáciu určitého systému manažérstva v podniku, ale je normou, ktorá definuje ako takéto normy vytvoriť.

4 Systém manažérstva informačnej bezpečnosti

Východiskovými normami v oblasti manažmentu informačnej bezpečnosti sú normy radu ISO/IEC 27000. Tento rad pozostáva z technických noriem zaoberajúcich sa rôznymi aspektmi informačnej bezpečnosti.

Séria noriem ISO/IEC 27000 vychádza z normy BS 7799, ktorú pôvodne publikoval British Standards Institution (BSI) v roku 1995. Prvá časť normy BS 7799 bola v roku 2000 revidovaná a prevzatá Medzinárodnou organizáciou pre normalizáciu (ISO) ako norma ISO/IEC 17799. Táto norma bola následne v roku 2005 revidovaná a nakoniec bola v roku 2007 zahrnutá do série ISO 27000 ako norma ISO/IEC 27002. Druhá časť normy BS7799 bola vydaná v roku 1999 a následne v roku 2005 prebratá organizáciou ISO ako norma ISO/IEC 27001.

Rad noriem ISO/IEC 27000 pozostáva z navzájom súvisiacich noriem, ktoré už buď boli publikované, alebo sú ešte stále vyvíjané. Štruktúra noriem je založená na normatívnych štandardoch, ktoré popisujú požiadavky na manažment informačnej bezpečnosti (ISO/IEC 27001) a požiadavky na certifikáciu (ISO/IEC 27006) potvrdzujúcu súlad s normou ISO/IEC 27001. Ďalšie normy poskytujú odporúčania pre rôzne aspekty implementácie systému manažmentu informačnej bezpečnosti, generického procesu riadenia informačnej bezpečnosti a smerníc vzhľadom na špecifické sektory.

5 Systém environmentálneho manažérstva

Hlavným regulátorom riadenia podniku vzhľadom na aspekty ochrany životného prostredia je rad noriem ISO 14000. Základom tejto série noriem sú dve normy, ktoré sa zaoberajú systémom environmentálneho manažérstva (EMS) a to norma ISO 14001 a ISO 14004.

Norma ISO 14001 špecifikuje požiadavky na systém environmentálneho manažérstva tak, aby podniku umožnil identifikovať environmentálne aspekty, ktoré môže riadiť a ovplyvňovať a sledovať pritom svoje obchodné ciele tak, že zohľadňuje environmentálne požiadavky, ktoré sa podnik zaviazal plniť. Norma ISO 14004 poskytuje návod na vytvorenie, implementáciu, udržiavanie a zlepšovanie takéhoto systému environmentálneho manažérstva a na jeho koordináciu s inými systémami manažérstva.

Rad noriem ISO 14000 vychádza z normy BS 7750, ktorá bola publikovaná British Standards Institution (BSI) v roku 1992. Norma BS 7750/94 nestanovuje absolútne požiadavky na postupy pri tvorbe a ochrane životného prostredia, ale kladie dôraz na súlad s príslušnou legislatívou a ďalej na záväzok firmy ku kontinuálnemu zlepšovaniu stavu životného prostredia.

Rad noriem ISO 14000 okrem spomínaných dvoch základných noriem ISO 14001 a ISO 14004 obsahuje medzi inými nasledovné normy:

- ISO 14015 sa zoberá environmentálnym posudzovaním miest a organizácií,
- rad noriem ISO 14020 (14020 - 14025) sa zameriava na environmentálne značky a vyhlásenia,
- ISO 14031 sa zaoberá hodnotením environmentálneho správania,
- rad noriem ISO 14040 (14040 - 14049) sa zaoberá posudzovaním životného cyklu,
- ISO 14050 poskytuje terminologický slovník,
- ISO 14064 navrhuje spôsob merania, kvantifikovania a znižovania emisií skleníkových plynov,
- ISO 19011 nahradzuje ISO 14011 poskytuje Návod na auditovanie systému manažérstva kvalita a/alebo systému environmentálneho manažérstva.

6 Systém manažérstva bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci

Základnou normou v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci sú normy radu BS OHSAS 18000. Tieto normy poskytujú podniku odporúčania, požiadavky a návod pre efektívny manažment bezpečnosti a ochrany zdravia zamestnancov, ktorý je možné integrovať s ďalšími požiadavkami na riadenie bezpečnosti. Implementácia noriem vychádza z legislatívnych podmienok danej krajiny v zmysle Zákonníka práce a iných predpisov upravujúcich podmienky ochrany zdravia zamestnancov pri práci.

Normy boli publikované British Standards Institution (BSI) v roku 1999. Tento rad noriem obsahuje dve normy BS OHSAS 18001 a BS OHSAS 18002. Norma BS OHSAS 18001 špecifikuje požiadavky na systém manažérstva bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, ktoré zohľadňujú legislatívne požiadavky a umožňujú organizácii riadiť riziká spojené s bezpečnosťou a ochranu zdravia pri práci a zároveň zlepšovať vlastnú výkonnosť. BS OHSAS 18002 poskytuje generický návod pre vytvorenie, zavedenie a zlepšovanie systému manažérstva bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci podľa požiadaviek definovaných v norme BS OHSAS 18001.

7 Systém manažérstva kontinuity činností

Systém manažérstva kontinuity činností zabezpečuje, aby organizácia a jej manažérske systémy fungovali trvale, neustále sa zlepšovali a prirodzene odstraňovali všetky (aj vlastné) chyby a odchýlky. Základnú reguláciu v tejto oblasti zabezpečuje predovšetkým norma BS 25999.

Norma BS 25999, ktorá bola vytvorená BSI, pozostáva z dvoch častí. Prvá časť BS 25999-1 bola publikovaná v roku 2006 a má formu všeobecného návodu ako zaviesť procesy manažérstva

kontinuity činností a tiež uvádza jeho základné princípy a terminológiu. Druhá časť BS 25999-2 bola publikovaná v roku 2007 a definuje požiadavky pre implementáciu, prevádzkovanie a zlepšovanie systému manažérstva kontinuity činností. Táto norma uvádza požiadavky, ktoré môžu byť objektívne a nezávisle kontrolované a sú tak základom pre audit systému manažérstva kontinuity činností zavedenom v organizácii.

V súčasnosti prebieha snaha o normalizáciu oblasti manažérstva kontinuity činností na medzinárodnej úrovni. Výsledkom tejto snahy je začlenenie tejto oblasti do radu noriem ISO 22300: Spoločenská bezpečnosť. Táto séria noriem je vyvíjaná technickou komisiou ISO/TC 223 a kladie si za cieľ zvýšiť spoločenskú bezpečnosť, teda ochranu spoločnosti pred dopadmi incidentov, nepredvídaných udalostí a katastrof spôsobených či už úmyselným, alebo neúmyselným ľudským konaním, prírodou alebo technickým zlyhaním.

V roku 2007 ISO/TC 223 publikovala prvú normu z tejto série ISO 22399 Spoločenská bezpečnosť – Návod na pripravenosť na incidenty a prevádzkovanie kontinuity riadenia. Táto norma poskytuje pre organizácie všeobecný návod pre vytvorenie vlastných špecifických kritérií výkonnosti pre pripravenosť na incidenty a kontinuitu činností a umožňuje tak navrhnúť príslušný systém manažérstva (Siegel, 2008/12).

Ďalšími normami z tejto série, ktoré by mali nahradiť normy BS 25999-1 a BS 25999-2, sú dve normy:

- ISO 22301: Spoločenská bezpečnosť – Systém manažérstva kontinuity činností – požiadavky,
- ISO 22313: Spoločenská bezpečnosť – Systém manažérstva kontinuity činností – návod.

Účelom týchto noriem je poskytnúť jednotný, medzinárodne uznávaný prístup k systému manažérstva kontinuity činností a umožniť organizáciám naplánovať, vytvoriť, zaviesť, prevádzkovať, monitorovať, preskúmať, udržiavať a neustále zlepšovať zdokumentovaný systém manažérstva na ochranu, zníženie rizika, odozvu a obnovu po vzniknutom incidente.

Záver

Na zabezpečenie trvalej a udržateľnej bezpečnosti organizácie, ktorá je potrebná pre ochranu všetkých záujmov a ostatných zainteresovaných strán, je dôležité, aby bol zavedený systematický riadiaci mechanizmus, ktorý zabezpečí správne fungovanie a rozvoj organizácie v súlade so všetkými bezpečnostnými požiadavkami. Takýmto mechanizmom sú systémy manažérstva bezpečnosti, ktoré umožňujú organizácii riadiť špecifické riziká a bezpečnostné záujmy a tiež neustále zlepšovať svoju výkonnosť v oblasti bezpečnosti. V rámci článku boli predstavené len niektoré najznámejšie systémy riadenia využívané organizáciami pri dosahovaní požadovanej úrovne bezpečnosti.

Literatúra

- [1] British Standards Institution - BS OHSAS 18002:2008, Occupational health and safety management systems, 2008
- [2] BS 750. Specification for Environmental Management Systems, BSI, London, 1994
- [3] BS 25999-1:2006 Business continuity management. Code of practice, 2006
- [4] BS 25999-2:2007 Business continuity management. Specification, 2007
- [5] DORUĽA, J. a kol. Krátky slovník slovenského jazyka. Bratislava: SAV, 1997. ISBN 80-224-0464-0
- [6] Guidelines for the implementation of OHSAS 18001:2007. British Standards Institution: London, UK, 2008
- [7] ISO/IEC Guide 2 Rules for the structure and drafting of International Standards, 1996

- [8] ISO Guide 72:2001 Guidelines for the justification and development of management system standards.
- [9] ISO/IEC 27000:2009 Information technology — Security techniques — Information security management systems - Overview and vocabulary.
- [10] ISO/IEC 27001:2005 Information technology - Security techniques - Information security management systems – Requirements.
- [11] MOEN, R., NORMAN, C. Evolution of the PDCA Cycle, 2009, dostupné online: <http://pkpinc.com/files/NA01MoenNormanFullpaper.pdf>
- [12] SIEGEL, M. Societal Security Management System Standards, 2008, dostupné online www.asisonline.org/quidelines/Societal-Security-management-system-Standards.pdf.

Analysis of the Administration Procedure for the Construction Permits Obtaining

Renata STASIAK-BETLEJEWSKA* – Marián KOVÁČ**

Abstract

The construction process is the investment process that include administrative procedures that support the course of the all processes included in the final performance. Procedures concerning the construction permits obtaining is related to administrative procedures and the specific law regulations on the construction process realization and provisions on the construction conditions.

Keywords: Construction permit, investor, procedure

JEL Classification: M16

Introduction

The article presents data on the specificity, participants and the process of the construction permits obtaining. The aim of the analysis is to review the solutions used in the selected country of the European Union, and compare them with the results of their implementation.

The basic statutory regulation in the construction industry constitutes Building Code and its Compliance Documents including a set of rules directly related to the construction activity, and other legal documents interdependent in the construction industry as the Law on Spatial Planning and Development, the Environmental Protection Act and the Public Procurement Law, together with its implementing those laws.

Law regulations on the Construction regulates the construction process and the principles of action in both cases the design and conduct of construction, as well as stakeholders procedures and rules for decision by the competent public authorities on all investment projects (BORKOWSKI, S., STASIAK-BETLEJEWSKA, R. 2011).

According to the European Institute of Public Building (EIPB) Polish Construction Law Act is a response to the World Bank report „Doing Business“ from 2013. This is mainly due to the simplification and shortening of the launch date of the investment.

„Doing Business“ report defines all procedures, costs, and time required to build a warehouse and connect it to the infrastructure of the city, which is the business center of the country.

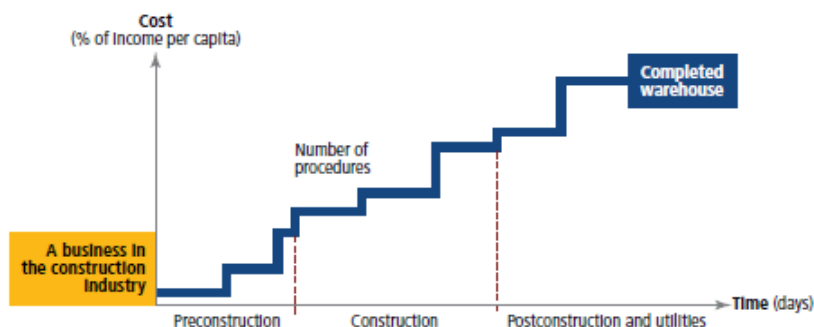
„Doing Business“ records all procedures required for a business in the construction industry to build a warehouse (figure 1). These procedures include submitting all relevant project-specific documents (for example, building plans and site maps) to the authorities; obtaining all necessary clearances, licenses, permits and certificates; completing all required notifications; and receiving all necessary inspections. There were also recorded procedures for obtaining connections for water, sewerage and a fixed landline. Procedures necessary to register the property so that it can be used as collateral or transferred to another entity are also counted (Doing Business, 2013). The survey divides the process of building a warehouse into distinct procedures and calculates the time and cost of completing each procedure. The ranking on the ease of dealing with construction permits is the simple average of the percentile rankings on its component indicators (figure A.1).

* Ing. Renata Stasiak-Betlejewska, PhD., Czestochowa University of Technology, Faculty of Management, Institute of Production Engineering, ul. Dabrowskiego 6942-201 Czestochowa, Poland

** Ing. Marián Kováč, School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava Furdekova 16, 851 04 Bratislava, e-mail: marian.kovac@vsemvs.sk

Figure 1 What are the time, cost and number procedures to comply with formalities to build a warehouse

FIGURE 1 What are the time, cost and number of procedures to comply with formalities to build a warehouse?

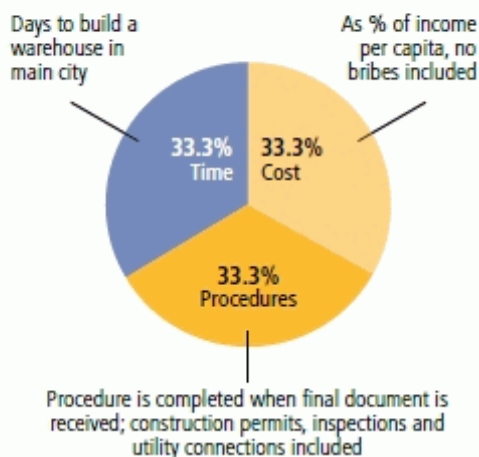

Source: Doing Business database.

Figure 1A The procedure's content in the construction permission obtaining process

FIGURE A.1 Dealing with construction permits: building a warehouse

Rankings are based on 3 indicators

Source: Doing Business database.

Information is collected from experts in construction licensing, including architects, construction lawyers, construction firms, utility service providers and public officials who deal with building regulations, including approvals and inspections.

“Doing Business” 2011 shows that to build a store in Warsaw, there are required 32 procedures, 311 days and the cost is 121.8% of income per capita, while complying with all formal requirements. About the process of obtaining building permits, Poland is located at 161 place among all the countries listed in the report, and on the 30th position among the 30 OECD countries. Research examination on the procedures concerning the construction permits obtaining are presented in table 1.

Table 1 Review on the construction permits procedures in Visegrad countries

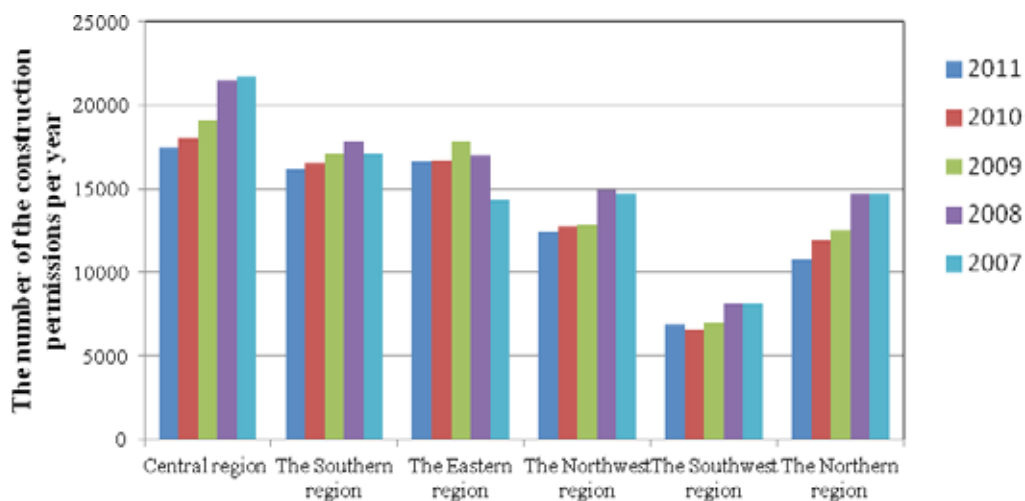
	Czech Republic	Hungary	Poland	Slovak Republic
Dealing with construction permits (rank)	74	55	161	46
Procedures (number)	33	26	29	11
Time (days)	120	102	301	286
Cost (% of Income per capita)	10.5	5.7	49.4	7.3

Source: *Doing Business database.*

Analysis of data presented in Table 1 confirms, that the shortest time concerning realization of administrative procedures for the construction permits obtaining is noted in Hungary even the number of procedures is significant (26) comparing with Slovak Republic (11), where time of permits obtainig is much longer (286).

Poland was one of the countries of Central Europe, which survived the economic crisis of 2008-2009 in relatively good condition. While other European Union countries recorded a significant production decrease (2008 – 2009), which also affected the construction sector, Poland has experienced GDP growth of 1.8%. Construction output increased even faster, by 4.3%, due to the completion of numerous infrastructure projects, co-financed by the European Union. However, the residential and commercial construction in large cities has been declined. In Warsaw, where the typical number of building permits for construction projects exceeding 1000 per year, in 2009 only 300 permits were issued. The number of the construction permissions in 2007 – 2011 in Polish regions was presented in figure 2.

Figure 2 The construction permissions in Polish regions in 2007 – 2011

The region unit in Poland

Source: *own study based on The Central Statistical Office in Poland.*

Central region of Poland, where the capital city Warsaw is located, the greatest number of the construction permissions per year is noted (more than 22000). The highest numbers are noted in 2008 year before financial crisis. In the next years, there is decrease of such permissions is

noted. The positive phenomenon has been started in 2011, where the increase of the construction permission obtaining is observed.

In 2009, in order to improve the investment climate, the Polish government introduced a radical reform in the construction sector. The government has proposed major changes in the number of Building Code and related statutes, 3 of which have been adopted by the Parliament on 23 April 2009. These reforms were intended to limit the scope of the administrative decisions taken by the authorities to increase the responsibility of the construction units for the safety and smooth running works conducted by these bodies. Act eliminated the requirement of obtaining a building permit (except for a short list of projects large and risky), replacing it with the registration site. For smaller projects, burdened with lower risk, even notification would not be required in the event that a qualified construction manager assured sufficiently protect the public interest.

Act eliminated the requirement of obtaining a building permit (except for a short list of large and risky projects), replacing it with the registration site. The adopted law, parliament limited to 30 days statutory time to decide about the application. During this period, the authorities are obliged either to the „registration of the construction,“ according to a notification submitted by the building, or to reject the notification, by the issuance of such a decision. In the case of „no objection“, after 30 days, the building operator can begin construction, while in the „building permit“ applications shall be settled within 65 days.

1 The objects of the construction permits process

The construction process is the kind of the investment process where all activities necessary to complete a specific project should be done with the corrective procedure applying. The investment process consists of following steps:

- administrative and legal: decisions, permits, consents, objections, orders, notices, certificates and agreements;
- civil law: various types of contracts concluded by the investor the execution units and the execution units to each other,.
- fact, e.g. consultations, financial, geological, geodesy and cartography work, design work, construction, supply of equipment, etc.

The object of the construction process implementation may be in accordance with Art. 3 [2] of Building Code, construction objects which include buildings and related facilities and technical equipment and structures constituting the technical and utility part together with installations and equipment constituting the technical and utility part. It excludes: roads, railways, bridges, public utilities, stations of the water treatment and wastewater treatment plants.

Construction Law sets out the requirements for the construction process (Ustawa Prawo Budowlane. 07.07.1994):

- a) the design stage;

The construction works along with the associated building equipment should be, taking into account the estimated useful product life, design and build a the manner specified in the regulations, including technical and construction regulations, and in accordance with principles of technical knowledge, ensuring fulfillment of basic requirements. The main technical and building provisions consist of technical conditions that are defined by Ministers responsible for the construction and other ministries. Reliance Polish standards in technical – construction regulations is used to fulfill the requirements of the construction provision, by treatment with Polish Standards as part of the current state of technology knowledge proven in the practice - the standard is not a rule, but the technological document.

b) the building stage;

The construction process should be carried out in certain stages of compliance required legal principles relating to the decisions of the competent authorities, mainly for the building and land development, approval construction project and obtain a building permit, completing the construction and their obligatory control and for the construction permit (BORKOWSKI, S., STASIAK-BETLEJEWSKA, R. 2010).

c) the using stage;

Construction works should be used in a manner consistent with its purpose and environmental protection requirements and maintained in a good technical and aesthetic shape, not allowing excessive deterioration of its properties commercial and technical efficiency.

The construction process objects (participants) are following: investor, inspector of the investor supervision, designer and the construction manager or site manager.

Obligations of the investor is to organize the construction process and ensure the participation of persons with independent technical functions in construction, such as a designer, project manager, as appropriate - site inspector.

The duty of the investor is to organize the construction process, taking into account the safety and health provisions contained in particular:

- elaboration of the construction project and other projects by the designer with appropriate permissions,
- cover construction management by the construction manager,
- elaborating a plan of safety and health at the construction site,
- performance and acceptance of the works.

The investor is obliged to notify the intended date of commencement of works, which is required for a building permit, the competent authority (district construction supervisor or regional construction supervisor) and designer supervising the compliance of the construction of the project, at least 7 days prior to their start by joining in writing:

- a) a statement by the construction manager stating the health and safety plan and the adoption of the obligation to manage the construction (civil works), as well as a certificate of registration as a member of the relevant professional chamber, which is the basis for the exercise of independent technical functions in the construction,
- b) in the case of the establishment of project supervision - site inspector declaration stating party investor's obligation to exercise supervision over the data construction works, as well as a certificate referred to above,
- c) information containing data on occupational safety and health contained in the notice that the site manager has a duty to put on construction or demolition (Article 41 paragraph. 4 Act - Construction Law).

Investor inspector working on the construction site on behalf of the investor, protect its interests and ensure the quality of the construction works. The decision on the need to establish a site inspector is taken by the investor (Article 18.2 Act - Construction Law).

The main responsibilities of the designer include:

- a) elaboration of the construction project in accordance with the arrangements set out in the administrative decision on the zoning and land use and in the environmental conditions decision, law regulations and rules of the technical knowledge,
- b) providing, if necessary, participation of the project management for the design and construction in the appropriate specialty and mutual technical coordination made by them to the design

- documents, ensuring inclusion embodied in the principles of safety and health in the construction process, taking account of the proposed facility construction;
- c) preparation of information on the health and safety due to the nature of the proposed facility construction, taken into consideration in the plan of safety and health,
 - d) obtaining the required reviews, approvals and checks design solutions in the scope of the rules,
 - e) clarifying doubts about the project and included in the solutions,
 - f) preparing or agreeing individual technical documentation,
 - g) author's supervision at the request of the investor or the competent authority.

2 The construction permit obtaining process – analysis and discussion

The rule specified in Art. 28. 1 of the Construction Law is that the work can begin on the basis of a final decision on the building (construction) permit. From this rule there are exceptions - for the construction of some facilities notification is required (Article 30 of the Law - Construction Law), and some investments do not require or permit, or application.

As a rule, the parties to the proceedings on the construction permits are an investor and owners, users or administrators perpetually properties in the catchment area of the object (Article 28 paragraph. 2 of the Act - Construction Law). Only in the case of proceedings for a construction permits that requires the public participation in accordance with the provisions of the Act of 3 October 2008 on the provision of information about the environment and its protection, public participation in environmental protection and environmental impact assessment (Official Journal No. 199, pos. 1227), a party may also be environmental organizations that relying on its statutory objectives, address the desire to participate in this proceeding. The application for a building permit should contain this:

- copies of the construction project, including the opinions, guidelines, permits and other documents required by the specific (fire, sanitation, environmental protection, protection of monuments, etc.), and a certificate issued by the relevant chamber of a professional for entry to the list of its members, current at the date of the project elaboration,
- a statement about the right to use the property for construction purposes (the right to dispose of property for the construction purposes must be understood due to the legal title of ownership, perpetual usufruct, board, limited property rights or contractual relationship that provides for the right to perform the work. Where the right to property has more than one person or entity requires the consent of all the people),
- current zoning and land use, if required in accordance with the provisions of the Planning and Development (i.e., in the absence of the local development plan).

An application for the construction permit for the investor shall be submitted to the competent architectural - construction administration and it is usually the mayor. For permission to the construct that are located on the ground intended for the maintenance and maritime transport, hydraulic engineering, public roads, national and provincial civil airports within the areas of railway and in enclosed areas - the application should be submitted to the governor (Article 82 paragraph 3 of the Construction Law).

Before taking a decision on the construction permit or a separate decision approval of the construction project (Article 35), the competent authority shall verify formally:

- the construction project compliance with the provisions of the local plan,
- the project compliance plot or area with law regulation, particularly with the technical and construction,
- completeness of the construction project and requested opinions, agreements, permits and information on safety and health protection and designer certificate of registration as a member of professional chamber as a basis for perform independent technical function in construction,
- confirmation required by a design examination having the required building skills (Article 12. 1) and the current certificate of membership to the relevant associations training (Article 12 paragraph. 7).

If the investor meets certain requirements, the architectural – building administration issues a decision on the construction permit, not later than one month, and in the case of particularly complex case - not later than two months from the date of filing.

Construction work can begin on the basis of a final decision on the construction permit (subject to the works carried out on the basis of the report or do not require or permit the construction or application). The decision shall become final after 14 days from the date of delivery of the parties to the proceedings, unless the parties will not bring in that period to appeal.

The investor is obliged to notify the competent authority (district construction supervisor or regional construction supervisor) and designer supervising the compliance of the construction of the project by the intended date of commencement of work, which is required for a building permit for at least seven days prior to the start (art. 41 paragraph. 4 of the Construction Law).

The notification of the construction completion should be submitted by an investor to appropriate administrative unit and documents should include:

- original the construction log,
- claim construction manager about: the compliance of a building structure with the building design, construction permit conditions and regulations, bringing to a satisfactory condition and order the construction site as well as roads, streets, neighboring property, building or premises, a statement of the right of land use adjacent if the operation of constructed object is dependent on appropriate land;
- protocols of tests and checks;
- inventory of as-built surveying;
- confirmation, in accordance with the separate and reception made the connections.
- a copy of the energy performance of the building.

The use of a building can begin, if the competent authority (county building inspector or provincial inspector of construction) within 21 days from the date of delivery of the notice, there is no objection by decision. The investor is also required to attach to the application a statement of no objection or comments at State Sanitary Inspection and State Fire Service.

Conclusion

Presented procedure concerning the construction permit obtaining is complicated and includes about 29 procedures that cover the entire construction process from the begging until to the completion. Changes in the administration procedure suggested by the ministry experts include the following items:

- a risk-based approach to the analysis of proposals,
- digitization of maps,
- providing electronic data,
- short and enforceable statutory deadlines for license,
- supervision of project submitted by professionals from the private sector (Stachová, K. 2013),
- careful use of the „silence is consent“ in granting building permits.

References

- [1] BORKOWSKI, S., STASIAK-BETLEJEWSKA, R. 2011. *Assessment of Public Administrative Services in the Context of Its Quality Improvement*. Chapter 4. [in:] *Service Processes Improvement*. Monography. Editing and Scientific Elaboration Stanisław Borkowski, Denis Jelacić, Renata Stasiak-Betlejewska. Publish. Damir Jelacić. Zagreb. pp. 67-81. ISBN 953-97777-4-7.
- [2] BORKOWSKI, S., STASIAK-BETLEJEWSKA, R. 2010. *Analiza problemów jakościowych w oparciu o proces decyzyjny w przedsiębiorstwie budowlanym*. [IN:] *Aktualne problemy*

zarządzania małymi i średnimi przedsiębiorstwami. Pr.zbior. pod red. Marka Matejuna i Macieja Szczepańczyka. Wyd. Płódź. Łódź. Pp. 442-454. ISBN 978-83-7283-355-6

- [3] Doing business. Measuring Business Regulations. 2012. *Dealing with Construction Permits Methodology*. The World Bank Group.
- [4] *GUS. Annual report on the construction*. The construction permits. 2007 – 2011.
- [5] Informacja uzyskana przez autorów od Wydziału Architektury i Planowania Urzędu Miejskiego.
- [6] STACHOVÁ, K. 2013. [100%] *Fokus on innovation and education as a prerequisite for sustainable development*. Edited by Zoran Čekerevac. Belgrade. Toronto :. *MEST Journal* (MESTE NGO) 1, no. 1 (01 2013): 72-81.
- [7] Ustawa *Prawo Budowlane*. 07.07.1994 (Dz. U. nr 156/2006, poz. 1118, z późniejszymi zmianami).

Characteristics of China's reserve assets

Oleksandr BOZULENKO*

Abstract

The article considers the development trends in China's reserve assets. The factors that determine the accumulation dynamics of China's foreign exchange reserves and the inadequacy of their absolute size with necessary critical level are established.

Keywords: *China's reserve assets, foreign exchange reserves, gold reserves, U.S. dollar, the balance of payments, balance surplus.*

JEL Classification: F30

Introduction

Financial globalization, accompanied by the emergence of new trends changing the principles of formation and use of international reserves, needs to create mechanisms for ensuring international liquidity; of great significance is the world reserve assets formation in accordance with the national economy as a guarantor of stability in the international movement of capital.

Creation of reserve assets and their structure investigation have a considerable influence on the development of the world leading economies and are of particular relevance in times of financial crises that generate instability of financial markets and the instability of the global exchange system.

China's reserve assets are perhaps the largest in the world. So this country's fiscal policy which seeks to continue reserve assets diversifying and distribution optimizing under the terms of the market, aroused interest in leading countries scientists to learn Chinese experience in this field.

Such renowned economists as C. Breydy, A. Hrinspen, S. Edvards, K. Matsuyama, M. Pebro and others made a significant contribution to the development of the optimal structure of official foreign reserves and ensuring of financial security. However, taking into account the importance and relevance of designated topic, there is an objective need to continue studying it. Therefore we can say that the theme is relevant.

1 Dynamics of Chinese reserve assets' growth

Analysis of the largest structural asset in China's international requirements - reserve assets – allows indicating their unprecedented growth in the period of 1985-2011 - from 2.6 billion U.S. dollar in 1985 to 3255.8 billion US dollars in 2011, that is in 1252 times. Average annual growth rate made up 26.7% in the period 2004-2011. Here are some interesting facts about China's reserve assets identified by the author while using sources [1, 2]:

- if in 2004 China's official reserves made up 16.5% of the world's foreign exchange reserves in 2011 they made up 31.9%;
- if in 2004 China's official reserves made up 29.9% of total foreign exchange reserves of developed countries, in 2011 they made up 95.8%;
- in 2011 China's official reserves exceeded the official reserves of all the new and developing countries in 2006 (3,255.8 billion US dollars vs 3000.5 billion US dollars);
- if in 2004 China's official reserves made up 36.9% of total reserves of new and developing countries, in 2011 they made up 46.6%;
- in 2011 China's international reserves exceeded the GDP of Canada and Australia taken

* Assistant Professor Bozulenko Alexander, Chair of Commodity and Marketing, Department of Enterprise Trade and International Economics, Chernivtsi Trade and Economics Institute of KNTEU, Tsentralna Square 7, Chernivtsi, Ukraine, e-mail: Bozulenko@ukr.net

together for 30.7 billion US dollars, 17.3% of France's GDP, 34.7% of Great Britain's GDP, 48.1% of Italy's GDP;

- in 2011 China's international reserves made up 91% of Germany's GDP and 55.5% of Japan's GDP and 21.6% of US GDP, 7.3% of all developed countries GDP, 18.5% of all EU countries GDP; 9.7% of the G-7 countries' GDP, 58% of the GDP of all the countries of Latin America and the Caribbean countries, 88% of the GDP of all countries in the Middle East and Africa;
- in 2011 China's international reserves exceeded GDP of all newly industrialized countries of Asia for 56% and GDP of all CIS countries at 338%.

In general during the period of 2004-2011 China's reserve assets were within 63,9-71,4% of China's international assets of (peak - 71.4% in 2004, in 2011 - 69%).

2 Dynamics of Chinese gold-exchange reserves

Let us consider the changes dynamics in China's international reserves by separate structural elements.

In the 2004-2011 period monetary gold reserves increased 13 times, from \$ 4.1 billion US dollars to 53 billion US dollars. USA. During the years 2008-2011 the average annual increase of the monetary gold value was 46.4%. However, its share in China's reserve assets is negligible - 1.6% in 2011.

Until 2004 Special Drawing Rights (SDRs) did not exceed 1.2 billion US dollars. In 2011, the SDRs share in China's reserve assets made up 0.36%. In 2011 China's reserve position in the IMF (IMF quota) made up 9.8 billion US dollars. In the period of 2004-2007, this index dropped from 3.3 billion US dollars to 0.8 billion US dollars, but since 2008 China's quota in the IMF is steadily growing - from \$ 2 billion US dollars to 9.8 billion US dollars in 2011 (on 31.07.2012, China's reserve position in the IMF made up 9.52 billion US dollars). The share of China's reserve position in the IMF in total international assets made up 0.3% in 2011.

The main part of China's reserve assets is foreign currency - 3181.1 US dollars or 97.7%. In 2004-2011 the average annual accumulation rate of China's foreign exchange reserves was 26.6%, and in 2007-2011 - 15.1%.

The question arises to what extent China's foreign exchange reserves exceed the optimum level and whether this trend will continue in the medium and long term. Table 1 shows not only that China's foreign exchange reserves are increasing as a GDP share, but also that they have almost doubled as a global currency reserves share in 2011.

Table 1 The evolution of China's foreign exchange reserves in 2004-2011

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Reserve assets billion in billion USD	618.6	825.7	1080.8	1547.3	1966.2	2453.2	2914.2	3255.8
Foreign exchange reserves in billion USD	609.9	818.8	1066.3	1528.2	1946.0	2399.2	2847.3	3181.1
The growth of foreign exchange reserves in % in comparison with the previous year	-	34.3	30.2	43.3	27.3	23.3	18.7	11.7
Foreign exchange reserves as % of GDP	31.6	36.3	39.3	43.7	43.1	48.1	48.4	43.6
Foreign exchange reserves as % of global foreign exchange reserves	16.3	19.0	20.3	22.8	26.5	29.4	30.8	31.2

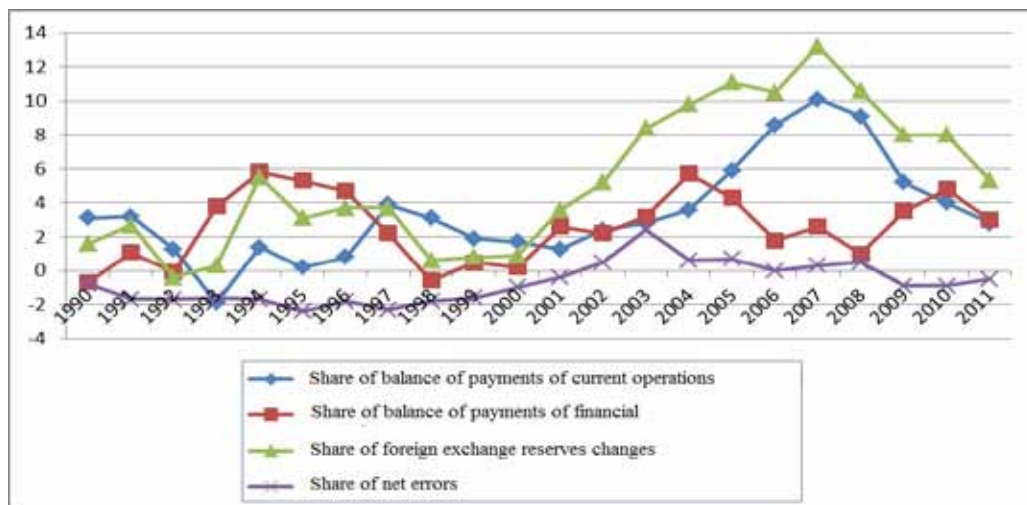
Source: [1], [2], [3], author's calculations.

To understand the accumulation dynamics of foreign exchange reserves better let us consider identity of China's balance of payments. It shows annual changes in trade and capital flows to the open economy, which then affect the functional categories IIL:

$$\text{Balance on current operations} + \text{balance on financial operations} + \text{balance on capital transactions} + \text{net errors and assumptions} = \text{Changes in foreign exchange reserves}$$

In China, the accumulation of foreign exchange reserves is connected with balances surpluses in the current and financial operations (Fig. 1).

Fig.1 Effect of balances surpluses in the current and financial operations on the accumulation process of China's foreign exchange reserves (% of GDP).

Source: [4, p. 97-101], author's calculations.

3 Analysis of Chinese payment balance identity

Although balance surplus on current operations as a share of GDP after reaching its peak in 2007 (10.1%) began to decline, partly due to the global financial crisis (in 2011 - 2.8%), to some extent rising of balance surplus of financial transactions from 2.6% in 2007 to 4.8% in 2010 and 3.0% in 2011 deterred falling accumulation process of foreign exchange reserves in the period 2009-2011. Table 2 shows the estimation of the adequacy of China's foreign exchange reserves in 2010.

Table 2 Estimation of the adequacy of China's foreign exchange reserves in 2010

Indicator of reserves adequacy	Critical value	China
The ratio of foreign reserves to short-term external debt	≥ 1	11.3
The ratio of foreign exchange reserves to the monetary aggregate M2	0.05 - 0.20	0.26
Foreign exchange reserves in months of imports	3 - 4 months	21.4

Source: [5], author's calculations.

In our opinion, the evolution of China's foreign exchange reserves in the medium term will depend on:

- how much progress will be made in removing imbalances in the economy and reducing of excessive net savings. As a result of internal reforms household income should increase, the pension system and the banking sector should develop in order to raise domestic consumption to a sustainable level;
- China's political circles must reach a compromise concerning solution of foreign exchange reserves accumulation.

Conclusion

We took the following conclusions in the result of this research:

1. China's foreign exchange reserves as a part of reserve assets (97.7%) or 3181.1 billion US dollars in 2011 did not only grow as a share of GDP, but almost doubled as a share of global foreign exchange reserves in 2011 and reached 31.2% (in 2004 - 16, 3%).
2. Accumulation dynamics of China's foreign exchange reserves depends on the ratio of the balance on current and financial transactions to GDP. Falling of foreign exchange reserves accumulation in the period of 2009-2011, from 69.8% to 67.4% as a share of China's international assets, was partially restrained by growth of surplus balance share on financial transactions in GDP (3.5% in 2009, 4.8% in 2010, 3.0% in 2011.) while decreasing of surplus balance share on current operations in China's GDP (5.2% in 2009, 4.0% in 2010 and 2.8% in 2011).
3. Many experts believe accumulated China's foreign exchange reserves excessive and those that do not meet the essential needs of the country. The estimation of the adequacy of foreign exchange reserves confirms this view. For example, the ratio of foreign reserves to short-term external debt in China exceeds the critical value in 11 times, the ratio of foreign reserves to the monetary aggregate M2 is above the maximum allowable value by 0.06, and foreign exchange reserves in months of imports exceed the critical value in 5 times.

References

- [1] IMF – World Economic Outlook Database April 2012. – [Cited 2011, 15 August]. – Available from : <http://www.imf.org/>.
- [2] COFER IMF – [Cited 2012, 28 December]. – Available from : <http://www.imf.org/external/np/sta/cofer/eng/>
- [3] The Time Series Data of International Investment Position of China. - China's State Administration of Foreign Exchange (SAFE) – Available from : <http://safe.gov.cn>.
- [4] Annual Report of the State Administration of Foreign Exchange 2011. - SAFE. - 2011. - 173 p.
- [5] Index Mundi (<http://www.indexmundi.com/facts/topics/financial-sector/>)

Role of the natural and human resources in rural development

Robert MAGDA* - Ilona NYILAS**

Role of the natural and human resources in rural development

Abstract

The required factors of production are used in varying degrees during the production process. These rates depend on the actual activity, because there are labour and capital intensive businesses. One of the edifications of the energy crisis of the early 1970s is that the resources of conventional, mostly fossil fuels are limited and scarcely available. Presently much more resources are consumed than sustainability would allow. The unemployment rate is approximately two percent higher in villages than in towns. The competitiveness of the rural areas of Europe depends on their economic growth and the implementation of sustainability.

Keywords: natural resource, sustainability, human resource, rural areas, employment

JEL Classification: Q01, Q15, Q56, P28

Introduction

Although, the world's resource base is limited, it contains a complex, and interrelated, set of ecosystems that are currently exhibiting signs of fragility. It is increasingly questioned whether the global economic system can continue to grow without undermining the natural system which is its ultimate foundation.

For the moment we can say that the problem of sustainability is: how to alleviate poverty without negatively affecting the natural environment in such a way that future economic prospects suffer.

World population growth is the biggest trend-making factor: 70 to 80 million more people a year, exceeding 7 billion by 2012. Population growth creates a rapidly growing demand for food products including animal feed which arises from increasing meat consumption. Other major global trends are globalization and urbanization. Moving production to the most competitive regions causes the food trade to become more liberalized and also more concentrated. Growing energy demand and climate change will also influence food production. Finally we raise the question of who will pay for agricultural public services provided by land managers that the market does not pay for, such as rural landscape maintenance, environmental protection of biodiversity, and animal welfare. These challenges are aggravated by global irresponsibility related to food security, water and environmental sustainability - and energy security. (Magda R., 2011)

Joseph Stiglitz and Nicholas Stern made a joint appeal to use the financial crisis as an opportunity to lay the foundations for a new wave of growth based on technologies for a low carbon economy (Financial Times, 2009). The investments would drive growth over the next two or three decades and ensure its sustainability. They noted that "providing a strong, stable carbon price is the single policy action that is likely to have the biggest effect in improving economic efficiency and tackling the climate crisis." Lord Stern calculated that governments should spend at least 20% of their stimulus on green measures to achieve emission targets (Stern, 2006).

* Róbert Magda Phd, associate profesor, Károly Róbert College, 3200 Hungary, Gyöngyös Mátrai út 36.

** Ilona Nyilas, Solybor Grape Production and Service Ltd., 3231 Hungary, Gyöngyössolymos, Szabadság út 118.

Population

At first we mention the population growth. When we analyse the table we can see a huge increase in the number of the world population which will be more than 3,5 times bigger in 2050 than it was in 1950. It will be a great problem because nowadays about 1 billion people starved and it will be increasing in the future. From the table we can see that the biggest problem occurs in the case of the less- and least developed countries, where this increasing is much more higher than the average. (Table 1)

Table 1 World population (1950-2050)

	1950	2000	2003	2050
Total (million)	2519	6071	6301	8919
Developed countries	813	1194	1203	1220
Less developed countries	1706	4877	5098	7639
Least developed countries	200	668	718	1675

Source: UN (2003) *World Population Prospects: The 2002 Revision. Highlights*. New York: United Nations.

Less developed countries: each African, Asian countries instead of Japan, Latin-America and Caribbean region

Developed countries: each European countries, North-America, Australia, New-Zealand and Japan

Natural resources

The increase in natural resource production started in the 18th century after the industrial revolution and has increased step by step, but with a higher rate. On the 2nd table we can see the production of the primary energy in the last decade. In this period in the EU countries – including Hungary – it was decreasing with a small proportion, but the increasing in China in the same years was more than 100%, which was shocking. The production in the USA and Japan was really even. (Table 2)

Table 2 Primary energy production (million tons, oil equivalence)

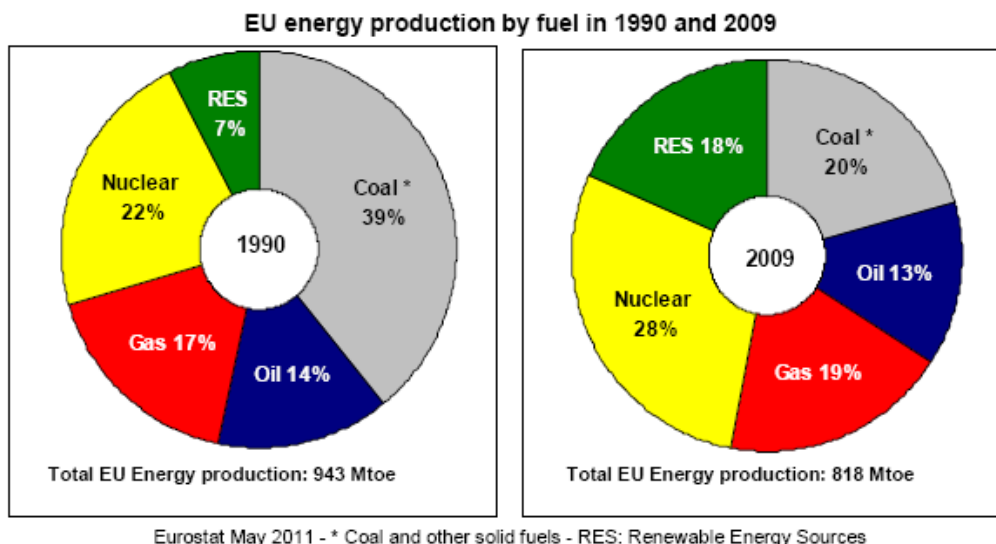
	2000	2001	2003	2005	2007	2010
EU-27	933,0	932,2	926,4	890,2	859,5	878,3
USA	1678,8	1699,9	1634,5	1629,9	1665,2	1740,9
Japan	105,8	104,7	84,0	99,8	90,5	95,0
China	1073,0	1104,5	1331,3	1640,9	1814,0	2186,4
Hungary	11,32	10,8	10,7	10,4	10,2	10,9

Source: http://data.worldbank.org/indicator/EG.EGY.PROD.KT.OE?order=wbapi_data_value_2010+wbapi_data_value+wbapi_data_value-last&sort=asc

Energy production, -consumption and -dependency in the EU

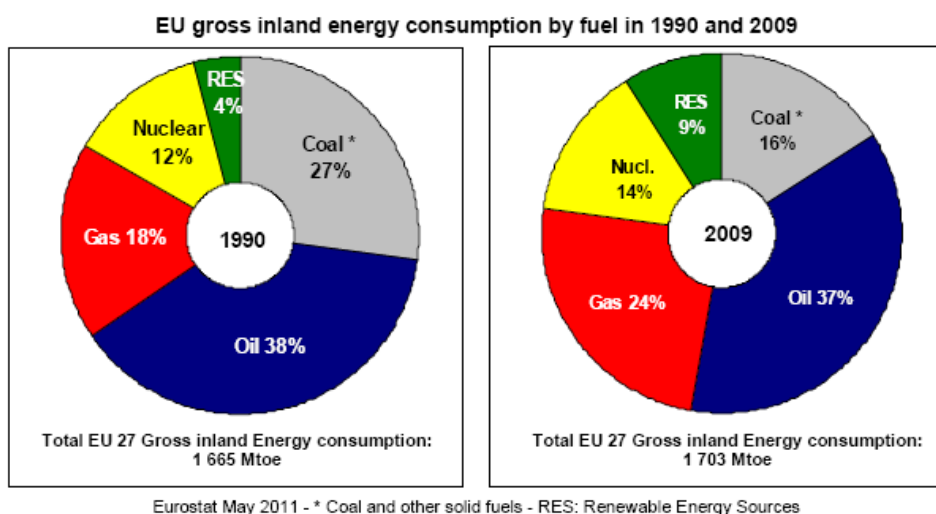
Production of primary energy in the EU-27 totalled 818 million tonnes of oil equivalent (Mtoe) in 2009. This continued the generally downward trend of EU-27 production, as supplies of raw materials become exhausted and producers considered the exploitation of limited resources uneconomical.

Figure 1 EU energy production by fuel in 1990 and 2009

Primary energy production in the EU-27 in 2009 was spread across a range of different energy sources, the most important of which was nuclear energy (28% of the total). The significance of nuclear fuel was particularly high in Belgium, France, Lithuania and Slovakia – where it accounted for more than half of the national production of primary energy. Around one fifth of the EU-27’s total production of primary energy was accounted for by solid fuels (20% coal), by natural gas (19%) and by renewable energy sources (18%), while crude oil (13%) made up the remainder of the total. The EU energy production decreased by 13% between 1990 and 2009, mainly due to the large reduction in coal and other solid fuels production (-55%) (1st figure), which in parallel with the moderate increase in consumption (2nd figure), which increased the dependency.

Figure 2 EU gross inland energy consumption by fuel in 1990 and 2009

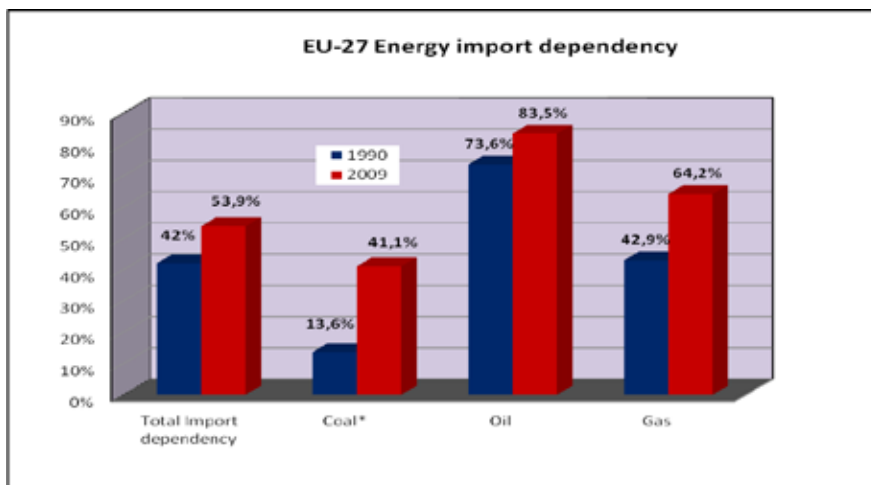
Gross inland energy consumption of primary energy within the EU-27 in 2009 was 1703 (mtoe). While gross inland consumption had remained relatively unchanged throughout the period from

2003 to 2008 the data for 2009 indicate a substantial decrease, - compared with 2008. Much of the decrease may well be attributed to a lower level of economic activity as a result of the financial and economic crisis, rather than a structural shift in the pattern of energy consumption.

The downturn in the primary production of hard coal, lignite, crude oil, natural gas and more recently nuclear energy has led to a situation where the EU is increasingly reliant on primary energy imports in order to satisfy demand.

EU dependency on energy imports increased from 42% of gross energy consumption in the 1990s to 53.9% by 2009. It means more than half of the EU-27's energy comes from countries outside the EU – and this proportion is rising. (Figure 3) The origin of energy imports has changed rapidly in recent years, as Russia has maintained its position as the main supplier of crude oil and natural gas and emerged as the leading supplier of hard coal.

Figure 3

Source: Eurostat May 2011- *Coal and other solid fuels

Definitions and meanings of sustainability

There is no universally agreed definition of the concept of sustainability. On the contrary, in the literature one finds a vast array of definitions, meanings, and interpretations.

Many writers deduce that sustainability follows from a moral obligation: the present generation has a moral obligation to the succeeding one. Such an obligation implies that we should not act in ways that jeopardise the chances of the future generations of having equal opportunities to those that are currently enjoyed.

At times, arguments for sustainability seem to have a different basis. Let us suppose that ecological diversity is believed to be an important objective in its own right. In this case economic activity which threatens to reduce biodiversity would be intrinsically undesirable. We should organise our behaviour so as to avoid serious ecological disruption, to make economic activity more consistent with ecological diversity. Once again there are different ways in which an ecological case for sustainability could be argued, possibly in terms of ecological stability or integrity rather than diversity. Nevertheless, any such arguments remain fundamentally an ethical one. If an ecological objective is to be pursued, it must be placed on ethical principles.

Sustainable development

In my opinion a reasonable definition of sustainable development might be as follows: it involves maximising the net benefits of economic development, subject to maintaining the services and the quality of natural resources over time. Mankind is directly influenced by the loss of biodiversity. The right to development implies the right to improvement and advancement of economic, social, cultural, and political conditions. Improvement of global quality of life means the implementation of change that ensures every person a life of dignity; or life in a society that respects and helps realize all human rights. These changes must include the eradication and alleviation of widespread conditions of poverty, unemployment, and inequitable social conditions.

Sustainable development ensures the well-being of humans by integrating social development, economic development, and environmental conservation and protection. Social development implies that the basic needs of the human being are met through the implementation and realization of human rights. Basic needs include access to education, health services, food, housing, employment, and the fair distribution of income. Social development promotes democracy to bring about the participation of the public in determining policy, as well as creating an environment for accountable governance. Social development works to empower the poor to expand their use of available resources in order to meet their own needs, and change their own lives. Special attention is paid to ensure equitable treatment of women, children, people of indigenous cultures, people with disabilities, and all members of populations considered most vulnerable to the conditions of poverty.

Figure 4 Sustainable development

Source: http://www.google.hu/search?q=sustainable+development&hl=hu&prmd=imvnsb&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=EHWRUP_1Kcem4gTXnlHwCA&ved=0CEcQsAQ&biw=1680&bih=918 (referred on 20th of September)

Economic development expands the availability of work and the ability of individuals to secure an income to support themselves and their families. Economic development includes industry, sustainable agriculture, as well as integration and full participation in the global economy. Social and economic developments reinforce and are dependent on one another for full realization. It is impossible to separate the well-being of the human person from the well-being of the earth. Therefore truly sustainable development places just as much importance on the protection of the Earth as on its resources. International documents that include the environmental aspect of development affirm and reaffirm that “human beings are at the centre of concern for sustainable development. They are entitled to a healthy and productive life in harmony with nature...”. As the goal of sustainable development is to permanently improve the living conditions of human beings, social and economic development must be carried out in a way that is environmentally and ecologically sound, ensuring the continual rejuvenation and availability of natural resources for future generations. Active participation in sustainable development ensures that those who are affected by the changes are the ones

determining the changes. The result is the enjoyment and sharing of the benefits and products generated by the change. Participation is not exclusive, ensuring equitable input, self-determination and empowerment of both genders and all races and cultural groups.

The situation of the professional field is changing rapidly as the social pressure on the actors (decision makers) of the political-economic sphere is getting greater and greater. According to established calculations around 2025 20% of the global GDP will be concentrated on two new sectors that constitute the basis of sustainable development: on eco-energetic (renewable energy resources) and on eco-industry (environmental protection, environmental management). The EU (within the EU our very important partner, Germany) represents high technologies in both sectors; and our national endowments (e.g. agro-ecological or geothermic potentials) are very favourable to take a part in this process.

Within the trinity of sustainability – climate change – globalization the point in sustainable natural resources management is to produce goods for human demands in such a profitable or economical way that the resources will regenerate and the burden on resources will assimilate. Regeneration is the process, burden is the condition; the two sides of the coin. The simplified version of alternative management encouraged in the USA says that sustainable means anything that does not damage the natural resource, does not do any harm to the farmer and is good for the customer. As far as its content is concerned, sustainability means the interrelationship between the trinity of environment – economy – society; as for its levels it means global – regional (national) – local levels. The growing significance of sustainable natural resource management – besides numerous principles – is reinforced by calculations in connection with the so called ecological footprint as well. Since the ecological footprint describes the effect of a person or population of a particular region on the environment (measure expressed in hectare), it is known that since 1987 growing ‘ecological over-consumption’ is characteristics of the Earth.

There are only few sectors similar to agriculture, which is essentially concerned by all of the challenges at the beginning of the gradation: partly by the side of threats, partly by the side of possibilities – depending on whether these tendencies are regarded as the path that is forced to take or as a breaking off point. If we consider that Hungary has an enormous agricultural potential (other potentials are not significant), we will have to accept that in the next two decades the following trends should be preferred in the development of agriculture:

- Energy-saving cultivation and breeding technologies, production of plant and animal species;
- Production of main products for energy and the highest possible energetic utilization of by-products;
- Water-saving cultivation and breeding technologies, production of plant and animal species with the lowest possible water demand;
- Production of foodstuffs that quantitatively and qualitatively meet the radically changing demands, generalization of quality assurance systems in agriculture;
- Environmentally-friendly, eco-productive technology, the clarification of the GMO-dilemma;
- Of course all of them should be carried out with attention to the aspects of regional development and sustainable development.

To put both the agriculture and the national economy into this new orbit basic changes are needed in the institutional system, in the financial system and in the attitudes towards management and operation. And last but not least, in harmony with the priorities the significantly important innovation tasks should be outlined.

Many people are unaware of the speed with which we are consuming our natural resources. We are producing waste far faster than it can be recycled. It is important to compare the needs for public goods and services with arguments whether or not market failures are linked to the provision of services. Market failure is a crucially important justification for taking measures to protect our landscapes. Corrections in market failures may also be achieved through investments and the

provision of payments to reward land managers who provide public goods and services (European Commission, 2008). (Table 3)

Table 3 Future Environmental Scenario to 2050

Use	2000	2010	2050	Difference	Difference	Difference
	Million	Million	Million	2000 to	2010 to	2000 to
	km2	Km2	km2	2010	2050	2050
Natural areas	65.5	62.8	58.0	%	--8%	-11%
Bare natural areas	3.3	3.1	3.0	-6%	-1%	-9%
Managed forests	4.2	4.4	7.0	5%	62%	70%
Extensive agricul- ture	5.0	4.5	3.0	-9%	-33%	-39%
Intensive agriculture	11.0	12.9	15.8	17%	23%	44%
Woody bio fuels	0.1	0.1	0.5	35%	437%	626%
Cultivated grazing	19.1	20.3	20.8	6%	2%	9%
Artificial surfaces	0.2	0.2	0.2	0%	0%	0%
World Total	108.4	108.4	108.4	0%	0%	0%

Source: Braat, L., and Brink, ten P., Eds. 2008. *Contribution of Different Pressures to the Global Biodiversity Loss between 2000 and 2050 in the OECD Baseline: Interim Report*. Brussels: *The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEES)*.

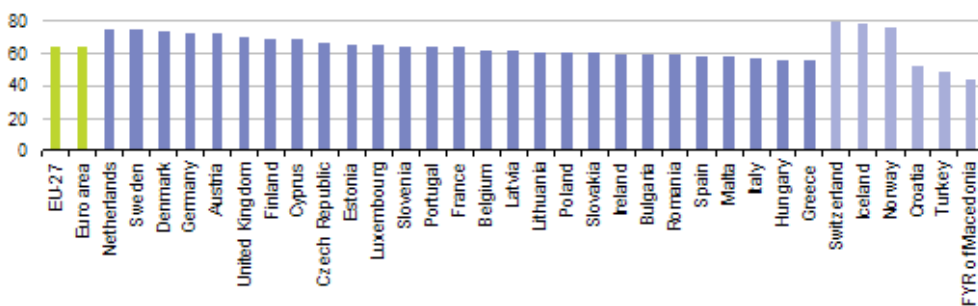
When I focus on sustainability, in relation with the land we need to think in the long run. That's why that the basic condition of the long turns sustainable agriculture, to fit in with the environment, which means to use the land everywhere for those production and so intensity which will be the most optimal utilisation without destroying it.

In the beginning of the 1970's at the time of the world oil crisis economists suddenly realised that some of the resources are limited. That was the reason, why so many various dissertations were written about different alternatives of sustainability. One of these documents was the "Limits of growth" by D. H. Meadows. Than time to time her purpose was to remind the members of the different national governments of the dangerous situation of the society, with sketching a concrete global problem.

Employment

The labour market effects of the crisis entered in the highest degree first those regions which were economically more developed, of which labour market situation was more advantageous and their employment rate was higher. In these regions within the employed the employment rate was the highest in the industrial sector, especially in the export-oriented processing industry. These sectors perceived the crisis first, but in these days the effects of the Western European key sectors (automobile industry, electronics industry etc.) are typical.

Figure 5 Employed rate in the EU

Source: Eurostat (online data code: ifs_emp_a)

The intensity of the negative labour market effects of the recession were slighter in those areas of the country which were economically less developed, but the signs of recovery were also perceived more slowly. Thus the economic crisis caused considerable changes on the labour market in some particular regions of the western part of the country. Meanwhile in the northern part of the country, where the situation was more disadvantageous anyway there were not such considerable changes. The regional indicators have significantly changed according to the previous years' however the order of the regions correlated with each other have not changed and the strong regional differences have still remained.

We can find some countries, for instance Austria, Denmark, the Netherlands, Germany and Sweden where the indicator is above 70% (Figure 5). The aim of the EU is to reach the 70% employment rate, which seems to be extremely difficult for numerous countries. In our opinion this is the biggest problem in middle Europe today, which must be solved in the near future if we do not want to leg behind irrevocably.

Green economy

Hence our task for the future is to find ways of resource utilization with which there is a chance to decrease our energy dependence and to increase employment. In the past 10 years Károly Róbert College have been seeking the answers to the above raised questions and owning to its basic and applied research the college is able to harmonize the low-value resources (LAND, LABOR FORCE).

In the near future and later on as well we can only be successful if we are able to harmonize the formerly mentioned factors. We are trying to do so with the help of the following pictures:

Figure 6

Energy forest

Intensive horticulture

Renewable energy utilization

Source: own compilation

In the first picture we can see the harvest of an energy forest, while the second one depicts intensive horticulture, and the third one shows a power station that is able to utilize renewable energy resources. How are these connected to each other and to the factors examined?

The pictures help understand this. If a country – Hungary as well – has free – currently not cultivated – lands, a significant part of them can assuredly be utilized by planting arboreal energy plants. On the one hand, people who do not have high education but could otherwise work are exceedingly suitable for this kind of work. Obviously, this demand for labour force will remain in the long run as we can count on them not only in connection with the plantation tasks but also during the treatment of plantations. On the other hand, this kind of land utilization provides opportunities for the country, a region or a settlement to decrease energy dependence reducing the use of fossil fuels. This kind of utilization method creates opportunities towards another land utilization way, which is nothing else but the heating of the public institutions of local governments, the intensive horticultural activity where both the low-skilled workers can be employed and the energy gained from renewable energy resources can also be utilized.

Conclusion

In these days everybody in the world is seeking for possibilities to get out of the crisis – let it be an economically strong capitalist country or an economically less strong developing country.

Hence our task for the future is to find those ways of resource utilization with which there is a chance to decrease our energy dependence and to increase employment.

Much research points to a need for an economic transformation to increase resource efficiency. While this is a major challenge, it is an achievable goal; a tenfold increase in resource productivity is possible. We just have to think big. However, thinking big does not mean thinking hastily. Carefully considered, step-by-step changes are essential for a shift to a sustainable future. For example, cycles of capital stock renewal can be accelerated slowly, and we can prevent investment in wasteful installations and infrastructures. Active price policy (making energy prices rise more or less in parallel with documented energy productivity gains) could be the most elegant and least bureaucratic instrument for spurring energy and resource efficiency.

Policy thus needs to be long-term and consistent and, while national policies can still be effective, given the global nature of resource consumption, internationally harmonised policy will make the task of reaching a resource efficient future a smoother operation. Research that elucidates the complexity of resource use, such as that highlighted in this issue, will help shape long-term, future policies.

Our research shows that green economics and the employment connected to it would mean the outstanding possibility

The competitiveness of the rural areas of Europe depends on their economic growth and the implementation of sustainability. We need new complex rural and settlement strategies to stop the negative processes in the disadvantaged regions, which will result in a competitive agricultural structure and the possibility to employ the great numbers of low-qualified people living there.

References

- [1] BOZSIK, N. 2004. Research of the competitiveness of the Hungarian agricultural products. (In Hung.) *Gazdálkodás* 9. sz. különkiadás, p. 21-34.
- [2] BRAAT, L., and BRINK, ten P., Eds. 2008. Contribution of Different Pressures to the Global Biodiversity Loss between 2000 and 2050 in the OECD Baseline: Interim Report. Brussels: The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEES).
- [3] Eurostat, 2011
- [4] MAGDA R. 2010. b): Fenntartható földhasználat. In.: A magyar megújuló energia startégiai hangsúlyai és kísérleti bemutatása. Gyöngyös, 2010. 32-40p. ISBN 978-963-9941-10-6
- [5] STERN, N. 2006. *Stern Review: The Economics of Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [6] http://www.google.hu/h?q=sustainable+development&hl=hu&prmd=imvnsb&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=EHWrUP_1Kcem4gTXnIHwCA&ved=0CEcQsAQ&biw=1680&bih=918
- [7] [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Employment_rate,_age_group_15-64,_2011_\(%25\).png&filetimestamp=20121030182942](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Employment_rate,_age_group_15-64,_2011_(%25).png&filetimestamp=20121030182942)

Road safety issues: RTA death and injury rates

In the countries of Central and Eastern Europe

Valeriy BOYKO - Petro ZAMIATIN* - Peter LABAS** - Stanislav FILIP***

- Nadiya DUBROVINA**** - Denis ZAMIATIN*****

Abstract

In this paper the analysis of data and methodology of statistical research on regional indices of injured and death rate after transport accidents in the 6 countries of Central and East Europe (Austria, Germany, The Czech Republic, The Slovak Republic, Poland and Hungary) are presented. The significant difference between the number of injured and death rate after road accident are shown in the mentioned countries. The regional disparities and the features of spatial distribution of these indices are revealed. The linear trends and regression model are built for the analysis of the tendencies and dependence of death and injury rates after transport accidents for these countries.

Keywords: road safety, transport accidents, death and injury rate, spatial analysis

JEL Classification: H11, I18, R15

Introduction

The issue of high death and injury rate of population due to road traffic accidents (RTA) is one of the most relevant streams of interdisciplinary research, concerning medical and social aspects as well as aspects associated with road transport and public utilities [1, 4, 8, 9]. Death due to road traffic accidents is the primary cause of death of population at young and middle age [2, 4, 7, 9].

Reduction of death rate of population due to death on the accident spot or due to injuries received due to RTA should be provided on account of implementation of complex goal-oriented programs, concerning issues of organization and timely rendering emergency medical care to the injured in road traffic accidents, as well as additional critically important work area of road transport and public utilities. According to a number of studies, the cause of RTA is not only a human factor (driver error, insufficient driving experience, irresponsible behavior of drivers and pedestrians on the road, driver fatigue, alcohol or drug intoxication, etc.), but also a condition of road transport and public utilities [4, 8, 9]. Thus, road traffic accidents often happen due to incorrect land-use planning, when the roads with heavy multilane traffic are located close to social facilities (dwelling-houses, kindergartens, schools, educational establishments, shopping malls and cultural centers, etc.). The causes of RTA are: low level of road traffic control, absence of underground passages and road signs, poor condition of road surfaces, insufficient lighting of the roads in the hours of darkness, poor technical condition of vehicles, etc.

It should be noted that death rates due to RTA have a prominent regional character, i.e. in a number of regions due to different social and economic, technology-related and natural factors death rates are several times higher than in other regions.

* Dr.Sc., professor Valeriy Boyko, Dr.Sc., professor Petro Zamiatin, SI "Institute of General and Urgent Surgery named after V.T.Zaitcev" of National Academy of Medical Science of Ukraine, Balakeriv driveway, 1a, Kharkiv, 61018, e-mail:zamyatinp@mail.ru

** Dr.Sc., professor Peter Labas, Faculty of Medicine, Comenius University in Bratislava, Mickiewiczova 13, 813 69, Bratislava, e-mail:dekan.labas@gmail.com

*** Doc. Ing.Stanislav Filip, PhD., Department of Management, School of Economics and Management in Public Administration, Furdekova 16, 851 04 Bratislava, e-mail:stanislav.fillip@vsemvs.sk

**** Doc. Nadiya Dubrovina, Finance Department, Kharkiv Institute of Trade and Economy of KNTEU, O.Yarosh 8, 61103, Kharkiv, e-mail:nadija@mail.ru

***** Denis Zamiatin, Kharkiv National Medical University, Lenina 4, 61022, Kharkiv

The efficiency of national and regional programs, aimed at reduction of rates of death and injury due to RTA, can be analyzed with the help of statistical methods, together with studying long-term tendencies in death and injury rates due to RTA and peculiarities of their spatial distribution [3, 5, 6].

Taking into account the significance of the issue of reducing rate of RTA deaths, studying the experience of countries of European Union becomes necessary, especially RTA death and injury rates through the example of the countries of Central and Eastern Europe (CEE), where comparison of situation in post-socialist (the Czech Republic, Poland, the Slovak Republic and Hungary) as well as EU developed countries (Germany, Austria) appears possible.

Research Objectives and Tasks. In this paper the objective to study the dynamics of injury and death rates due to RTA was set through the example of 6 CEE countries (Germany, Austria, the Czech Republic, Poland, the Slovak Republic and Hungary), with all regional features taken into account. Eurostat data served as the basis data, reflecting RTA frequency, RTA injury and death rates for 84 NUTS2 regions of the designated CEE countries over a period of 2001-2010.

The basic findings. RTA death and injury rates of population for 6 countries of Central and Eastern Europe (Germany, Austria, the Czech Republic, Poland, the Slovak Republic and Hungary) were chosen for study taking into account the NUTS2 regional level. Choosing these countries is determined by the fact that it is interesting to study situation in several post-socialist countries (the Czech Republic, Poland, the Slovak Republic and Hungary) before their joining EU and after, as well as to conduct comparative analysis with situation in developed neighboring EU countries, such as Germany and Austria.

Over the last years the task to reduce death and injury rates on roads has been one of priority directions of homeland security of EU countries [1, 2, 7, 9]. A specific program to ensure security on roads and injury prevention has been developed by WHO and published in one of its reports [9].

In general, 27 EU countries have managed to reduce RTA death rate from the level of 11.5 (per 100 000 of population) to the level of 6.4 (per 100 000 of population), i.e. almost by half. The following situation is first of all explained by significant changes in reduction of RTA death rates in 15 most developed EU countries, where the given rate was reduced from the level of 10.5 (per 100 000 of population) in 2001 to the level of 5.4 (per 100 000 of population) in 2010. At the same time, significant differences in RTA death rates are observed between certain countries.

In 2001 in Germany and Austria lower RTA death rates were observed in comparison to such post-socialist countries as the Czech Republic, Poland, the Slovak Republic and Hungary. The highest rates of mortality among these countries in 2001 were marked in Poland (15.3 per 100 000 of population), and the lowest in the Czech Republic (13.8 per 100 000 of population). Besides that, various achievements in reduction of RTA death rates have been done for certain countries over a period of 2001-2010. Thus, for the given period the most significant changes have been marked in Germany and Austria, where by 2010 they have managed to reduce RTA death rates by 47.6% and 43.9% respectively. Among the countries of Visegrad group the best results were marked in the Czech Republic, where RTA death rate of population was reduced by 40.6% in 2010 comparing with the level in 2001. In the Slovak Republic and Hungary RTA death rates have been reduced by 37.4% and 35.7% respectively over the given period. The lowest rate of reduction was marked in Poland, therefore they managed to reduce RTA death rate only by 26.8% in 2010 in comparison to 2001.

They have managed to achieve significant reduction of RTA injury rates in CEE countries over the period 2001-2010. In Germany the quantity of the injured has been reduced by 102 410 people or by 20,7% over the period of 2001-2010. The quantity of the injured in Austria has been reduced by 11240 people or by 20%. The quantity of RTA injured in Hungary has been reduced by 3977 people or by 16,5% over a period of 2001-2011. The highest rates of reduction in the quantity of RTA injured have been marked in the Slovak Republic, Poland and the Czech Republic. Over a period of 2001-2011 the quantity of RTA injured in the Slovak Republic has been reduced by 3782 or by 35%, by 18693 people or by 27% in Poland, and by 8126 people or by 24% in the Czech Republic.

In the studied CEE countries over a period of 2001-2011, along with significant reduction in the quantity of RTA injured, the number of fatalities has been dramatically reduced, almost by half. The exception is Poland, where over a period of 2001-2011 the number of the dead due to RTA has been reduced by 25%.

As a result, the reduction in the quantity of RTA fatalities has contributed to the reduction in death rates of population.

We have analyzed distribution of RTA death rates (per 100 000 of population) for the NUTS2 regions of the studied CEE countries over a period of 2001-2010 and established significant differences in RTA death rates in countries, as well as in certain regions [4].

In 2001 and 2010 the lowest mortality rates due to RTA per 100 000 of population were marked in the regions of Germany. Thus, in 2001 in Hamburg RTA death rate of population comprised 3.3 per 100 000 of population, and in 2010 in Bremen the rate comprised 2.3 per 100 000 of population. The maximum rate in 2001 in Germany was marked in Mecklenburg-Western Pomerania region and comprised 16 per 100 000 of population, and in 2010 this rate was maximum for Lower Bavaria region and comprised 7.9 per 100 000 of population. The highest RTA death rates were observed in Poland.

In 2001 the rate in Łódź Voivodeship comprised 21.2 per 100 000 of population and in 2010 the highest rate was marked in Świętokrzyskie Voivodeship and comprised 18.8 per 100 000 of population. Among Poland regions the lowest RTA death rates were observed in 2001 in Silesian Voivodeship (12.6 per 100 000 of population), and in 2010 in Lower Silesian Voivodeship (6.6 per 100 000 of population).

In Austria in 2001 and in 2010 the lowest RTA death rates were marked in Vienna and comprised 7.1 and 3.4 respectively per 100 000 of population. The highest RTA death rates were observed in 2001 in Burgenland region (15.10 per 100 of population), and in 2010 in Lower Austria (9.4 per 100 000 of population).

The lowest RTA death rates in the Czech Republic were recorded in 2001 and in 2010 in Prague and comprised 11.10 and 5.10 per 100 000 of population respectively. The highest RTA death rates were recorded in the following regions of the Czech Republic: South-West (in 2001 the rates comprised 15.13 per 100 000 of population) and North-East (in 2010 the rates comprised 10.10 per 100 000 of population).

The lowest RTA death rates in Hungary were recorded in 2001 in Northern Hungary (12.50 per 100 000 of population), and in 2010 in Central Hungary (7.50 per 100 000 of population). The highest RTA death rates were recorded in 2001 and in 2010 in Southern Hungary (Dél-Alföld) (the rates in 2001 comprised 17.40 per 100 000 of population and in 2010 - 11.60 per 100 000 of population).

The lowest RTA death rates in the Slovak Republic were recorded in 2001 and 2010 in its middle part and comprised 12.20 and 6.70 per 100 000 of population respectively. The highest RTA death rates were recorded in 2001 and 2010 in its Western part and comprised 15.8 and 10.40 per 100 000 of population respectively.

Taking into account the significance of the task of reducing RTA death rates, it is necessary to analyze the causes of RTA in more detail.

The statistical analysis output of distribution of regional RTA frequency rates per 100 km of road in CEE countries in 2001 and 2010 is shown in Table.1.

As it can be seen from the received calculations, a significant variation among countries as well as among regions is observed.

Table 1 Statistical characteristics of distribution of regional RTA frequency rates per 100 km of road among CEE countries

Country	Min. value	Lower quartile	Mean value	Median	Upper Quartile	Max. value
2001						
The whole sample (6 countries)	7.578	23.420	366.600	89.990	187.700	7252.000
Austria	22.59	44.02	68.60	53.26	55.64	228.50
The Czech Republic	44.10	53.11	654.50	55.73	73.39	4811.00
Germany	66.96	149.60	264.20	186.50	610.60	7252.00
Hungary	7.578	8.921	13.540	10.360	12.590	33.830
Poland	9.421	13.500	18.110	18.270	20.730	33.780
The Slovak Republic	22.29	24.48	33.43	26.12	35.07	59.21
2010						
The whole sample (6 countries)	6.37	18.17	274.40	68.50	144.20	5992.00
Austria	19.55	34.40	59.02	42.17	53.51	204.20
The Czech Republic	30.30	39.71	367.30	41.25	56.83	2620.00
Germany	55.35	108.70	479.60	136.70	198.90	5992.00
Hungary	6.426	7.795	11.880	9.859	11.630	28.050
Poland	6.370	9.754	13.160	12.390	15.430	25.250
The Slovak Republic	15.14	17.61	25.38	19.99	27.76	46.39

Source: the results of investigation conducted by the authors according to the Eurostat data

Here are the examples of significant differences between RTA frequency rates among the studied CEE countries and their regions, using the data for year 2010.

Thus, the lowest RTA frequency rate in Germany per 100 km of road was observed in NUTS 2 Trier and comprised 55.35, while the highest rate was recorded in Berlin and comprised 5992.00.

The lowest RTA rate value per 100 km of road in Austria was recorded in NUTS 2 Burgenland and comprised 19.55, while the highest value was observed in Vienna (204.20).

The lowest RTA frequency rate value per 100 km of road in the Czech Republic was recorded in NUTS 2 Southwest region and comprised 30.3, while the highest rate was recorded in Prague (2620.00).

The lowest RTA frequency rate value per 100 km of road in Hungary was reported in NUTS 2 Dél-Dunántúl (Southern Transdanubia) and comprised 6.426, while the highest value was reported in Central Hungary (28.05).

The lowest RTA frequency rate value per 100 km of road in Poland was reported in Podlaskie Voivodeship and comprised 6.370, while the highest was recorded in Silesian Voivodeship and comprised 25.250.

The lowest RTA frequency rate value per 100 km of road in the Slovak Republic was registered in the Central Slovak Region and comprised 15.14, while the highest was registered in the Bratislava Region and comprised 46.39.

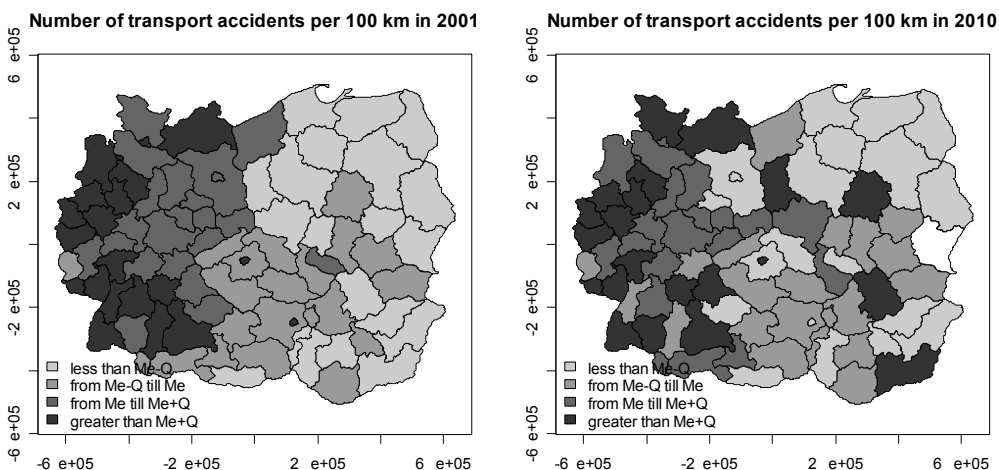
Comparing RTA frequency rates in the given countries and their regions, it should be emphasized that the obtained values differ greatly: they may be several times lower or higher, in some cases even ten times higher. The largest number of registered RTA per 100 km is observed in Germany and the Czech Republic. Besides that, a significant increase in RTA frequency is noticed in capital cities and capital regions, where daily heavy road traffic of vehicles and pedestrians is observed, as

well as in places where possibilities of transport junctions are limited. Also there are quite high RTA frequency rates in metropolises and in regions, located at the crossing of heavy transportation lines.

Fig.1 provides with the maps showing spatial distribution of RTA frequency per 100 km for 6 CEE countries (Austria, Germany, the Czech Republic, Hungary and Poland).

For RTA frequency values per 100 km, presented on 84 NUTS2 regions of 6 CEE countries, they have calculated Moran's indices, which characterize the degree of spatial correlation of values. According to the data for the 2001, Moran's I comprised 0,23, which evidenced a weak spatial correlation of RTA frequency in NUTS2 regions of 6 CEE countries. For the data for the year 2010, Moran's I significantly increased and reached 0,35, which shows the presence of more implicit, moderate spatial correlation, for RTA frequency.

Fig. 1 Distribution of RTA frequency per 100 km in NUTS2 regions of CEE countries in 2001 and 2010.

Source: the Eurostat data processed by N.A. Dubrovina in R software

It should be noted that a stable tendency towards reduction in RTA frequency has formed in the given countries over a period of 2001-2010. This is evidenced by the linear trend models (table. 2), containing fairly high correlation index values and negative values for estimation of parameter a_1 .

Table 2 The characteristics of linear trends, describing the dynamics of reduction in RTA frequency rate per 100 km in CEE countries

№	Country (groups of countries)	Estimation of Parameter	Estimation of	Value of
		a_0 (intercept)	Parameter a_1 (slope)	determination coefficient R^2
1	The Czech Republic	69.072	-2.096	0.93
2	Germany	217.063	-4.791	0.96
3	Hungary	15.387	-0.316	0.65
4	Austria	58.025	-1.607	0.93
5	Poland	20.432	-0.58	0.88
6	The Slovak Republic	28.985	-0.782	0.73

Source: the results of calculations performed by the authors with the help of Statistica software package

In the given model the value of a_1 parameter characterizes the speed of change of RTA frequency per annum. As it can be seen from the calculations in Table.2, the most intensive reduction in RTA frequency was reported in Germany, and the least intensive in Hungary.

Further the analysis of indices of the number of RTA injured was conducted among NUTS2 regions of 6 CEE countries for the 2001 and 2010.

In Table. 3 statistical characteristics of distribution of these indices are presented.

Table 3 Statistic characteristics of distribution of regional indices of the number of RTA injured among CEE countries

Country	Min. value	Lower quartile	Mean value	Median	Upper Quartile	Max. value
2001						
The whole sample (6 countries)	1070	3447	8948	7171	12210	30300
Austria	1264	3937	6252	6021	9583	12560
The Czech Republic	3389	3455	4210	4242	4836	5132
Germany	3114	9870	13960	12220	17090	30300
Hungary	2206	2578	3450	2708	3221	7638
Poland	1070	2668	4262	3404	6129	8887
The Slovak Republic	1203	2450	2710	2934	3194	3769
2010						
The whole sample (6 countries)	964	2602	6717	5562	9273	23840
Austria	1119	3549	5095	4649	7788	9114
The Czech Republic	2165	2587	3048	3013	3520	3860
Germany	2573	6813	10380	9448	12860	23840
Hungary	1914	2276	6419	2530	3094	3122
Poland	1028	1801	3060	2455	3980	6339
The Slovak Republic	964	1713	2038	2191	2516	2804

Source: the results of investigation performed by the authors according to the Eurostat data

It should be noticed that there is a significant level of variations among the regions in the distribution of index values. However, in 2010 the level of variations of the quantity of the RTA injured in NUTS2 regions has been significantly reduced in Hungary and Austria, for the rest of the countries the variation indices have remained on the same level, even slightly increased.

Fig. 2 represents the spatial distribution of RTA injured among NUTS2 regions for 6 CEE countries in 2001 and 2010.

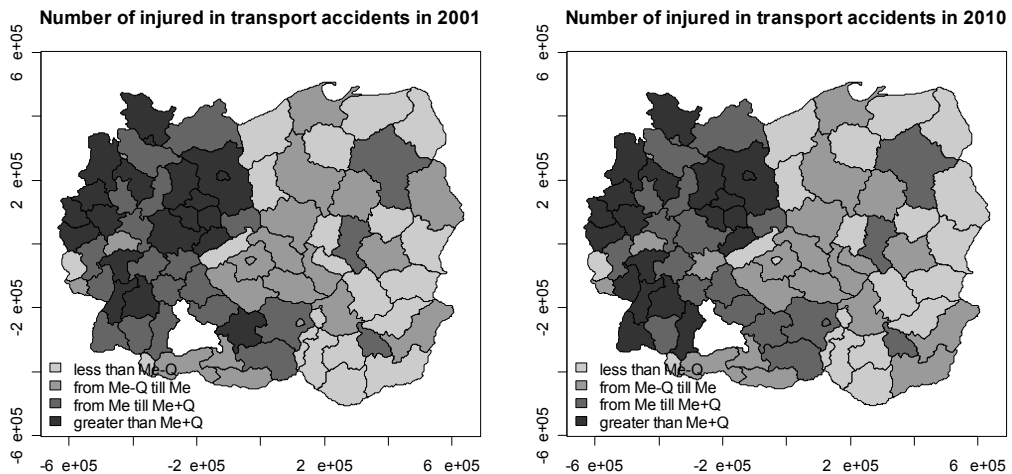

Fig. 2 Distribution of the number of RTA injured among NUTS2 regions of CEE countries in 2001 and 2010.

Source: the Eurostat data processed by N.A. Dubrovina in R software

The values calculated for the given Moran's Index comprised 0.44 for the 2001 data and 0.42 for the 2010 data, which evidences the presence of moderate spatial correlation of indices of the number of the RTA injured. In Fig.2 one can clearly see the presence of clusters, formed by the groups of NUTS2 regions, with higher or lower values of the number of the RTA injured.

The study of the dynamics of values of RTA injured evidences the presence of stable tendencies in reduction of these values over a period of 2001-2010 for the given CEE countries.

Table.4 contains characteristics of linear trends, reflecting tendencies in reduction of the number of RTA injured in certain countries.

Quite high correlation index values and negative values of a_1 parameter were obtained for all countries, which points at the speed of reduction in number of RTA injured per annum for a corresponding country.

Table.4 Characteristics of linear trends, describing the dynamics of reduction in values of the number of RTA injured

No	Country (groups of countries)	Estimation of Parameter a_0 (intercept)	Estimation of Parameter a_1 (slope)	Value of determination coefficient R^2
1	The Czech Republic	36802.26	-1088.21	0.93
2	Germany	494710.7	-10804.5	0.96
3	Hungary	28164.06	-478.645	0.6
4	Austria	59513.16	-1212.44	0.95
5	Poland	70997.33	-1766.42	0.9
6	The Slovak Republic	12000.71	-320.027	0.72

Source: the results of calculations performed by the authors with the help of Statistica Software package

While elaborating measures to provide safety on roads it is necessary to conduct analysis of the percent of RTA fatalities. This index characterizes the severity level of the accidents as well as implicitly reflects the results of the work of rescue services, which should render first aid and transportation of the severely injured to specialized medical facilities.

Table.5 represents statistical characteristics of distribution of regional index values of RTA fatalities percentage in CEE countries.

Table.5 Statistical characteristics of distribution of regional percentage values of RTA fatalities in CEE countries

Country	Min. value	Lower quartile	Mean value	Median	Upper Quartile	Max. value
2001						
The whole sample (6 countries)	0.3629	1.4850	3.4880	2.0780	5.2900	11.9300
Austria	0.6383	1.4820	1.8400	1.6490	1.8740	3.9510
The Czech Republic	2.079	3.900	3.810	4.023	4.171	4.249
Germany	0.3629	1.1770	1.4780	1.5440	1.7880	2.3980
Hungary	3.646	4.553	5.224	5.650	6.026	6.111
Poland	5.268	7.012	8.033	7.917	9.242	11.930
The Slovak Republic	4.880	5.177	5.435	5.532	5.790	5.799
2010						
The whole sample (6 countries)	0.2393	1.0090	2.9340	1.4850	3.8220	11.4900
Austria	0.5051	1.0040	1.1830	1.1420	1.2670	1.9310
The Czech Republic	1.636	3.014	3.105	3.174	3.532	3.811
Germany	0.2393	0.8425	1.0510	1.0280	1.2840	1.8270

Hungary	2.313	3.393	3.529	3.780	3.835	4.155
Poland	4.450	6.470	8.004	8.189	9.381	11.490
The Slovak Republic	3.116	3.669	4.032	4.012	4.374	4.988

Source: the results of investigation performed by the authors according to the Eurostat data

As it can be seen from the calculations in Table.5, there are significant differences in index values both in the given countries and within their regions. The lowest percentage values are reported in Germany and Austria, the highest in Poland.

However, over the period of 2001-2010 they have managed to achieve certain results in reduction of the percent of the dead due to RTA.

Table.6 represents characteristics of linear trends, reflecting the stable dynamics of reduction in RTA fatalities percentage.

Negative values of a_1 parameter, which characterizes the speed of reduction of the given index per annum, have been obtained for all countries. The most intensive reduction in RTA fatalities percentage within the given period was observed in Hungary, the least intensive - in Poland. Also high index correlation values have been obtained for all linear trend models, except Poland.

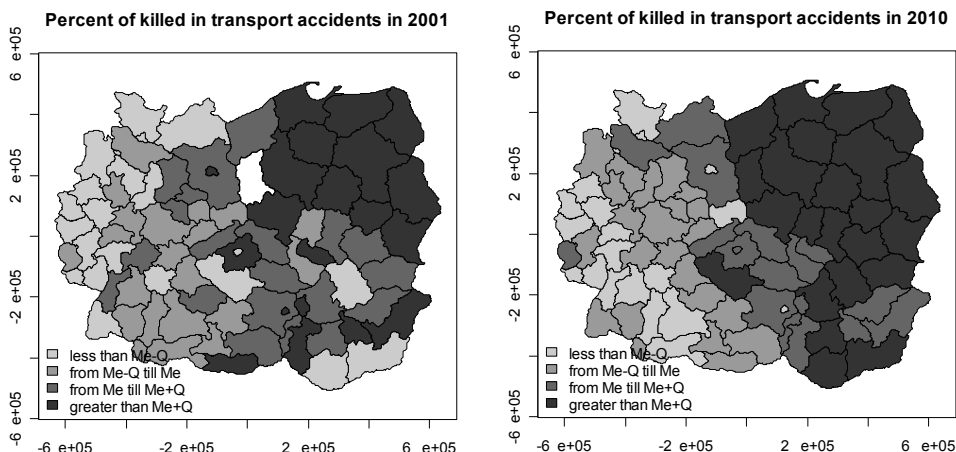
Table.6 Characteristics of linear trends, describing the dynamics of reduction in RTA fatalities percentage

№	Country (groups of countries)	Estimation of Parameter		Value of determination coefficient R^2
		a_0 (intercept)	Parameter a_1 (slope)	
1	The Czech Republic	4.192	-0.092	0.82
2	Germany	1.493	-0.049	0.98
3	Hungary	5.389	-0.201	0.96
4	Austria	1.744	-0.056	0.98
5	Poland	8.043	-0.024	0.27
6	The Slovak Republic	5.848	-0.118	0.76

Source: the results of calculations performed by the authors with the help of Statistica Software package

Special maps, shown in fig.3, have been done in order to conduct analysis of spatial distribution of RTA fatalities percentage index in 2001 and 2010.

Fig. 3 Distribution of RTA fatalities percentage in NUTS2 regions of CEE countries in 2001 and 2010.

Source: the Eurostat data processed by N.A. Dubrovina in R software

According to the data obtained by visual analysis of the maps it is seen that the highest index percentage values of RTA fatalities accounts for the regions colored dark grey (regions of Poland and Hungary), and the lowest – western regions of Germany, which are colored light grey. Lubusz Voivodeship on the territory of Poland, where the highest percentage index of RTA fatalities was reported, is colored white.

Moran's I was calculated for the value index of RTA fatalities. In 2001 Moran's I for this index comprised 0.769, and in 2010 its index comprised 0.766. High values of Moran's I for the percentage index of RTA fatalities in NUTS2 regions of CEE countries evidence a quite stable positive spatial autocorrelation of these indices, which is also confirmed by visual analysis of distribution of the percentage of RTA fatalities on the maps, where the groups of regions (clusters) with high, mean and low index values can be distinctly seen.

In order to study the dependence of percentage of RTA fatalities in NUTS2 regions of CEE countries a regression model was built. This model reflects dependence of the given index on the percent of highways in NUTS2 regions and on *dummy*-variables D_G, D_P, D_CZ, D_AU, D_HU, characterizing different effects of measures of preventing RTA deaths in such CEE countries as: Germany, Poland, the Czech Republic, Austria and Hungary. Highway percentage index in NUTS2 regions (MOTW_10) reflects the ratio of length of highways to length of all roads. The choice of this index was determined by the fact that, as a rule, highways have a better road surface, lighting, are equipped with landline phones for calling emergency medical service. Besides that, the highways are, as a rule, located in the country and the difficulty connected with peculiarities of traffic in metropolises, unpredictability of behavior of pedestrians and other road users, is less outspoken.

The data of 84 NUTS2 regions of 6 CEE countries for the 2010 was used while building regression model.

Table.7 The results of building regression model for index value of the dead due to RTA

Regression Summary for Dependent Variable: KILL_10 (new.sta)						
R= .94051593 R _c = .88457022 Adjusted R _c = .87557570						
F(6,77)=98.345 p<.00000 Std.Error of estimate: 1.0009						
	BETA	St. Err. of BETA	B	St. Err. of B	t(77)	p-level
Intercpt			4.075668	0.501082	8.133737	5.62E-12
MOTW_10	-0.0738	0.042723	-0.02377	0.013763	-1.72729	0.088124
D_G	-0.49968	0.094345	-2.8219	0.532805	-5.29632	1.09E-06
D_P	0.547624	0.077958	3.93343	0.55995	7.024606	7.47E-10
D_CZ	-0.09424	0.063802	-0.90553	0.613033	-1.47713	0.143718
D_AU	-0.31268	0.065955	-2.85134	0.60145	-4.74077	9.57E-06
D_HU	-0.05172	0.06149	-0.52783	0.627498	-0.84117	0.402855

Source: the results of calculations performed by the authors with the help of Statistica Software package

As one can see from the calculations, represented in Table.7, increase in percentage of highways in regions in comparison with other types of roads leads to reduction in RTA fatalities rate. Such conclusion is evidenced by the received negative value of parameter at variable MOTW_10, statistically important at 10% level. Also various statistically important parameter values were obtained at following *dummy*-variables: D_G, D_P и D_AU. Based on the parameter values obtained at such *dummy*-variables it is possible to draw a conclusion that due to such efficient safety programs on roads of Germany and Austria the rate of RTA fatalities was 2.82 and 2.85 lower *ceteris paribus*. Meanwhile in Poland the parameter value at *dummy*-variable D_P was positive and equal to 3.93. I.e. the efficiency of safety programs on roads in Poland is low, since higher rates of RTA fatalities are observed *ceteris paribus*.

Conclusions. Statistical analysis methodology of regional RTA injury and death rates for countries of Central and Eastern Europe presented in this paper can be used for more precise analysis while developing regional programs of safety on road. It is necessary to emphasize the necessity of conducting more detailed statistical analysis of RTA death and injury rates using modern Geographic Information System (GIS) and detecting clusters of "accident black spots", where high RTA death and injury rates have been constantly observed for years. Analysis of similar maps, processed with GIS, methods of spatial statistics and econometric theory will be an important source of information while establishing regional centers of emergency medical treatment and ensuring coordination of their work [1, 3, 6, 7, 8, 9].

For the Czech Republic, the Slovak Republic, Hungary and Poland it is necessary to study the safety programs implemented on roads of Germany and Austria, where lower RTA death rates are observed. Especially important stage is studying experience of Germany and Austria in financing and conducting large-scale programs aimed at reducing injury and death on roads, such as: 1) training population and traffic services workers in rendering first aid; 2) drug and alcohol use prevention; 3) immediate detection of persons driving intoxicated with alcohol or drugs; 4) formation of responsible behavior and attitude towards own and public health among different population groups.

Within the framework of cooperation across and within the boundaries mutual projects in ensuring safety on roads become possible, which will contribute to transfer of West European experience on the level of regional services and improvement of situation in the Czech Republic, the Slovak Republic, Hungary and Poland.

References

- [1] BARRS, P. – SMITH, G., BAKER, S. – MOHAN D. Injury prevention: an international perspective. In *Epidemiology, surveillance and policy*. New York: Oxford University Press; 1998. p.12-25.
- [2] BERGER, L. – MOHAN, D. *Injury control: a global view*. Oxford: Oxford University Press, 1996.
- [3] DUBROVINA, N.A. Application of methods of spatial econometrics in regional studies. In *Materials of International Research and Practice Conference May, 27-28, 2010 Business Inform Kharkov PH "INZHEK", No. 5(2), 2010. p.12-16.*
- [4] GUROV, A.M. - ZAMIATIN, P.N. - FILIP, S. - DUBROVINA, N.A. – ZAMIATIN, D.P. Study of RTA death rates in CEE countries. In *Collections of Materials of the International Scientific Conference "Economics, Healthcare and Education in the Modern World". Vol.2. Section 3 "Modern Problems and Prospects of Healthcare and Pharmacy Development"*. Opole, Poland, pp.34.
- [5] KOPCZEWSKA, K. *Ekonometria i statystyka przestrzenna*. CeDeWu Sp. Wydanie I, Warszawa, 2006. – 162 s.
- [6] MORAN, P. The interpretation of statistical maps. *Journal of the Royal Statistical Society, Series B*, 10. 1948. 243-251.
- [7] MURRAY, C. – LOPEZ, A. Alternative projections of mortality and disability by cause 1990-2020: Global Burden of Disease Study. *Lancet*, 1997. 349:1498-504.
- [8] SERDIUK, A.M. – POLISHUK, M.E. Medical Social and Economic Problems of Injuries. In *Preventive Medicine Journal NAMN Ukraine*, 2011. vol.17, No. 3. – p.264-269.
- [9] World Health Organisation. *World report on road traffic injury prevention*, Geneva, 2004. - 66 p.

Medzinárodná vedecká konferencia „Ekonomický a sociálny rozvoj Slovenska 2013“

Dňa 7.11.2013 zorganizovala VŠEMvs už 9. ročník medzinárodnej vedeckej konferencie „**Ekonomický a sociálny rozvoj Slovenska**“. Konferencia sa konala v historickej časti starej Bratislavy v Mirbachovom paláci, Františkánske námestie 11, Bratislava.

Hlavným cieľom konferencie bola prezentácia aktuálnych trendov a perspektívnych výziev v rozvoji verejnej správy a malého a stredného podnikania ako hybnej sily rozvoja regiónov, komparácia výsledkov výskumu akademických pracovísk v tejto oblasti, ako aj nadviazanie a prehĺbenie vzájomných kontaktov s domácimi a zahraničnými vysokými školami, vedecko-výskumnými pracoviskami, orgánmi a inštitúciami verejnej správy a hospodárskou praxou.

Hlavné tematické okruhy konferencie tvorili:

- verejná sféra a regionálny rozvoj;
- manažment a podnikanie, malé a stredné podniky v hospodárstve;
- znalostná ekonomika a rozvoj vedomostného potenciálu;
- bezpečnosť a riešenie krízových situácií vo verejnom a súkromnom sektore.

Pozvanie na toto významné vedecké podujatie VŠEMvs v Bratislave prijali významní zástupcovia decíznych orgánov štátnej a verejnej správy, vedecko – výskumných inštitúcií, univerzít, vysokých škôl, ako aj hostia z partnerských vzdelávacích inštitúcií z Českej republiky, Ukrajiny, Poľska, Maďarska a Ruska, celkovo 50 účastníkov.

Konferenciu otvorila rektorka VŠEMvs prof. Ing. Viera Cibáková, CSc., ktorá privítala hosti a akademických pracovníkov VŠEMvs. V úvodnom prejave zhodnotila dosiahnuté výsledky VŠEMvs v pedagogickej a vedecko-výskumnej oblasti a načrtla ďalšie perspektívy napredovania vysokej školy. V predpoludňajšej časti rokovania vystúpili:

- Mgr. Oľga Nachtmannová, PhD. – poslankyňa NR SR,
- Ing. Štefan Chudoba, PhD. – štátny tajomník MŠVVŠ SR,
- Ing. Mgr. František Palko – štátny tajomník MDVRR SR,
- Ing. Jozef Dvonč – predseda ZMOS,
- prof. Artur Horbovy, DrSc. – rektor VIEM Lutsk, Ukrajina,
- prof. Dr. Sándor Magda, DrSc. – rektor College Károly, Gyöngyös, Maďarsko,
- prof. dr. Jan Telus – rektor Staropolskej školy wyczej w Kielciach Poľsko,
- prof. dr. Stanislaw Zieba – riaditeľ Almamerského akademického inštitútu Varšava, Poľsko,
- dr. Lorenzina Zampedri – predsedníčka výboru riaditeľov St. John International University, Turín, Taliansko.

V druhej časti predpoludňajšieho programu vystúpili s odbornými príspevkami:

- prof. Ing. Milan Šíkula, DrSc. – riaditeľ Ekonomického ústavu SAV,
- h. prof. Ing. Viktor Nižňanský, PhD. – riaditeľ KOM, n.o. Piešťany,
- prof. JUDr. Jozef Kuril, CSc. – VŠEMvs v Bratislave,
- doc. dr. Robert Magda, PhD. – Univerzita K. Roberta, Gyöngyös, Maďarsko.

Popoludňajší program bol venovaný odborným príspevkom z oblasti reformy verejnej správy, ekonomického a sociálneho rozvoja Slovenska a globálnym problémom Európskej únie. Svoje názory a výsledky vedeckého skúmania v uvedených oblastiach prezentovali:

- akad. mal. Marián Minarovič – generálny sekretár Únie miest Slovenska,
- h. prof. Ing. dr. Ivan Haluška, DrSc. – generálny riaditeľ – Expertízny a edukačný inštitút Bratislava,
- doc. Ing. Anna Belajová, PhD. – VŠEMvs v Bratislave,
- Ing. Ivana Gecíková, PhD. – VŠEMvs v Bratislave,
- Ing. Silvia Švecová, PhD. – VŠEMvs v Bratislave,
- doc. Ing. Iveta Dudová, PhD. – VŠEMvs v Bratislave.

Hmotným výstupom z medzinárodnej vedeckej konferencie je vydaný Zborník abstraktov a elektronický Zborník vedeckých statí, v ktorých prezentovalo svoje príspevky 63 autorov.

Podľa ohlasov domácich i zahraničných účastníkov mala vedecká konferencia vysokú odbornú i spoločenskú úroveň, dobré organizačné zabezpečenie a to všetko vhodne umocnené atraktívnym prostredím historického prostredia Mirbachovho paláca.

prof. Ing. Viera Čihovská, PhD.
Prorektorka pre vedu a výskum VŠEMvs v Bratislave

Recenzenti (Reviewers)

Príspevky v tomto časopise recenzovali:

doc. Ing. Elena Beňová, PhD.

prof. Ing. Viera Cibáková, CSc.

prof. Dr. Zoran Čekerevac, PhD.

doc. Ing. Stanislav Filip, PhD.

Ing. Ivana Gecíková, PhD.

Dr.h.c. prof. mpx. h. c. prof. Ing. Vladimír Gozora, PhD.

doc. Ing. Marta Hamalová, CSc.

PhDr. Silvia Matúšová, CSc.

doc. Ing. Anna Neumannová, CSc.

doc. Ing. Michal Oláh, PhD.

doc. PhDr. Zoltán Róza, PhD.

Ing. Katarína Stachová, PhD.

prof. Ing. Nora Štangová, CSc.

prof. Ing. Judita Táncošová, CSc.

INFORMÁCIE A POKYNY PRE AUTOROV PRÍSPEVKOV

Redakcia prijíma a uverejňuje príspevky v slovenskom, českom a anglickom jazyku. Za originalitu, odbornú i formálnu správnosť príspevku zodpovedá autor. V časopise nie je možné publikovať článok, ktorý už bol uverejnený v inom periodiku. Redakcia si vyhradzuje právo uverejnenia len pôvodných príspevkov, ktoré spĺňajú obsahové a všetky formálne náležitosti vedeckého článku a boli recenzentom odporúčané na publikovanie.

Príspevky sa predkladajú:

- jedenkrát elektronicky (e-mailom na adresu: edita_kulova@vsemvs.sk)
- a v troch tlačенých exemplároch na adresu redakcie časopisu Verejná správa a regionálny rozvoj, Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, Furdekova 16, 851 04 Bratislava.

Príspevky je potrebné odovzdať vo formáte MS Word (2003 alebo staršom). Rozsah príspevku je limitovaný na max. 15 strán, pri recenziách a správach je rozsah limitovaný na max. 5 strán predpísaného formátu vrátane grafov, tabuliek a literatúry.

Prehlásenie o pôvodnosti príspevku

Spolu s príspevkom odovzdá autor prehlásenie o tom, že príspevok je originálny a nebol doteraz ponúknutý k publikovaniu inému vydavateľovi.

Základné formátovanie

NASTAVENIA STRANY:

- Veľkosť papiera je B5 (ISO) (rozmery šírka 17,59 cm, výška 24,99 cm).
- Okraje stránky musia byť nastavené na 2 cm zo všetkých strán.
- Musí sa zvoliť voľba zrkadlových okrajov.
- Vzdialenosť záhlavia a päty od okraja stránky má byť 1,25 cm.

TEXT:

- Typ písma textu príspevku musí byť Arial s veľkosťou 10bodov,
- riadkovanie 1,5,
- prvý riadok každého odseku má byť odsadený o hodnotu 0,8 cm,
- za každým odsekom je potrebné nastaviť medzeru 6 bodov,
- pred každým nadpisom je potrebné vynechať dva prázdne riadky a za každým nadpisom jeden voľný riadok,

OBRÁZKY:

- musia byť začlenené do textu článku s číslaním,
- pred a za obrázkom sa vynecháva jeden voľný riadok,
- označenie obrázka sa musí začínať skratkou a číslom (Obr. 1), za ktorými sú dve medzery a nasleduje popis obrázka,
- Skratky Obr. a číslo obrázka sú napísané tučnými písmenami.

GRAFY:

- musia byť začlenené do textu článku s číslaním.
- Pred a za grafom sa vynecháva jeden voľný riadok.
- Označenie grafu sa musí začínať slovom (Graf 1) a číslom, za ktorými sú dve medzery a nasleduje popis grafu.
- Slová Graf a číslo grafu sú napísané tučnými písmenami.
- Grafy je potrebné uviesť v Exceli, a to aj ako prílohu v elektronickej verzii k rukopisom.

TABUĽKY:

- musia byť začlenené do textu článku s číslaním.
- Pred a za tabuľkou sa vynecháva jeden voľný riadok.
- Označenie tabuľky sa musí začínať skratkou a číslom (Tab. 1), za ktorými sú dve medzery a nasleduje popis tabuľky.
- Skratka Tab. a číslo tabuľky sú napísané tučnými písmenami.
- Pod každým obrázkom, tabuľkou i grafom musí byť uvedený zdroj, z ktorého autor údaje čerpal.

ROVNICE:

- musia byť napísané v editore rovníc Microsoft Equation, ktorý je súčasťou textového editora MS Word.
- Matematické symboly je nutné písať aj vo vnútri textu pomocou editora rovníc.

ANGLICKÝ NÁZOV A ABSTRAKT:

- V každom príspevku musí byť uvedený anglický názov a abstrakt rozsahu 8riadkov v anglickom jazyku.
- Pod abstraktom je potrebné uviesť kľúčové slová (keywords) v angličtine a kódy klasifikácie JEL (viď http://www.aeaweb.org/journal/jel_class_system.html).

LITERATÚRA:

- sa v súlade s normou STN ISO 690 uvádza v zozname v abecednom poradí podľa vzoru uvedeného v šablóne.

Odvolať na literatúru sa označujú v texte metódou mena, dátumu a poradia v zozname literatúry tak, že na príslušnom mieste v texte sa do zátvoriek napíše meno autora, dátum publikovania dokumentu/ číslo podľa toho, ako sú tieto údaje uvedené abecednom profile v zozname literatúry; napr. (Kotler,2001/14).

Recenzovanie príspevkov:

Recenzovanie príspevkov zabezpečuje redakčná rada. Recenzné konanie voči autorovi príspevku je anonymné.

Príspevky nie sú honorované.

Instructions for authors:

The scientific journal - Public administration and Regional Development publishes scientific contributions, discussion contributions and reviews related to its focus. Contributions must be at the required professional and scientific level. They are published in the Slovak, Czech or English language.

The editor's office of the journal accepts contributions electronically (by email to: edita.kulova@vsemvs.sk), or in a written form in 3 copies together with a CD in the text editor Word (operation system Windows), page size A4 (21×29.7), 2 cm margins, font type: ARIAL, single line spacing.

Title of Article (size 12 pt bold, centred)

Title (size 11pt bold, italic, centred)

Name and surname⁵³ (size 10,5pt normal, centred)

Abstract (size 10pt bold, italic)

Body text (size 10pt, italic, max. 8 lines)

Keywords (size 10pt bold, italic)

Text (size 10pt, italic)

JEL classification

(also found on the webpage http://www.aeaweb.org/journal/jel_class_system.html)

Introduction (size 10pt bold)

Text (size 10pt, normal)

1 Title of chapter (size 10pt bold)

Text (size 10 pt normal)

1.1 Subchapter title (size 10pt bold)

Text (size 10 pt normal)

Conclusion (size 10pt bold)

Text (size 10 pt normal)

Bibliography

⁵³ Contact information of author (or authors), workplace, address, email address

Autori príspevkov

prof. RNDr. Koloman Ivanička, DrSc., Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, Inštitút pre európske a globálne štúdiá, Furdekova 16, 851 04 Bratislava; e-mail: koloman.ivanicka@vsemvs.sk

prof. Ing. Nora Štangová, CSc., Katedra malého a stredného podnikania, Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, Furdekova 16, 851 04 Bratislava, e-mail: nora.stangova@vsemvs.sk

PhDr. Agneša Víghová, PhD., Katedra verejnej správy, Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, Furdekova 16, 851 04 Bratislava, e-mail: agnes.vighova@vsemvs.sk

prof. Ing. Ľudovít Korček, DrSc., Katedra marketingu, Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, Furdekova 16, 851 04 Bratislava, e-mail: ludovit.korcek@vsemvs.sk

Renata Maćkowska, PhD, University of Economics Katowice, ul. 1 Maja 50, 40-287 Katowice, e-mail: maren@ae.katowice.pl

Prof. Sergey Kirsanov, President of the Municipal Development Institute, St. Petersburg, Russia, +7921 913 98 69, ksaimr@mail.ru

Professor, Safonov Yevgeny – Director of Domodedovo RSUH, Moskva, Russia, +7910 451 46 82

Corresponding author: Lukasz Satola, University of Agriculture in Krakow, Department of Management and Marketing in Agribusiness, PL 31-120 Krakow, e-mail: lsatola@ar.krakow.pl

dr. inż. Tomasz Wojewodzic, Instytut Ekonomiczno-Społeczny, Wydział Rolniczo-Ekonomiczny, Faculty of Agriculture and Economics, University of Agriculture in Krakow, al. Mickiewicza 21, 31-120 Kraków, Polsko, e-mail: rrtwojew@cyf-kr.edu.pl

Dr Bogumiła Barańska, DrPh, Department of Public Management and Social Sciences University of Economics in Katowice, e-mail: bogumila.baranska@ue.katowice.pl

Natalia A. Stepanyuk, PhD, Head of Scientific Department, Volyn Institute for Economics and Management, Lutsk, Ukraine, e-mail: stepanuk@ua.fm

Norbert Bozsik Ph.D., College professor, Károly Róbert College, Institute of Economics, Methodology and Informatics, Mátrai út 36, Gyöngyös, Hungary, e-mail: nbozsik@karolyrobert.hu

Assoc. prof. Dr. Agota Giedre Raisiene, Department of Management, Faculty of Politics and management, Mykolas Romeris University, Ateities str. 20, LT-08303, Vilnius, Lithuania, agotar@mruni.eu, agotagiedre@gmail.com

Professor. Dr. Ihor M. Shkola, Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernivtsi Trade-Economics Institute7, Central Square, Chernivtsi, 580 02, Ukraine, e-mail: mel@chtei-knteu.cv.ua

Assist. Tetiana Merchenko, Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernivtsi Trade-Economics Institute7, Central Square, Chernivtsi, 580 02, Ukraine, e-mail: mel@chtei-knteu.cv.ua

Ing. Eva Balážová, PhD., Katedra verejnej správy, Fakulta európskych štúdií a regionálneho rozvoja, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, e-mail: eva.balazova@uniag.sk

Ing. Ivana Gecíková, PhD., Katedra verejnej správy, Ústav verejnej správy, Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, Furdekova 16, 851 04 Bratislava, e-mail: ivana.gecikova@vsemvs.sk

Ing. Barbora Kovaříková PhD., Katedra marketingu, Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, Furdekova 16, 851 04 Bratislava, e-mail: barbora.kovarikova@vsemvs.sk.

Ing. Katarína Kampová, PhD., Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta špeciálneho inžinierstva, Katedra bezpečnostného manažmentu, Univerzitná 8215/1, Žilina, e-mail: Katarina.Kampova@fsi.uniza.sk

doc. Ing. Tomáš Loveček, PhD., Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta špeciálneho inžinierstva, Katedra bezpečnostného manažmentu, Univerzitná 8215/1, Žilina, e-mail: Tomas.Lovecek@fsi.uniza.sk

Ing. Renata Stasiak-Betlejewska, PhD., Czestochowa University of Technology, Faculty of Management, Institute of Production Engineering, ul. Dabrowskiego 6942-201 Czestochowa, Poland

Ing. Marián Kováč, School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava Furdekova 16, 851 04 Bratislava, e-mail: marian.kovac@vsemvs.sk

Assistant Professor Bozulenko Alexander, Chair of Commodity and Marketing, Department of Enterprise Trade and International Economics, Chernivtsi Trade and Economics Institute of KNTEU, Tsentralna Square 7, Chernivtsi, Ukraine, e-mail: Bozulenko@ukr.net

Róbert Magda Phd, associate profesor, Károly Róbert College, 3200 Hungary, Gyöngyös Mátrai út 36.

Ilona Nyilas, Solybor Grape Production and Service Ltd., 3231 Hungary, Gyöngyössolymos, Szabadság út 118.

Dr.Sc., professor Valeriy Boyko, Dr.Sc., professor Petro Zamiatin, SI "Institute of General and Urgent Surgery named after V.T.Zaitcev" of National Academy of Medical Science of Ukraine, Balakeriv driveway, 1a, Kharkiv, 61018, e-mail: zamyatinp@mail.ru

Dr.Sc., professor Peter Labas, Faculty of Medicine, Comenius University in Bratislava, Mickiewiczova 13, 813 69, Bratislava, e-mail: dekan.labas@gmail.com

Doc. Ing. Stanislav Filip, PhD., Department of Management, School of Economics and Management in Public Administration, Furdekova 16, 851 04 Bratislava, e-mail: stanislav.fillip@vsemvs.sk

Doc. Nadiya Dubrovina, Finance Department, Kharkiv Institute of Trade and Economy of KNTEU, O.Yarosh 8, 61103, Kharkiv, e-mail: nadija@mail.ru

Denis Zamiatin, Kharkiv National Medical University, Lenina 4, 61022, Kharkiv

VEREJNÁ SPRÁVA A REGIONÁLNY ROZVOJ

Verejná správa a regionálny rozvoj je recenzovaný vedecký časopis Vysokej školy ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave. Uverejňuje vedecké príspevky, príspevky do diskusie a recenzie. Je orientovaný predovšetkým na problematiku verejnej správy a regionálneho rozvoja, manažmentu, marketingu, financií, malého a stredného podnikania, ale aj na iné oblasti, ktoré sú v súlade s profilom a zameraním školy. Jeho poslaním je publikovať významné výsledky vedeckého výskumu trvalejšieho obsahu z oblasti verejnej správy a príbuzných tém, vytvárať priestor pre publikovanie výsledkov výskumných projektov Vysokej školy ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave a ponúkať priestor na publikovanie dôležitým záujmovým skupinám (verejná správa, domáce a zahraničné vysoké školy, výskumné inštitúcie).

PUBLIC ADMINISTRATION AND REGIONAL DEVELOPMENT

Public Administration and Regional Development is a reviewed scientific journal of the School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava. It publishes scientific articles, contributions to discussions and reviews. It mainly focuses on problems in public administration and regional development, management, marketing, finance, small and medium sized entrepreneurship as well as on other areas that are related to the profile and aim of the school. Its mission is to publish significant results of scientific research with continuous content from the field of public administration and related topics, to create space for publishing results from research projects of the School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava and to offer space for publishing articles to important interest groups (public administration, domestic and foreign universities, research institutions).

School of Economics and Management in Public Administration

Chairperson of Editorial Board: prof. Ing. Viera Cibáková, CSc., rector

Editor in Chief: prof. Ing. Viera Čihovská, PhD.

Order and distribution of the Scientific Journal are administrated by editor.

Reg. No 2950/09

Scientific Journal

No. 2, December 2013, Volume IX.

Vedecký časopis Verejná správa a regionálny rozvoj vydáva Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave. Vychádza 2-krát ročne.

ISSN 1337-2955